

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

TARIK DURSUN K.

BEN UNUTMADAN

ÇİZENLER
FERİH DOĞAN • SEMİH POROY
A. ARAD • ALİ ULVİ
BEMİH BALCIOĞLU
BEDRİ KORAMAN'ın
çizgileriyle

BİLGİ YAYINEVİ

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://ranney.org>

BİLGİ YAYINLARI : 299
TARIK DURSUN K. : 13

ISBN 975 - 494 - 483 - 0
94 . 06 . Y 0105 . 0743

Birinci Basım
Kasım 1994

BİLGİ YAYINEVİ
Meşrutiyet Cad. 46 / A
Telf 431 81 22 - 434 12 71
434 49 98 - 434 49 99
Faks 431 77 58
06420 Yenişehir - Ankara

BİLGİ DAĞITIM
Babıâli Cad. 19 / 2
Telf 522 52 01 - 526 70 97
Faks 527 41 19

34360 Cağaloğlu - İstanbul
Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://rantey.org>

TARIK DURSUN K.

BEN UNUTMADAN

**(Ferruh Doğan, Semih Poroy, A. Arad,
Ali Ulvi, Semih Balcıoğlu ve Bedri Koraman'ın
çizgileri ile)**

TARIK DURSUN K.'NİN KİTAPLARI

1. Kurşun Ata Ata Biter
(1984 Orhan Kemal Roman Ödülü)
2. İnsan Kurdu
3. Ona Sevdigimi Söyle
(1985 Sait Faik Öykü Ödülü)
4. Denizin Kanı
5. İyi Geceler Dünya
6. Ömrüm Ömrüm
(1987 İş Bankası Edebiyat Ödülü)
7. Bağışla Onları
8. Ağaçlar Gibi Ayakta
(1991 Yunus Nadi Roman Ödülü)
9. Güzel Avrat Otu
(1961 Türk Dil Kurumu Ödülü)
Sevmek Diye Bir Şey
10. Yabanın Adamları
(1967 Sait Faik Öykü Ödülü)
Bağrıyanık Ömer ile Güzel Zeynep
11. Aşk, Allahısmarladık
12. Edebiyat Üstüne Narin
13. Ben Unutmadan

İÇİNDEKİLER

Önce	7
Alaturka İkindiler: "Akşam Olur, Kervan Çıkar.."	9
Cihat Arman: "Uçan Kaleci"	19
Buck Jones: "Bileni İçin Bucuk Cones"	29
Yasef Usta: "Bizim Deligençliğimiz"	36
Cengiz Tuncer: "Hadi, Bizi Rehinden Kurtar!"	42
İsmet İnönü: "İnönü'nde Kahraman..."	51
Beatle'lar: "Kaybeden Kuşağın Ağıtçıları"	60
Kemeraltı: "Hayatımızın İlk ve Tek Caddesi"	68
Tevfik Akdağ: "İkinci Yeni'nin ve Şairin Hası"	78
Celâl Bayar: "Son İttihatçı"	87
Johnny Weismüller: "Tarzan'lar da Ölü"	93
Nedret Gürcan: "Ödemiş Âşıkları"	99
Topaç ile Pıtır: "Kedilerin Unutulmazları"	110
Marilyn Monroe: "Aptallığın ve Sarışınlığın Anıtı"	119
Avni Dökmeci: "Kuşak Kurtaran Dergici"	128
Frank Sinatra: "Söyle 'My Way'i"	134
Hüsamettin Bozok: "Son Dergicimiz"	143
İlhami Soysal: "Geçmiş Zaman Kipi İle"	153
Ferruh Doğan: "Kırmızı Kedi"	159
Gary Cooper: "Tam Öğle Vaktiydi"	164

Ahmet Tevfik Küflü: "Düşler Eskimez"	173
Orhan Kapkı: "Evvel Zaman İçinde Bir Kameraman"	181
Oktay Akbal: "İyi Adamların Sonuncusu"	187
Fazıl Hüsnü Dağlarca: "Dağlarca Şiirin Şairi"	197
Fikret Otyam: "En Yürekliyiz, En Gözüpekimiz"	206
Orhan Kemal: "Yazarlar Külhanı"	213
Necati Zekeriya: "İhlamurlar Kâşifi"	219
A. Suavi Sonar: "Bizim İçin Suavi"	226
Samim Kocagöz: "Göl Destancısı"	233
Şahap Balcıoğlu: "Şövalye"	240
Şakir Eczacıbaşı: "O Fotoğraflarda Bir Şey Var"	248
Mücap Ofloğlu: "Selam, Cyrano"	257
Necmi Rıza: "Son Karikatürk"	264
Semih Balcıoğlu: "Karikatürün Dervîşi"	271
Sabahattin Eneş: "Dünya Bıyıklısı Bir Adam"	277
Nermin Kakinç: "Karım Benim"	287

Ö N C E

İnsanlar yaşlandıkça bellekleri de eski gücünü yitirir. Her şey, giderek unutulmanın ıraksal sislerine bürünür.

Hatırlamaya kalktığınızda yanılmanın çeşitli tuzaklarına düşebilirsiniz. İzlenecek en akılcı yol, yazılmaya değer bulduklarınızı unutmadan daktilonun tuşları aracılığıyla kâğıda dökmektir.

*"Ben Unutmadan"*da yakından tanıma mutluluğuna ya da mutsuzluğuna erişilmiş kişilerin ben unutmadan çizilmiş portreleri yer alıyor.

Bunlardan kimileri ile arada hiçbir tanışma olmamıştır; ama, hemen hepsi, bizim kuşağımızı hem o hem de sonraki yıllarda alabildiklerine etkilemiştir.

Yansızlık sorununa gelince...

Kimsenin yaşamı boyunca yansız kalabildiğine inanmıyorum.

Yansızım dediği an bile, kendi kendinin yanında yer almıştır.

Peki, ya "mümkün olabildiğince yansız" olmak?

*"Ben Unutmadan"*da da bu gözetildi zaten.

TDK

ALATURKA İKİNDİLER

"Akşam Olur, Kervan Çıkar..."

Nedir bu ikindilerden çektiğimiz bizim? Düpedüz alçaklık yaptığı, kalleşlik, rezillik. Eski yaralarımızın, hep bu ikindi vakitlerinde üzerine tuz serpiliyor. İnce bir sızı. Başlangıç. Yürüyen bir sızı. İçimizde.

Kuşlar, yağmurun değil, akşamın habercileri şimdi. Geniş açılmış kanatlarıyla acele acele alçalıp yine aynı telaşla göğe yükseliyorlar. (Bostanlı'dayım. Çok eskinin Bostanlı'sında. Tomaza'daki demir köprüünün oralardan Deniz Bostanlı'sına inmek zordur. Ağzımızda, sapanla vurduğumuz kuşların çalı çırpı ateşinde kızarmış parmak etlerinin tuzsuz tadı. Bakla tarlaları ve kargılıklar ormanı. Hayır, incirler en son olur. Hintelmaları kızarık sarı. Gözleri bağlı ihtiyar dolap beygiri, uzun bir yola çıkmış, kuyudan bahçelere su çekiyor. Başları poşulu, dizlerinden baldırlarına dek pantolonlar, sıvalı bahçe delikanlıları, ellerinde çapalar, su arıklarının başında ayaklarına dolana dolana akıp giden ince, duru sulara bakıyorlar. Heyyy, kolay gelsin! Sağolun çocuklar, kolaysa sizin başınıza gelsin! 16.30 Basmane-Çiğli banliyösü, mandalinaların arasından süzülüyor. Delikanlılar makinistin çaldığı düdüğe bahçelerden el sallayıp karşılık veriyorlar. Tren bizi kenara sindirip geçiyor. Çiğli'ye doğru uzaklaşıyor. Ah, çocuk olun ve trenleri sevin! Oğlum, kocaman adam, İzmir'e her gelişinde Karşıyaka'daki istasyon kahvesine oturur, adaçayı içip trenleri seyreder. Büyümemek... Sen ne güzelsin! Çocukluk, yaşamın altın çağı... Yaşamın ve anılarımızın.)

Bunu hep soruyorum. Kendime de, çevreme de. Niçin her ikindi radyolardan hüzünlü alaturka şarkılar söylenir? Üstelik kaç yıldır. Üstelik. Ben kendimi bildim bileli hep o hüzünlü alaturka şarkılar. Müziğin ezgisine kendiliğinden uyumlanmış bir yavaşlık; radyolardan evlere, evlerden sokaklara, sokaklardan caddelere ve havaalanlarına, nadasa bırakılmış tarlalara, yağan yağmura, ıslanan asfalta, öz-suları çekilmiş çırılçıplak ağaçlara, ardı sıra puslu gökyüzünde gümüş iplikten bir yol bırakan uçaklara, çılgın âşıkların saklı evlerdeki kaçamak, terli sevişmelerine, saçak altlarında birbirine sokulu, kırmızı gözlü ürkek güvercinlere, suskun ve düşünceli evcimen kumrulara doğru çizgi filmlerdeki espriye eşdeğerde; kıvrılıp bükülerek, inceliş süzülerek her yeri ve herkesi bulanık ve miyop bir perdenin arkasına götürerek iniyor.

Ve fasıl. Gençler yerine orta yaşlılıklarını çoktan geride bırakan insanların ses toplulukları. Büyük göğüslü, parmakları kalınlaşmış, iri yüzüklü, yüzleri Tokalon pudralı, gözleri sürmeli, koltukaltları durmadan terleyen, hâlâ menapozlu kadınlarla ağır saçları seyrelemiş ve yumuşamış gözlerindeki akları çoğalmış, küçük gözbebekli, siyah smokin giymiş, kelebek kravatlı erkekler; tonlamalara ve iniş çıkışlara son derece titizlenerek, kadın seslerine son derece saygılı, şarkılar söylüyorlar. (Hintelmaları ve kaysı aşılı erikler. Sarı. Çocuklar, çocuklar bahçenin sahibi geliyor, kaçın! Ağzı salyalı bir köpek boğuk boğuk havlayarak koşuyor. İnin ağaçlardan, çabuk ve kaçın! Patlıcan fideleri çiğneniyor. Daha hepsinin çiçeği üstünde. Renkleri uçuk kahve ve boyları çocuk eli büyüklüğünde. Suya uygun domatlara bastıkça çekirdekler eşekhiyarının çekirdekleri gibi patlayarak dört bir yana sıçırıyor. Hırsızlar, terbiyesiz çocuklar! Tıksoluk Kara Bostanlısı ile Deniz Bostan'lısını birbirinden ayıran bakla tarlalarının sınırına geliyoruz.

(Çizim : Semih Poroy)

Korktuk, evet! Ama köpekten. Bostanlıköy'den Çiğli'ye kadar demiryolunun iki yanında uzanan bahçeler herkesindir. Herkesindi. Bir zamanlar. Bırakın çocuklar girsin, istedikleri kadar koparsınlar ağaçlardaki yemişlerden. Onlar çocuk. Canları çekmiş olmalı. Duruyoruz ve geriye bakıyoruz. Köpekler bahçelerinin sınırlarını bilirler ve o sınıra geldikleri an durur, bizim yakayı kurtarmamızdan sevinçli, sözde kızgın; arkamızdan bir süre daha havlarlar. Hay Allah! Annem sağ ve iki yaşındaki torunuyla sanki karşısındaki büyük bir adammış gibi ciddi ciddi konuşuyor. Oğlum ona komşu evin köpeğini anlatıyor. "Kocaman. Kırmızı gözlü. Ağzı, bir açtı mı, nah, bu kadar. Hov hov diyor." "Kime diyor, sana mı?" "Bana, evet." "İnanmam, çünkü köpekler çocukları bilir." Annem haklı. Köpekler çocukları biliyorlar. Bizi de. Bakla tarlalarının yola bakan tarafı kargılık. Taze çıt sesleriyle kırılıyor. Kargıdan at olur. Fahrettin düdük yapar. Herkese. Hepimize. Bana beş delik açar mısın Fahrettin Ağabey? Beş delikli düdüğü, kavalıdan iyi ses çıkarıyor. "*Çıktık açık alınla*" çalınır mı burada? Vedat'ın mızıkası var; *Hohner* marka. Ve pompasız. "*Dağ başını duman almış*"ı çalıyor. Uygun adım, marş marş çocuklar! Hedefimiz Papaz, Deniz Bostanlısı. Rap rap rap. Annem, torununa Karşıyaka'dan Banyo'lara, oralardan Reşadiye'ye ve Papaz'a işleyen atlı tramvayı anlatıyor. Atlı tramvay ne.babaanne, atlı araba mı? Hayır, atlı tramvay, atlı tramvay evladım. Atın çektiği tramvay yani. Oğlum, düşleyemiyor. Bir at ve onun çektiği tramvay? Olabilemez. Bir at, bir tramvayı çekebilir mi?

Ama çekiyor. Annem, oğluma çok uzun anlatıyor; at ne, tramvay ne. Yüksünmeden. Ben atlı tramvayı görmedim. Tomaza'dan kuş vurup bahçeleri talan ede ede Vedat'ın *Hohner*'i eşliğinde Deniz Bostanlısı'na kadar rap rap rap yürüdüğümüzde de yoktu atlı tramvaylar, çoktan kalkmıştı. İsmail Dayım

hatırlıyor. Hiç binmemiş, ama hatırlıyor. Çünkü Bostanlıköy'den demiryolunu izleyerek Karşıyaka'ya inmek, onun için Reşadiye'den atlı tramvaya binip Karşıyaka'ya inmekten daha kolay da ondan. Güzin Ablalarla Sahire Ablaların evini geç, çık Bostanlıköy istasyonuna, kahvelerin karşısından yürü, yürü; tan tanlara arkanı ver, soldaki büyük köşkü bildin mi, tamam; tam onun hizasına manolya ağaçlı üç katlı bir ev gelecek, yürü yine, işte sana Karşıyaka istasyonunun tan tanları ve... İstasyon.

Cengiz Tuncerler tan tanlara bakan üç katlı evde oturlardı. Bir zamanlar tabii. Şair iken. Buldan Yerlimallar Pazarı'nda babasıyla çalışırken. Biz kopuk takımı iken ve her ikindi, radyolarda fasıl heyeti şarkılarına başlamışken Yasef'in meyhanesinde toplanırdık: Ben, Ziya Metin, Kör Galip, Ali Rauf Buburalaki, Cemal Engindeniz, Şevki Aktunç, Muhtar Kemal... Ve her gece bizi rehin olmaktan Cengiz Tuncer gelir, kurtarırdı. Karafakilerde rakının alçalmasıyla birlikte fasılı da duymaz olurduk. Kim bilir belki de şef Mehmet Kasabalı, iki yana açıp onca kadınlı erkekli insanı idare etmekten yorulmuş elleriyle kollarını indirir, "tamam, arkadaşlar, hepinize teşekkürler, güzel bir fasıldı, meşkimiz eşsizdi" der ve fasılı kapatırdı. Ne zamana kadar mı? Tanrının günü sayısızdır arkadaşlar; yarın, yine aynı saatte, yine ikindi Karşıyaka'ya, Yamanlar'a, Çatalkaya'ya, Kordonboyu'na, İnciraltı ile Güzelyalı'ya, ağ onaran Kilismanlı balıkçıların saçlarına ve yüzlerine; Saman İskeleyi'ne, Pasaport'a, tütün mağazalarıyla incir ve üzüm mağazalarına, Mezarlıkbaşı'na, İkiçeşmelik'le Eşrefpaşa yokuşuna inerken... burada olacağız. Sazlar, yine aynı sazlar. "Mekşufe Yılmaz Hanım rahatsızmış galiba, onun yerine Türkân Hanım'a siz haber verir misiniz Pervin Hanım? Yarın onu da bekliyoruz. İyi akşamlar arkadaşlar!"

İyi akşamlar ve geçmiş hüznler size. Biz de te-

şekkür ederiz. Hiçbir ikindiye unutmadık ve unutmayacağız. İşte, sayenizde akşam da oluyor. Rakı içiyoruz. Hakkını vererek. Gözler dalgın. Masada sardalyalar soğuyor. Soğusun. İzmirli vefalıdır, ızgara sardalya soğuk da yenir ve bize hiç küsmez.

Galip rakısını yudumlarken duruyor. İki yudumdan biri ağzında, biri kadehinin en ucunda. Bekliyor. Kulakları kırıste. Kadehi ağzından çekiyor, ikinci yudum geriye, birinci yudum gırtlığından aşağı iniyor. Âdemelması rakıyla boynunda yuvarlanıyor. Horozika.

"Duyuyor musunuz?" diyor. "Ben duyuyorum."

Onun bize de bulaştırdığı bir alışkanlığı bu. Bir saatten sonra kulakları dikiliyor; gözleri duvarda asılı taşbaskısı "Dünya Güzeli Fatma"nın kıvrık dudaklarında, beyaz gerdanında takılı, tam kadehinden rakı yudumlarken durup bize soruyor:

"Duyuyor musunuz?"

Başlarda onun ne duyduğunu bilmiyorduk. Fasil heyetinden şarkıarmış. Eski şarkılar. Kim bilir kimlerin bestelediği şarkılar. "Karşıyaka'da İzmir'in gülü..." Hızlı ve gürültülü. Aceleyle söylüyorlar. "Bin can ile efendim..." Ağır ve aksak. "Dök zülfünü meydana gel..." Yalvaran ve çağırğan. "Sen bezmi-mize geldiğin akşam..." Biz hep yalnızdık; yalnız, kısmetsiz. Aşkılarımıza çok az karşılık gördük. Sevdik, sevilmedik. Hiç mi? Değil. Az biraz yani. Ürkek ve kaçaktılar. Gaz lambasının ışığında, biz eseredit kâğıtlarına dolmakalemlerle aşk mektupları yazdık. Sayısız. Birçoğu verilmedi. Onurlu kızlardı. Başlar dik, gözler ileride. Öyle yetiştirilmişlerdi. Utangaçlıkları sütyensizliklerinden.

"Bir gül olsam da beni..."

İzmir'de gül var mıydı?

Kuşkusuz, evet. Ama biz çiçeklerden bir nergisi tanırdık. Sevgililerimize hep nergis götürdük. Aldılar

ve saçlarının arasına, kulaklarının arkasına taktılar. İkinci buluşmalarımızda hâlâ nergis kokuyorlardı, solukları bile.

O yaz günlerinde çingeneler taze yaseminleri çam yapraklarının iğne ağızlarına dizerlerdi. Tek tek. "Hadi, al şu yaseminin demetciğini canışkom, yavukluna verirsin, makbule geçer."

Yasemin pahalı, nergis ucuzdu.

İkindisiz hiçbir fasıla rastlamadım. Moskova'daydım ve aylardan mayıstı. Yaz daha gelmemişti. Kendi başıma Sergey Yutkeviç'in evinden çıktım. Gürcü konyağı başımı döndürüyordu. Acı tütünlü Rus cigaralarından ağzım kurumuştu. Otelime doğru ağır ağır, tıpkı İzmir'deymişim gibi yürümeye başladım. Kızıl Meydan'a varmadan kulaklarım çınladı. Durdum. Çınlama geçsin diye bekledim. Geçmedi. Bir ara geçti, evet, geçti ve yerini kadınlı erkekli bir fasıla bıraktı: "*Bahçende sefa hükmediyorken n'olayım, ah, n'olayım?*"

Sık adımlarla iri gövdeli bir ağaca yürüdüm, durdum ve sırtımı verdim. "*Bahçende sefa hükmediyorken n'olayım, ah, n'olayım/ Gösterme yüzün, verme sözün, ah, n'olayım.*"

Yutkundum, çevreme bakındım. Herkes Rus'tu. Birden aklıma saat geldi: Altıya geliyordu ve ikindi başlamıştı. Her yerdeki ikindi yani. İzmir'deki, İstanbul'daki, Bakû'daki, Leningrad'daki ya da Tiflis'teki gibi bir ikindiydi.

Baktım; kuşlar, geniş açılmış kanatlarıyla acele acele alçalıp yine aynı telaşla göğe yükseliyorlardı.

Sonra İbrail'de de oldu. Aynı şey. Tuna akıyordu, liman durgundu, köpürgen bir bataklık kokusu. *Panait İstrati*'nin evinin ardından bana kadar ulaşı-

yordu. Tam limana iniyorken kulaklarımda aynı çınlamayı duydum yine.

Üsküp'ten küçük Volkswagen'imle Priştine'ye gidiyordum, havayı hiç bilmiyorum, kapalı ve yağmurluydu, deliler gibi yağıyordu günlerdir. Öyleki, Kaçanik'i geçtim, Prizren sapağına geldim, önümü göremez oldum. Hasadı gecikmiş ya da unutulmuş bir mısır tarlasına dar attım kendimi. Bir cıgara yak-tım. Radyoyu açtım. Volkswagen'in içini bir fasıl dol-durdu. Ansızın. Baskınlarcasına. Allah kahretsin sizi emil! "*Kır atıma bineyim, yâr yoluna gideyim, aman, amannn...*" Vurgular, tümüyle Arnavut'tu.

Evet, baktığımda saatim tam ikindi vaktini gösteriyordu.

Bir zamanların masal Doğu Berlin'indeydim: Ben, Kâmil Tok ve Jitan Kemal. *Check Point Charlie*'den çıktık, Uban'a bindik, Alexandra Platz'da cümbür cemaat indik. Meydan, serserilerle doluydu; belki içlerinde *Fasbinder* de vardı ve kız yüzlü bir eşcinsel oğlanla pazarlık ediyordu. Fark etmedik. Fark etmedik, çünkü ben durdum. Kâmil Tok'la Jitan Kemal de durdular. Galip gibi sormadım onlara. Ben duyuyordum, onlar duyamayabilirlerdi pekâlâ. Üstümüzden gürültüyle bir tren geçti gitti.

Hayır, hasta falan değildim. Dinliyordum yalnızca. Neyi? Hiç dedim, hiç. Kendimi.

(Pencereleri kapatayım mı? Niçin? Hava soğudu, kar yağacak. Doğru. Burası bin metrenin üstünde bir yayla. İnsansız. Belgradlı partili büyüklerin yazları kent ısıcağından kaçıp sığındıkları burjuva bir dağ. Yayla. Treninin lokomotifi dişli. GMC kamyonları gibi soluyarak dağ tırmanıyordu.

Pencereyi ben kapattım, o içki hazırlamaya mutfağa gitmişti. Buzdolabını açtı, kapattı, evin ala-

cakaranlığında dolabın iç ışığı şimşek gibi bir yandı bir söndü.

Ve duydum. Size yeminle. Dışarının alacasında, pencerenin camlarına doğru geliyordu. Kadınli erkekli bir fasıldı.

Ben bu satırları yazdığımda, İzmir'de denizi çok uzaklara sürgün edilmiş Bostanlı'nın eskiden Deniz Bostanlısı ya da Papaz Köy olduğunu kimse bilmiyordu. Bilenenlerin en sağ kalanı İsmail Dayım, her şeye sövüyordu; balıkçı kahvesinin yıkılıp yerine çok katlı apartman yapılmasına, körfezle birlikte barınanın da gereksizliğine, Çiğli'ye kadar tren yolunun çift hat olmasına, mandalina ağaçlarının köklerinden sökülerek bahçelerin kooperatif evlerine dönüşmesine, en küçük oğlunun babaevini terk etmesine, tulumbaların kaldırılmasına, kaya barunlarının Çeşme'den, cam gözlü sardalyaların Kilisman'dan kaçmalarına, doğup büyüdüğü Bostanlı Köy'ün adını Nergiz'e çevirmelerine, mini etek giyen kızlara, bacak kadar çocukların ağızlarında cigarayla kahveye çıkmalarına..

Ne zaman mı?

İkindileri, ikindileri. Tam radyolardan fasıl başladığı o ikindi saatlerinde.

Kendi başına, elleri arkasında, başında çok köşeli gençlik kasketi, yakasız gömleği yine tertemiz ve ütülü; vaktinin çok iyi hesabını da yaparak şimdiki Şehitler Bulvarı'nı geçiyor; lambalarda uslu akıllı duruyor ve yeşil'de karşıya dar atıyor kendini, ama sonra yavaşlıyor yine, güvenli adımlarla yürüyor ve eski Tomaza'nın deniz kıyısına gelince artık duruyor, bekliyor.

Vakittir. Yeşil Cami'den ikindi okunuyor. Gün hızlı hızlı batıya çekiliyor ve gurup başlıyor. Kırmızı ve patlamış. İsmail Dayım hiç kıpırdamadan guruba bakıyor. Belki kırgın. Dünyaya. İnsanlara. Yalnızlığı-

na. Değişmeye. Bir günün daha hayatından eksilmesine. Kulakları kırıste. Benim gibi. Galip gibi. Ve fasıl başlıyor. Radyolardan. Başlıyor ve gelip İsmail Dayımı buluyor. Onu ve yıllar ötesinde, Çiğli'ye yakın bahçelerden erik ve hintelması çalan, kargılıklardan düdüklük kesen, Fahrettin'in mızıkası eşliğinde rap rap rap uygun adımlarla Papaz'ın kırk yıl sonraya kalmadan yerinde yeller esecek deniz kıyısına varan, başlamış ikindi karşısında o yaşlarda bile ağlamak isteyen bizi, o geçmişin çocuklarını buluyor.

Öldürürse, bu ikindiler öldürür bizi. Fasıllarıyla. Tabii!

CİHAT ARMAN

"Uçan Kaleci"

O, bir simge. Bir sembol. Bir imaj. Bir ülkü. Birçok kuşak ve birçok kuşak gençleri için. Kimse onun gibi havalarda uçarak topa atlayamaz. Atlamamış da. Nerde o kurtarılar? Zamora da mı? Güliyorum. Güliyoruz. Beara da, peki? Geçin bir kalem. Belki, (o da belki) eskilerden Abdülkadir; hani önce Vefa'nın, sonra Ankara Demirspor'un (bir ara da Eskişehir Demirspor'da da mı oynamıştı?) kedi kalecisi. Bakın, belki dedim onun için de. Biz, çok kaleciler gördük; Rus'undan İsveçlisine, İsveçlisinden İspanyoluna kadar hem de. Hiçbiri onun yerini ne tuttu bizim gözümüzde, ne de bir tutanı çıktı.

Sanki biz onunla doğmuştuk. Olamaz mı? Çocuksunuz ve iki ayak üstünde durmanın çoktan önemini yitirdiği yıllardasınız. Artık yürümenin yerine koşmanın zamanıdır. Biz o yıllarda ha babam bezden top peşinde ayakkabı eskitiyorduk. (Bu çocuk bizi mahvedecek, diyor, on yedi buçuk lira maaşlı, Maliye'de memur babam: Ayakkabılarını gördüm sofada. Altları gitmiş, delik deşik. Yüzlerini de parçalamış. Napıyor, anlamıyorum. Annem, yüzü her zaman yaşlı, her zamanki gibi evin erkeğine karşı yine alttan ılıyor. Çocuk işte, bey, diyor. Bey, öyle mi? Evet, unutmadım; annem babama bey derdi, bize de beybaba demeyi öğretmişti! Çocuk işte! Doğru. Biz çocuğuz ve büyümeyi düşlemek henüz harcımız değildi o günlerde.)

Kalede bekçi duranların tek düşü, oydu. Aslan

kaleci. Top geliyor, zaviye kapa, çabuk! Bir anda kestirip kararını vereceksin. Bir anda. Saldıranın ayaklarına kapan, çabuk! Çabuk ol ve şut çekmesine sakın izin verme. Kerim'in solu mu, yoksa sağ mı? O, nereyi tutmuştu, nereden uçuyordu havalara? Düşün ve bul. Düşün ve çabuk ol, hadi!

Kerim top ayağında geliyor. Sağından soluna topu aktarıyor. O arada sağ ayağı havaya kalkıyor, şutunu çekecek çünkü. Ve... onun sağ senin solun, dikkat, sol yakayı kapa, çabuk ama, çabuk! Top havalanıyor, şandelleyip süzülüyor ve... Yine yanlışlık, yine, hay Allah! Gol! Kalenin sağ yerine solundan bu kez. Yanlış seçim, yanlış atlayış! Bitti, tamam ve maçı aldılar.

Çok aptalsın, diyor Kerim. (Çok aptalmışım.) Görmedin mi beni? (Görmemiştim.) Topu n'aptım? (Topu n'apmıştı?) Sağımdan aldım, soluma verdim. (Çok doğru, tabii ya, sağından almış ve soluna vermişti. Tüh!) Sen de yedin. (Evet, ben de yedim ve gol oldu. Bu kadar basitti.)

Zeytinliklerin altında, bakkal Susta'dan Gülsefa Hanım'ın oğlu Sevim'in kucaklayıp getirdiği gazozlar içilirken tartışılıyor. Canım, tamam, evet, ben bir aptalım, yanlış zaviye kapatmıştım. N'apayındı yani, yenmez bir gol müydü? Ha, bak, doğru, diyor Kerim. Bu golü Cihat bile olsa insan, yedi. Bir gürültü. Zeytinlerdeki sığırcıklar sürüsü sesimize havalanıyor. Pırrrrr! Cihat öyle mi, uçan kaleci Cihat öyle mi? Kerim, atıyorsun. Birileri tek eliyle avucunu yumultup borazan çalıyor Kerim'in yüzüne karşı. Herkese laf, Cihat'a hayır. O hiç kimseden, Kerim bile olsa, gol yemez. Yemiş midir? Hayır. Yüz kere, bin kere, yüz bin kere hayır size!

Zaman hiç ilerlemiyor. Yaşımız aynı yaş ve yıllar durmuş. Aşağı mahalle ile yukarı mahalle (bizim Alireis Mahallesi) her hafta gazozuna maç yapıyor.

(Çizim : Ferruh Doğan)

Onlar, camiye yakınlar, o yüzden Altınordulular. Arap Sait'in Altınordu'su yani. Ya biz? Biz, Altınordulu olamayız, çünkü onlar Altınordulu. İzmirspor'un Talebe Çayırı, bize uzak düşer. Tepecik'in Ülkü Spor'u da. Altay, tâ Alsancak'tadır; Göztepe, Göztepe'de. (Tevfik Akdağ ölümüne kadar Göztepeliydi, Göztepeli kalmıştı.)

Sonunda yapılacak olanı Şuayip Sorulmaz yaptı bize. Takımımızı önce adlandırdı: Yıldırım Spor. Sonra renklendirdi: Kırmızı beyaz. Milli takım. Biz, n'apar eder bir de top alır diye bekliyorduk, almadı, alamadı. Fenerci Mehmet Ağa'nın en büyük oğlu (ve Kifayet'in ağabeyi) Şuayip Sorulmaz (Yetmiş üç yaşında şimdi ve ben bu satırları yazdığım günlerde, İzmir'in Kuşadası'nda –gerçekte Aydın'ın Kuşadası'nda– oturuyor ve geceleri bir içki evinde uduyla çalıp söylüyor: Kalın, acının tortuladığı bir sesle onu sözde dinlermiş görünüp aslında içki içerek başka âlemlerde yaşayan sarhoş müşterilerine hüzünlü gözlerle bakıyor ve söylüyor: *"Bahçende sefa hükmediyorken..."* Hüzün ve Rüştü Şardağ. Ortaokuldan Türkçe öğretmenim benim. *"Ah, n'olayım, ah n'olayım?"*

Şafak atarken kalkıyorlar. Yandaki evden Şuayip Sorulmaz'ın öksürüğü geliyor. Sinyal. Ağabeyim yorgani sıyrıyor. Sus, sesini çıkarma, diyor bana; sen uyu, tamam mı? Uyumuyorum, bakıyorum. Çok hızlı giyiniyor ve pencereyi açıp sarı erik ağacının dallarından kaya kaya bahçeye iniyor. Onlar, Şuayip'le o, çok eski arkadaşlar. Şuayip, babasının ikindilerden yaktığı gece fenerlerini şafak sonrasında tek tek dolaşıp söndürecek. Ağabeyimle. Hadi bakalım rastgele, yolunuz açık olsun, İzmir'in bütün fenerlerine ölüm!

İki arkadaş, belkin bin yıllık, belki daha da ileri, Alireis Çıkmazı'ndan Yapıcıoğlu Yokuşu'na iniyorlar ve havagazı fenerlerinin tek tek icabına bakıyorlar.

Taraçaya çıkıyorum ve gözlüyorum. İzmir de, Yapıcığlu Yokuşu da ayaklar altında. Tan ağarıyor. Kızılık ve sonrasının pembeliği. Kedi gözünden havagazı fenerleri bir bir sönüyorlar. Ağabeyim ve Şuayip Sorulmaz. Onlar. Çok kısa da olsa bir alakaranlık. Bir bulutluluk, bir sislik ve pusluk. Hey Tanrım!

Namazgâh ile Tilkilik arası, Agora yöresinden ayak sesleri geliyor. Kimlerin? Hayır, Şuayip Sorulmaz'la ağabeyimin değil elbet. İnsanlar uyandı, uyandılar. Ey işçi sınıfı, hadi iş başına! Çapaklı gözler, tabii, ama trahomsuz.. Aile-evleri boşalıyor. Kızlar, incir ve üzüm mağazalarına, tamam mı? Ah, hepimizi ne kadar çok seviyorum. Benim ilk aşklarım, ilk tutkunluklarım, ilk mektup yazdıklarım ve hiç cevap alamadıklarım. O gün bugün mektup yazmalara tövbe ettirdiniz bana.

Rica ederim, peşimi bırakınız, çünkü muhitimize geldik.

Aslında bunlar kitaplardan laflar. Tabii, Kerime Nadir'den, Muazzez Tahsin'den, Oğuz Özdeş'ten laflar. Muhitinize gelmişiz. Peki, tamam, n'olacak şimdi? Ben size sayfalar ve sayfalar dolusu mektup yazmadım mı? Yazdım. İbrahim Hoyi sen sağ ol, sen de uzun, keçi sakallı Rabindranth Tagore. Ama bu kıza söz geçiremiyorum. Senin adın Coya ise... Senin adın Sevim ise.. Senin adın Ferihan ise...

Ah, ben bahtı kara bir delikanlıyım. Okul kaçığıym ve zeytinliklerde kaleci oynarım. Bak ellerime, sol elimin orta parmağı kırık. Kerim kırdı. Valla'i. Topla geliyordu, atladım ve toptan kaçırdığı ayağını kaldırıp elimin üstüne bindirdi. Kırığı o saat anlamadım. Sıcaktı. Ertesi günü de. Dördüncü günü, o parmağım dik duruyordu. Şimdi de dik duruyor. Yedigâr. Kerim'den.

Ama Cihat'ın on iki parmağı da sapasağlamdı. Üstüne topla gidilecek ve Cihat, o bizim Aslan Ci-

hat'ımız atlayıp kurtarmayacak, bu arada ellerini rakibe ezdirecek, öyle mi? Siz, çocuksunuz.

"Ben Amerika'ya gideceğim" demişti Kerim. Amerika ve Kerim. Yeni Sinema'nın, Elhamra'nın, Tan Sineması ile Lale Sineması'nın dili olsa da anlatısa. Evet, Amerika... Kerim, gidecek. Amerika'ya. Anlattı: Pasaport'a gelen Amerikan bandralı gemiler vardı ya, onlardan birine binecek. Ben o geminin kaptanını gördüm, tam cehennem zebanisi. Bir yakaladı mı seni... Ah, ne kadar da aptalım. (Çocukluk ve aptallık!) Ben baş tayfaya biraz para verdim mi, beni demir almadan önce, tam gece yarısı, gemiye sokacak, başaltında bir yerde gizleyecek. Nerede gizleyecek? Bir sandal içinde mesela. Faik Sabri Duran'ın *Büyük Atlası*'nı açıyoruz. Burası İzmir. Burası... Ah, sana aptalsın diyorum ve sen bana inanmıyorsun. Onca ölçekte İzmir limanı görünür mü hiç? Doğru. Çıktınız limandan. Gemi ve sen. Nerdesin? Güvertede, sandalın içinde. Üstüm örtülü, gözlerden ırışım. Kumanya, peki? Baş tayfa bana dedi ki... Ona demiş ki; bak oğlum, onca yolu aç susuz yapamazsın. Bir kelle kaşar, bir kangal sucuk, bir leğen tahin helvası, bir küçük şişe Antep pekmezi, yarım çuval da Mezarlıkbaşı'ndaki Boşnak fırıncıdan kuru peksimet al yanına. Su? Onu düşünme, ben kaçak getiririm sana.

Hey Amerika, Kerim geliyor. Filmlerde gördüğümüz Hürriyet Heykeli'ne varıldı mı, baş tayfa gelecek ve Kerim'e, işte oğlum Amerika sana, diyecek. Benden buraya kadar. Şimdi yavaşça çık, küpeşteye git, bir, iki, üç deyip at kendini denize... Yüze yüze karaya çıkarsın, kimsenin ruhu da duymaz.

Sahi, gidecek misin Kerim? diye sordum. Üzüncü. Yıldırım Spor'un Kerim'siz kalması, öbür mahallenin bizi en az on sıfır yenmesi demekti. Üstelik Kerim'i transfer edeli de şunun şurasında ne kadar olmuştu ki?

Kerim gitti.. Amerika'ya mı? Hayır, babası Sındırğı Orman İşletmesi'ne muhasebeci olarak atandı. Evcek toplandılar ve gittiler onlar da.

Yıldırım Spor'umuz çok maç yaptı onun ardından, hepsinde de yenildik. Açık farklarla. Topu alan üstüme geldi ve beni delik deşik edip Cihat Ağabeye karşı yerin dibine batırdılar.

Topu bıraktım. Yıldırım Spor dağıldı. İçimizde bir tek Ethem Dayımın oğlu Nurettin sürdürdü; önce Yün Mensucat'ta, sonra İzmir Spor'da, sonra da Altınordu'da oynadı, döneminin ünlü Arap Nurettin'i oldu.

Kent kent dolaşırken gözüm hep maçlarda ve Cihat'taydı. Yıldızı yükselen, uçan kalecim Cihat'ta. Bir aralar Ankara'daydım, (bellek, n'olur, şaşırtma beni) Stadyum Spor kurulmuştu; Gündüz (baba), Coşkun ve daha niceleri o takımda yer almışlardı. Tıpkı Adalet'teki gibi. O Adalet de Fenerbahçe'yi, Galatasaray'ı ve Beşiktaş'ı boşaltmıştı.

Peki, Cihat da var mıydı aralarında? Geçmiş zaman ve unuttum, vardı da yoktu da. Ama o hangi takımın kalesinde olursa olsun, benim için değişmiyordu ki... Sahaya çıkıyor, kalede yerini alıyor, forvetlerden kim gelirse gelsin üstüne, Majino hattı gibi geçit vermiyordu. Gol yoktu, gole paydostu. Havalarda uçuyor, sıçırıyor, düşüyor, yeniden güç alıp fırlıyor, topu yumrukluyor, tepiyor, kucaklıyor, bastırıyor, ellerinde okşuyor, seviyor, filelere varması ne kelime, kale direklerine teğet geçmesini bile kabul etmiyordu. (Dün, ikindi otobüsünde Selahattin Torkal'ı gördüm. Küçük bir ara duraktan bindi. Hâlâ uzun boylu, hâlâ üstü alınmış bıyıklıydı, tepesindeki saçları çoktan dökülmüştü bile. Kulak arkaları ve ensesi aşırı kırçıldı.

Otobüsten içeri girdi, kalabalık içinde narin adımlarla yürüdü. Bir eli tutamak demirindeydi. Kimse onu tanımadı, kimse onun Selahattin Torkal

olduğunu bilmedi. Onun zamanına, onun Fenerbahçe'sine yetişen kim vardı ki otobüste? Bir ben vardım. Kalktım, yerime buyur ettim: "Oturmaz mısınız Selahattin Ağabey?" dedim sesimi yükseltmeden. O an, birdenbire otobüste miydi, yoksa stadyumda mı, tribünler ona alkış mı tutuyordu? Küçük Fikret, perçemi burnunun üzerinde, topu kapmış gidiyor muydu? Sarı Naci yol kesecek miydi? Suphi yine yüz metreyi; topla birlikte üstelik, yine on saniyede mi koşuyordu? Re re ra, Ga'ssaray, Ga'ssaray, cim bom bom! Ama kalede Cihat vardı arkadaşlar, kalede aslan Cihat varken Ali Sami olsa, Eşfak olsa ya da şimdinin Tanju'su, Saffet'i, Hami'si, Rıdvan'ı olsa ne yazardı? Hiç!

Gözlerime baktı, beni utandırdı. Beni tanıyor-sun, beni tanıdın çocuk, niçin? Ben Selahattin Torkal değilim ki. Ben otobüs yolcusu bir Selahattin Torkal'ım. Eskimiş, eprimiş, sıradan bir Selahattin. Yaşlı ve yorgun. Benim gibi dünyada ve bu kentte binlerce Selahattin var. Çok kötüsün, çünkü beni tanıdın. Oysa ben, seni unuttuğum.)

Cihat'ın bir resmi çıktı. Geçenlerde bir gün, bir gazetede. Tekerlekli bir sandalyeye oturtulmuştu; evet, oturtulmuştu, avurdu avurduna geçmiş, gözlerinin akı büyüyüp bebekleri küçülmüş, dalgın bakıyordu objektife. Terk edilmiş ve yalnız. Kimse yanına gelmiyor, kimse aramıyormuş onu. Tanıyanı, bileni mi kaldı?

Oturuyor tekerlekli sandalyesinde ve düşünüyor. Gözlerinden belli. Bakıyor ve objektifin ardında bir başka dünya görüyor o. Tribünler... Fenerbahçe... Galatasaray... Beşiktaş... Altınordu... Adalet... Sahi, Kasımpaşa, Süleymaniye, Vefa diye başka takımlar da var mıydı? Vardı Cihat Ağabey, İstanbul Spor'u da unuttun. Ah, evet, artık yaşlandım. Yaşlandım ve... Biliyor musun, çok şeyi hatırlayamıyo-

rum. Çünkü benim akranlarım, top arkadaşlarım giderek yok oldular. Yakınlarımdan. Sağımdan, solumdan. Bir bir... İdarecilerimiz de, başkanlarımız da. Yüzlerini görmediğim ama benim yüzümü ezber bilen, beni tanıyan seyircilerim de yok. Beni hatırlamıyorlar. Beni unuttular. Beni... Taka Naci'yi, Boncuk Ömer'i, Küçük Fikret'i, Lefter'i, Kör Galip'i, Yavuz'u, İsmet'i, Baba Gündüz'ü, Abdülkadir'i, Küçük Erol'u, Metin'i, Vedii'yi, Büyük Ahmet'i... Başka... Kimler vardı başka bizim zamanımızdan?

Bilmiyorum, hatırlamıyorum Cihat Ağabey.

Ama sen gençsin, yani, bana göre gençsin ve sen, bize yetiştin.

Evet, yetiştim Cihat Ağabey.

Bir maçtaydı, yanılmıyorsam... diye başlıyor. Bırakın başlasın, anlatsın ve boşalsın. Yeniden yaşasın. Belki o anlattığı maç hiçbir zaman oynanmadı, belki o maçta yer alan oyuncular onun tek tek saydığı oyuncular değildi; hiçbir zaman hiçbir maçta hakeme karşı gelmedi, sövmedi, kimseyle yumruklaşmadı, soyunma odasında hiçbir arkadaşına takunya fırlatmadı. Doğrudur ya da doğru değildir bunlar. Olsun, ne çıkar ki?

Anlatıyor. Bırakın onu dedim, bırakın ve anlat-sın size. Yeniden yaşamak! Çok doğru... İşte stad-yum Cihat Ağabey, tünelden çıkıyorsunuz, en başta da siz... Eldivenler elinizde, uzun şort, kollu yün kazak, yün çoraplar, kramponlu ayakkabılar... Allah! Arkanızdan bütün bir Fenerbahçe geliyor. Kimlerle mi? Sizin bize saydıklarınız ve saymadıklarınızla. Takım, koca bir ordu olmuş, geliyor. En önde de siz. Siz, aslan Cihat Ağabey!

Tribünler ayağa kalkıyor. Maytaplar, patlangaçlar, davullar, trampetler... Alkıştan sahanın çimenleri titreşiyor. Yer gök inliyor. Ya ya ya, şa şa şa Fener, Fener çok yaşa!

Hangi Fener, peki?

Cihat'ın Fener'i. Onun uçan kalecisi olduğu, aslan Cihat kesildiği Fener'i. Kaledeki yerini alıyor. Ayakkabısının burnu ile bir direktan öbürüne toprakta bir çizgi çekiyor. Önce sağ direği, sonra sol direği öpüyor. Uğuru.

Hadi bakalım hakem bey, çocuklar santrada. Yazı tura çoktan atıldı ve Aslan Cihat yerini aldı. Kale, gazhane tarafı. Hafif bir rüzgâr, ama santrforu arkasından itip onu asla Hazreti Hamza kadar güçlü yapamaz. Essin!

Düdük. Ve top ayaktan ayağa geçiyor. Cihat Ağabey, zaviye tut, ortadan değil, sağ uçtan saldırıyorlar.

Gülüyor. Dudaklarının ucuyla. Artık hazır. Uçacak, yumruklayacak, tutacak ve her zamanki Cihat olacak. Aslan Cihat. Uçan Kaleci Cihat.

Yaşasın!*

Ey Fenerliler, bulun onu, gidin ona, çiçek götürün ona!

BUCK JONES

"Bileni İçin Bucuk Cones"

Hadi bakalım, vakittir; gün, bıçak kadar keskin ağızlı dağlardan doğuyor, sular ışıdı. Irmağın öte yakasından doğru, sabahın ilk yakılan ateşinin ince bukleli dumanı tüttü ve bütün gece uyumayan erkekler karanlıkta yüzlerini boyadılar; bağırklarına boncuktan, deriden süsler, türlü muskalar taktılar.

Evet, vakittir. Şimdi. Kadınlar, mızrakların uçlarını bütün gece çakmaktaşında bilediler. Bütün gece okların ağızlarını narin parmaklarından geçirip yokladılar.

Atlar da uyandı. Sırtlarında gecenin çiği kuruyor. Burun delikleri kocaman. Soluyorlar ve çok sık ayak değiştiriyorlar.

Çocuklar uyanın! Evet, hepsi. Uyanınlar ve gözlerinin ilk ferisi ile görsünler. Bir gün onlar da, onlar gibi yapacaklar. Mızrakları ellerinde, ok dolu sadakları omuzlarında, eversiz çıplak at üstünde nasıl çılgınlık atarak güneşe ve düşmanlarımıza karşı güler ve coşku içinde gittiğimizi görsünler. Hiç unutmasınlar. Onların çocukları da onları görsünler ve hiç unutmasınlar. Çünkü, vakittir. Şimdi.

Çadırın içinden çıt gelmiyor. *Vahşi Rüzgâr*, oğlu *Beyaz Kartal*'la konuşmuyor. Sözsüz bakıyorlar. Çünkü, vakittir. Düşler gerçekleşecek, geçmiş geri döndürülecek, eski hesaplar kapatılacak. Eksik kalmışsa, tamamlama ey oğul!.. Fazlası varsa, al getir onu da. Bunları yapmazsan, işte şu kör, bakan gözlerini

yaksın, etin akbabalara değil, kurtlara, börtü böceğe yem olsun, ruhun yedi kat yerin dibine göçsün, azaplar içinde kalasın!

Herkes at bindi. Dizginleri ele aldı. Gerisi, bir topuklamaya bakmaktadır.

Savaş davulcuları ilkel bagetlerini çoktan hazırladılar ve gün iyice ışıyor. Tam bir mızrak boyu yükselecek gökte ve *Beyaz Kartal*, babası *Vahşi Rüzgâr*'ın çadırından çıkacak, halkının önünde duracak. Dimdik. Gözleri, tıpkı bir kartalın keskin ve yırtıcı gözleri gibi parlayarak. *Küçük Tilki*, onun atını altına getirecek ve *Beyaz Kartal* bir sıçrayışta sırtına binecek atının.

Beyaz Kartal da öyle yapıyor, aynen, benim dediğim gibi. O atına binince de, *Küçük Tilki*, mutlulukla dizginleri bırakıyor, bekliyor. *Vahşi Rüzgâr* çadırından çıkıyor, elini kaldırıyor. Çığlıklar. Sonra önüne düşen *Beyaz Kartal*'ın ardı sıra, öbürleri at koparıyorlar. Güneye doğru. Güneşe ve düşmanlarına karşı.

Biz, çok kovboy gördük. *Ken Maynard*'ından *Charles Starett*'ine kadar. Ken Maynard çok fiyakacıydı. Charles Starett çok yakışıklı ve üstüne başına çok titiz. Kavga etmek, meyhane dağıtmak her zaman zoruna gitmiştir onun. Ama bir *George O'Brien* (ağabeyimin arkadaşı Şuayip Sorulmaz, İkinci Dünya Savaşı'nın sonrasında, İzmir'deki NATO karargâhında onu Albay George O'Brien olarak gördüğünü söyler) çok farklıydı; atının rengi bile, kemik ya da sedeften olmayan, alelade, tahta kabızlı tabancası belinde, atıyla meyhaneye dalar, kötü adamlarla kıyasıya bir dövüş tutuşurdu.

Ah, bizim geçmiş zaman kovboylarımız! Ken Maynard'a ne olduğunu, neler olduğunu daha bilip öğrenmeden kardeşi *Kermit Maynard* çıkagelmişti

perdeye. (İzmir'deki Yeni Sinema, ilk Kermit Maynard filmi için bir el ilanı bastırtmıştı, şiirli: "*Kermit Maynard çıktı meydana/ Ken Maynard'ın pabucunu attı dama.*") Onu, Ken Maynard kadar sevdiğimizi söyleyemem. Gene Autry'i de, Roy Rogers'i de hiç sevmemiştik. Çünkü onlar günümüzde geçen serüvenler yaşıyorlardı. Gerçi, sülün gibi atlara biniyorlar, yine kötülerini kovalıyorlardı; ama, araya uçaklar, otomobiller, kamyonetler, trenler giriyor ve Vahşi Batı'ya özgü, bizim alışkını olduğumuz büyüklü havayı bozuyorlardı. *Tex Ritter* de öyle. (Hakça davranalım, *Tex Ritter*'i bugün bile Gary Cooper'li "*High Noon*" filminin o unutulmaz şarkısıyla kim hatırlamıyor ki benim kuşağımdan? Dimitri Tiomkin ve *Tex Ritter*. Gary Cooper ve Grace Kelly. Ve Fred Zinnemann. Vay!..)

Biz; ben, Cengiz Tuncer, Ziya Metin, Muhtar Kemal, Ali Rauf Buburalaki, Engindeniz (Cemal ve Nevzat) Kardeşler, Ferihan, Nevber, Şevki Artun (hatta bir aralar Salih Tozan da), Ayhan Uytun ve Esat Ahmet Balım günümüzün değil, o 1800 sonlu yıllardaki Vahşi Batı'nın tiryakileriydik. Her şeyin, insanın ve doğanın; toprağın ve gökyüzünün, uçsuz bucaksız çöllerin, hırçın Kayalık Dağları'nın; Rio Grande ve Rio Bravo ırmaklarının, bir kentten öbürüne giderken dünyanın tozunu ayağa kaldıran sığır sürülerinin, tahta kaldırımın bir avuçluk gündüzkondu kasabalarının; yeşil çuha örtülü masalarında, ağızları purolu, başlarında geniş kenarlı şapkalarıyla oturup hiç konuşmadan kumar oynayan, dirsek kenarlarıyla tezgâha dayanıp büyük bardaklarda, gözlerini kulplarından bir an bile ayırmadan bira içenlerle dolu *saloons*'ların Vahşi Batılı tiryakileriydik.

Her şey çok açıktı: Renklerdeki siyah beyaz gibi, iyilerle kötüler gibi. Kötüler hep siyahlar giyer, tabancaları ellerinde, posta arabasını soyar, meyha-

ne ve banka basar, iyileri (direnemeyecek, karşı duramayacak kadar iyileri) işkence altında tutar, kafaları çok kızarsa, bir çekişte öldürür (çoğu kez öldürürlerdi de), en çok kız'la babasının ya da kardeşlerinin üstüne varır; oturmuş seyrederken bizi bile çileden çıkarır, kimseye etmediklerini bırakmazlardı.

E, bir sonu yok muydu bunun? Her kötülük, yapanın yanında bırakılacak mıydı? (Koşullandırılmak ve çocuk aklımız işte. Çok, ama çok sonra anlayacaktık, Cahit Sıtkı Tarancı gibi: "Geç anladım taşın sert olduğunu/ Ateş yakar, su eritirmiş".) Kötüler, hep üstün mü geleceklerdi yani? Devlet neredeydi, yasalar, yasa savunucular, peki? (Ah, evet, Şerif! O filmlerde Şerif'ler ya çiçeği burnunda, tazecik ve korkak, ya da tiriti çıkmış, sarkık ve yine korkak bir ihtiyarcıktı. Yasayı savunacak, yasayı uygulayacaktı, öyle mi? Hangi yumrukları ile, hangi hızlı silahşörlüğü ile?)

Ve efendim, günlerden bir gün, tam da posta arabasına pusu kurulup eşkıya usulü önünün kesilerek vurulacağı saatte, Ken Maynard mı, kardeşi Kermit Maynard, *Johnny McBrown*, Charles Starett, *Tim McCoy*, *Wild Bill Elliot*, *Tom Tyler* ya da yalnızca onlarda düzmece olduğuna kalıbımızı basacağımız Gene Autry ya da Roy Rogers mi olur artık, birden tepelerde beliriverir, sağrısını mahmuzladığı atını rüzgârla yarıştıır ve anında kötülerin oyununu bozuverirdi.

Bu posta arabası eşkıyalığı, kovboy filmlerimizin vazgeçilmeziydi. Evet, her filmde bir posta arabası soyulur, son anda 'oğlan'ımız yetişir, kötülerini kovalar, kaçanı izler, meyhaneye gelir, kavgaya tutuşur, sonra her birini haklayarak en doruktaki 'hırsızbaşı'na ulaşırdı. Ama, bu hemen olmazdı tabii. Ağır ve gerginlik yaratan birtakım olayları izlerdik 'oğlan'la. Kimi kez başarısızlığa uğrar, bereket bizim onunla birlikte ve her zaman arkasında olduğumuzu

hatırlayıp yeniden kuvvet bulur, yeniden atağa kalkardı. Çünkü kötüler ortadan kaldırılmalı, dünya onların kötülüklerinden arındırılarak yalnızca iyilerin yaşayacağı, haksızlıkların hiç mi hiç olmadığı, olmayacağı; herkesin mutlu, yarınından güvenli, eşitlik içindeki bir dünyaya döndürülmeliydi. (Amma düş! O filmlerde bile gerçekleşmeyen, gerçekleşmesi mümkünmüş izlenimi uyandırarak bizi afyonlayan bir uyanık düşü olduğunu ne zaman anladık biz? Çok sonra, çok çok sonra mı? Yoksa... Hiç mi?)

O kovboyların içinde en gözdemiz Buck Jones'tu, evet. (Buck Jones diye yazılan o adı, biz çocuk ağzımızla *Bucuk Cones* diye okurduk. Amerikancasının *Bak Cons* olduğunu öğrendiğimizde, inanılmaz bir düşkünlüğünü bizi bekler bulduk. Bak Cons'muş! Peh! Belki öyleydi, fakat bizim için asla. Onu Bucuk Cones olarak bulmuştuk, biz Bucuk Cones olarak götürdük ve herkes inansın, bugün bile burada onu Bucuk Cones olarak anıyorum, Bak Cons olarak değil, tamam mı?)

Sert, kemikli yüzlü, güneş yanığı tenli, beyaz atlı bir kovboydu. Hayır, onu ilk kez "*Beyaz Kartal*"da görmüştük ve bir kızilderiliyi oynuyordu. *Vahşi Rüzgâr*'ın oğlu, *Küçük Tilki*'nin (belki de) kardeşi ve tek örgü saçı beline kadar inen *Ala Kısırak*'ın da sevgilisiydi. Bütün bir 36 kısım tekmili birdende solukbenizlilere; (o kötü yürekli, aşağılık, sömürgeci, gözü toprakla doymaz, keyif olsun diye zavallı bufaloları vurup yok eden) karşıydı. (Konuş, ey Beyaz Kartal Bucuk Cones ve de ki: Solukbenizli, kötü sen... Çünkü vurmak, bizim yemek bufalo. Biz vurmak yok bufalo yemek olmazsa. Çünkü, bufalo da bir canlı. O da bu gök altında Witani'nin ruhu gözetiminde yaşayacak. Yaşayacak, üreyecek, çoğalacak. Sen vurmak yok bufalo. Yoksa halkım vurmak var seni!)

Beyaz Kartal bunu anlatamadı. Çok kötü İngiliz-

ce konuşuyordu da ondan mı? Hayır. Kırık dökük de olsa, meramını anlatabiliyordu solukbenizlilere ve onu dinlemiyorlardı. Bufalolar ölüyordu, kıtlık kapıdaydı ve sonunda geldi de zaten. Çocuklar ve kadınlar zayıfladılar. Çok çocuk üçüncü dolunaya varmadan öldü. Kadınlar kan tükürdüler ve buna çok şaşır-dılar. Büyücü *Sansar Kuyruğu*'nun kaydattığı otların suları kimseye şifa vermedi ve önce çocuklar öldü; sonra kadınlar, sonra yaşlılar. (Davran artık ey *Beyaz Kartal*, kalk ayağa ve bak halkının çektiklerine. Ölüm, çok erken gelir oldu. Sessizce varıp kadınları, çocukları ve yaşlı kızılderilileri uykuda vuruyor. Yakındaki ardıç ormanını baykuşlar tünek yaptı. Gündüz hiç ötmez, hiç puhulamazken şimdi hem gece hem gündüz sesleri kulaklarda uğulduyor. Hadi, hadi artık *Beyaz Kartal*, geçmişinin ve atalarının yakışığı ol. Bak, günler günü kadınlar kökleri kaynatıp sizin için boyalar çıkardılar. Yüzüne çizgi çek o boyalardan. Muskanı boynuna geçir; işte kardeşin *Küçük Tilki* atını getirdi, bekliyor. *Ala Kısırak*, çadırın en görünmez bir kıyısından seni gözlüyor. Bırak, gözlesin. Senin kadının o ve bu, onun hakkı. Hadi artık *Beyaz Kartal*, hadi ve vakittir!)

Evet, vakittir. (Bucuk Cones, soluklarımızı tutarak izlediğimiz çok sonralarının Buck Jones'u olarak çadırdan çıkıyor. Gözleri; gökyüzünde uçan ilkyazlardaki genç ve yırtıcı kartalların gözleri gibi, çıplak ve keskin. Atına atlıyor bir sıçrayışta. Artık vakittir, evet, solukbenizlilere ölüm! Solukbenizlilere, bizi soyanlara, ülkeyi parselleyip satanlara, demiryolu tarcirlerine, ateş suyu satıcılarına, silahı ve kurşunu, barutu ve Colt'ları bu dağlara, bu akarsulara, bu bereketli topraklara getirenlere, atalarımızın ruhlarını muazzap edenlere, bufalolarımızı öldürüp soylarını tüketenlere, bir daha geri gelmeyecek eski güzel günlerimizin anısına, yaşadığımız, bize yaşatılan bugünün cehennemine ve bilinmeyecek, varılmayacak,

erişilmeyecek yarınlara ölüm! Çünkü solukbenizliler kötüdür, çünkü kızılderililer iyidir; çünkü dünya çok büyük, çünkü herkese yetecek kadardır ve solukbenizliler bunu bilmemektedir. Gökte uçan kuşun, yerde gezen yeşil yılanın, kara toprakta tohumdan çıkıp iki kızılderili boyunda büyüyerek bize nimet olan mısırın ve bütün koçanlarındaki tek tek tanelerinin bile bildiğini solukbenizliler bilmemektedir.

Ey *Beyaz Kartal*, ey çocukluğumuzun şanlı kızılderilisi, madem öyle, artık vakittir. Ölmelerin, öldürmelerin, gecikmiş intikamların, geride gözleri yaşlı kadınlarla çocukları öksüz ve dul bırakmanın vaktidir.)

Buck Jones'u ve *Beyaz Kartal*'ını ben unutmadım. Onun üzerinden daha nice kovboylar (Başta John Wayne, Gary Cooper, Richard Dix, hatta Paul Newman, hatta Steve McQueen ve hatta Clint Eastwood) geldiler ve geçtiler. Onun üzerinden nice kızılderililer (Ricardo Montalban, Sal Mineo, Robert Blake ve hatta Burt Lancaster) geldiler ve geçtiler. Ne oldu, peki? Buck Jones'un ya da bizim Bucuk Cones'imizin yerini tutabildiler mi? Hayır. Tutamadılar, çünkü onlar ve onlardan sonra gelenler asla bizim çocukluğumuzun ne kovboyları, ne kızılderilileriydiler. Onlar, başka çocuklukların ve başka çocuklarındı, bize değil onlara aittiler.

Oğlumdan biliyorum, Buck Jones'tan, bizim Bucuk Cones'imizden hiç hazzetmedi. Dudağının kenarında; ince, kıyıcı bir gülüşle ve o da zorla; baktı, on dakika bile sabredmeden ekran önünden kalktı gitti.

Buck Jones, kusuruna bakma sen onun, o başka bir kuşaktan ve seni hiçbir zaman bizim kadar anlayıp sevmeyecek. Babası, oğlu adına senden özür diliyor Buck Jones!

YASEF USTA

"Bizim Deligençliğimiz"

Ben, İzmirliyim. İzmirli ve Bostanlı'dan sonra uzun bir dönem de İkiçeşmelikli. Bir ucu Mezarlıkbaşı'ndan başlayıp bir ucu Eşref Paşa'nın sınırındaki Deveçikmaz Yokuşu'na kadar olan o uzun yol, sağlı sollu *İkiçeşmelik* diye anılır.

Benim çocukluğumla ilk gençlik yıllarım İkiçeşmelik'te geçti. Komşularımız, genelde Yahudi aileleriydi. İzmir yerlilerinin pek sevdikleri "*Sakız evi*" diye anılan iki katlı, yazın serin, kışın sıcak evler yerine, Yahudi komşularımız "*aile evleri*"nde oturmayı yeğlerlerdi.

Ne demek "*aile evi*?" İzmir'e özgüdür bu. İçlerinde en ünlüleri "*Rıza Bey Aile Evi*"ydi ve (bugün yerinde yeller esmektedir) Bahri Baba Parkı'nın tam karşısında, bütün odaları denize çıkan, oda oda kiraya verilen evlerdi "*aile evleri*". Yoksul, kendi halinde Yahudiler, bu odalarda Türklerle, Rumeli göçmenleriyle bir arada hır'sız gürsüz yaşayıp giderlerdi. (Aklımdayken söyleyeyim; İkiçeşmelikli Yahudiler'in en ünlüsü, o zamanlarda ünsüz fakat gelecekte olmaz bir İzmir tutkunu, şarkıcı *Dario Moreno*'ydu.)

Üç ayrı kökenden gelme, gelenek ve göreneklere birbirinden çok ayrı, (dinsel inançları da tabii) bu üç "*cemaat*", nasıl oluyor da birliktelik içinde bir yaşam sürdürüyorlardı dersiniz?

Hatırlıyorum; dünya, o günlerde, hatta o yıllarda, çok ama çok küçüktü hepimiz için. Günlük gaze-

(Çizim : Semih Poroy)

teler İzmir'e anca iki gün sonrasında geliyordu. Bu noktada tek değişiklik, haftada iki gün (pazartesi, perşembe) İstanbul'dan kalkan uçakların beraberlerinde gazeteleri de getirmesiydi. Düşünebiliyor musunuz; yalnız, pazartesi ve perşembe günleri, günü gününe gazete okuyabiliyorduk. Onun dışındaki günlerde de eskimiş, geri kalmış bir dünya haberleri ulaşıyordu bize.

Kuşkusuz, radyoyu ve sinemaları unutmuyorum. Ama, radyo, İkiçeşmelik insanları için gerçek bir "lüks"tü. İkiçeşmelik'teki kahvelerde ve bir de (hiç unutmuyorum) kabzımal Sakıp Bey'in evinde radyo vardı. Savaş yıllarıydı ve Sakıp Bey, ajans haberleri başladığında, evinin sokağa bakan pencerelerini ardına dek açıyor, dünyadan habersiz kalmayalım diye mahalleliye radyo dinletiyordu bir güzel.

Sinemalara gelince... İkiçeşmelik'e yakın üç sinema, üç ayrı türde filmlerin oynatıldıkları sinemalardı: *Asri Sinema*, *Tan Sineması* ve *Lâle Sineması*. *Asri Sinema*, çocukların sinemasıydı. Üç ya da dört filmi arka arkaya oynatırdı; ayda bir kez de *36 Kısım Tekmili Birden*'ler. Vurdulu kırdılı, casuslu, hafiyeli filmler, bir de her biri 60 dakikaya sığdırılmış, doyumsuz western'ler... Sabah saat sekizde salona girilir, en iyi koltuklar tarafımızdan tutulur, daha sonra geç gelenlere bu yerler bilet parasının yarısına satılır ve filmler, balkona çıkan merdivenlerde saatler saati cefa-minnet seyredilirdi.

Asri Sinema'nın kapısı Yahudi satıcılarla çoktan işgal edilmiş olurdu: Kırk tanesi bir kuruşa kavrulmuş fındık, külahı yine bir kuruştan kavrulmuş kavun ya da karpuz çekirdeği; yanı sıra, bardağı yüz paraya (en pahalıysdı) sübye satarlardı. Sübye mi? Dövmüş kavun çekirdeğinin öz suyudur. Yahudiler yaparlardı bunu. Kavrulmuş karpuz çekirdeği de yine onların hüneridir.

Akşamüstlerine doğru, yeni çıkmış imbata karşı

kapı önlerinde oturmuş Yahudi kadınlarıyla kızlar ve çocuklar bir çıtırtı korusu eşliğinde kavrulmuş karpuz çekirdeği yerlerdi.

Niçin kabak çekirdeği değil de karpuz çekirdeği? Çünkü... birincisi, pahalı bir yemişti; ikincisi, bol ve alabildiğine ucuz. Evlerde, akşam yemeği üstüne yenilen karpuzlardan ayıklanan çekirdekler gündüz pencere pervazlarında kurutulur, sonra tuzlanarak mangal ateşinde ve kara sac tavalar üzerinde kavrulurdu.

Yahudi mahallelerinde en büyük şenlik (bizim için elbet) cumartesi günleriydi. İnançlarına göre, Yahudiler, cumartesi günleri ateş yakmazlar, ateş tutmazlardı. O nedenle Türk ve Boşnak çocukları beş kuruşa Yahudilerin mangallarını, ocaklarını yakarlardı. "Ateş yaktırannnn!" sesleri bugün de kulaklarımdadır.

İzmir, İzmirliliği'nin simgesi "boyoz"u, fırın yumurtayı, lokmayı ve fırında ayvayı Yahudilere borçludur, biliyor musunuz?

Boyoz, yoksul işi bir pişidir. Kuru, yağlı ve tuzlu hamurdan yapılır. Yanında, fırına verilmiş tavada paskalya yumurtalarına benzer, katı pişmiş yumurta da satılırdı. Lüks boyoz, ispanaklı olurdu. Lokmaya gelince.. Yahudiler, lokma dökmekte pek hünerliydi-ler. Kızgın susam yağında dökülen lokmalar, yine sıcak sıcak şerbetlendirilir, üstüne tarçın ekilip öyle yenirdi.

İlk gençlik yıllarımızın aşkları hep Yahudi kızlarıydı. Coya'yı nasıl unutmuş olabilirim ki? Gecesi on kuruşa kiralık aşk romanları okur, o aşkları gerçek hayatta da yaşıyor olmayı o kadar çok isterdi ki.

Başka Yahudi kızlarını da hatırlıyorum. Ama adları aklımdan çıkmış. Belki kısa süreli aşkların kızları olduklarındandır, kim bilir!

Yahudilerle her zaman iyi komşuluk, iyi dostluk ilişkilerimiz oldu. İzmir'e ilişkin birçok roman ve

hikâyemde onlardan hep söz etmişimdir. Gençlik yıllarımızın en unutulmaz Yahudisi, meyhaneci Yasef'ti. Bugün de var olan ünlü Havra Sokağı'ndaki birinci sol sapakta bir meyhanesi vardı ve biz (*Cengiz Tuncer, Ziya Metin, Ali Rauf, Nedret Gürcan, Cemal Engindeniz*) her akşam, kapanana dek orada olur, şarap ya da rakı içerdik. Paranın para olduğu dönemlerdi, Yasef Usta'nın meyhanesinde on çeşit meze ve bir karafaki (küçük boyutta bir sürahiciktir o) rakı, iki buçuk liraydı. Yasef Usta, bize ayrıca "kıyakçılık" da yapar, kapı ağzında ve kömür ateşinde sardalya ızgara yapan balıkçı Ali'den birer tabak da parasız ikramda bulunurdu.

Coya, "*Eulere Şenlik*"in (bir uzun hikâyedir) baş kadın kahramanıydı. Orada anlatılanlar; gerçeklerden, yaşananandan pek sapmış değildir. Coya vardı ve biz, onunla, o hikâyedekine, oradakine benzer hikâyeler yaşamıştık.

Doktor Zibil de (bu ad, Yahudiler arasında doğru bir ad mıdır acaba?) İzmir'in İkiçeşmelik'i için bir tür "*Kahraman Doktor Wassel*"idir. "Fıkara dostu" bir doktordu. "*Rıza Bey Aile Evi*" romanında onun da sözü edilir. Şaşırtıcıdır; Doktor Zibil, kendi cemaatinden başka yoksullara, Türk ve Boşnaklara da bakar, çokluk para almazdı onlardan. Kırsal kesim geleneğine uygun, ona verecek herhangi bir "armağan" da yoktu. Yalnızca içten (ama kuru) bir teşekkür edilir, çıkılırdı.

Sonra "*Büyük Göç*" geldi çattı; İkiçeşmelik'e ve Karataş'a. Bir anda, akıl almaz bir çabuklukla bu iki İzmir semti boşalıverdi. Gece mi gitmişlerdi de biz varkına varamamıştık? Ya da gün ışıırken, biz derin uyukumuzdayken mi?

Bir de baktık; evler boşalmış, insanlar gitmiş.. Ne bulmuşlarsa, onunla... Neye güçleri yetmişse, onunla. Bir anda Coya da, kavrulmuş karpuz çekir-

dekleri de, sübye de, boyoz da, fırında yumurta da, susam kokulu sıcak sıcak dökülmüş üstü tarçınlı lokma da gitmişti onlarla.

Yasef Usta mı? Hayır, o gitmemiş ve kalmıştı. Yine her akşam meyhanesinde biz onunla, o bizimleydi. Yalnız... Şimdi şimdi hatırlıyorum; bir kahır, bir hüznün, bir duraganlık gelmiş, çökmüştü üstüne. Ali Rauf'un Giritli fıkralarına gülmüyor, Ziya Metin'in asla gerçekleşmeyecek tiyatro düşlerine arka çıkmıyor, balıkçı Ali sormazsa, bize bedavadan sardalya ismarlamıyordu.

Sonra o da gitti İsrail'e. Biz, çil yavrusu gibi dağıldıktan, İzmir'i boşladıktan nice sonra. Kızı ve iki oğlunu ilklerde göndermişti. Belki hasret, belki yeni bir hayat umudu, belki taze bir başlangıç niyeti çekmişti onu da. Çekmiş ve bir günde kararını vermiş, meyhanesini bir tavukçuya yok paraya devretmiş ve bindiği gibi eski püskü bir vapurcuğa, İsrail'in yolunu tutmuştu.

Tavukçu dedim değil mi? Doğru, evet, tavukçu. Havra Sokağı'nda, İzmir yaşındaki Yasef Usta'nın dillere destan, gençlik yıllarımızın o eşsiz limanı; birdenbire tavukçu olup çıkmıştı işte. Tel kafesler içinde bekleyen tavuklardan istediğinizi, beğendiğinizi hemen oracıkta ve bir bıçakta boynu gövdesinden ayrılıp canlı canlı tüyleri yolunan ve kalın yağlı kâğıtlara şıpşak sarılarak koltuğunuzun altına tutuşturulan tavukçu dükkânı.

Peki, ama, biz bunun müstahakı mıydık?

CENGİZ TUNCER

"Hadi, Bizi Rehinden Kurtar"

Buldan'ı kim biliyor? Nereye bağlı, hangi vilayetin kazası? Hangi yollar bağlar onu, hangi yollar ayırır? Kızları, uzun kış geceleri soba başlarında, yazın, en çok da ağustoslarda incir ağaçlarının altına serdikleri yolluklar üstüne oturup çın-çın böceklerini dinleyerek ipek dokur, gergef işlerler mi? Ay, her bir vakit dağlardan ve alçak tepelerden umarsız doğarmı? Kızarıklık ve kavun dilimi midir? Kızlar ve hiç evlenmemiş kadınlar ve dullar, gecenin bir saatinde pencerelere çıkıp gözyüzünden tozularak yıldız kayması bekler, asla gerçekleşmeyecek niyetler tutarlar; her Hıdırellez'de küçük kiremit parçalarından iki oda bir mutfak, bir mendillik bahçeli evler yaparlar; o gece umut dolu, ev'li ve erkek'li düşlere yatarlar mı? O düşlerinde yüzü kimselerin yüzüne benzemeyen civan bir erkek üstlerine abanır; onları sabaha dek ter içinde, bellerini sızılı, göğüs başlarını ağırlı, koltukaltılarını değişik kokulu, apış aralarını ıslak koyup sonra bir çırpıda yok olur gider mi düşlerinden?

Cengiz Tuncer sağ olsaydı, evet derdi. Çünkü o sahiden Buldanlıydı.

Titrek ve sarsak, eski belgesel filmlerde görmüş olacaksınız: Hani, çerçeveye düşman içine salar gibi at kopararak girerler de, mermer merdivenleri bir koşu çıkıp balkondaki bayrak direğine sancak çekerler, selâm dururlar.. Evet, hatırladınız! O balkon, İz-

(Çizim : Ferruh Doğan)

mir hükümet konağının büyük meydana bakan balkonudur. Bir zamanlar, tabii.

Ve bizim, Cengiz Tuncer'le hemen her gün önünde durup niçinini birbirimize hiç söylemediğimiz bakışlarla seyrettiğimiz hükümet konağı ve balkonudur o balkon.

O konak da, o balkon da (kaç yangın geçirdi, çetelesi tutulmamıştır) bugün de yerli yerlerinde duruyorlar elbet.

Bensiz ve Cengiz Tuncer'siz.

İzmir, kolay değişen bir kent değildir, doğru. Ama değiştirdiler. Biz, kolay değişen delikanlılar değildik, ama değiştirdiler. Büyük meydan, eskinin meydanı değil artık. Deniz dolduruldu, uzaklara sürüldü ve her şey, geçmiş boyutlarından dışlandırılarak küçüleştirildi. (Ölümün güzelliğine bakın, Cengiz Tuncer öldü ve bu küçüclikten kurtuldu.)

Sarı Kışla, öyle mi? Koklayın havayı: Postal kokusunu, Kırıkkale yapısı tüfeklerin tıka basa yağlandığı o garip, iç bayıltan madeni yağ kokusunu, Sümerbank mamulü uzun don ve uzun atlet kokusunu, taşra erkeğinin sası kokusuyla bir arada duyabilirsiniz. İmbat, sizin için bu kokuları sarıp sarmalar, birbiriyle barıştırır ve bir gün bir gece ortalıkta gezdirir.

Ben bu Sarı Kışla'dan askere gittim. Üstümde benden başkasına ait bir asker elbisesi, ayağımda bana üç numara büyük, altı kabaralı postallar vardı. Kepim, başıma geçirdiğimde kulaklarıma iniyordu.

Cengiz Tuncer beni o kılıkta gördü, çok güldü.

Annemi ağlarken çok gördüm. Kara bahtlıydı. İşgale, 'mezalim'e ve İzmir'in 'istirdat'ına tanıktı. Çocukmuş. Tüfeğini teslim etmedi diye, işgalci Yunanlılar, babasını karakola çekmişler; üç gün üç gece dayaktan geçirmişler. Vadesi dolduğunda Harputlu Mehmet Ağa, otuz iki dişinden olmuş, yine de

bahçedeki mandalina ağaçları arasında gözlerden ırak, sakladığı tüfeğini kimselere vermemenin mutluluğuyla dönmüş, gelmiş evine...

Annem, babasına ağlamış; Yunan karakolu önünde ninemle... Biri babasına, biri kocasına ağlamış. 'İstirdat' olmuş, annem ağlamış. (Neden anne? Ah, onca yılın Rum komşularımız, bizim asker geliyor diye kaçıyorlardı. Bizi, yılların komşuluğunu, binlerce ve binlerce paylaştığımız şeyi bize bırakıp kaçıyorlardı. Tulumbanın dibindeki nar ağacını hatırlıyor musun? Onu Marika'ların, üç kızı dikmişlerdi elleriyle. Ördeklerini ve gorka hazır tavuklarını bize bırakmışlardı giderlerken. İспенç horozlarını da. Paçalı bir horozdu ve Bostanlıköy'de ondan kısa öten horoz yoktu.

Annem bunları anlatırken ağlıyordu ve "Benden Selâm Olsun Anadolu'ya" yazarı, daha dünyaya doğmamıştı.

"Hey, asker ağa!" diye seslendi birileri. "Bak, şu hanım teyze sana işaret ediyor..."

Annemdi. Ağlıyordu. Yanında da Cengiz Tuncer. Annemin elinde bir çıkın... Sonradan öğrenecektim; Cengiz Tuncer'den rica etmiş, o da gitmiş, Kışla'ya yakın bir dükkândan benim için tahin helvası almış. Tahin helvası ve sıcak, fırından yeni çıkmış bir okka ekmek.

Gece oldu ve annem hiç gitmedi. Cengiz Tuncer de. Sarı Kışla'nın üst katındaydık, pencereler camsız ve demir parmaklıklıydı. Yerimi başkalarına bıraktığımda da gitmediler. Annem ve Cengiz Tuncer. Kaldılar ve beni gözlediler.

Gece yarısını biraz geç, Pasaport İskelesinde demir atmış "Cumhuriyet" vapuruna doluşmak üzere bizi derdest ettiklerinde, yol boyu, annemle Cengiz Tuncer hep bizimle gelmişti. Ayazdı. Gökyüzü yıldızlarla doluydu ve annem çıkını bana vermek için çırpınıyordu. Cengiz Tuncer bunu başardı. Elden

ele, döne dolaşa bana vardı ve sonunda ikisi de rahat bir soluk aldılar.

Annem yine ağlıyordu.

İskeleye geldik ve durduk. Annem elini kaldırdı, salladı. Başörtüsü yavaşça boynuna doğru kaydı. Dörderle kolda onu ve Cengiz Tuncer'i geçtik; birbirine dolaşan acemi asker adımlarıyla, kaldırıma verilmiş tahta iskeleden vapura çıktık.

Annemle Cengiz Tuncer, Pasaport'ta kaldılar. (Evet, bir bu Pasaport'a dokunamadılar. Hâlâ eskinin Pasaport'u, gençliğimizin Pasaport'u. Yabancı bandralı bir vapura kaçak girip doğru Amerika'ya gideceğimiz deli gençlik düşlerimizin Pasaport'u.

Gittim ve gördüm: Bir karışık vapur iskelesi, bodur feneri ve uzantısındaki Sahil Sıhhiye binası ile yerli yerindeydi. Geçmişin barları, eğlence konakları, cümbüşhaneler, en iyi tömbekilerin sarıldığı kendinden rivayet kahvehaneler Pizza Hut'lara, cafelere ve Mc.Donald's'lara dönmüştü.)

Pasaport, biz seni bilmez miyiz? Bir yanın Saman İskeleyi, bir yanın bu Pasaport değil miydi? Ah, Cengiz Tuncer ne kadar çok severdi Saman İskelesinden Pasaport'a kadar yürümeyi. Yürümeyi ve şiir okumayı. Şiir okumayı ve şiir konuşmayı. Üç yakışıklıydılar: Bu, Galip Göksel ve Nedret Gürcan. Pasaport'un ve Havra Sokağı'nın fatihleri. Üç namılı kızkıranlar. (Bak, dikkat et, seninki Galip'e kanat kırıyor. Ölümü öp! Ben öyle seziyorum. Öyle seziyor-muş. Onun sezgilerine inanırım. Çünkü Galip deyyusun biri. Çeker alır kızı, ruhun duymaz. Ben ona sorarım bunu. Yapma, sakın! Arkadaş mı kıymetli, kız mı? O kız sana yaramaz, diyor Galip. Boşla onu ve biz sana bir yenisini bulalım. Sana âşık ve seni sahidenden seven. Kim gibi? Coya gibi yani. Yahudi'ydi ama seni seviyordu, değil mi? Evet, seviyordu.)

Gemileri seyrederdik: İstanbul'dan gelen gemileri... Limana yanaşamaz, yolcuları kayıklar gider

alır, karaya çıkarırlardı. Arkamızdan çift atlı karaço-
lar geçerdi, atları küheylan karaçolar. ("Hey, karaço-
cu, arkana takılan var, kamçıla, kamçıla!" Karaçocu;
iri kıyım, sırma bıyıklı, tam İzmirli, havada üç kavis
attırdığı kırbacını önce bir şaklatır, sonra yılan gibi
kivrılarak geriye, arabanın arkasına yumulmuş hay-
ta çocuklara savururdu.)

Gençliğimizi Kordonboyu'na ve Havra Soka-
ğı'na borçluyuz... derdi Cengiz Tuncer. Kordonbo-
yu, Heykel'den başlar, Alsancak vapur iskelesinden
bir sokak sonra biterdi. Ordan sonrası gâvur İzmir'in
ışksız ve ürkünç Punta'sıydı.

Yürürdük. Nereye kadar? "*Papatya gibisin be-
yaz ve ince*" tangosuyla yoksul düşünlerinin konağı
Demirspor Lokali'ni geçer, Gar'a karşı o küçük par-
ka kadar.

Ağır aksak, Basmane'den Altınpark'a vardım.
Yokuşun başında durdum ve baktım.

Yürü, yürü, yürü... Cengiz Tuncer'lerin evi bı-
raktığımız gibi duruyordu. Üç katlı bir eski İzmir
eviydi. Ama ev değildi artık. Alt katın odalarını kun-
duracılarla marangozlar bölüşmüşlerdi. Suda bırakıl-
mış gön ve taze cila kokusu içime doldu.

Karşı evin duvarına sırtımı vermiş, sessiz soluk-
suz baka baka cigaramı içerken usta kılıklı biri geldi
selâm verdi, ateşimi istedi. Yaktı alıp. Gözleriyle sor-
du, gözlerimle cevap verdim: Burası, dedim, arkada-
şımın eviydi, çok eskiden. Cengiz Tuncer'lerin. Sağ
mı dediğin arkadaşın? dedi. Gözlerimle hayır, öldü,
dedim. Çok oldu ve öldü. İstanbul'un Anadolu yaka-
sında, bayırlık bir yerde, denize nazır, yatıyor. Her
ilkbaharda ve her yaz eyyamı buhur günleri onu ha-
tırlıyorum. İlkbaharda, bilir misin, ağaçların çiçek aç-
malarından önce dünyayı şeytanarabaları doldurur,
bin yanda uçuşur dururlar. Önce şeytanarabaları,

sonra çiçeklerin ordan oraya havada gezen tozları.. Astımlıydı ve çok korkardı.

Evet, dedim, ona, başım sağ olsun!

İkinci oldu ve biz hâlâ Ankara Palas'ın pastanesinde oturuyoruz. Durun ve bekleyin arkadaşlar! Saat kaç? Saat şu! Tamam, Ziya Metin evden çıktı, yürüyerek Gazi Kadınlar'ı geçti. Heykel'i de. Saman İskelesinde ne bok yemeye bu kadar eğlenir, anlamam. Bekleyelim, şimdi, şimdi Hükümet Konağı önünden geleceğin Laurence Olivier'i, Fransızların Louis Jouvet, o olmadı Jean Louis Barraut'su olarak yine geleceğin seyircileri olan yeni yetme çocukları başıyla ve lûtfen şöyle bir selâmlayarak geliyor. Selâm çocuklar, selâm tiyatroyu ve beni sevenler! Evet, önarı geçiyor, Hükümet Konağı'nı da. Ve... İşte kapı ve işte Ziya Metin.

Hep birlikte gidiyoruz. Başlar dik, gözler ilerde. Şairler, hikâyeciler, romancılar, gazeteciler, senaryocular, sinemanın ve tiyatronun seçkin oyuncular, dublajcılar, rejisörler ve yayıncılar... Hepsi geleceğin kutlu çocukları. İkinci. Ve Yasef Usta'nın bizi bekleme zamanı. Gözleri yollarımızda.

Tütün, incir ve üzüm mağazaları paydos etmiştir. İtfaiye ve Çankaya taraflarından kadınlarla genç kızlar ordusu sökün etmektedir. Esnaf, o maziye dönük alışkanlıklarıyla dükkânlarının önlerini çoktan sulamış ve süpürmüşlerdir bile.

Önce tütüncü kızlarının tütünle ucuz deodorant'larının; arkasından incir ve üzüm mağazaları kızlarının yapışkan, prinalı kokuları geliyor. Koklayın, bana hak verirsiniz.

Ve ayaklarında tahta takunyalar. Hepsinin. Ezgili bir ses. Kesintisiz ve sürekli.

Mezarlıkbaşı'lı değil, Havra Sokağı yandaşıyız. Yasef'in meyhanesini ilk bulanımız, Cengiz Tuncer'di. (Biliyor musun, çok özlüyorum bazen. Ya-

sef'in meyhanesini mi? Evet, sen? Ama Yasef, İsrail'e gitti ve meyhane, tavukçu oldu şimdi. Olsun. Ben diyorum ki... O diyor ki: Çekelim gidelim İzmir'e, yine Konak'tan Kemeraltı'na, oradan Kestelli'ye, oradan Havra Sokağı'na sapalım, gidelim. Elimizde yağlı ve göbekli bir Güzelyalı marulu. Cebimizde bir büyük rakı. Hatta, istersen Arasta'daki toptancı züccaciyecilerden birer kadeh de alalım, yanımızda bulunsun.

Sonra, o tavukçudan içeri girecekmişiz. Kardeş, diyecekmişiz tavukçuya: Sana, işte Allahın selâmını veriyoruz. Al ve bizi hoş karşıla. İşte şu tahta masanın birer kenarına ilişeceğiz. Marulumuzu senin çıkarak sevabına yıkayıverir mi? Var olsun! Boş bir bardağın da vardır herhalde, değil mi? Al ve gelip bize katılır mısın sen de? Şerefine kardeş! Şerefine, senin ve Ziya Metin'in, Muhtar Kemal'in, Esat Ahmet Balım'ın, Ali Rauf Buburalaki'nin, Cemal ve Nevzat Engindeniz kardeşlerin, Ayhan Uytun'un, Erdoğan Heris'in, Adnan Altıneş'in, Coya'nın, Ferihan'in, Nevber'in ve Sevim'in şerefine kardeş!

Onların ve bütün incir, üzüm ve tütün mağazalarının diri göğüslü, çirkin ayaklı, gözleri kudretten sürmeli kadınlarının ve kızlarının şerefine de!

Biz, kismeti kapalı bir gençliktik, kardeş. Talihi-miz hiç yaver gitmedi. Aldatmanın, aldatılmaktan daha makbule geçtiğini hiç anlamadık. Hep aldattılar bizi.

Şerefine kardeş, senin ve bizim aldatılmalarımızın şerefine!

...çıkarınız, dedi; Yeni Sinema'nın önünde bir soluklanınız. Keşke bu berbat mevsimi seçmeseydik. İzmir'e gelmek için. Astımlıyım ve dokunuyor. Bak, duyuyor musun, Gary Cooper bir Ferdi Tayfur olmuş, konuşuyor. Norma Shearer de Adalet Cimcoz. "Bakın bakın, bir araba!"

"Marki dö Preze'nin arabası bu..."

"Nerden tanıdınız?"

"Atlarından. Paris'in en iyi atları ondadır."

"Hey Covanni, geç şu arabayı!"

Sinemanın dışarıya verilmiş hoparlörlerinden şaklayan bir kırbaç sesi bize kadar geliyor. Tiz ve yalımlı. Atlar koşuyor, kuş olmuş uçuyorlar. Geç Covanni, geç şu arabayı!

Nedret Gürcan'la telefonda konuştum, dedim. Olur, gelirim, bir haber bana, gelirim, dedi.

Dışarda kar yağıyordu. Hikâyelerdeki gibi. Oda çok büyüktü. Yattığı yatak da.

İlkbaharda ama, değil mi? dedi.

İlkbaharda, ama, dedim; şeytanarabalarıyla çiçeklerin tozlaşmalarından sonra.

Bizim Alfa-Romeo ile?

Evet, sizin Alfa-Romeo ile...

Dedi ki: Çanakkale'den gideriz. Issızdır ve deniz bizi İzmir'e kadar yanımız sıra götürür. Kazdağı'nda bir benzinlik var, orada dururuz. Sen anlatmıştın, hatırlıyor musun, sızma zeytinyağında ve sahanda yumurta pişiriyormuş. Sonra, sen anlatmıştın, hatırlıyor musun; Akçay'a varmadan bir yalnız ağaç varmış ve dibindeki denizin çakıltaşları sayılıyormuş. Dururuz, sen denize girersin, ben seyredirim.

Bakıştık. Göz kırptı. Ah, ben o günler ne kadar aptalmışım, her şeyi gerçek sanıyordum. Ölümü bile.

İSMET İNÖNÜ

"İnönü'nde Kahraman, Tarihe Andaç Lozan"

Ocak ayının sondan bir gün öncesi. Kar. Niha-yet. Aralıklı ve tereddütlü. Yağmakla yağmamak arasındaydı. Kuzey rüzgârı plastik pancurları sarsı-yordu. Hava kapalı. (Hadi Nâzım Hikmet gibi söyle: *Kurşun gibi ağır!*) Gece yağmur yağdı. İzmir gibi. Ve bütün gece. Sabah uyandığımda (pazardı günler-den) ev zifir karanlıktı. İzmir'de sandım kendimi. İz-mir'de mi? Hayır, Ankara'da. Ankara'da ve Küçüke-sat'taki bağevimizde. Bodur asma kütükleri gecenin yağmurundan ıslak ıslak parlıyor. Renkleri kızilla kahve arası. Annem, testereyle iyi ki geçen ay orta-sında budadı onları. (Annem yalnız değildi budar-ken. Okuldan geldiğimde üçünü asmalar arasında bulmuştum: Onu, küçük Esin'i ve köpeğimiz Kurt'u. İnanılmaz bir ciddilikte, üçü, asmaları buduyorlardı.)

O gece kar yağdı. Alışkındık. Ankara kar nedir bilir. (Ya '47'nin kışı ve karı? Savaş bitmişti ve Türki-ye yoksuldu. Kömür hâlâ karneyle idi, ola ki Sümer-bank'ın beyaz patiskası bile. Ölü sahipleri muhtar-dan ve belediye doktorundan aldıkları ikametgâh il-mühaberi ile def'in ruhsatını götürüyor, ölüye kefen bezini karneyle alıyorlardı. Gazetelerde resimleri çık-mıştı; Rusya yakasından, ta Karadeniz'den dev buz-lar gelmiş, Boğazlar'ı geçip İstanbul önlerinde kala-kalmışlardı. Kar hiç durmadı, yağdı. Masal düğünleri gibi, kırk gün kırk gece üstelik. Hiç durmadı, yağdı. Yağdı ve hiç durmadı.)

Sonra kar unutuldu. Unuttuk. Yaşamımızdan

çıkıttı gitti. Çünkü İzmir'deydik, çünkü İzmir kar tanımaz, kar bilmezdi. (İlkgençlik yıllarımda bir gün kar yağdı kente. Gökyüzü zindan kesildi. Sezdirmeden. Eski yağmurlardan bir gündü, kuru ayaz kırılmıştı, yerlerde gecenin dondurduğu camdan su birikintileri çatlamış, çözülmüştü. Ankara Palas'ın pastanesinde oturuyorduk. Kimler? Muhtar Kemal, Esat Balım, Ayhan Uytun, Ali Rauf, Ziya Metin, Erdoğan Heris, Cengiz Tuncer, bir de Nedret Gürcan. Dinarlı. Nedret Gürcan ilk gördü, ilk o söyledi: "Hey, çocuklar, kar yağıyor, bakın!"

Kar! İzmir. Biz. On sekiz ile yirmi yaş arası delikanlı çocuklar. Doğma büyüme İzmirli. '30'lu yıllardan o yıllara, biz hiç kar görmedik. Biz hiç kar tanımadık. Yavaşça kalktık, hepimiz. Tutkulanmış, büyülenmiş, yürüdük camlara doğru. Evet, Nedret Gürcan haklıydı, dışarda kar yağıyordu. Evet, kar. Biz kar görmedik, İzmir de görmemişti. Annem, bize kar masalları anlatmadı çocukluğumuzda. Ninem de. Delikanlıydık, ama hâlâ çocuktuk biz. Gürültüyle Ankara Palas'ın kapısına çıktık, baktık. Sarıkışla'nın ve Hükümet Konağı'nın önü de doluydu insanlarla. Kar seyrine çıkmışlardı. Kar, bizim bilmediğimiz, anlata-mayacağımız bir biçimde yağıyordu: İnce ve toz olarak. Konak-Güzelyalı tramvayları ile bizim aramıza tülümsü bir perde çekiyordu. Tülümsü ve beyaz. Çocukken güneş tutulduğunda kırık bir cam parçasını kâğıt yakarak islendirip güneşe baktığımız gibi tıpkı. (Öyle sisli ve puslu).

'50'li yılların en başında, Ankara'daydım. Yine. Erken bir kıştı ve kar, eli kulağındaydı. Ulus'a inmiş-tim. Niçin? Bilmiyorum. Akba'ya uğramıştım, oradan da Meclis önünden vurup (sanırım) Rüzgârlı Sokak'a, "Pazar Postası"na, İlhami Soysal'a (yazı müdürümdü) sinema eleştirileri götürecektim. (Bellek, beni yanıltmıyorsun, değil mi?) Şimdi, ne Akba var, ne onun uzantısı köşe. Tam o Akba'lı köşede omuz-

(Çizim : Ferruh Doğan)

larını içeri çekmiş, sırtı az biraz kamburlaşmış kalın, ekoseli kumaştan paltolu (ama bastonsuz) yaşlıca bir adamla burun buruna geldik. Çarpışacaktık. Durdum ve yana çekildim. Adam geçerken bana baktı. Bana. Yüzüme. Gözlerime. İçlerine içlerine. Gözleriyle güldü. Başını eğip hafif bir selam verdi mi? Belki. Ama ben verdim, hatırlıyorum. Yavaşça geçti, gitti. Arkasından baktım, tanıdım: İsmet Paşa'ydı o. Çocukluğumun Reisisicumhuru, okuma kitaplarımla tarih kitaplarımla İsmet İnönü'sü. Atatürk'ün silah arkadaşı, son aylara kadar kâğıt paralarda resmi olan adam. Milli Şef. İnönü meydan savaşı. Birincisi ve ikincisi ile. Hariciye vekili. Lozan. (Hemingway, ne güzel anlatır Lozan'daki İsmet Paşa'yı. Hayır, sağır falan değildi o, fakat çok güzel sağır taklidi yapıyordu. Ne zaman mı? Tartışmalarda ve pazarlıklarda konuyu yokuşa sürmek istediği zaman. İnatçı ve sözde sağır. Hah! Sağırlığıyla sabırların sonuna geldiğinde izin istiyor, toplantıdan çıkıyor ve acele telefonla Ankara'yı arayıp Gazi Paşa'dan "durum böyle böyle paşam, ne yapalım?" diye sorup talimat alıyordu. Ya, tabii, evet!) Başvekil İsmet. Ne zaman? Hangi dönem? (Anlatırlar: Gazi Hazretleri'nin Çankaya'daki akşam sofralarında öbür seçkinlerle birlikte Başvekil İsmet de hazır bulunurdu. Gelenek. Sorunların tartışılması ve karara bağlanması. Dinlendirilmiş, eski ve 'hususî' rakı, zihin açar. Tuzlu leblebi. Gazi usulü. Paşa hazretleri, lâkerdadan buyurmazlar mı? Çok lezzetliler. Hayır, teşekkür ederim Kâzım Paşam, leblebiyi tercih ederim. Çünkü Gazi usulü. Yiyiniz, içiniz ve konuşunuz arkadaşlar. Mevzuumuz, manzara-î umumiye. Celâl Beyefendi, iktisadiye üzerine fikirlerini serdetmediler, buyrun efendim, konuşunuz Celâl Bey; arkadaşlar, bir dakika lütfen, Celâl Beyefendi konuşuyorlar. Susunuz ve dinleyiniz.)

Dışarda kar. Ankara'ya özgü. Yağ yağ! O yıllarda, Köşk'te kalorifer var mıydı Allah aşkına? Belki

vardı, belki yoktu. Ama göbekli, duyarlı, kocaman çini sobalar olduğuna kalıbımı basarım. Hadi yağ kar sen, yağ ve sofrâ erkânı konuşsun, dinlesin, konuşsun, herkes fikir serdetsin. (Anlatırlar: İsmet Paşa, çok disipline idi. Saat on buçuk dedi mi, yatardı. Sabah erken olur, İsmet Paşa için. Kalkar, yıkanıp tıraş olup, külot pantolonunu giyer, çizmelerini çeker, elinde gümüş kabzalı kısa kamçısı, at binerdi. Çankaya sırtlarıyla Kavaklıdere'nin topraklı yollarının dili olsa da anlatsa şimdi.)

Kar altında da mı? Yağmur yağarken de mi?

-(Anlatırlar: Gecenin bir vaktinde, saatlerin tam on'u gösterdiği bir vakitte, İsmet Paşa sandalyesini sofradan geri çeker, ayağa kalkar, ceketinin önünü ilikler ve o gelecekte de hiç değişmeyecek yarı davudî sesiyle -ve saygılı- "Paşa hazretleri, acaba izinleri olur mu, çekilmek için ben müsaadelerini rica etsem..." derdi ve Gazi Hazretleri, tıpkı İsmet Paşa'nın yaptıklarını bir bir yaparak -sandalyesini sofradan geri çekerek, ayağa kalkarak ve ceketinin önünü ilikleyerek- "İstirham ederim Paşa hazretleri, sofrâ sizindir, müsaade de sizin... Geceniz hayrolsun!" derdi.)

Biz kendimizi tanıdığımızda İsmet Paşa, İsmet İnönü'ydü: Reiscumhur ve Milli Şef. Resmi dairelerin duvarlarında ve paralarımızda resimleri olan adam. İkinci adam. Ama adam. (Bizi İkinci Dünya Savaşı'na sokmamış da çok kötü etmişmiş de... Politika nedir bilmezmiş de... Bir kambur biraderi milli'yesi varmış da, onu zengin etmişmiş de... Pöh! Boş!)

Duyduk: Çok şey söylendi, çok şey yazıldı. İzmir'in karası bir belediye başkanı, milletvekili seçilip Meclis'e girdiğinde ilk önergesi, İsmet İnönü'nün adının telefon rehberinden çıkartılmasını istemek olmuştu. (Peki ya benim kuşağım? Ah, DP tarafından işgal edilen, aldatılan benim kuşağım?) Tabutluklar...

Hasan Âli Yücel - Kenan Öner Davası... Köy Enstitülerini Sirer eliyle kapattırması.. Dikkat ey güvenlik güçleri, savcılar, yargıçlar sol'a aman vermeyin, geçit vermeyin sakın, tutun, izleyin, kovuşturun ve yakalarına yapışın hepsinin. Çünkü biz tek partiyiz, çünkü biz Birleşmiş Milletler'e üyeyiz, çünkü biz demokrasiye geçeceğiz ve demokrasilerde sol yoktur. Çünkü biz yardım alacağız.. Truman Doktrini, Marshall Planı vesaire, vesaire.

O zaman işte başkaldırdık. Hayır, '68 kuşağı değildik, biz daha demokrattık. Açemisiydik işin, ama silahtı, kurşundu, banka basmak, yol kesmek, adam kaldırmak bize gelmezdi.

Her kuşak, önlerindeki kuşak tarafından aldatılır. Aldatılan kuşak, bugünkü aklından uzaktır. Kanar. Çabucak hem de. Baktık: Celâl Bayar'lar, Menderes'ler, Tevfik Rüştü Aras'lar, Fuat Köprülü'ler -karizma, yerin dibine bat, emi!- solcularla -Sertel'lerle, Cami Baykurt'larla, daha niceleri ile- bir hizada: Demokrat Yeter, Söz Miletindir! Evet, yeter ya, söz milletin ya... Canla başla çalıştık Demokrat Parti için. Tek partiye son. Diktaya son. Milli Şef'e son. Nasırlı eller Meclis'e, hadi!

Seçimler ve İsmet İnönü'nün büyük yenilgisi. Yenilgilerin başlangıç noktası. Fener alayları ve şehrayin. Gece. Anne, nur içinde yat, İzmir yine şak şaka içindeydi. Mazbatalar ve Basmane'den Ankara'ya giden sabah treni. Milletvekillerimizi yolcu ediyoruz. Gidiyorlar. Biz, Meclis'teyiz. Sıradan, sade bir işçiyi milletvekili seçtik. Ona bir bez çıkında kuru bir ekmeğin parçasıyla zeytin veriyorlar. "Ey Abidin kardeş, bizi unutma, sınıfını unutma, bu bir topan kuru ekmeği ve üç kuru zeytin katığı unutma emi!"

Ve İsmet İnönü artık yalnız. Bir başına. Hiçbir şey değil. CHP Genel Başkanı ve milletvekili ama, Milli Şef değil, Reisicumhur değil. Diktatör değil. Bi-

ze göre artık hiçbir şey değil. Seçim sonuçları açıklandı ve aynı gün resmi dairelerin duvarlarından resimleri indirildi. Paralardan da. Çok sonra oldu, amaç oldu. Vay!

Bu, onun ilk yalnızlığı mı? Yaşam serüvenine bakın, değil, sanmam. O hep yalnızdı, yalnızmış. (Anlatırlar: Başvekilken muhalifleri azmış, ille istifa diye tutturmuşlar. İsmet İnönü de istifa etmiş. O gün. İstanbul'daymış. Evi, Ankara'da. Gazi Hazretleri de İstanbul'da ve Dolmabahçe'de mukim. İsmet İnönü vedaya gelmiş, huzura çıkmış. Gazi, o sırada hükümet erkânı ile birlikteymiş. İsmet İnönü'nün bir gün önceki kabine erkânı ile. "Paşam", demiş, "İzninizi almaya, vedaa geldim. İkinci treni ile Ankara'ya dönüyorum."

Gazi Hazretleri, yerinden kalkmış, yanına gelmiş, elini sıkmış, Birinci Adam'la İkinci Adam vedalaşmışlar. İsmet İnönü, saygıda kusur etmeksizin, çekilmiş. Gazi Hazretleri saygıda kusur etmeksizin, Başvekilini yolcu etmiş. Kapıya kadar. Ertesi günü, o zamanların afacanı, küçük kızı Ülkü'ye "Gördün, şahit oldun ya sen de, çocuk..." demiş. "İsmet'i nasıl bir günde, bir saatte Başvekillikten istifa etti diye yalnız bırakıverdiler..."

İsmet İnönü, (belki de) seviyordu yalnızlığı. (Belki de) Kimselere ve kendinden başkasına güvenmiyordu. Hatta halkına da. Olabilir mi? Yalnızlığıdır onu İsmet Paşa yapan, kim bilir! (Ey İnönü, yollar tutulmuş, asker ve Menderes seni nerdeyse çarmıha gerdirecek. "Paşam, geri dönün, ben kentin valisiyim ve sizden istirham ediyorum, kente girmeyin. İşte tren durmuş, bekliyor. Bir manevrayla dönüp sizi Ankara'ya götürecektir. İstirham ediyorum, Sayın Paşam. Lütfedin ve kente girmeyin!")

İsmet İnönü bakıyor. Çevresine. Yalnız. O hep yalnızdı, şimdi de yalnız. Yitirecek nesi var? Hiçbir

şeyi. Ve büyük inadı. Burnundan soluyor. Bıyıkları çarpık bir üçgen oluyor. "Çekilin önümden," diyor. "Ben giderim." Evet, o gider efendiler, gider, çünkü onun adı İsmet İnönü'dür. Eski asker, İnönüler kahramanı, İkinci Adam, Gazi Paşa Hazretleri'nin eski başvekili, eskinin reisicumhuru, Milli Şef'i, resmi dairelerin duvarlarında ve paralarımızda bir vakitler resmi olan adam, o adam.

Tüyleriniz diken diken olsun ey bu yazıyı okuyanlar! İsmet İnönü trenden iniyor. Tek başına. Rayların iki yanı asker. Elllerinde tüfekler. Tüfeklerin uçlarında süngüler. Yol kesilmiş. Yol tutulmuş. İsmet İnönü, İsmet İnönü değil, alıcı kuş olsa geçemez o barikattan, asker duvarından.

Asker tetikte. Yüzlerinde kan. Gözler iri. İsmet İnönü geliyor. Hayır, İsmet Paşa, General İsmet İnönü geliyor çocuklar! Üsteğmen, selam dur! Asker, Paşama selam!

Ve Paşa, gerçek bir paşa gibi geçiyor. Asker aralanıyor. Rap! Selam dur!

O zamanlar yine yalnızdı ama, gençti henüz. Ve politika geçmiş zaman politikasıydı: Bulaşıksız ve temiz, bulaşıksız ve dürüst. Ne kolej çocukları vardı, ne su işleri müdürleri.

Mızıkçıları, Yassıada'ya toplamamışlar mıydı? Hatırlayın!

Onu, Ecevit karşısında onmaz bir yenilgiye uğradıktan sonra da (artık Senatamızda sıradan bir senatördü) gördüm. Kocabeyoğlu Pasajı'nda (Ankara'dadır) züccaciyecilik yapıyordum. Ağabeyimle. Dükkâna geldi ve altı adet kahve fincanı satın aldı. Porselen ve Japon malı. Kızına. Özden'e. Armağan. "Karaoğlan" efsanesinin çığ gibi büyüdüğü günlerdi, dağ taş "Karaoğlan" kesilmişti. İsmet İnönü yalnızdı. Tek başına. Her zamanki gibi. Fincanları gazete kâğıdına tek tek sardım, bir eski kutuya koydum, yeniden ambalajladım, verdim. Parasının üstünü de.

Atatürk'lü paralardı. Aldıklarım da, verdiklerim de. Kapıya kadar uğurladım. Kimse, koca çarşıda fark etmedi onu. Yalnız ve tek başına, omuzları boynuna yükselmiş, ağır adımlarla gitti. İsmet İnönü olarak. Her zamanki İsmet İnönü. Benim hep hatırlayacağım İsmet İnönü.

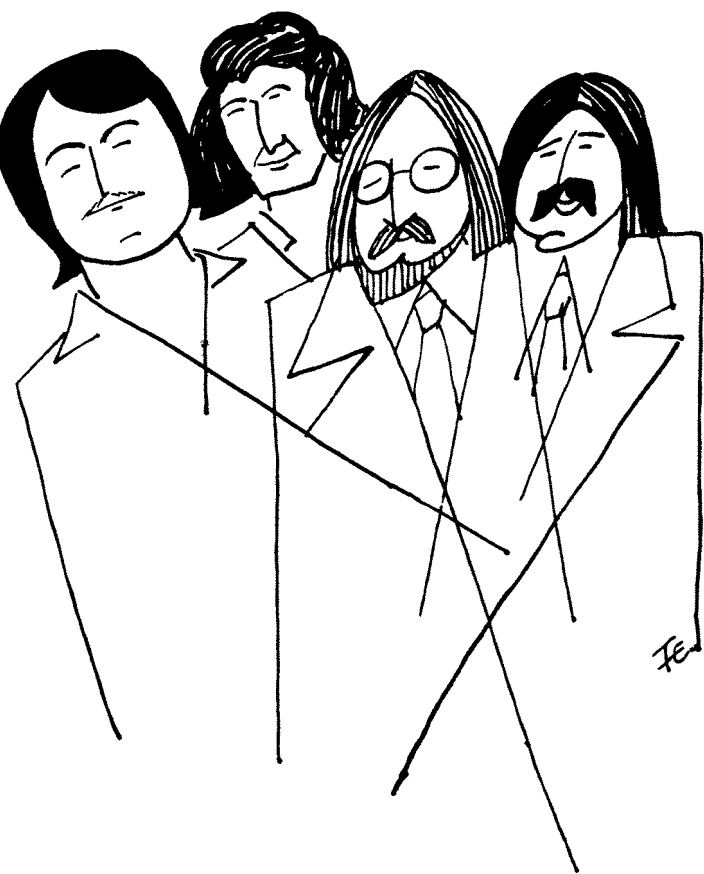
Yalnız ve tek. Tek ve yalnız. Yalnız.

BEATLE'LAR

"Kaybeden Kuşağın Ağıtçıları"

Evet, "*She loves you*", o seni seviyor. Evet, gerçekten seni seviyor o. "*Yeah, yeah, yeah!*" Ve arkasından / buna inanmamız için yumuşak bir sokulganlıkla ekliyorlar: "Kaybettim sanıyorsun aşkını/ Ama daha dün gördüm onu, evet, evet/ Tek düşündüğü sensin/ Ne demen gerekmiş ona, bana söyledi/ Seni seviyormuş, kötü bir şey mi bu yani?/ Evet, evet, seni seviyor işte, sen de hoşnutsun bundan/ Seni seviyor, evet, evet, bana inan/ Böylesi bir aşktan kim hoşnut olmaz ki/ Onu incitmişsin, öyle dedi/ Az daha aklını yitireyazmış/ Şimdi o kişinin sen olmadığını söylüyor/ Ve seni sevdiğini de; ne kötülük varmış bunda?/ Tabii, seni seviyor, hoşnut kal bundan artık/ Seni seviyor *yeah, yeah, yeah*/ Seni seviyor, seni seviyor/ Biliyorsun, böyle bir aşk hoşnut eder seni/ Sana bağlı artık her şey, biliyorsun/ Tek doğru bu galiba, yen şu gururunu/ Bağışla beni de/ İşte seni sevdiğini söylüyor o da, kötü bir şey mi bu?/ Evet, seni seviyor, seni seviyor, *yeah, yeah, yeah!*"

'60'lı yılların başı olmalı. Dünyada her şeye ve herkese başkaldırının egemen olduğu o yıllar, evet! Said-î Nurs-î'nin kalkıp İstanbul'a geldiği, İnönü'nün Bursa'da iktidarın (Demokrat Parti'nin) seçimlere gittiğini ve Said-î Nurs-î'nin kullanıldığını söylediği; Menderes'in Ankara'da muhalefetin (başta CHP olmak üzere) zorbalığa saptığını, "dünyayı başlarına yıkacağını" bildirdiği; İnönü'ye Konya'da gaz bombası

(Çizim : Ferruh Doğan)

kullanıldığı; Fransa'nın ilk Atom bombasını patlattığı; Pulliam yazısı nedeniyle "*Vatan*" gazetesi başyazarı Yalman'ın hapse girdiği; Said-î Nursî'nin Urfa'da öldüğü ve ölüsünün Nurcular tarafından çalınıp İsparta'ya götürüldüğü; yine İnönü'nün Kayseri'ye gitmek üzere bindiği trenin Himmetdede'de durdurulduğu; DP Meclis Grubu'nun CHP için Meclis soruşturmasına karar verdiği; yine CHP ve "*bir kısım basının faaliyeti*"ni soruşturmak için Tahkikat Komisyonu'nun kurulduğu; siyasal çalışmaların yasaklandığı; Güney Kore Cumhurbaşkanı Rlaee'nin gösteriler sonucu istifa ettiği; Tahkikat Komisyonu'na olağanüstü yetkiler veren tasarının yasalaştığı; 28 Nisan Olayları'nın başladığı ve Sıkıyönetim'in ilan edildiği; Menderes'in göstericileri "*çapulcu*"lukla suçladığı; TBMM'deki gürültülü oturumda İnönü'nün ülkede bir ihtilal çıkacağını ve "*sizi ben bile kurtaramam*" demesi üzerine on iki oturum için Meclis'ten çıkarıldığı; K.K.K. Orgeneral Cemal Gürsel'in en küçük birliklere kadar dağıtılmak üzere "*veda mesajı*" yayımladığı; Ankara'da '*555 K*' gösterilerinde Menderes'in hırpalandığı; ABD'nin ünlü '*U-2 Casus Uçağı*'nın varlığını kabul; Kuruşçev'in bu nedenle Paris Zirve Toplantısı'nı "*iptal*" ettiği; 27 Mayıs sabahı saat 03'te Türk Silahlı Kuvvetleri'nin yönetime el koyduğu, DP ileri gelenlerinin '*muhafaza altına*' alındıkları; Orgeneral Gürsel'in cumhurbaşkanı olduğu; TBMM' nin kapatıldığı, geçici hükümetin kurulduğu; İstanbul'dan getirtilen bir bilim kurulunun yeni Anayasa çalışmalarına başladığı; eski İçişleri Bakanı Gedik'in canına kıydığı; ABD'nin Küba'dan şeker alımını yasakladığı; Yüksek Soruşturma Kurulu'nun açıklandığı; Bayar'ın yargılanmasına karar verildiği; Devrim Mahkemeleri'nin kurulduğu; 4000'den fazla subayın emekliye ayrıldığı; Bayar'ın canına kıymaya kalkıştığı; üniversitede 147'lerin dışlandığı, Yassıda duruşmalarının başladığı; MBK'de 14'ler Olayı'nın patlak verdiği yıllar yani.

Coşku dolu, tutkulu, bir şeyleri yapma, bir şeylerin üstesinden gelme çabasının hep ön plana geçtiği yıllardı. Değişim ve dönüşüm yılları işte. Dünyada hiç kimse 'gidişat'tan hoşnut değildi. Gelenekler, görenekler, yasalar, kurallar, ilkeler, değer yargıları, insan ilişkileri geçerliğini ya yitirmiş ya da yitirmeye yüz tutmuştu.

'45'lerden sonra biten Büyük Savaş çok şey götürmüştü dünyamızdan. İnsanlar '45'lerden '50'lerin sonuna kadar umutla beklemişlerdi. Neyi beklemişlerdi? Yeni'yi, değişimi, düzen farklılığını, başkalaşmayı. Ama beklentileri boşunaydı; hiçbir şey değişmiyordu, değişmeyecekti de. Tersine, yaşam daha zorlaşmıştı, şimdi bölüşüm kavgası daha bir gözler önündeydi ve bu kavgayı çıkaranlarla yapanlar, bunu (lütfen ve atıfeten olsun) saklamak gereğini bile duymuyorlardı. Hiçbir şey değişmemişti, doğruydı. Hiçbir şey değişmeyecekti, o da doğruydı.

Sessiz sinemadan çizgi romanlara da geçen bir 'ara' geleneği, ya boş bir karton ya da sekizde bir dikedörtgen içinde "Tam o sırada..." der ve izleyiciyi başka bir dikkat odağına götürür.

Evet, tam o sırada, çiçeği burnunda, bıyıklarıyla sakallarının terledikleri tartışmalı dört Liverpool'lu genç, birdenbire dördü birden hançerelerinin olanca gücüyle dünyaya şarkı söylemeye başladılar. Ama daha 'o sıra'larda onların yaptığı müziğin önünde *rock and roll* vardı ve türün devi Elvis Presley ortalığı kasıp kavuruyor, dünyayı yerinden oynatıyordu. '50'li yıllarda, hemen Büyük Savaş'ın ertesinde bir ya da birkaç vokalistli elektro gitar, elektro bas gitar ve davuldan oluşan topluluklar; bu dört zamanlı, *jazz* ritmiyle oynanan *swing* biçimi dansı şarkılarıyla birlikte yedi iklim dört bucağa yaymışlardı.

Başlangıçtaki etkisini daha da güçlendirmek için elektronik org, piyano ve saksofonla trompet gibi üfleme çalgıları da kendine katınca *rock and roll*

(kısacası rock'n roll) akıl almaz bir yaygınlık kazandı. Türde siyah-beyaz nice şarkıcılar hızla ün yaptılar. Chuck Berry, jazz piyanosunda kendine özgü bir usta *Fats (Şişko) Domino*, *Little Richard*, *Jerry Lee Lewis*, *Everly Brothers*, *Connie Francis*, *Eddy Chochran*, *Carl Perkins*, *Brenda Lee* bunlar arasındaydı. Ne var ki, önce *Bill Haley ve Kuyruklu Yıldızlar'ı*, ardından da *Elvis Presley* uzun yıllar türde doruk şarkıcılar oldular. (Yıllar yılı *Connie Francis "Stupid Cupid"*le, *Şişko Domino "My Blue Haven"*, *Gene Vincent "Be-Bop-A-Lula"*, *Chuck Berry "Sweet Little Sixteen"*le dillerde dolaşıyordu ve bizim kuşak, henüz otuzlarına bile gelmemişti.)

En etkinleri, alnına bir perçemi yarım ay biçiminde düşürmüş, çılgın gitarıcı *Bill Haley* (hatırla ey benim kuşağım: *"Rock Around The Clock"*u, hatırla depremden farksız *"Shake, Fattle and Roll"*u, unutmuş olabilir miyiz?) ile buram buram şehvet saçan, saçları briyantinden pırl pırl *Elvis Presley*'di.

Rock'n Roll'da bir yerinde duramazlık, bir cerbezeye yakalanmışlık; dolayısıyla çevreyi, insanı, mekânı ve eşyayı bir görmezlik, toptan bir yaşamazlık vardı. Durduğunuz anda düşecek ve bir daha kalamayacakmışsınız duygusu veriyordu insana. Yaratığı, öylesine bir duyguydu.

Derken efendim, o ilk gençlikle delikanlılıklarını henüz sürdürmekte olan o dört yeni yetme çocuk çıkageldiler. Bir anda *Liverpool*'dan; iç karartan, bütün sokakları limana çıkan, sabah ve ikindi saatlerinde hüznün yapışkan bir sis gibi kentin ve insanların üstüne çöktüğü o *Liverpool*'dan ta *Edirne*'ye, oradan da *Ankara*'ya uzandılar. *"Love Me Do"* çalındığında ben neredeydim? *İstanbul*'da. *Harbiye*'de. Belki de işsiz. Yeni evli, bir oğlan çocuk babası ve işsiz.

Yok, belki de gazeteciydim. *"Son Posta"*'da. *Mustafa Yücel* sağdı o zaman, *"Kocaman Şef"* Or-

han da. Cengiz Tuncer de, evet! İki Emeç kardeşler (Çetin Emeç ve Aydın Emeç) okullu çocuklardılar; Yassıada'ya kapatılmış bin yıllık gazeteci ve gözlerine kahırdan perde inmiş, sonradan âmâ babaları Selim Ragıp Emeç'in yerine gazeteciliği öğreniyorlardı.

Ah, evet, evet... kıştı, gece sekreteriydim; o yaşıma dek hiç dış politika bilmememe karşılık, "Son Posta"nın dış haberler sekreteriydim. Kendi dünyamızda ne varsa, hepsi eski ve ilkeldi. Yoksul ve yoksundu. Tüketim toplumunun bireyi olmaya zorlanıyorduk, ama beceremiyorduk. Hepimiz uçan kuşlara kadar borçluyduk. İki bir gazetenin telefonlarıyla, Anadolu Ajansı'na ödeme yapamadığımızdan bültenler kesilir, geceleri yemek sonrasında "Vatan"a gidip Ali Gevgilili'den, "Dünya"da Sami Karaören'den, "Milliyet"te Turhan Aytul'dan yerlere atılmış, kullanılmayacak haber bülteni artıklarını toplar, sayfa düzenlerdik.

Gece saat 02 dedi mi masamın üstünü toplar, çekmecemi kilitler, evlendiğimizde aldığım uçuk trençkotumu giyip Yokuş'tan Sirkeci tramvay durağının yolunu tutardım: Yolcular, sarı basın kartlı, bedavacı yolculardı. Tramvay gazetelerin gece sekreterlerini alıyor, Şişhane, Taksim, Harbiye, Şişli, Mecidiyeköy diyerek sırayla dağıtıyordu. Mecidiyeköy bile yoktu hatta. Varmadan üç dört yüz metre gerisindeki "depo" tramvayımızın son durağıydı.

Sabaha karşı, gün ışımadan bir hırsız gibi giriyordum evimize. Karım yarı uykulu, gelip gelmediğini soruyordu. Masada bensiz yedikleri akşam yemeğinden payıma düşen beni bekliyordu. Aceleyle yiyor, aceleyle yatağa giriyor, aceleyle uyuyordum. Ben uyandığımda karım çoktan bankadaki işine gitmiş oluyordu. Herkes için biten gün (ya da bitmeye yönelmiş gün) benim için yeni başlamış oluyordu. Oğlumla büyük bir insanmış gibi oturup söyleşiyorduk. Radyo dinliyorduk. Radyodan *Beatle*'ları tabii.

"A Hard Day's Night"ı. Ben ıslıkla, oğlum da yarım yamalak Türkçesiyle, katılıyorduk şarkıya. "It's been a hard day's night": Zorlu bir günün gecesi idi/ Köpekler gibi çalışmıştım/ Ah, zor bir günün gecesi idi/ Vurup kafayı kütük gibi uyuyacaktım/ Ama eve, sana geldiğimde yaptıklarını bulmak/ Çok iyi hissetmemi sağlıyor bana/ Çalışıyorum bütün gün, biliyor-sun/ Para getirmek, bir şeyler almak için sana/ Bana her şeyi veriyorsun demen için/ yeter bunlar/ İşte çok seviyorum eve gelmeyi/ Çünkü seninle yalnız kalmak, mutluluktur."

Dünya giderek değişmeye başlamıştı ve biz de farkındaydık bunun. Kennedy bir umuttu, Başkan seçilmişti. Sovyetler uzaya ilk insanı, Gagarin'i göndermişlerdi. Küba sosyalist düzeni benimsediğini dünyaya duyuruyordu. Kurucu Meclis, yeni Anayasamızı (Cumhuriyet tarihinin eşsiz ve tek Anayasasını) kabul etmişti. Dominik, artık diktatörsüzdü ve General Trujillo öldürülmüştü. Yassıada duruşmaları son bulmuş, Suriye'de askeri darbe olmuş. BAC dağılmış, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Dag Hammarskjöld (adı bir türlü doğru yazılmayan adam) ölmüş, yerine Birmenyalı Thant getirilmişti. İnönü, CHP-AP ortak iktidarının başbakanıydı. Türk solunun en içten solcusu Doğan Avcıoğlu (Bursa'daki şeftali bahçeleri durur mu ola?) "Yön"ü çıkarmaya başlamıştı.

...ve dört yeni delikanlı seslerinin var olup olmadıklarına aldırmadan, çağırdıkları şarkılarının sözleriyle taban tabana zıt giyim kuşamları, uzun saçları ve uzun favorileri ile kendileri açıkça meydan okumadan dinleyeni açıkça meydan okumaya iten, buna "cevaz" veren, sonradan içinde yavaş yavaş birikmeye başlamış hincin bilincine vararak avuntuyu nerede bulacağını bir türlü bilemeyen insanla kesinlikle alay etmeyen, o yürek soğutan şarkılarını söylüyor-

lardı. "I'm A-Loser: Ne varsa kazandığım ya da kaybettiğim hep aşklardadır/ Yalnızca biri var, unutmam onu/ Milyonlarda bir kızdı o, bilin bunu/ Sonunda onun kazanacağını bilmeliydim, kaybeden benim çünkü/ Olması gereken biri değilim ben/ Gülüyorsam da, tıpkı bir palyaço gibi olsam da/ Bu güleç yüzün altında çatık kaşlarım var/ Gökten yağan yağmur gibi gözyaşlarım/ Ona mı ağlıyorum, kendime mi yoksa?/ Ah, ben hep kaybedenim, en yakınımı kaybettim/ Ben hep kaybedenim, ben, hiç ben değilim/ Gurur düşüşten sonra gelir hep/ Vakit geçmesin diye söylüyorum bunu/ Ben hep kaybedenim, ben, ben değilim hiç."

Bu, her şeye ve herkese umut bağlamış, ama sonunda bütün umutları boşa çıkmış bir kuşak için kırıgın ve küskün geleceğinin şarkısı mıydı?

Bunu bize zaman gösterecekti ve gösterdi.

Bugün o *Beatle*'lar yok. Modaymışlar, bir dönemin dünyasına moda olarak girmişler; yüreklerde/ geleceği umarsız başkaldırıların ateşlerini yakıp insanları yollara dökmüşler, alanlarda dövizler taşıtmışlar; bildiri dağıttırarak, kimi kez eline silah alıp banka soyarak, adam öldürerek, vücutlarını kurşunlara, boyunlarını darağaçlarının yağlı iplerine vererek yürütmüşler. O insanlar yine mutluymuşlar; o an için dünyayı temelinden değiştireceklerine o kadar çok, o kadar çok inanıyorlarmış ki, *Beatle*'ların gerçeğe ayna tutan şarkıları "I'm A Loser"un şarkı olmaktan çok bir kehanetin ağıdı olduğunun farkına bile varmamışlar.

Meğer o insanlar da, o *Beatle*'lar da hep masal değil miymiş? Kimsenin asla muradına ermediği; dinleyenlerle okuyanlarının da asla kerevetine çıkmadıkları bir masal...

KEMERALTI

"Hayatımızın İlk ve Tek Caddesi"

Dünyanın neresinde olursa olsun, her büyük kentin (şimdinin moda deyiimiyle, *metropol*'ün) kendine özgü; kendi kimliğini, kişiliğini simgelendiren bir (yine şimdinin moda deyiimiyle) *mega* caddesi vardır. New York'un Fifth Avenue'sü, Paris'in Champs-Elyesse'si, Berlin'in Kurfürsterdam'ı (Londra'ya hiç gitmedim, bilmiyorum), İstanbul'un Beyoğlu'su gibi. Kuşkusuz, Moskova'nın da, Lizbon'un da, Dublin'in de; Moskova'yı Moskova, Lizbon'u Lizbon ya da Dublin'i Dublin yapan örnek caddeleri vardır. Ankara'daki Kızılay'dır, İzmir'de peki? İzmir'de, Kemeraltı'dır.

Niçin Kemeraltı?

Acaba, yıllarca ve yıllarca öncesi limandan kente büyük ve görkemli bir kemer kapının altından giriliyordu da, ondan mı? Olabilir. Ne kadar yıllar ve yıllar öncesi? Bilmiyorum. Tarih, tarihtir, ama insan; tarihi, kendini bildiği ve içinde yaşadığı ya da yaşamaya başladığı andan itiaren başlatmaz mı?

Kemeraltı'nın ucu, bugünkü kadar uzak olmayan denizin hemen kıyıcığundan başlardı. Küçük bir meydan.. Ortasında süslü, narin yapısıyla saat kulesi... Yanı başında soyluluğunu çinilerinden alan minik cami... Gerisinde taştan hükümet konağı... ve sağına düşmüş Sarı Kışla. (Bunların hiçbirisi şimdi yok. Saat Kulesi, sanki yerinden edilip başka bir yere taşınmış gibi yadırgatıcı geliyor bana. Yanan ve

yerine aynısı yapılan Hükümet Konağı da öyle. Sarı Kışla, çoktan yıkıldı. Benim de aralarında bulunduğum birçok kuşak erkekleri o Sarı Kışla'dan askere gitmişlerdi.)

Kemeraltı'nın Kemeraltı olduğu yıllarda, girişini Hükümet Konağı ile birlikte Ankara Palas tutuyordu. Basmane'deki evden bozma sözde otelleri saymazsanız, Ankara Palas, İzmir Palas'la kentin önde gelen iki otelinden en birinci olanıydı. Adı üstünde, Ankara Palas'tı ve İzmir'e gelen seçkin kişilerin her zaman indikleri tek oteldi.

Ankara Palas'ı ağır adımlarla geçtiniz mi, solda Hükümet Konağı'nın halka açık giriş kapısı, sağda Milli Kütüphane'ye, oradan da Bahribaba Parkı'yla Piçhane Yokuşu'na uzanan dar, paket taşlı bir cadde karşılardı sizi. (Köşedeki Yapı Kredi binasını ne zaman yapmışlardı? Hatırlamıyorum. İlkgençlik yıllarımda da vardı, sanki onu orada hep bizi bekler bulmuştuk. Kapısının önünde iri, şişman, bıyıklı bir gazete satıcısı dururdu. Gün aşırı gelen İstanbul gazeteleri... Dergiler... O günlerde günlük gazeteler beş kuruştı.)

Ali Galip'in pastaları çok ünlüydü; bir o kadar da demirhindi ve karadut şerbetleri. Ona bitişik Oskaka ile Ehram mağazalarından İstanbul modası izlenirdi daha çok. (İzmir modası diye bir moda hiçbir zaman olmadı. İzmir, İstanbul neyi 'budur, bu moda'dır' diye sürmüşse, onu kabul etmiştir: Karşı çıkmadan, hayır bile demeden.)

Sonra numaralı Beyler sokakları başlardı. İlkinin başında Süleyman Ferit Eczacıbaşı'nın, onun karşısında da Aktaş'ların eczaneleri... Limon çiçeği kokusu yüklü "Gizli Çiçek"le neleri karıştırarak ya da neleri devşirerek oluşturulduğu hep sır olarak kalmış, ağır "Altın Damlası" kokusu gelip geçerken bunun deliklerimizi titretirdi. (Bu iki kolonya, İzmir'in

yerlileri için değerini hiç yitirmedi. Erkekler, o günlerdeki Poker Play ya da Velox jilet bıçaklarıyla sabah tıraşlarını oldu mu, yüzlerine mutlaka "*Gizli Çiçek*"ten sürerlerdi; kadınlar, sokak gezmelerine çıkmadan, en çok "*Altın Damlası*"na itibar ederlerdi. Babam, yerlisi değildi ama annem, ölünceye dek "*Altın Damlası*"na sadık kaldı. İstanbul'a her gelişinde bize öteki armağanlarının yanı sıra, bir şişe "*Altın Damlası*" da getirirdi ve evimiz, annem İzmir'e döndükten günlerce sonra bile "*Altın Damlası*"nın o baygın, o gitmez kokusunun egemenliği altında kalırdı.)

Birinci Beyler Sokağı'nı üç şeyi ile hatırlıyorum: Bir, Asım Kültür Hoca'nın ünlü Kültür Matbaası.. İki; Sırrı Sanlı'nın öğle sonrası gazetesi "*Halkın Sesi*" ve üç; Ekmekçi başı Lokantası ile.

'40'lı yılların sonları ile '50'li yılların başlarında İzmir, gerçekten kendi başına bir kültür yaratma çabasıındaydı. Asım Kültür Hoca ile Tilkilik Ortaokulu ve Karataş Ortaokulu'nun heveskâr Türkçe ya da tarih öğretmenleri "*Kültür*" ve "*Aramak*" dergilerinin çevresinde toplanmışlardı. Cahit Tanyol, Kemal Bilbaşar, yazarlığının yarısını İstanbul'a sarkıtmış Samim Kocagöz o takımdandılar. (Ah, evet, felsefeci Ziya Somar da tabii, şair İlhan İleri ve Nahit Ulvi Akgün de tabii. Belleğimin oyununa geldim, unuttum bu arada.)

Sırrı Sanlı'nın "*Halkın Sesi*", bir okul-gazetedir, bilir misiniz? O ve genel yayın yönetmenliğini üstlenmiş Orhan Rahmi Gökçe'nin "*Anadolu*"su, bir de Lebit Fehmi Yurdoğlu'nun "*Dokuz Eylül*"ü. "*Yeni Asır*" burnu büyük bir gazeteydi. "*Halkın Sesi*" (dedim) öğleden sonraları çıkan, uzun süreler elle dizilen ve düz baskıda tangur tungur gürültülerle basılan dört sayfalık bir gazeteydi ve kentteki en ilginç cina-yeti, milli piyango çekilişlerini ve terhislerle askere

çağrılan kur'aların haberlerini verir; en çok da o günlerde satardı.

İki buçuk lira.. Yani, iki yüz elli kuruş?

Kime ne anlatır şimdi? Öyle bir para birimi bugün yok ki! Ama, "*Halkın Sesi*"nde başı, sonu ve ortası olan hikâyelerim yayımlandıkça, Sırrı Sanlı bana hikâye başına iki buçuk lira telif verirdi ve Elhamra Sineması'nın on kuruş, Asri Sinema ile Lale Sineması'nın sekiz buçuk kuruş olduğu o günlerde, bu iki buçuk lira, gerçekten "*önemli*" bir paraydı. (Konak Meydanı'nı sıradan bir meydanmış gibi geçiştirmişim. Utandım. Oysa, tam iki yıl; iki ay o meydanı günde en azından yüz kere dönmüşümdür, nasıl unutmumuşum? Eski vapur iskelesi ile Sarı Kışla'nın arası, otobüs duraklarıydı ve ben Konak Alsancak hattındaki "*naylon*" otobüslerde biletçilik ediyordum. Küçük hareket memurluğu, emtia depolarının taş duvarıyla bitişikti ve her Alsancak dönüşünde gider, yol kâğıdımız '*karpın*'i bilet numaralarını denetleterek, hareket saatimizi de yazdırarak memura imzalattırdık. Ali Bey'in gişesi... Ali Bey... Bütün otobüs şoförleri ile biletçilerin dostuydu ve ilk cigaram "*Bafra Maden*"i onun elinden almıştım. İskelenin yanında durur, vapura binenleri seyreder, bozuk para atıldığında suya dalıp bir çırpıda çıkaran inci dişli Topaltılı çocukları gözlerdim. Yaz günlerinde vücutlarında denizin tuzu parlardı.)

Birinci Beyler Sokağı'nın unutulmazlığı, doktorlar ve gözlükçüler sokağı oluşundandır. Gidip gördüm, yine öyle. Üstelik düne bakarak daha da çoğalmışlardı. Hem doktorlar, hem gözlükçüler.

İkinci Beyler Sokağı, birincisine bakarak daha sakın, daha içine dönük bir sokaktı. Bir başında bir kunduracı mağazası (Zaptçı'ların olabilir mi?) öbür başında da bir şerbetçi. Kavun çekirdiği ezmesi suyu "*Süpye*", demirhindi, vişne ve karadut şerbeti satar-

dı; ha bir de koruk ezmesi ve nar suyu. Kundura mağazasının önünde çolak bir gazete satıcısı dururdu sürekli. Sesi hâlâ kulaklarımdadır: "*Anadolu var, Yeni Asır var, İzmir var... İstanbul geldi, uçakla geldi!*"

Gariptir; "*uçak*"la "*tayyare*" sözcüklerini arka arkaya söylerdi: "Uçakla geldi, tayyare getirdi!"

İzmir için vurgulanması zorunluydu bu; çünkü, haftanın iki günü, İstanbul gazeteleri günü gününe, beş günü de bir gün sonra anca gelirdi. Trenle. Ve biz, İstanbul gazetelerini hep rötarla okurduk, dünü, öbür günlerde yaşırdık.

Şerbetçiye daha yakın olanı, muzcuymuş. Evet, muzcu, yani muz satıcısı. (Tanrım, İzmir'in en uzun boylu adamıydı ve yarı kambur dururdu.) Önünde söğüt dalından örme bir uzun sepet, içi bize çok yadırgatıcı gelen muzlarla dolu olurdu ve asla bağır-mazdı. Durur, gelip gidene bakar, bin kişide ancak bir İzmirlinin yanına sokulmasını, kuyumcudan alır gibi titizlenerek muz tarttırıp sonra eski bir gazete-nin sayfalarına *ihdimamla* sarılıp alınmasını beklerdi. Önünden geçer ve bakardık. O bizi "görmezdi, çünkü tek bir gün bile onda muz almamıştık ve alamazdık da.

Şerbetçi, kerteriz alındığına göre, o sırayı şimdi tamamlamalıyım.

İlk bakışta hiçbir özelliği yokmuş gibi gelir insana. Ucu başı, altı üstü Kemeraltı; ne tür bir özelliği olsun ki? Eskiden ve şimdi iki yanında sıra sıra, küçük ve kimi çok dar dükkânlar.. Baharatçısı, en son-da mekân tutmuştur. Tarih kadar eski vitrinleriyle iki eczane... Bir kundura mağazası... İki giyim kuşam satan mağaza.. (Önlerinde boyunları kravatlı, her gün tıraş olup her gün bıyıklarına çekidüzen veren kibar tezgâhtarları kapılarda durur, çıt çıt değil, şık şık sesi çıkaran bir demir parayı kimselere çaktırma-

dan vitrin camına vurarak gelen geçen arasında en gözüne kestirdiklerinin yolunda durup "buyrun, buyursunlar, çok güzel mantolarımız, pardösülerimiz var.. Son model.. Görmek ister miydiniz? Beğeneceksiniz, buyrun, buyrun!" derlerdi.) Sonra efendim, bir itriyatçı... "Yasemin, kadın teni, unutmama beni, leylak, revdor, çoban ve tabii Gizli Çiçek'le Altın Damlası.."

Köşe başını tutmuş, sabah akşam hiç kalkmadığı alçacık hasır iskelmesinde oturan, yüzü çiçek bozuğu ve âmâ satıcı. Boynuna asılı tablasıyla... Sesi titrek ama acındırmasız. "Ayna var, tarak var! Dikiş iğneleri, çengelli iğneler, bellere lastik, elbise lere askılar.. Çakmaklara benzin.... Ayna var, tarak var!" Adı Hafız.

Dönün Hafız'ı, on on beş adım sonrası Ekmekçibaşı Lokantasıdır. Cadde üzerindeki Şükran Lokantasıyla birlikte Kemeraltı'nın en iyi lokantasından biri. İlginç bir yemeği vardı mutlaka, ben hatırlamıyorum. Ama Şükran Lokantası, tranca şişiyle ünlüydü. Dört köşe trancaların her biri arasına bir parça domat (evet, domates değil, domat. Çünkü İzmir'in yerlisi için domates yoktur, domat vardır), onun arasına defne yaprağı.... Ah, evet, defne yaprağı! Trancayı ağızınızda hoşlaştırıp tadını getiren ölümsüz yaprak, defne yaprağı. Kömür ateşinde ızgara ve damak şehveti.

Kemeraltı'nın dilimlendirilmiş saatleri vardı. Bir zamanlar... Öğle öncesi Kemeraltı, kadınlarındı. Bir kalabalık, bir kalabalık... İzmirli kadınlar, Karşıyakalı kadınlar, kasabalı kadınlar... Ağır güneş altında alışveriş ederlerdi. Öğle ezanı saatinde Atıf'a girerler, masaları tutarlardı. Adam boyu (belki abartıyorum, olabilir) bir döner, yine kömür ateşinde pişerdi. Kesicinin fiyakayla biri uzun, öbürü kısa bıçakları ma-

satta bilerken çıkan iç gıcıklayan ses, gerçekte kaçırıcı değil, kışkırtıcıydı. Hızlı ve yaprak inceliğinde kesilen döner, kayık tabağa altlık yapılmış ince ve kıtır pidelerin üstüne dikkatle yaydırılır, üstüne domat salçası ve Menemen yoğurdu eklenirdi.

Kadınlar, erkek ürküntüsü dışında, sere serpe masalarda dönerlerini yerler, ayranlarını içerler ve...*

Arnavut kardeşlerin kaymaklı ekmek kadayıfı ile peynir tatlısı döktükleri o aklın almayacağı kadar küçük, o inanılmaz tıkiş tikişlıktaki tatlıcı dükkânına giderlerdi. (Her İzmir'e geliste ben de gidiyorum. Kardeşler çoktan öldüler. Çocukları ve damatları –belki damatları yok, ben uyduruyorum bunu–, yine yanmışla yanmamış arasındaki ekmek kadayıfını ya da irmiğini bir bardacık çekirdeği gibi dişlerinizin arasında çitirdatarak ezilen peynir tatlısını –hangisini istemişseniz– anında önünüze koyuyorlar. Bir büyük kaymak parçasıyla elbet. Taze ve ılık. Yumuşacık ve dil üstünde kayan.)

Ve kitapçılarımız. Anlı şanlı, bizim önümüzdeki kuşakla bizden sonraki kuşağa katkıları tartışılmaz kitapçılarımız: Mektepli... Etiman, Yavuz ve diğerle-

(*) ... ve efendim, gün batımına yakın şairlerle yazarlar sürüsüne bereket geçmeye başladılar: İşte İzmir şairlerinin en yakışıklısı Cengiz Tuncer, "aktör" Ziya Metin, Narlıdere Muhtarı Kemal Dinçer, "aktör" Güneri Kocatepe ve Galip Göksel, tütün konusunda uzman "Kesik" Orhon, "Kaptan" Ayhan Uytun, "gizli şair" Esat Ahmet Balım, şair Şükran Kurdakul, yeleli Halikarnas Balıkcısı, şair Tefvik Akdağ, "Dük dö Kemeraltı" Ercüment Gencer, Özdemir Hazar ve Tarık Dursun K. ve Nahit Ulvi Akgün... Sonraki kuşaklar: Hüseyin Yurttaş, Hidayet Karakuş, Muzaffer İzgü, Yaşar Aksoy, şiirinin bisikletine binmiş Turgay Gönenç, Mümtaz Tuzcu, Veysel Çolak, Ahmet Yurdakul, Aydoğan Yavaşlı ve işte kendini unutturmamakta çok kararlı "en" şair Berin Taşan. Bunlar ve onlar, Kemeraltı'nın gülleri idi. Daima ve her zaman. Solmayan.

ri.. (Kitapçı deyince hep onlar gibi kibrit kutusu kadar dükkân olur bellerdim. İstanbul'da, Gen Kitap Sarayı'nı gördüğümde çok şaşırmıştım.)

Osman Cemal Kaygılı, İzmirli miydi, İzmir'de bir süre oturmuş muydu? Bilemiyorum. Etiman Kitabevi'nden "*Aygır Fatma*"sı çıkmıştı; onun ve Orhan Rahmi Gökçe'nin başka romanları da. Kendi başıma ilk okuduğum romanı, Jules Verne'in "*İki Sene Mektep Tatili*"ni Etiman Kitabevi'nden almıştım. İndirimli. (Çünkü sahibinin oğlu Altan Etiman'la Dumlupınar İlkokulu'nda beraber okuyorduk.)

Kitapçılara karşı olan ara sokakta, asma çardaklı bir ya da iki meyhane vardı; şimdi de var, evet. Tam ikinci saatlerinde sokak sulanır, radyo açılır (Tanrım, onca yıl yine hep aynı saatlerde radyodan fasıl heyeti şarkılar söylüyor ve insanı hüzünledirip ille de rakı içmelere zorluyor, neden?) kapı önüne birkaç masa atılır ve meyhanenin gedikli müşterileri birerli ikiyeşerli sökün etmeye başlardı. (Ey kömür ateşinde pişen Kilizman'ın diri sardalyaları! Ara sokaktan salına salına çıkıp Kemeraltı'nı dolanarak ta Kestelli Yokuşu'na dek ulaşan o dayanılmaz, kıskırtıcı koku! Benim kuşağım; Cengiz Tuncer'ler, Ziya Metin'ler, Ali Rauf Buburalaki'ler, Muhtar Kemal'ler, Cemal Engindeniz'ler, Esat Balım'lar, Ayhan Uytun'lar, Erdoğan Heris'ler.. hiç unutmadı bunu. Bunu; ızgara sardalyayı, roka salatasını, favayı, börülceyi ve karafâkilerdeki terleyen rakıları.. Akşamın ince hüznünü ve sevgilimiz imbatı. Onu. Evet, imbatı! İmbatın denizden doğru koparak yanı sıra getirdiği incir, üzüm ve tütün mağazalarında çalışan "*Altın Damlası*" kokan tazeliğin, aşkın ve Celâl İnce tango-larının insana acı veren umarsızlığını: "*Gönül bahçesinde güller açarken/ Ötüşür bülbüllerle kuşlar/ Aşk yolunda başlayınca yokuşlar/ Yuva kurar artık baykuşlar...*" Sonra akerdeon.. Sonra kemanlar... Her şey havada asılı kalırdı uzun süre. İnen

ikindi... Fasil heyeti... Birinci getirdiğim sardalyalar, ızgaraydı. Bunlar? Bunlar tava. Çünkü sardalyalar yağsız. Evet, içiyoruz, çocuklar! Bugünümüze ve gelecek düşlerimize! Ben yazar olacağım. Ben tiyatro kuracağım ve Shakespeare oynayacağım. Ben yayıncı olacağım. Ben büyük bir oyuncu olacağım. Düşler ve biz. Biz ve düşlerimiz. Tanrım!)

Kemeraltı Karakolu'na gelmeden öbür ara sokakları da hemen geçip çiğnememeli bence. Hangisinden girerseniz girin, sizi o sokaklar Arap Fırını'na, önce Dumlupınar İlkokulu'na (ilk öğretmenim Atiye Hanım, sağ mısınız acaba? Beni hatırlayacak mısınız ki? 106, Dursun Tarık Kakıncı. Alireis mahallesinden. Rana'nın sıra arkadaşı. Öğlenleri Kızılay'dan yemek yiyen. Solak. Sağ elini kullanmayı size borçlu. Diş fırçasını da. Evet, öğretmenim: *Altan ata ot at... Suna ata ot ver. Ali ip atla!*), sonra İsmet Paşa'nın doğduğu müze evi tırmanan yokuşuna (adı nedir, kim biliyor o yokuşun?) her iniş ve çıkışlarında durup avuçlayarak su içtiğimiz sokak çeşmesi-ne, oradan Sakarya İlkokulu'na çıkarır.

Küçük, ama çok küçük bir dükkân. Attar. Kırtasiye ve iğne iplik, kurdela ve ibrişim, toka ve susta, defter ve kalem, silgi ve tebeşir satılıyor. Kapı ağzında camlı bir tezgâh. İçinde sıra sıra üstü cevizli, kırmızı nar taneli, kuru üzümlü aşure kâseleri ve sade suya su muhallebisi ile. Hooop, buyrun efendim, su muhallebisi ve üstüne... Ne istersiniz? Ne isterim? Gül şurubu var, bir de kara üzüm pekmezi. Zindan. Pekmez ekelim. Pekmez ekiliyor. Tadı tat bir su muhallebisi. Sütsüz, suya salınmış, tirit nişasta işte, n'olsun ki?

Sonbahar. Okullar. Kestelli Yokuşu ve kestane kebabçıları. Yazdan arta kalmış tek tük darıcılar. Kaynamışı ve mangal ateşinde kebab olmuşu.

Samanlara gömülü, duvara dayalı tabutunda köy yumurtaları. Henüz makine tavuğu ve makine

yumurtası keşfedilmemiş. (Ne iyi!) Ve kara bıyıklı, başı poşulu, yüzde yüz Girit kökenli İzmir yerlisi bir adam, karık sesiyle bağırıyor: "*Deve yumurtası, deve!*"

Evet, burası Kestelli Yokuşu'dur. Aşağılara doğru yumuşacık inişli, Kemeraltı'nı şırp diye bitiren Kestelli Yokuşu. Yangın Yokuşu'na varana dek bütün arka sokakları aile evleridir. Oda oda, bağımsız ve kiralık. Bir odada herkeslerin herkeslerle yaşadığı evler. Rıza Bey aile evleri. Anıt evler. Hâlâ varolan eski İzmir. Yahudi kızları, Adalılar, Giritliler, Ermeniler, Çingeneler, Anadolulular, Boşnaklar, Arnavutlar, dostluklar, dayanışmalar, susam yağında pişen, pamuk yumuşaklığındaki lokmalar, her ölünün ardından gözyaşı yerine dökülen ırmık helvaları, ıspanak boyozlar, tava yumurtaları, fırında ayvalar ve bağırılarını açıp kapı eşiklerinde ikinci serinliğine karşı oturmuş eski zaman kadınları... Eteklerinde kavrulmuş tuzlu karpuz çekirdekleriyle kadınlardan bir çıt çıtlar korosu...

Ah, İzmir!

TEVFİK AKDAĞ

"İkinci Yeni'nin ve Şairin Hası"

Kimse şaşırmadı, ben şaşırdım (Oysa, onların şaşırması gerekirdi asıl) Yağmur dindi. Birden. Güneş sanki patladı, gök masmavi kesildi. Sabah, bizim yaşlı kaysı ağacının üstüne asılakonmuş yağmur bulutları, Sabahattin Eneş'in arabasıyla bizi Zühtü Paşa Camii'ne kadar izledi; bir ara durdu. Musalla taşının soğuk tahtına yatırılmış tabutun yeşil örtüsü ıslaktı, sahipleri tanışınlar diye tam başucundaki Arapça yazıların ortasına bir kâğıt iliştirilmişti ve tükenmez kalemle yazılan adının harflerini yağmur uzatıp aşağılara çekmişti.

"Yaz bitiyor," dedi içimizden biri.

Kim? Necati Güngör mü? Eray Canberk olabilir, çünkü şairimizdi ve yazın bittiğini ilk keşfetmek, en çok ona yakışırdı.

Sustuk ve konuşmadık. (Belki ölene saygımızdan, belki konuşmayı sevmeyen bir takım olduğumuzdan. Semih Poroy, Kâmil Masaracı, Sabahattin Eneş, Eray Canberk, Şükran Kurdakul, Necati Güngör... Ve tek konuşan Ârif Damar. Suskun ve upuzun yüzlüydük. Bir ağacın altında durmuştuk. Başımızı kaldırıp bakmadık ne ağacı olduğuna. Filmlerdeki gibi arada yapraklarını döküyordu. Sarı, parmak kalınlığında bir yaprak havada döne döne indi. Ahmet Oktay'ın sağ omzuna kondu. İkinci yaprak Ârif Damar'ın deri montundan kaydı gitti. Yağmur,

(Çizim : Semih Poroy)

ağacı silkeledi. Namaza durdular. Şairler ve düzyazı yazarlarıyla kadınlar uzaktan izlediler. Hoca'nın aracılığında helalleşildi. Ona borçlu değildik, bize borçlu değildi, ama okurlarından alacaklıydı; onu bilmeyen, bilip de izlemeyen, kitapları; "*Lacivert Kanatlı Bir Kuştur Gece*"yi "*Çıplak ve Sevinçle*"yi ve "*Eski İnsan Sözleri*"ni inatla görmezden gelen alıp okumayan okurlarından. Kırgın ve küskündü, ben biliyorum.

Yolları tanıyanımız yoktu. Kâmil Masaracı'nın akli fikri en önde giden cenaze arabasındaydı. Trafik yoğundu. Gidilmez yollardan gittik, sapaklar saptık ve hiç deniz görmedik. Anadoluhisarı deyince denize nazır, iyi huylu ağaçların gölgelediği, her ikinci vakti tepelerinde kara kargaların bas bas bağırıştıkları, nerden bakılırsa bakılsın hep Boğaz'ı gören, gelip geçen gemiler için en seyirlik bir yer sanıyordum. Yanılmışım. Kapisız bir mezarlığa girdik. Kimse yoktu. Kazıcılar, ellerinde kazma kürek; yorgun gözlerle bizi bekliyorlardı.

Dar toprak yolda su birikintileri vardı, yer yağmurdan yumuşamıştı, hâlâ yaz olmasına karşılık üşüyorduk. Koşuştular ve cenaze arabasından tabutu aldılar. Mezar beş adımlıktı zaten. İşte o sırada yağmur dindi. Birden. Güneş sanki patladı, gök masma vi kesildi.

İki gruptuk. Necati Güngör, Eray Canberk, Semih Poroy, Ârif Damar ve Kâmil Masaracı kerterizlik bir yerdeydiler. Şükran Kurdakul'la biz sotadaydık ("Rahman ve rahîm olan Allah'ın adıyla. Hamd, âlemlerin rabbi Allah'a. Rahmandır, rahîmdir, din gününün sahibidir. Ancak sana ibadet ederiz ve ancak senden yardım dileriz. Bize doğru yolu göster, nimetlendirdiğin kişilerin yolunu; gazaba uğramışların da değil, sapıkların da.")

Ve tabutun kapağını açtılar. Bir kişi kefenin gizlediği omuzlarından, bir başka kişi ayaklarından (ola ki bileklerinden) kavrayıp, yavaşça...

Şükran Kurdakul'la sırtımızı döndük ona, yerli kuşlardan bir serçe iki günlük yağmurla hemen canlanmış, çiçekli ve boylu devedikenine kondu, ağırlığından sallandılar; hem devedikeni hem serçecik. Hoca'nın sesi bize kadar geldi.

Annem sağmış. Düş gibi. Dün gibi. Saraçoğlu Mahallesi'ndeki kutu evlerin birinin kapısı önüne çıkıyor bizimki. Elinde küçük ve tahta bir bavulla (Askere de o bavulla gidecek.). Haldun Taner'in hikâyelerindekine benzer soğuk bir yağmur yağıyor. Tartışma ve evden kovuluş. Uzak akraba. İçkici. "Hastirin, hepiniz! Marksizmmiş... Boklar!" Bizimkinin arkasından kapıyı çarpıyor camlarını şangırdatarak. "Marksizmmiş!"

Ankara'da, o günlerde en ucuz oteller Hergele Meydanı'ndadır. Kimliğini buldog suratlı kâtime veriyor. Şiyasal Bilgiler Fakültesi ve ikinci (belki üçüncü) sınıf öğrencilerinden, İzmir doğumlu, Pembe Nurî'nin ve esmer, kumrulara benzeyen Şükran'ın ağabeyleri, Göztepeli.

Anneme söylediğimde kanepeden doğruldu:

"Çağır onu bizim eve, istediği kadar kalabilir. İzmirli, İzmirliyi korumalı. Gelsin!" dedi. İzmirliydi annem, İzmirli ve gerçek yerlisi.

Tahta bavuluyla geldi ve bize konuk indi. Salon-da, uzun bir kanepa koltuğu yatağı oldu. O ve sonraki günler, *"Müşde Sokağı'ndan bir küfür gibi çıkışı"*nın başlangıç günleridir. Onun ve Bekârlar Apartmanı'ndaki süresiz kiracılığının da. (Askerden yeni dönmüştüm, S.Aldanır –hiç kimsenin bilmediği, aslında ülkenin en iyi birkaç şairinden biri– Emekli Sandığı'na memur etmişti ve evlenmeye hazırlanı-

yordum. Müjde Sokağı'nın İlkesen Apartmanı'ndaki bodrum katını önce annemle kızkardeşim Esin; sonra da o, terk ettiler bana. Beton zemin soğuktu, yalnız yatak odasındaki pencerelerde tül perde vardı ve mutfaktaki musluk durmadan damlıyordu. Üç gece yalnız kaldık. O ve ben. O ve şiir. Ben o zaman şairdim. Emekli Sandığı'ndan güpegündüz S.Aldanır'ın forsuna güvenip Siyasal Bilgiler'in kantinine kaçırıyordum. Cemal Süreya ordaydı; Ercüment Gencer de, Sezai Karakoç da, Veterinerli Muzaffer Erdost, Orhan Duru ve Seyfettin Başçılar da. Herkes şairdi, bir Nejat Tunçsiper değildi. İyi ki değildi. En genç 'hoca' Mümtaz Soysal'dı. İhtilal olmuş muydu acaba? Bellek, parmaklarıma vur ve beni yanıltma okura karşı. Ama Kızılay her zaman vardı. Ne garip, o yıllarda herkes Ankara'daydı: Turgut Uyar, İlhan Berk, Yılmaz Gruda, Teoman Civelek, Bekir Çiftçi, Ülkü Arman, Ahmet Tevfik Küflü, Nurullah Ataç, Salim Şengil, S.Aldanır, Avni Dökmeci, Turhan Dökmeci, İlhami Soysal, Erol Ülgen, Oktay Ekşi, Mete Akyol.. Kızılay'ın akşam saatlerindeki 'korso'sunda birbirimize sıkça rastlardık. Ya Büyük Sinema kaldırımında ya da Özen Pastanesi kaldırımında. Evet, Özen ve tavuk suyuna az şehriyeli, hiç tavuksuz çorba, tavuk üstü pirinç pilavı ve tavukgöğsü. Bekâr işi yemek. Ve şiir. Hikâyeci adayların hikâyeyi kursaklarında bırakan şiir. Ve o, her gün Müjde Sokağı'ndan bir küfür gibi çıkıyor, önce fakülteye, tam ikindi suları, Kızılay'a yetişiyordu. Üç İzmirliydik: ben, o ve Ercüment Gencer.)

Mehmet Ali'yle tanıştırdılar. İlk görüyordum. Büyük ve etli elliydi. Camide de görmüştüm, mezarlıkta bir ara gördüm, gözden yitirdim.

Hatay'da oturduk. Ortaya bir rakı bardağı getirildi. Semih Poroy rakı koydu. Sulandırıldı. Ârif Damar'la Mehmet Ali gecikmişlerdi. Rakı bardağını

onun için kaldırdık ve hepimiz birer büyük yudum içtik. Onuruna ve ödülüne. (Yirmi şu kadar yıldır İzmir'i görmemişti. Çok değişti mi? Ne diyorsun, görsen şaşarsın. Görmeyi ve şaşırmayı çok istemişti. Muhtar Kemal bir gelişinde İstanbul'a, dedi ki: "Yav gel, sen, Basmane'de bir tane otel var, hepsi de tanıdık. Birinde misafir ederiz seni. Sen gel, düşünme!" Ona anlatırdım. Düşte gibi dinlerdi. Deniz doldurulup kaçırıldı, öyle mi? Evet, eski yalılar da yok artık. Deniz çok uzakta kaldı. İnanamıyorum. Doğru, dedim; ben olsam, ben de inanmam. Çünkü o bizim denizimizdi, korkak ve kaçak değildi. Konak iskelesini hatırlıyor musun? Hatırlıyordu. O iskele de yok. Alsancak iskelesi de. Ama Pasaport duruyordu. Ciddi misin? Yemin et! Evet, Pasaport duruyor, iskelesiyle, az buçuk bozulmuş rıhtım kahveleriyle de. Bir gün, sen, ben ve Ziya Metin, kalkalım gidelim şu İzmir'e. Bizim ev duruyor olabilir mi? İzmir'de ne yerinde kaldı ki ey şair? Anlatırdı: Evleri iki katlı, küçük ve eski Sakız evlerindendi. Demir kapılı ve tokmağı dökme tunçtan elli.. Takt ak tak! Kim o? Ben, anne. Saat, İzmir Erkek Lisesi'nin dağılma saatini çoktan geçmiştir. Nerde kaldın, peki sen? Hiçbir yerde. Hiçbir yerde öyle mi? Yalan söylüyorsun! Doğru, yalan söylüyordu. Önce Kemeraltı'na gitmişti, sonra Karşıyaka vapuruna binen kız lisesi öğrencilerini uğurlamıştı; sonra Konak Meydanı'ndaki hareket dairesinin önünde durmuş, otobüsünün gelmesini beklemişti. Bu ay çıkan "Varlık"ı gördün mü? Görmedim. Benim şiirim çıkmış mı? Çıkmamış. Ama "Kaynak" gelmiş ve benim bir şiirim var. Benim ve Esat Ahmet Balım'ın ve Ziya Metin'in. Bakayım! "Giden Sevgiliye /Kuş mu ne – Uçtu gitti – Tayyare mi ne – Düştü gitti. /"

Şükran Kurdakul unutmuş. Ârif Damar unutmamış. Mehmet Ali geldi, el sıkıştık. Bir ara sessizce

yitti, elinde kalın bir defterle geldi. Neler yazmış vak-
ti zamanında, okudu bana. Diğerlerimiz dinledik.
Hüzün bardaklardaki rakılarımızı daha da koyulttu.
(Cağaloğlu Yokuşu'ndaki inerken görmezden geldiği-
niz yaz ve kış güzeli o yaşlı, kısacık boylu tespihçiyi
hatırlıyor musunuz? Çok iyi dosttular. O sizin arka-
daşınız bugünlerde hiç görünmüyor, hasta falan de-
ğil ya inşallah? Yok, değil, dedim belki bin kez. De-
ğil, havalar sıcak da, ondan inmiyor. Evet, havalar
sıcaktı ve inmiyordu. Necati Güngör her gün arıyor-
du. Semih Poroy da. Sulhi Dölek ve Rekin Teksoy,
çat kapı; "Yav, nerde, yine mi gelmedi?" diye soru-
yorlardı. En son dedim ki: Erdek'te ve yazın son
keyfini çıkarıyor. Necati Güngör, eh, dedi: İstan-
bul'daki gibi Erdek'e de yağmur yağıyorsa. Kızmıştır
yine. Döndü ve ne kadar kızdığını söyledi telefonda.
Oysa, topu topu iki gün yağmur yağmıştı Erdek'e.
Dedim ki: Erdek ne kadar yakındır. Atlasaydın bir
otobüse, İzmir'e gidiverseydin. Çok iyi olurmuş ama
ah ulan ah dedi; şu ayağım, şu parkinsonum, şu da-
mar sertliğim. O bunları anlatır, hiç kızmamış gibi
kızmış konuşurken, pencereden dışarı bakıyordum;
saatleri bir saat geri almıştık ve bu çok belliydi, dört
olmadan günün minesini soluyordu).

Pazartesiydi. Eylül'ü bitiriyorduk; yıl, 1993'tü ve
o salı doktora gidecekti, doktor dönüşü de bize Ca-
ğaloğlu'na. Salı oldu, gözükmeydi. (Yorgun bir evlilik
ve bitirici bir mutsuzluk. Evlilikten değildi yalnızca;
yaşamaktan, hastalıklardan, değer tanımazlıktan, şiir
içi olup da şiir dışı kalmaktan, aşksızlıktan, seveme-
mekten, seilememekten, İzmirsizlikten, haksızlıklar-
dan, kimsesizlikten ve kalabalıklar arasında cendere-
li yalnızlıktan. Sinirsiz bir başkaldırı ve o. Peki, bu
yaşam dediğimiz şeyin hiç mi ilginç, güzel ve yaşa-
nası yanı yok? Yok! Bok yok! Bak şu güneşe, bak
şu sofaya kadar gelen kırmızı ayaklı güvercinlere,

bak kapımızın önünde duran Eminönü-Cağaloğlu-Sultanahmet otobüsüne. Güzel kadınlar iniyor içinden. Diri, genç ve gözleri parıldayan. Ama biz çok yaşlandık. Olsun. Bakıyor ve görüyoruz. Yaşamın bir parçası onlar da, yaşamın ve dünyamızın. Bak, Hilmi Yavuz, bak Ruşen Hakkı, bak Ahmet Necdet, bak Hüseyin Yurttaş, bak Ahmet Erhan, bak Eray Canberk, bak Ârif Damar, bak Refik Durbaş, bak Sennur Sezer şiir yazmışlar. Okuyayım mı? Okuma! Neden? İşte.. Okuma! Sabahattin Eneş geliyor. Yarın da Necdet Yapar'la. Tanrım, gülmek sana değil, bize vergidir. Biz gülüyoruz, onu da güldürüyoruz. Yarım ve eksik bir gülüş, olsun! Bu telefon Necati Güngör'den. Evet, iyi! Çok iyi hem de. Hıh, bakma sen ona, bacağı ağrıyor. Yarın doktora gideceğim ve ilaç yazdıracağım. Acaba hapları yarım alıyorum, ondan olabilir mi? Doktor ne dedi? Yarım al, dedi. Yarım al sen de. Ama ağrı geçmiyor. Semih Poroy diyor ki benim ağzımla: İlaç, ancak yüzde on etkiler, geçirirmiş. İnsan ceht ederse yüzde doksan da o. Söviyor. İyi sövsün açılır. Açılıyor.)

Saat dört oluyor. Sabahattin Eneş komutu veriyor: Çantalar çıksın çocuklar! Çantalar çıkıyor. Bu "Varlık" bu "Adam Sanat", bu "Gösteri", bu "Milliyet Sanat" Tamam, hepsi yerlerini aldılar çantalarımızda. Akşam olsun hayrolsun, kim ne yazmış okuyacağız.

Elveda kirli, loş ve sofası örümcekli Kozamız. Yarın yine görüşürüz. Ben yarın inmeyebilirim. Peki inme. Ama perşembe, gelirim. Peki. Bugün ne günlerden? Pazartesi. Telefon faturasını sana vereyim mi? Ver, ben Kadıköy'e iner, yatırırım. Bak ama, unutmaya geçen defaki gibi. Telefonumuzu kestiler ve üç haftada torpille zor açtıldık. Unutmamış ve dişleyle gülüyor buna.

İşte efendim, Çağaloğlu Yokuşu size. Yanyaña,

kurumla ve herkesin inanmaz bakışları altında ve saatte bir kilometre hızla iniyoruz.. Bütün şairlere, hikâyecilere, son ütücülere, klişecilere, renk ayırmacılarına, overlokçulara, Niğdeli kâğıt hamallarına, akşam simitçilerine, sarışın mısır satıcısına, Kürt kestaneciye, seyyar kitapçılara, tespihçi babamıza selam! Herkese ve hepinize.

Adı, Tevfik Akdağ'dır. Ama, rica ediyorum, lütfen "di"li geçmiş zaman kipi ile okuyunuz.

CELÂL BAYAR

"Son ittihatçı"

Rastlantı işte, Celâl Bayar'ın anılar kitabı "*Ben de Yazdım*"'ı karıştıra karıştıra okuyordum, gecesine öldüğü haberi geldi.

Şaşırtıcı bir yaşam süreciydi onunki, bir "*vakıa*"ydı: Tarihi yaşamış, kimi zaman yönlendirmiş; belirli bir dönemi kendi isteği ve kendi buyruğu doğrultusunda biçimlendirmişti. Benim kuşağımı siyasal açıdan enikonu kandıran üç beş sözde "*demokrat*"tan biri, belki birincisiydi o.

40'lı yılların sonlarını hatırlıyorum: Bayar'la çevresindeki o üç beş kişi, "*beyaz ihtilâl*", "*halk için demokrasi*" ya da ona benzer, toplumu çarçabuk etkileyecek, içinde bundan böyle "*söz*"ün millete ait olduğu ve olacağı; diktaya, Milli Şef'liğe ve tek partili boyunduruğa son verileceği yakıştırmalarıyla dolu özgürlük şarkıları çağırıyorlardı. Hiçbirimiz, Meclis'te ülkedeki toprak ağalarının payandalamasıyla, salt toprak reformuna engel olunsun diye ortaya atıldıklarının farkında değildi. Özgürlük, demokrasi, baskılardan kurtulma (Arslanköy'deki jandarmanın köylüyü tek tek sıra dayığından geçirmesi, bardağı taşıran son damlaydı) değilmiş niyet; çok sonra öğrenecektik bunu.

Konu, Sazak Ovası'ymış, Menderes Ovası, koskoca Trakya imiş. Güney'in, Güneydoğu'nun uçsuz bucaksız bereketli topraklarıymış.

Mustafa Kemal'i birinci adam, İnönü'yü ikinci adam saydığımıza göre; Celâl Bayar'ın sıralama numarası kaçtı acaba? Tarihlerde tarihin yazımına yardımcı olan çağdaş "*vaka-ı nüvis*"ler bu konuda suskundur. İşi hep geçiştirmişlerdir.

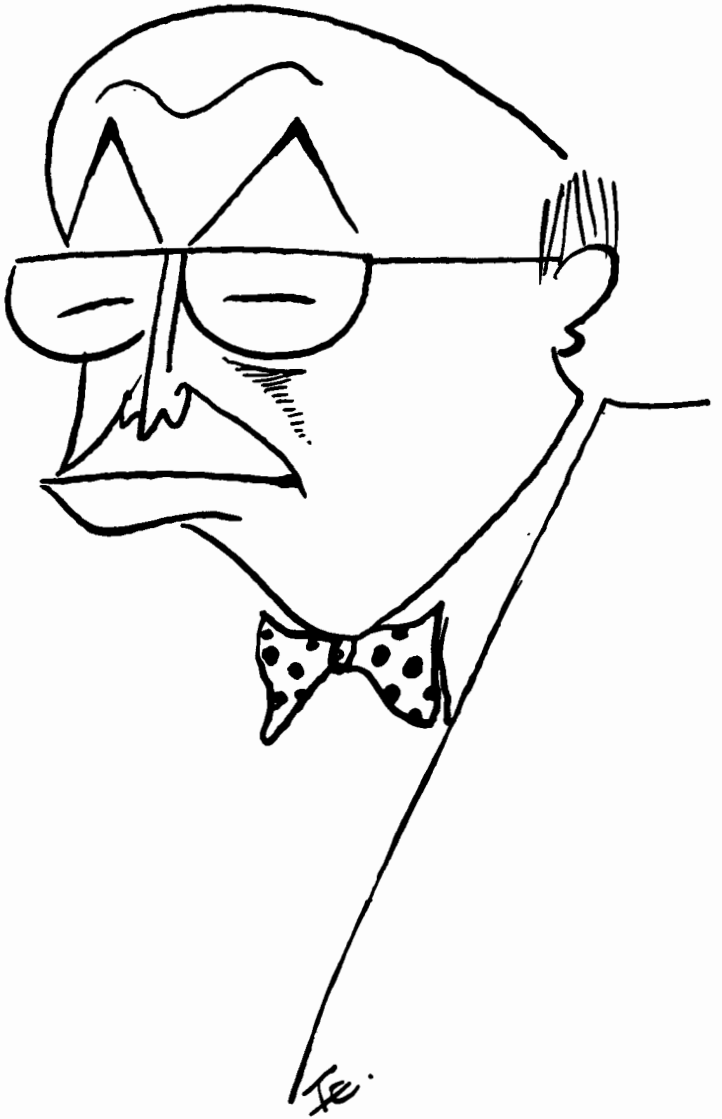
Bayar, gerçek ve katışıksız bir "*İttihatçı*"ydı. İttihatçılık; İttihat ve Terakki Fırkası yok olup gittikten sonra, geride kalanlarına yalnız katı bir direnç, ödün vermezlik, yoz bir Makyavelizm, uzlaşmazlık ve hepsinin üstünde inanılması çok zor bir hoşgörüsüzlüğü ilke diye bırakmıştır.

Kişiliğinin oluşmasında Umurbey'liliğinin hiçbir etkisi yoktur. Mithat Paşa'nın Ziraat Bankası'ndaki çok kısa süreli banka memurluğu, onu gelecekte bir banka "deha"sı olmaya zorlayacaktır; ama, Celâl Bayar'ı Celâl Bayar'laştıran, İttihatçılığının onunla özdeşleşmesidir.

İttihat ve Terakki, önce cemiyetti; üstelik üzerine titrenilen bir gizlilik içinde kurulmuştu. İnce hesaplıkları, iktidar olmaya karşı onmaz tutkuları, giderek alışkanlıkları halini alan "*adam yeme*"ler ve her sahadaki işbirlikçileri; önce cemiyeti, sonra "*fırka*"yı içe dönükleştirmiştir. Gizlilik buna onları zorlamış, açığa çıktıklarında da bu alışkanlıklarından bir türlü vazgeçememişlerdir.

Bunun en somut ve en son örneğini Bayar, Yassıada duruşmalarında ona 1950'den beri başbakanlık yapmış Adnan Menderes'ini savunmak için en küçük parmağını olsun kaldırmamasıyla gösteriyordu.

Ne idi Bayar ve arkadaşlarınca kurulan o Demokrat Parti? Gerçekten demokrat bir parti miydi? Özde ve amaçta ilke bu bile olsa, Demokrat Parti 1950 seçimlerinde umulmadık bir çoğunluk kazanıp Meclis'e girmesinden hemen sonra sahiden demokrat olmadığını göstermiştir; muhalefete de, Meclis'e de, millete de. Demokratlığın ve demokrasinin söz-

(Çizim : Ferruh Doğan)

lük karşılığı başka türlü algılanmaktaydı. Ortada bir yanlış anlama (tabii uygulama da) vardı ve bu, hem Demokrat Parti'den, hem de millettten kaynaklanıyordu.

Körlerin fili tarifi yetmiyormuş gibi, bir de sağır-lar diyalogu başlatılmış ve ta 27 Mayıs darbesine kadar sürdürülmüştü.

"Akis" dergisi adına Yassıada duruşmalarını izlerken Bayar'ı gözden kaçırmamaya bakıyordum. Bir dönemin "*çok büyük adam*"ları duruşmalarda minimumcıktilar onun dışında. Bayar, sanki bir film çevriliyormuş da, o filmin özellikle duruşmalar sekansında başoyuncuymuş ve bunun salt bir oyun olduğunu iyiden iyiye biliyor, ötesine boş veriyormuş havasındaydı. İddia makamı onu suçluyordu, ne çıkardı; yitirebileceği her şeyi yitirmişti zaten, bundan ötesinde tutunacağı, vazgeçemeyeceği bir tek şey vardı; İttihatçılığı!

Bir eski İttihatçı olarak, İttihatçılık iradesi dışında yapılan her şeyi yapay buluyordu. 27 Mayıs yapaydı; Yassıada duruşmaları, iddia makamı, yargı, üyeler, basın ve yüzünde dakika başı patlayan flaşlar, salonu dolduran dinleyiciler, avuç içi kadar bir ada, çevresinde dönüp dolaşan ürkütücü hücumbotları, beyaz duvarı daracık odası, kapısında bekleyen beli tabancalı nöbetçiler hep yapaydı. Bir düşteymiş gibi de gelebilirdi ona.

İttihatçılığı yüzüne son kez güldü yine. Çok önceleri onu Saruhan mebusu, ilk Büyük Millet Meclisi üyesi, Cumhuriyet'in ilanından sonra İş Bankası kuruculuğu, İktisat Vekilliği, Başvekil vekilliği, iki kez Başvekillik, Demokrat Parti kuruculuğuyla Genel Başkanlık ve üç kez Cumhurbaşkanlığı yapmıştı.

Yassıada'da "*Anayasayı ihlâl*" suçundan önce ölüme, yaşının geçmişliği nedeniyle de "*müebbet*" mahkûm oldu.

Kesinlikle baş eğmediğini, yakarmadığını, inkârdan gelerek puan toplama yoluna gitmediğini söyleyebilirim. İttihatçılığın bilinmesi gereken bir yanını da, sınırsız düşçülüğüdür. Talat Paşa, Allahın Berlinlerinde erişilmez umutlarının gördürdüğü, pembe düşlerinde geri döneceğini, eski "*ikbal*" günlerine yeni baştan kavuşacağını sanıyordu.

Enver Paşa, Orta Asya steplerinde ve at sırtında, elinde kılıç, bütün Türkler'den bir ordu kurup, yepyeni ve "*ebediyete kadar yaşayacak*" bir imparatorluğun düşlerini kovalıyordu.

İçlerinde düşlerinin gerçek olduğunu görmek, yalnızca Bayar'a nasip oldu. Ölümünden döndü ve ipi havada asılı kaldı.

Yaşarken ve iktidar günlerinde karşıtlarını (o çok sevdiği kelime ile) birer birer "*itlaf*" etti ya da ettirdi. Ülkenin geçmişindeki o karşıt tanımazlık, karşıtı her ne şekilde olursa olsun ortadan kaldırmak (Osmanlı İmparatorluğu baba, oğul ve kardeş "*itlaf*"çılarla doludur) geleneği, Cumhuriyet'le biraz, ardından daha çağdaşlaşmış olarak sürdürölmüştür. İki çıkar kesiminde sivrilmiş, öne çıkmış iki adam; kendi yararları, kendi amaçları doğrultusunda durmadan aralarında çekişmişler, ülkeyi ve ülke insanını ciddiye almamışlardır.

Mustafa Kemal ile İnönü, "*ideal*" arkadaşıydılar; yanı sıra, İnönü, zaten ikinci adam'lığı kabullenmişti. O yüzden bir çekişmeleri yoktu. Ama Bayar'la İnönü, İnönü ile Menderes, İnönü ile Ecevit, Ecevit ile Demirel hep çekişmişler, hep sürtüşmüşler, bir türlü aradaki koz paylaşımını bitirememişlerdir.

Cenazeden cenazeye, ulusal törenden ulusal törene, yabancı kokteyllerden yine yabancı kokteyllere gazete foto muhabirlerinin gönülleri hoş olsun diyerek yapmacıklar içinde el sıkışıp yapmacık gülücüklerde yine yapma bir barıştaymışlar izlenimini uyardırmışlar; sonrasını, kinin tükenmez bileytaşına vur-

muşlardır. Arada Menderesler, Kırıkoğlular, Türkeşler ve hatta Erbakanlar birer bahaneydiler, o kadar.

İttihatçılar arasında öldükten sonra öcünü yerde komamış tek "üye" bu Celâl Bayar'dır. Yüz bilmem şu kadar yaşında öldü ve hiç kimsede ahını bırakmadı.

Onun için düzenlenen devlet töreni, buna tanıktır.

JOHNNY WEISMÜLLER

"Tarzan'lar da Ölüür"

Ben Elmo Lincoln'un Tarzan'ına yetişemedim. Gene Polar'a da. Yıl, üç aşağı beş yukarı 1918'lerle 1920'lermiş. O Lincoln'la Polar, başka Tarzan'lar-mış. Muzaffer babam anlatırdı; sessiz, çok siyah-be-yaz ve ilkel.

İlkellik, bütün Tarzan'larda bir varoluş nedenidir bence. 36 kısımlık seriyallerin Tarzan'ı Demsey Tab-ler, ilkeldi. Frank Merrill'le James Pierce'nin Tar-zan'ları hele; gerçek birer ilkellik şaheseriydiler. Hepsinde pazular ve göğüs kasları alabildiğinde ge-lişmiştir. Bir ceylanın bacaklarından daha diri bacak-larıyla bu Tarzan'ların tek ortak yanları, süssüz püs-süz ve sahici ilkellikleriydi.

Elmo Lincoln bütün filmlerinin fotoğraflarında yoz bakışlarla bakar size. Kendi gibi "beyaz" ve üste-lik kadın Jane'e karşı bile, gözlerindeki o sertlik ve kabalık ebedidir.

Edgar Rice Burroughs'un yazar olarak edebiyat-tan çok sinema aracılığında ölümsüzlüğe erişen kah-ramanı Tarzan'da yumuşaklığın da, insancılığın da başlangıcı Johnny Weismüller'ledir.

Weismüller hem güzel adamdır, hem uygar. Bi-zim adına uygarlık dediğimiz o gizemli "şey", Weis-müller'de beyazperdeden seyirciye doğru durgun bir ırmağın yatağında uyumlu akışı gibi sakin ve yavaş-ça süzülür. Vahşi doğayla haşır neşir oluşu, insanlar yerine doğayı ve orman hayvanlarını kendine "yâr"

bilişi, Weismüller'in Tarzan'ını öbür Tarzan'lara bakarak pek "*farklı*" kılmaz, ama Weismüller, iki noktada Weismüller'liğine ihanet etmez: Bunlardan birincisi, yazarı Burroughs'un romanında çizdiği Lord Greystoke'luğa sıkı sıkıya bağlılığı, ikincisi de bu doğuştan soyluluğu fiziğinde de olabildiğince sergilemesidir.

Sinemada en çok üretilen kahraman, Tarzan'dır. 1933'lerin Buster Crabbe'ı "*Tarzan Aslan Adam*"dır. Seyirciyi ıskallığına inandırır, soylu Greystoke'luğuna ise, asla!

Alman kökenli Herman Brix (sonradan Tarzanlıktan vazgeçecek ve "*sivil*" oyunculuğunda adını Bruce Bennett'e çevirecektir); 1938 buluşu Glen Morris, Tarzanlığa pek eğreti girmişlerdir. Ama ne var, Weismüller'in Tarzan'ı onlar sayesinde daha da Tarzanlaşacaktır.

Weismüller, bir kuşağın yani bizim kuşağımızın gözde (ve gerçek) Tarzan'ı olmanın da ötesindeydi.

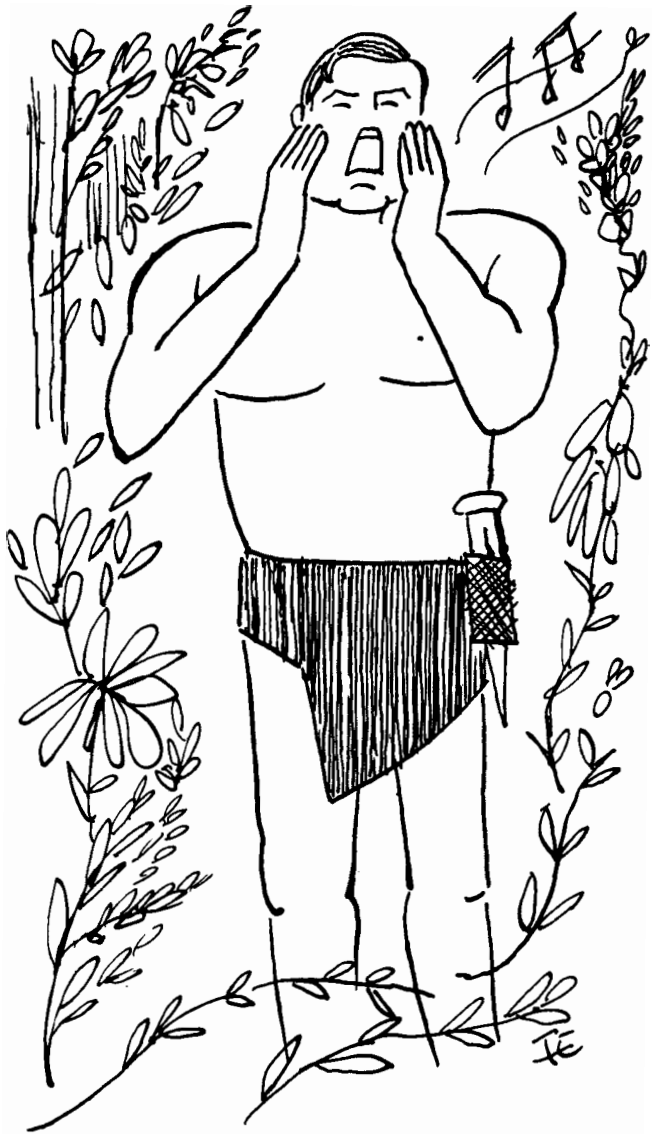
Tarzan, sonradan "*kadını*" bilinecek Jane'e Weismüller'in Tarzanıyla kavuşur. Örtülü ya da açık cinsellik de yine Maureen O'Sullivan'ın kimliğindeki Jane'de Tarzan filmlerine girer. "*Bakir erkek*" Tarzan, kadını Jane'de tanır, tabii erkekliğini de.

Bir süre sonra da oğlu "Boy", Tarzanımızı baba yapacaktır.

Bu üçlünün (Tarzan, Jane ve Boy üçlüsünün) daha sonra çevrilen filmlerindeki klasik bir orman ailesi yaşamı sergilenir. Bilinçsizce ve alttan alta el yordamıyla bir çevrecilik, bir doğa korumacılığı da görülür hepsinde. Bir de ıskallığın, daha açıkçası "*bakir*"liğin savunması.

Peki, Tarzan, dedikleri ya da açık açık iddia ettikleri gibi tipik bir sömürge yanlısı mıdır?

Hayır!

(Çizim : Ferruh Doğan)

Öyle olsa, ormanın (ya da doğanın) her türlü zenginliğine açık saldırıya geçmiş beyaz avcılara niçin karşı çıksın? Niçin tümünü birden her filmin sonunda geldikleri beyazlar (ve sömürü) ülkesine dönmeye zorlasın?

Yine aynı Tarzan, kimi filmlerinde o toprakların yerli halkını egemenlikleri altına almış, onları durmaksızın köleleştiren beyaz ya da melez nice egemen bozmalarının önüne durur. "*Mazlum*" yerli halkı boyunduruktan kurtarır, özgürlüklerine ulaştırır.

Statükocudur Tarzan. Tamam, doğrudur bu. Doğanın (dolayısıyla ormanın) düzen değişikliğine uğramasından yana değildir. Diyalektiğe aykırıdır bu kuşkusuz, fakat düzen değişikliği yine diyalektiğe aykırı oluyor ya da oluşturulmaya kalkılıyorsa, burada Tarzanımızı nasıl suçlayabiliriz ki?

Tarzan'ın bozulması, Weismüller'in Tarzanlığı bırakması ve son derece itici (ve pantolonlu) Jungle Jim'i oynamaya soyunmasıyladır.

Daha önce niçin ve nedeni çözümsüz, Jane'den ayrı düşürülür. Oğlu Boy ortalıktan yok edilir ve Weismüller tek başına kalakalır. Gerçi eskiden de yaşamında tek başınadır, fakat Jane'in kadınlığı, yanı sıra oğlu Boy'un Tarzan'a babalık katkısı o filmlere akıl almaz bir yakışıklılık getirmiştir. 1948'li "*Tarzan ve Denizkızı*"nda Weismüller bir gerçeği görür: Tarzanlığı bitmiş, sona ermiştir artık.

Amâ Tarzanlar ölmez. Çakır gözlü, erkeksi güzelliği çok belli Lex Barker, yeni Tarzan olur. Beş filmin Lex Barker'li Tarzanı, şaşı (evet, düpedüz şaşı) Gordon Scott'ın bir o kadarlı uçsuz bucaksız ormanlarda yitik kentler arayan, ölümle burun buruna gelen, en büyük serüvenini yaşayan ve şahane Tarzanlığına kendisinin de pek inanmadığı Tarzanlar, seyirciye (yani, bize)-sürekli Weismüller'i aratır.

En kötü iki Tarzan, Denis Miller'le (zaten topu

topu bir film çevirmiştir), kovboy eskisi Jock Mahoney'dir. Onları daha da kötülemiş Ron Ely ve Mike Henry izler.

Hikâyesi zorunlu olarak (çünkü Bo Derek nikâhlı karısıydı) tümüyle Jane üzerine kurulmuş Miles O'Keefe'li Tarzan da boşunadır. (Ah, biz zor beğenili, marjinal ve gelenekçi bir kuşaktık, biliyor musunuz?) Bo Derek'in eşi (ve rejisör) John Derek hiçbir şekilde Tarzan'ı önemsememiştir o filmde. Söz konusu o filmin tek etkili yanı, o güne dek hiç ciddiye alınmamış ve hep erkek kalmış (ya da öyle bırakılmış) Tarzan açısından olaya bakmayı gelenekleştirmiş Tarzan filmlerine bu kez şiddetli (evet, tabii ya, şiddetli) bir cinsellik feminizmi getirmesidir, o kadar.

Benzeri bir başka şaşırtıcılık, Lambert'in en son Tarzan'ıdır. Şaşırtıcıdır, çünkü ilk kez perdeye Burroughs'un yazdığı ve düşlediği ilk (ve son) Tarzan romanını aynen yansıtmaktadır. Gerçi o filmde bütün Tarzan filmlerinin büyüğü bozulmuş, yılanmış etki duman olup uçmuştur; olsun, Tarzan'ın (bizim Tarzanımızın) asıl gerçeğini geç de olsa bilmemizde fayda vardı bizim için.

Lambert'in Tarzan'ından epeyi önceleri Weismüller'in acı sonu duyulmuş (ey okuyucu, bütün bu baştan beri anlatılanlar yalnızca şimdi anlatacaklarımın uğrunadır), okunmuş, biliniyordu: Eskinin o görkemli (Tanrım, Osmanlıcası ne kadar daha oturaklı: Muhteşem yani) Tarzan'ı, tıpkı balta girmemiş ormanlarını bırakıp uygar dünyanın düşman çağrısına uyarak uygar ve sanayileşmenin doruğuna ulaşmış büyük kentlere gittiğinde nasıl bir baş döndürücü düşüş kaydetmişse, yine öyle olmuş ve koca Tarzan (bizim Tarzanımız, bizim o muhteşem Tarzanımız) Weismüller, kumarbazlar ve fahişeler (her birinin 100 dolar olduğunu yazıyordu Mario Puzo) diyarı Las Vegas'ta bir kumarhaneye kapıcı girmişti.

Weismüller; bizim çocukluğumuzla ilk gençliğimizin erişilmez, benzersiz güzel Tarzan'ı, kısa süren bir kapıcılıktan sonra bir düşkünlerevinde yaşama veda etti. Ardı sıra git gide sislere puslara karışan geçmiş anılarımızı da (nerde benim çocukluğum, nerde benim ilk gençliğim?) yok edip sıfırlara da indirgeyerek.

Ah, evet, Tarzan'lar da ölür. Biliyorum bunu. Anılar bile öldükten sonra hele, değil mi?

NEDRET GÜRCAN

"Ödemiş Âşıkları"

Kayısılar ağacında yavaş yavaş oluyor. Dıştan pembeliği başladı, kırmızıya doğruya gidiyor. Günden güne, sabahtan sabaha o kırmızılık yürüyor; bir gün bir de bakacağım, meyvenin tamamı kızarmış, kırmızı sarı bir renk almış. Olmuş. Sıcaklarla. Ben bekliyorum. Küçük bir serçe de bekliyor benim gibi. Onu tanıyorum. Her sabah odamın penceresinde. Perdeyi açıyorum, göz göze geliyoruz. Ürkeksiz. Kaçmasız.

Sonra kayısı ağacına uçuyor. Dallarından birine konuyor. Hafif, küçük bir kuş o. Ağırlığını dallar tartıyor, yumuşak bir iki sallanmanın ardından yalnızca rüzgâr, sabah rüzgârı yapraklarla örtüyor onu. Zor seçiyorum.

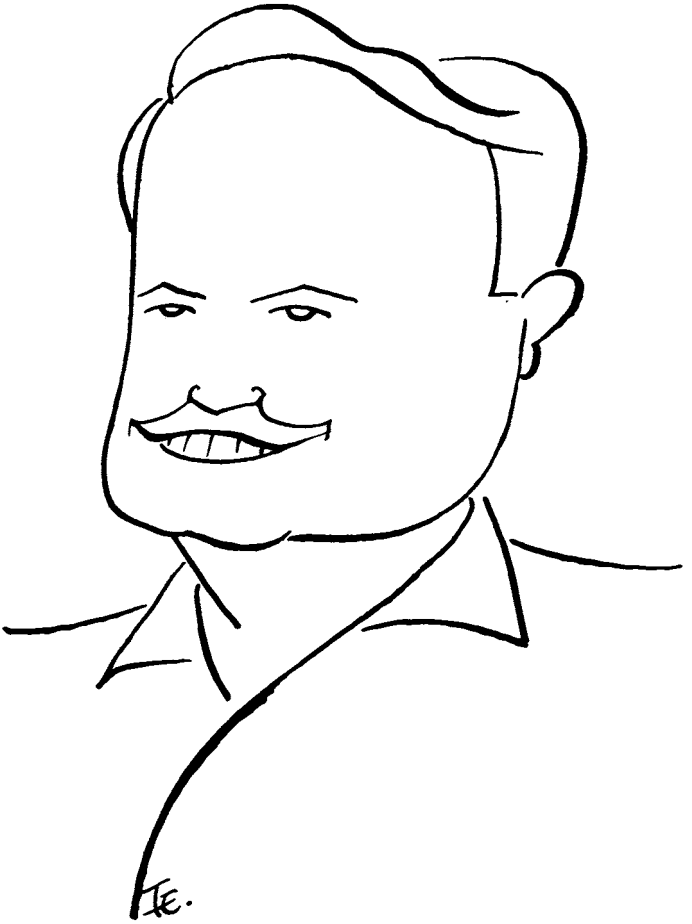
Gaga vuruyor, ama nafile. Kayısılar daha ham. Gagasına gelen ekşi su onu ürpertiyor, kanatlarını uçacakmış gibi açıyor, sık sık soluyor. Umarsız. Daha zaman var çünkü. Aylardan Temmuz ve Temmuzun da daha ikinci günü. Bizim kayısı ancak bu ayın sonuna doğru olgunlaşır, tad bağlar, eti çekirdeğinden ayrılır. Yazık, serçecik bunu bilmiyor. Yeni yetme. Temmuzun son günleriyle Ağustosun ölümcül sıcaklarını günü gelince öğrenecek. Ona da vakit var. Çok vakit var. Bir serçe için üç hafta uzun bir süre olmalı. Üç hafta ve sıcaklar. Alınlardan akan terlerin kaşlara kadar iner. Şakaklarda ve ensede toplanır. Göğüslerde tomurur, koltuk altlarında sıvışır. Ter.

(Aydın-Afyon yolu üzerinde durmuştuk. Dinar'a az kala. Bir su başı. Beyaz bir dere akıyordu. Eski bir çınarın altı gölgelikti. Durduk ve tuzlu ayrılan içtik. Yine bir Ağustostu. Belki başları. Tarlalar bomboştu, kimilerine hayvan salınmıştı, kimileri ateşe verilmiş, hasad atıkları yanmış, kara kül olmuştu.

Ölü Göl'de yavaşladım. Beyaz VW'ni bir kenara çektim, indik: Ben, karım ve oğlum. Hiç ölü göl görmemiştik. Kurgu-bilim filmlerindeki gibiydi. Yağlıymışçasına parlıyordu. Biz ölü göle vardığımızda güneşin yalazası inmişti, yine de suları güneş altındaymışçasına parlayıp gözümüzü alıyordu. Merak ve kaygı. Galiba birazcık da korku. Çevremizde kimse yoktu. VW yolun kıysına çekili duruyordu. Üstümüzde gök, ayaklarımızın ucunda kıpırtısız ölü sular ve par par yanan, ucunun nereye vardığını çıkaramadığımız göl sınırsızlığı vardı bizimle.

Karım üşüdüğünü söyledi. Söz olsun diye söyledi. Sıcak dört bir yanımda tütüyordu çünkü ve ben terliyordum. Oğlum yerden bir taş aldı, gerildi ve suların üzerinde sektirerek ilerilere fırlattı taşı. Hiç unutmuyorum; taş sularda değil de sanki düz, toprak bir yüzeyde gidiyormuş gibi geldi, bana. Sekmesi, giderken rastladığı tümsekler nedeniyleydi. Saydım, yedi kez sekti, sonra sayamayacağım kadar çok sekererek suların üstünden gitti, kayboldu.

Aklımdan çıkmış. Ertesi günü, suçkanda oturmuş, hasret giderirken başucumuzdaki ağacın sık dallarından karımın ayakları dibine bir serçe düştü. Beklemiyorduk. Çok şaşırdık. Karım eğildi, aldı serçeyi. Avuçları arasında kuş tir tir titriyordu, açık gagasından soluma çabasıındaydı. Karım havuz başına götürdü onu, yüzüne gözüne hafifçe su serpti, öteki avucuyla su içirmeye çalıştı. Serçe içti, kendine geldi. Karım ıslak eliyle seve seve masamıza getirdi, serçe ayakları üstünde durdu büzülerek. Hâlâ titriyordu.

(Çizim : Ferruh Doğan)

Gün batana dek bizimle kaldı, su içti, daha bir kendine geldi; ikinci simidinin susamalarını önce yavaş, sonra hızlı ve canlı gagalamalarla yedi, karnı doydı, ayaklandı. Masada yer açtık. Yuvadın uçuşu alıştırıcıları yapıyormuş gibi titreyen kanatlarla ayaklarını masanın muşamba örtüsünden kaldırmaya çalıştı. Hadi, serçecik... dedik. Ha gayret, serçecik...

Gayrete geldi ve uçtu. Uçtu ve üç kez karımın başı çevresinde alçalıp döndü, dolandı ve suçkanı kerteriz alıp çekti gitti sonra.

Evet, yazdı ve aylardan ağustos olmalıydı. Nedret Gürcan bunu, bunları hatırlamaz belki. Küçük bir şey bu, ama şairler, aslında hep küçük şeyleri hatırlar ve Nedret Gürcan bizim aramızda hep şairdi, her zaman şair oldu. Benim, Cengiz Tuncer'in, Ziya Metin'in, Esat Ahmet Balım'ın ve Galip Göksele'nin şiir konusundaki maymun iştahlılığımızın ayıbı, hep bu Nedret Gürcan aracılığıyla yokedilmiştir.

Nedret Gürcan, yine ikindileri suçkana varıp su sesine, gün batımının tatlı kızılığına, göz hizasından gelip geçen Burdur-Antalya yolunun bitmez tükenmez taşıtlarına, günde üç vardiya çalışan un fabrikasının güm güm gümleyen motor kükremelerine karşı sandalye atıp oturuyor mu? Oturuyor, önce sigarasızlığı, sonra hiç bilmediği, hiç gidip görmeyi içinden bile geçirmediği Afrika'nın bilmem neresindeki kızını, damadını (belki) torununu, Ankara'yı; iki oğlunu, gelinlerini, torunlarını... Yanı sıra, eski İzmir'i, eski bizleri, ölenlerimiz ve kalanlarımızla bizi, eski aşkları ve Ödemiş günlerimizi... Düşünüyor mu?

O Dinar'daydı. Dinar'dan dışarı çok çıktı, ama yine Dinar'a döndü hep. Dinar onun kısırdöngüsüydü.

Şairler parayı sevmezler. Onu zorla hesap kitap ve para insanı yaptılar. Durmadan paralar say-

dı, senetler imzaladı, krediler aldı, bankalarla iş yaptı, çekler ödedi, çekler ödetti, bordrolar düzenledi, her ay ve yıl sonunda ikramiyeler dağıttı. Yoruldu.

Ey şairler, bilin ki şiirin yorgunluğa karşı direnci yoktur.

Nedret Gürcan bunu bilir. Bilir ve acısını her zaman yüreğinde taşımıştır.

(Ölümün ve ölmenin aklımıza gelmediği yıllardaydık. İzmir'deydik: Ben, Cengiz Tuncer, Ziya Metin, Galip Göksel, Muhtar Kemal, Ali Rauf Buburalaki, Esat Ahmet Balım, Cemal ve Nevzat Engindenizler... Nedret Gürcan'ı aramıza Cengiz Tuncer getirdi bir gün. Dinarlı. Taşra çocuğu. Kökü Karadenizli, bıyiksız ve çok yakışıklı. Cengiz ve M.Hasan Göksu ile Buca yatılı ortaokulundan arkadaşarmış.

Hepimizin şair kesildiği günlerdi. Nedret Gürcan da şairdi. Biz şairler ordusu gibiydik. Bir kusurağımızla: Şair olduğumuzu yalnız biz biliyorduk. Nereye, hangi dergiye göndersek, ses alamıyorduk. Herkes sağdı ve ünlüler, inanılmaz bir verimlilikte şiir yazıyor, yayınlıyorlardı.

Ankara Palas'ın pastane kısmında oturmuş, ünlü şairleri eleştirip yedi soy soplarına veriştiriyorken bu Nedret Gürcan çıkageldi. Bizim göz hapsine aldığımız birkaç liseli öğrenci kız hemen başlarını çevirip ona baktılar, bizim masamıza kadar da izlediler.

Gece onu Yasef'in meyhanesine götürdük, bir karafaki rakı ve on çeşit sıcak soğuk meze dahil, iki buçuk liradan ağırladık. İyiydik o gece. İkinci kadehte, dönüşümlü, şiirlerimizi okuduk. Her şiirin okunuşunda şairini alkışladık; masada ayağa kalkıp şerefine kadeh tokuşturduk ve adını anarak "en büyük!" diye bağırdık.

Sıra ona geldi.Şiirini okudu. Alkışladık ve ayakta kadeh tokuşturup "Nedret Gürcan, en büyük!" diye öksürüksüz bağırdık.

Gece yürüdü. Meyhanenin kapısı önünde man-

gal kurmuş sardalya ızgara yapan Ali içeri girdi. Avantadan bir kadeh rakımızı içti ve Yasef'e ortalığı toplamada yardıma başladı.

Kalktık. Havra Sokağına çıktık, yürüye yürüye önce Çankaya'ya, ordan da tütün ve incir mağazalarının kestirmelerinden Pasaport'a vurduk. Narin Bar'ın ışıkları bizi çağırdı. Girdik. İlkti, biliyor musunuz? Rakının üstüne narsuyuna votka çok iyiydi, dişlerimiz kamaşmıştı, olsundu.

Galip oksijen sarısı saçlı, alkolden ya da rakıya votka karıştırmaktan yaşını pek çıkaramadığımız bir kadını dansa kaldırdı. O günlerde her şey ağırdı, kimsenin acelesi yoktu ve orkestra da ağır parçalar çalıyordu. Galip hiç açık vermedi, ayağı sürçmedi ve kadını hiç sendeletmedi. O dans etti, biz seyrettik.

Cengiz Tuncer'in dansına çok güldük. Sarhoştu ve hayatında dans mans bildiği yoktu.

Hesabı önde (galiba) şef garson, onu izleyen üç garson birden getirdiler. Garsonların üçü de iri kıymıdı ve şef garson kılıklısının gerisinde durup boş gözlerle baktılar bize. Birinin çok uykusu vardı ve saklamadan habire esniyordu da.

Hiçbirimiz hesap pusulasına uzanmadık. Bekledik. Nedret Gürcan aldı, küçümseyen bakışlarla şöyle bir baktı, tabağa bıraktı. Cebinden timsah derisi bir cüzdan, cüzdanın içinden de Cengiz Tuncer'in dışında hiçbirimizin sıkça görmediği bir yüz liralık çıkardı. Şef garson kılıklısına hesaba baktığı küçümseyen bakışların aynısıyla bakarak, kısık bir sesle "Üstü kalsın şef!" dedi.)

Ne zaman İzmir'e gitsem, hep ne yapıp edip Ödemiş'e de gitmek isterim. İsterim ve yapamam. Ödemiş, sisler puslar içinde bir düş kasabasıdır ben de. Çok ağaçlıklı, çok gölgeli, az insanlı, paket taşlı caddeleri olan; girişi ve çıkışı bağlık bahçelik, daha uzaktan gördüğünüzde ilginizi hemencecik çekiveren

beyaz badanalı, kırmızı kiremitli, iki ya da üç katlı gerçek kasabalı evlerle çepeçevre bir ilçedir.

Otobüslerde o hafta sabahçıydım. İşim öğlen birde bitti, hasılatı teslim edip eve geldiğimde an-nem haber verdi. Gittim. Basmane'deki İhsan Beyin Manisa-İpek Pastanesi'nde Cengiz Tuncer'le oturmuşlar, bekliyorlardı. Beni görünce kalktılar, "hadi, gidiyoruz" dediler.

Cengiz Tuncer'in tanıdığı bir taksi tuttuk, bastık gaza, ver elini Ödemiş, dediler. Ödemiş mi? Ne Ödemiş'i? dedim. Görürsün, yavaş... dediler.

İkisinin de pantolonlarının arka ceplerinde küçük kanyak şişeleri vardı. Yudumladık. Gittik, gittik, bir ara bir su başına geldik. Şoför, rezil yine başladı, dedi, durduk, indik; o arabaya su doldururken bana da açtılar olayı.

Nedret Gürcan'ın elindeki mektup açık seçikti. Gel ve beni kaçır! Kim bu? dedim iki kanyak yudumu arasında. Üç yıllık sevgilisi, dedi Cengiz Tuncer. Mektuplar... Dinar'dan Ödemiş'e kaçamaklar... Sözde iş bağlama gezileri... Yine mektuplar... Evet, seni çok seviyorum. Evet, sensiz yapamam. Bunu çok iyi anladım. Bak ama, iyi düşün, tamam mı? Evet, iyi düşündüm ve ben sensiz hiç yapamam artık.

Cengiz Tuncer'e göre, aşk canına tak demişti. Kimin? Bunun ve onun. Yani kızın ve bunun.

Yani, dedim, kanyağı zorla yutarak. Mübarek, zehir kesilmişti. Yani... Biz şimdi... Öksürük tuttu, boğulabilirdim.

Sırtımı yumrukladı Cengiz Tuncer. Evet, oğlum, biz şimdi, Ödemiş'e kız kaçırmaya gidiyoruz. Sen, ben ve bu. Ben, Cengiz Tuncer ve Nedret Gür-can.

Abiler, dedi tanıdık şoför; atlayın, gidiyoruz, hadi!

Ödemiş'te kanyak buluruz diye umuyorduk, bu-

lamadık. Ana caddeyi arşınladık, kasabanın ortalarında bir yerde sotalı bir sokak içi bulduk, taksiyle mevzilendik. Hadi bakalım, n'olacak şimdi? Elinin körü. Tamam, elimin körü. Sonra?

Siz, dedi Nedret Gürcan, benim peşimi bırakmayın. İlginiz yokmuş gibi gelin, hiç karışmayın. Pe-ki, hiç karışmayalım. Sonra?

Sonra, kız, benim kız, elinde bir valiz... Evet? Çıkacak, gelecek. Saat kaç şimdi? Herkes kolundaki saatlere baktı. Şu. Eh, vaktinde gelmişiz.

Yola düştü, biz de ardına. Şoför arabaya girdi, motoru çalıştırdı, burnunu sokaktan caddeye çıkardı. O, bekleyecek. Bizi. Biz.... Ben, Cengiz Tuncer arkada, Nedret Gürcan ve kızı önde, gelecek, bizi görüp gazlayan taksiye hepimiz bir çırpıda binip yallah İzmir diyeceğiz.

Ana caddeyi geçtik. Temkinli adımlar. Herkes bize bakıyor, bizi kolluyor sanıyoruz. Kolay mı kız kaçırmak? Kaç kez kız kaçırdık hayatta?

Buluşulma noktasına gelince, Nedret Gürcan bize döndü, kaş göz işareti yaptı, durduk, pıstık bir kenara. Nedret Gürcan yürüdü, gözden ırak oldu.

Ben diyorum ki... Kız kaçırmak, suç. Doğru mu? Doğru. Hem, kaç yaşında bu, bakalım? Reşit mi? Sonra bizi de yakarlar mı? Niçin? Yataklık. Yardımcılık. Yardakçılık. Biz olmasak... Diyelim, kaçırabilir mi kızı? Hiç!

Ayaklarımız yoruldu önce. Ağzımız içtiğimiz ci-garadan acıdı, dilimiz büyüdü. Bende paket bitti. Ya'u, n'oluyor, n'apıyor bu, saat kaç? Bekleyelim. Neyi? Kız mektupta demiş ki... Tarifiyle. Demiş: Sen şu saatte çık gel, şurda durdurun altınızdaki taksiyi, yürü, yürü, bir ulu ağaç göreceksin, onun karşısında şadırvanlı bir cami, yanında bir havuzlu kahve var. Otur. Otur ve beni bekle!

Gölgeler uzadı, ikindi okundu. Biraz kızgın, biraz kırgın, biraz kaygılı çekine çekine kızın tarifine

uyarak önce camiyi, sonra şadırvanı, sonra kahveyi, sonra da havuzu bulduk. Fıskiyesi fışır fışırdı. Nedret Gürcan havuza karşı oturmuş, sigara üstüne sigara tütürüyordu.

Bizi gördü. Kalkmadı. Bana kalırsa, kalkamadı. Umarsızdı, bitikti. Yaklaşmadık. Zorun zoru kalktı. Sormadık. Konuşmadı. Onu ortamıza aldık, yürüdük. Taksinin bizi beklediği sokağa gelmeden durdu. Hali yoktu. Cengiz Tuncer işaret edecekken şoför bizi gördü, motoru çalıştırdı, hızlı yerine usulca yaklaştı, uzanıp ön kapıyı açtı; Sen yanıma gel, kardeş... dedi Nedret Gürcan'a.

Ödemiş'i o oldu, bir daha görmedim.)

Hepimiz yaşlandık. Ne kadar da çabuk*. Önce çoluk çocuğa, sonra torunlara karıştık. Uslandık mı? Bugün yeniden Ödemiş'e bu kez oğullarımıza ya da büyümüş torunlarımıza kız kaçırmaya gidebilir, o yürek kalkınlığını çekebilir miyiz bir daha?

Olabilir. Çünkü Nedret Gürcan, hâlâ gençtir. Dinar bile, o ıssız, sessiz, o yol geçen kasabası bile onu yaşlandırmadı; yaşlandırmamıştır, inanıyorum. Hatta yine timsah derisi cüzdanı koynunda, bir gün kafasına estirip atladığı gibi bir arabaya, çıkagelir mi İzmir'e? Gelir. Peki, kim var ki İzmir'de artık? Cengiz Tuncer öldü. Ziya Metin, İstanbul'da ve küs hepimize. Nevzat Engindeniz de öldü. Muhtar Kemal'in ağzında diş kalmadı. Esat Ahmet Balım'ın torunları ortaokulu bitiriyorlar. Galip Göksel (Tanrım) namazında abdestinde ve "doğuran altın lira" ile at yarışları tövbekârı.

Dünya bu, bakarım, bir telefon. Tarıkcığım, İzmir'deyim, sattım anasını Dinar'ın geldim. Pasa-

(*) "Kervan" dergisi, gerilerde kaldı. "Şairler Yaprığı"nın şairleri nerde? Küçük bir el pedalı, bir kasaba matbaası ve sayfa sayfa basılan dergi. Şairlere oyun, ünsüzlere avuntu ve kim gelecekte iyi şair olacaksa "Şairler Yaprığı"na buyursun!

port'taki kahvelerin birindeyim şimdi. Guruba az biraz kaldı. Ama Narin Bar'ın açılışına daha çok var. Atla bir uçağa, gel, otobüsünden Efes'in önünde in. Kaç adımlık yer? Ben bekliyorum. İşte, yine ikimiziz. Sen ve ben. Eski Nedret Gürcan ve eski Tarık Dur-sun K.

Senden önce İhsan Bey'in Manisa-İpek Pastanesi'ne gittim. İhsan Bey ölmüş, oteli ve pastaneyi yıkmışlar, işhanı yapmışlar yerine. Havra Sokağı'na gittim. Yasef Usta'nın meyhanesi, tavukçu olmuş. Yasef Usta, İsrail'e gitmiş; vatansa, orası demiş. Şerif Remzi'nin tütün mağazaları da yok. Çankaya'dan yürüyüp Pasaport'a kestirme yapayım dedim. Nereden ve nasıl? Yol iz süremedim. Ben eskiden de Dinarlıydım. Dinarlı ve taşralı. Ama ne zaman gelsem, siz vardınız. Sizlerle taşralı değildim, İzmirliydim.

Elinde bir mektup. Zarfı epil epil. Sararık ve üstündeki yazılar dalgalanıp uçuşmalarına ramak kalmış. Bana uzatıyor. Alıyor ve içindeki mektubu çıkarıyorum. Yazılar karışık. Okunmuyor. Gözlerim, sizi hainler! Ah, ben miyopum, ama bu kadar mı miyopum?

Diyor ki.. diyor. İmbat çıkmış. Yetişmişim. Aylardan, ben istiyorum diye yine bir temmuz sonu, ağustos başı. Ve imbat. Kalbim vuruyor. Diyor ki.. Bir körfez vapuru Pasaport'a uğramaya yan çizip Alsancak'a dümen kırmış, gidiyor. Diyor ki... Karadut şerbetçisi önümüzde duruyor ve biz söylemeden birer bardak sunuyor. Diyor ki...

Biliyor musun, daha vakit erken. Vakit erken, evet. Daha guruba çok var. Var. Diyor ki... Hadi, bir taksi çevirelim, binelim ve şoföre, çek kardeş, diyelim: Çek kardeş ve bizi Ödemiş'e götür. Bizi Ödemiş'e götür, bekleyenimiz var kardeş. Dar bir zamanda, bak imbat bile çıktı ve bizi bekliyorlar. Evet, Ödemiş'te.

Diyor ki.. Bu kez ciddi. Evet, bak, kalbim var

ve cigara içmiyorum, ama cigara üstüne yemin edebilirim sana.Ciddi. Çok hem de. Sen okuyamıyorsun, ben okudum, okuyorum mektupta dediklerini bana. Diyor ki... O kadar çok okudum ki, ezberimde ne varsa, yazdıkları. Diyor ki...

Geç kalmayalım şoför kardeş, yüzyirmi ile git, kuş ol, ne yap yap bizi uçur Ödemiş'e. Çünkü, bizi bekliyorlar. Hadi, gidelim. Kum saatimiz boşalıyor ve biz eksiliyoruz.

Kalbim, biraz daha n'olur dayan, biraz daha dayan. Her zaman benimleydin, yine benimle ol. Bak, işte imbat çıktı. Bak, gurup yaklaşıyor. Şimdi, eski aşkların zamanıdır. Eski aşkların, beklemelerin, söz vermelerin ve caymaların, düşlerin ve düş kırıklıklarının, umutların ve yanılmaların zamanıdır.

Ey Ödemiş, bekle bizi, (kayısılar olsun, olmasın) geliyoruz!

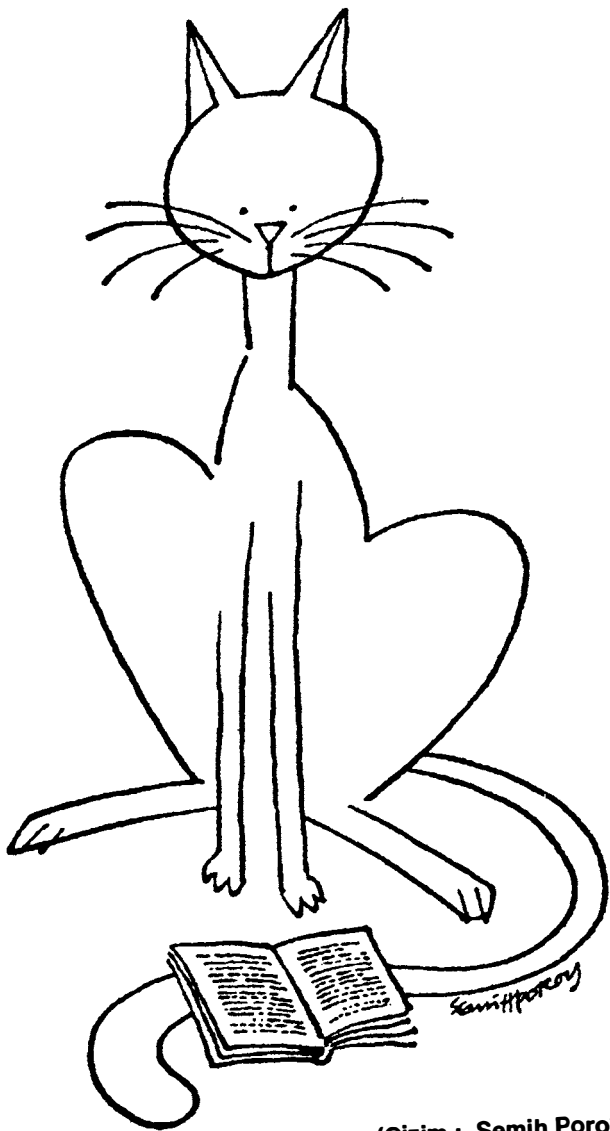
TOPAÇ İLE PITİR

"Kedilerin Unutulmazları"

Kediler ölünce cennete giderler mi? Ruhları da var mıdır onların? Gökyüzünün yedi kat ötesinde sâhipsiz dolaşır dururlar, çok karlı bir gecede birdenbire dünyamıza inip evimizin bahçesindeki o kayısı ağacının altına dört tırnaklı patilerinden izler bırakırlar mı?

Siz uykunuzdayken çok sessiz, ancak sizin duyabileceğiniz küçük, cana yakın kıpırtılarla merdivenleri çıkıp yatak odanızın kapısında durarak parıldayan gözleriyle karanlıkta sizi seyreder mi?

İki türlü kadın vardır; kedileri seven kadınlar, kedilerden nefret eden kadınlar. Çocukluğumdan kalan ilk kedimiz, Topaç'tı.. Annem, Namazgâh'taki Mesaa-det Hanımlardan gelirken peşi sıra getirmişti. (Baktım, bu. Bir evin kapısına sığınmış, dertop olmuş duruyor. Göz göze geldik. Ben hiçbir şey demedim. Küçük parmağımı bile oynatmadım. Bakıştık, o kadar. Yürüdüm. Yapıcıoğlu Yokuşu'nu çıktım, zeytinlikleri geçtim, bizim Ali Reis çıkmazına saptım, eve geldim. Kapıyı açacağım, ayaklarımın altında. Az kaldı, çiğniyordum. Kovayım, gitsin, başımıza dert olmasın dedim. İçim götürmedi, biliyor musunuz? Ayrıca, o da pek gidicilerden değildi. Esnedi, kırmızı dilini çıkardı, sonra sokulup kapıda benim önüme geçti; açtım, açar açmaz benden önce eve girdi. Rahmetli babaannem sağdı, hatırlıyor musun? Gitti kadıncağızın etekleri dibine, mangala karşı kıvrıldı, başını ön ayaklarının üstüne koydu, uyudu.)

(Çizim : Semih Poroy)

Evet, anne, hatırlıyorum: Hiç kedi sevmeyen, mahallede ne kadar kedi varsa hepsine düşman babaannem (ansızın işte) Topaç'ı sevivermişti. Adını da o koydu. (Siz, ağabeyinle okuldaydınız, annen bahçede sonbahar yapraklarını söylene söylene süpürüyordu; babanın bana kooperatiftten aldığı karamellardan birinin kâğıdını açtım, hıştırsına, bu, uyandı, gözlerini açtı. Farkında mıyım? Değilim. Karamelayı ağzıma attım, kâğıdını buruşturdum elimde, bu geldi, yüzünü yüzüme dikti, bakıyor. Ne o? dedim, ne var? Kediler şeker yemez, biliyorum. Zaten ağzıma değil, elime bakıyordu o da. İnsiyakî. Ativermişim. Bir fırladı, kâğıt topçuk havada uçarken, seninki, düşeceği yere daha önce vardı, bekledi. Düşeni ağzına aldı, tıp tıp getirdi, önüme koydu. Gözlerime bakıyor, atayım yine, alsın getirsin yine. Öyle de yaptım. Attım, gitti, ağzında getirdi. Tıpkı köpek gibi. Ben... Bu kediyi sevdim.)

Babaannem bunu gözlerimin önünde yaptırdı Topaç'a. Topaç, onu yalancı çıkarmadı; gitti, kâğıt topçuğu ağzına alıp getirdi. (Vakit öğleden sonraydı, kıştı, yağmur yağmıyordu, İzmir kuru soğuktu. Bu çocukların elleri, dudakları ayazdan çatlamış. Ayşe! *Pertev Bey* kreminden kalmadı mı? Sabah evden çıkarken sürsünler, soğuğa birebirdir. Nereye gidiyorsun şimdi? Kapı önüne babaanne. Kifayet'le Musa da çıktılar. E, o kediyi nereye götürüyorsun, peki? Şey... Belki... Şeyi gelmiştir babaanne. Etrafa yarsa annem kızar. Çok kızar hem de. Bak ama, kaçmasın, ben onu çok sevdim, sonra üzülürüm. Boynuna ip bağlayayım mı babaanne? Ah, gâvur seni, söylediği şeye bakındı şunun, zavalılığı boğmak mı istiyorsun sen?)

Alireis mahallesindeki evimiz bir avuçluk çıkmaz sokak içindeydi: Bahçeli ve iki katlı. Taraçası, zeytinliklerin üstünden denize bakıyordu. 9 Eylül'lerde, Cumhuriyet Bayramlarında annem heye-

canlanır, gece vakti taraçaya çıkar, ışıklarla donanmış şehri seyretmeye bizi de çağırırdı: "Koşun koşun, İzmir şak şaka içinde! Görün, bayılacaksınız!"

Babam; beyaz, bıyıksız, henüz ağarmamış saçları alnında iki tutam, taraçaya en son gelirdi. Yanı sıra da ya "Zeybek", ya "Kordon", ya da "Dayı Bey" rakısının anason kokusunu da birlikte getirerek. Annemin (şimdi şimdi nedenini anlıyorum) sevincini hepimiz paylaşırdık: Babaannem, ben, ağabeyim. Babamın elinde rakı kadehi, ağzında da çiğnemesini sürdürdüğü kekikli kavurma et, boş gözlerle bakardı İzmir'e. (O İzmir'i hiç sevmeydi. Zorla oturdu, zorla yaşadı. Günün birinde canına tak dedi ve evini barını, karısını ve iki çocuğunu bıraktığı gibi, atladı bir vapura, İstanbul'a gitti.)

Topaç bizimle beraberdi. Babaannemin kucağında, herkes gibi o da ışıklar içindeki İzmir'i seyreder, kucaktan inmeden uslu uslu dururdu. En çok babaannemi sevdiğini biliyorum. Babaannem öldüğünde ben okuldaydım. Hasta mıydı? Hayır. Ama günlerdir, nedeni bilinmez, yatıyordu. Alnında pul işlemeli bir tülbentten çatkiyla, yorganı göğsüne kadar çekili ve tam dizlerinin üstünde Topaç'la. Mart'tı ve Topaç, gece başladı mı, babaannemin yatağından iniyor, açık oda kapısından hayalet gibi yassılaşmış incelerek, mutfakta akşam yemeği hazırlıklarındaki annemin karşısına dikilip miyavlıyordu. Annem, elleri etli ya da soğanlı, kızgın, homurdanarak önüne düşüyor, sokak kapısını açıyor, fırlayıp karanlıklara dalan Topaç'ın bıraktığı boşluğa yumruk sallıyordu.

Gecenin bir saatinde süklüm püklüm dönüyordu Topaç. Evet, sokak kapısı kapalıydı, ama bahçe duvarı onun için engel değildi ki. Bir sıçradı mı, duvarın üstündeydi, oradan bir sıçradı mı erik ağacının dalları. Ağabeyimle yattığımız odanın pencere pervazında tel cambazları gibi gücün gücüne durarak çok hafif bir sesle miyavlıyor, arada çizmeyen tır-

naklarına camı tırmıklıyor, uyanmamı, onu içeri almamı bekliyordu. Onu hep ben duydum uykumda, onu hep ben içeri aldım: Karanlıkta, ışık yakmadan ve uyku sersemi sağa sola çarpmamaya dikkat ederek.

İçeri girdi mi, hemen doğru alt kata, babaannemin odasına gidiyor, yatağında ve dizleri üstünde yerini alıyordu.

İlk kez, çıkmaz sokağımızın en başında, küskün, kırılgan gözlerle okul dönüşü beni bekler bulunca çok şaşırdım. Karşıladi, yürüdük, eve geldik. Kapı açıktı, avlu insanlarla doluydu. Çoğu kadındılar. Erik ağacının dibinde ve odun ateşinde (bizim evde hiç görmediğim) büyük bir kazanda su kaynıyordu. Ağabeyim beni aldı, avluya girmeden geri çevirdi, elimden tuttu, zeytinliklere götürdü. Bir ağacın altına oturduk, konuşmadık. Okul önlüğüyleydım, uzandı, beyaz kolalı yakamı çözdü, çıkardı, elinde tuttu bir süre. "Babaannemiz öldü," dedi.

Topaç, babaannemin ölüsü evden çıktığı gün ortadan kayboldu. Kifayet aradı, bulamadı; Musa ile aşağı mahallelere indik, Tilkilik'e, Altınpark'a, Agora'nın yıkıklarına baktık, bulamadık biz de.

Sonra çok kedilerimiz oldu. Çok ev değiştirdik, kimileri eski mahallelerimizde kaldılar. Önce bizimle gelmişlerdi; sanırım sıra özlemi yüzünden dayanamayıp bizi bıraktılar, çekip gittiler. Bunlardan biriyle, Sarman'la bir rastlantı, karşılaştık; oydu, kesin, ama beni tanımadı, çağırmama kulak asmadı. Üzerine gittiğimde en yakın ağaca çıktı, bana tepeden baktı.

ve yağmur başladı. Az önce minik dolucuklar yağıyordu, yağmura döndü. Şimdi. E, kasım ayının ortası, olacak. Olacak mı? Bu evdeki o yedinci kasımımız bizim. Geldiğimizde kış kıyametti, Şubat karı yağıyordu İstanbul'a. Eşya yüklü kamyonun arkasın-

da, küçük beyaz Volkswagen'le üçümüz: Karım, oğlum ve ben kar altında izleye izleye zor gelmiştik.

Pıtır'ı evimize yerleştüğimizin üçüncü yılında bulduk. Ondan önceki Bekir (evet, Tekir değil, Bekir'di adı) bir arabanın altında kalıp çiğnenmişti. Kulakları keskindi, ama gözleri miyoptu. Koklamanın ötesinde tanımak için adamın burnunun dibine kadar sokulurdu hep.

Pıtır, bizden beş altı ev yukarıdaki bir evin yanışma kedisiymiş. Beğenmemiş o evi. O evi ve insanlarını. Gece kapımızın önüne gelir, paspasta yatarmış. Sabah kapıyı açınca onu orada öyle yatar bulurduk.

Sessizce, yalvarıp yakarmadan gözlerini diker, bakar, beklerdi. Gizlice bir gece geç vakit döndüğümde eve aldım. Karşı koymadan girdi. (Şsssttt, gürültü yok, anladın mı? Miyav da yok. Gel! Patilerin neden çamurlu bakayım? Hah, artık temiz olduklar. Bakalım, buzdolabında neler varmış? Yavaş! Sus! İyi, peynir var. Yer miydin? Et de var ama, buzlukta. Ağzın donar. Yiyemezsin değil mi? Haklısın. Şimdi peynirle idare et. Hayır, bizim evde süt bulunmaz. Oğlum koca adam oldu. Süt içmiyor artık. Şssst! Evet, ben'im canım! Susadım, su içiyorum. Kapıyı kilitledim, zinciri de vurdum tabii. Oldu, tamam geliyorum. Hey, doydun mu? Hayır, başka yok. Bak, bir daha buzdolabının kapısını açarsam, yukarıdan duyarlar, gelirler ve seni de kapı dışarı ederler, tamam mı? Gel, gir şu küçük tualete, burada uyu. Sıcak. Rahat da. Ben erken kalkar, seni dışarı çıkarırım. Kimse görmeden. Anlaştık mı? Hadi, iyi uykular kedicik! Yat ve uyu. Uyu ve sakın sesini çıkarma!)

Sabahleyin, oğlum sahiplenmiş. Kahvaltı sofrasında ve masanın ayak ucunda ikisi konuşuyorlardı. Karım, tanıyormuş. "Zaten," dedi, "günlerdir izliyordum onu, kapı önünde dolanıp duruyordu. Ev değiş-

tirecekmiş zahir. Yiyeceğini yesin, doğru kendi evine. O kadar!"

Öyle yapacak sandım ben de. Gitmedi, karımı da ne yaptıysa yaptı, yola getirdi. (Tüy döküyor her tarafa, Pıtır, aşağıya bakayım! Bak, laf dinliyor mu? Sana aşağıya dedim, yukarı çıkmak yok, anlaşıldı mı, yooooook! Ağabey okulda. Baba da akşama gelecek.)

Akşam sofrada anlatıyordu bize: Yatak odasındaki kaloriferi kestirmiş gözüne. Gidip perdenin ardına saklanarak üstünde uyuyormuş. (İlk gün baktım, pencerenin perdesi arasından bir şey sarkmış, arada da sallanıyor. Çok korktum. Ayak sesimi duyunca aralayıp perdeden baktı bana, inanmayacaksınız ama, güven verircesine miyavladı, atladı, eteklerime süründü. Bir tekme vuracaktım, kıyamadım.) O günden sonra hep aynı yerinde, yatak odasındaki pencerenin altına gelen kaloriferin üzerinde uyudu, fakat ne zaman karımın geldiğini duysa, hemen başını çıkarıp bakıyor, (belki gülümseyerek) miyavlıyordu. (Garip, miyavlaması arsız, yemek isteyen ya da beni dışarı çıkarın diyen türden bir miyavlama değildi. Sanki korkma canım, ben'im, ben, Pıtır... diyor gibiydi.)

Karımla her zaman iyi geçindiler. Bir dediğini iki etmedi onun. Dışarı! Dışarı. İn ordan bakayım, seni yaramaz kedi, in! İniyordu. Karımı kızdırmayacak bir yer de bulmuştu kendine. Üst kata çıkan merdivenlerden süzülüp doğru kitaplığa, orada kendisine ait minderine kuruluyor; uyuyacağı varsa uyuyor, uyumuyorsa salonda oturan ya da yemek yiyen bizleri (en küçük bir hareketimizi bile göz ardı etmeden) seyrediyordu. (Amma kedi bu da. Lokmamızı mı sayıyor nedir? Gözleri hep bizde.).

Alışkındı. Biz yemek yiyeceğiz, sofrayı kaldırılacak, mutfaktaki yayıntı sona erdirilecek ve karımın çağrısı duyulacak: "Pıtır! Gel oğlum, hadi yemeğini ye!"

Beni en az önceki kedimiz Bekir kadar sevdi, ben de onu. (Bekir'in bizimle olduğu sıralarda özellikle geceleri, dayanılmaz mide sancıları çekerdim. Sabaha karşı, usulcacık, yataktan karımı uyandırmaya çekinerek kalkar, alt kata iner, bir koltuğa çöküp minderlerden birini karnıma bastırırdım. Dişlerimin arasından inledikçe, benimle birlikte uyanmış Bekir gelir, karşıma dikilir, suskun, bir şeyler söyleyemeden hep yüzüme bakar, hep göz göze gelmeye çalışırdı.)

Güzel bir kedi idi Pıtır. Gerdanı beyazdı, gözleri sürmeliydi, sırtı kuyruğuna kadar parçalı benekli. Hırsız değildi, arsız hele, hiç. Tek korkusu, komşu evin Yedi Belâ kedisiydi. Geçinemiyorlardı. Birbirlerini gördüklerinde tüyleri diken diken olur, ayakları üzerinde dikilerek şaşırtıcı bir U biçimi alır, burun buruna gelir ve gırtlaktan gelme sert, boşuk sesler çıkarırlardı. Pıtır'ın biz yetişmesek, her zaman Yedi Belâ kediye yenik düştüğünü itiraf etmeliyim.

Bir kez hastalandı, aldık veterinere götürdük. Tüy toplanıyormuş midesinde. Hep olurmuş, her kediye olurmuş. Kediler pisi otu yerler, bunları kusup çıkartırlarmış. Pıtır bunu beceriyordu, fakat çok zorluklarla.

Altıncı yılında gözle görülür bir zayıflama başladı. Eriyor muydu ne günden güne? Evde kalınca ya çok uyuyor, ya çıkınca gözden irak oluyordu. Ona bir gün hastadır diye (paraya kıyıp) en çok sevdiği şeyi, kızarmış tavuk aldım, getirdim. Tümüyle önüne koyduk. Titreyen bacaklarıyla geldi, kokladı, diş atmak istedi, yapamadı. Tek tek bakıştı bizimle. İçim eridi. Kapıya gitti. Çok sessiz, miyavladı. Galiba geçeydi, açtık kapıyı ona, çıktı gitti.

Üç gün üç gece ortalıkta gözükmedi. Bir sabah karımın sesine alt kata indim. Pıtır'dı gelen. Bitmişti. Bir iki kez ayakta duramayıp yıkıldı, sonra yeniden

(ve onurunu da kurtararak) dört ayağı üstünde durdu. Birkaç adım attı. Merdivenin başına geldi, karık bir sesle yukarıya doğru miyavladı. Bekledi. Ah, o gün oğlum evde yoktu, işine gitmişti.

Döndü, kapıya geldi, gözlerini zincire dikti, bekledi. Karım anladı ne istediğini; açtı, çıktı. Gidişini görmemek için arkasından kapıyı yavaşça örttük.

Akşam göremedim. Sabahına da yoktu ortalıkta. Dördüncü günü, sabah bakkaldan gazete almaya giderken yolun bir kıyıcığında onu gördüm. Baş ucuna çöktüm, dizlerim gecenin yağmur sularına değdi, ıslandı. Aldığım gazeteye sardım: İncitmeden, okşarcasına ve hiç eksilmeyen sevgimle. Kucağıma aldım, yürüdüm.

Karım karşıladı. Böğürtlenlerin altına el çapasıyla bir çukur kazdı. Ona. Pıtır'a. Bizim Pıtır'ımıza.

MARILYN MONROE

"Aptallığın ve Sarışıklığın Anıtı"

Kim aksini ileri sürebilir? Evet, Monroe (tam adıyla Norma Jean Mortenson) şimdi çoğumuza hiç yaşamamış, çok uzun bir süre düşlerimize, ıssız bekâr odalarımızın kirli duvarlarına, çinkosu asitten incelmış tek renkli gazete klişelerinden birinci sayfalara, oralardan henüz (ve hâlâ) neonlarla şavk cümbüşüne dönüşmemiş ilkel sinema fenerlerine konuk inmemiş, gözlerinden çocuk hınzırlıklarıyla ilkgençliğimize ve sivilceli ergenliğimize hiç tanıklık etmemiş gibi geliyor.

Marilyn Monroe'nun sinemada ve sinema dışı bizim dünyamızda yaşadığı bir dönem, dönemin kuşaklarınca hiç unutulmayacak, hep hatırlanacak. Sinema, o günlerde bizim her şeyimizdi. Evet, her şeyimiz! Bir elin parmaklarından az, tümü de solcu bir takım şair ve hikâyecilerin ötesinde ne siyasal örgütler, ne politikacılar, ne de basın, toplumu ciddiye alıyordu. Televizyon yoktu, radyo ürkekti ve dünya, bizim sandığımızdan çok daha büyük bir erişilmezliği sürdürüyordu.

Küçük taşra kentlerinde bugün olduğu gibi o günlerde de delikanlılar nedenini kestiremeden sıkılıyor, suyu çıkmış aşkları bile yaşayamıyor, sinemalar çoğunlukla ağır akışlı İngiliz "*kara film*"lerini geçiyor, bunlar arasında İrlanda gerçeğinden uzak olmamız nedeniyle James Mason'lı "*Odd Man Out*"ı çözemiyor, yalnızca sondaki o vurulup öldürülme sahnesinde kahramanımıza hayıflanıyorduk.

Gözde kadınlarımız; Joan Crawford, Bette Davis (Tanrım, ikisi de ne kadar iri gözlü kadınlardı), doruktaki Norma Shearer, ("*Romeo Juliet*"te sıskalıktan nerdeyse kadidi çıkmış Lesli Howard'a (o soğuk İngilizce) hangi akla hizmetle tutulduğuna hiçbir zaman mantıklı bir karşılık bulamamıştık, itiraf ederim), Greta Garbo (yıllar sonra genç Muhsin Ertuğrul'a aşkından kalkıp İsveç'ten İstanbul'lara gelerek tam bir buçuk ay Pera avareliğini öğrendiğimde çok şaşırıacaktım), orta kırat güzel Jane Russell, her filmde Errol Flynn'e âşık olmaya doyamayan Olivia de Havilland, çekici değil (bana göre elbet) itici kadın Rita Hayworth, ham güzelliğiyle masumluğunu ve ruhunu da tutsak verdiği Laurence Olivier'in narin Vivien Leigh'i ve çitlembik June Allyson'la ikiz eşi esmer Gloria de Haven'di.

Bunlarla avunuyorduk; beyaz, gümüşsüz perde-
li karanlık salonlarda, erken gelen sıcak mevsimlerle yazlık bahçe sinemalarında Çeşmeli Hasan'ın cam meşeli gazozları, karpit lambalarının daha da iştah kabarttığı kabak ve ayçekirdeğinin çıtırları arasında bir an bile gözümüzün önünden ayırmadığımız kadınlardı onlar. İsteddiğimiz kadar ve istediğimiz zaman görebilme özgürlüğüne sahiptik. Biletler, on kuruşla yirmi beş kuruş gibi gerçek masal paralarıydı çünkü.

Sonra Marilyn Monroe geldi. Ansızın ve üstelik hiç alışmadığımız bir yoldan. Çok sonraları, içimizdeki "*sinema kuşları*" onu John Huston'un "*Asphalt Jungle*"nda da gördüklerini yeminle kanıtlamaya çalışacaklardır ama, o filme gelene dek Marilyn; "*Scudda-Hoo, Scudda Hay*"de, "*Dangerous Years*"de, "*Ladies of the Chorus*"da, "*Love Happy*"de ve "*A Ticket to Tomahawk*"da da oynamış, gözümüzün elifine bile çarpmamıştı, neden?

Bu filmlerin çoğu '48 ile 50'li yılların filmleriydi

(Çizim : Ferruh Doğan)

ve Hollywood, sinemanın büyücü yanıyla bizi durmadan Nazi Almanya'sının kötülüğüne, karşıt olarak da Amerikan demokrasisiyle, Amerikan yaşam biçimine koşullandırıyor.

Hayır, reklamın gücünü yadsıyamazsınız! Bütün geçmiş değer yargılarımızı tepetaklak etse de, çocukları ve kadınları kendince 'âlet' niyetine kullansa da, o kısacık sürelerde beynimizi şeytan sularıyla yıkayıp bilinçaltımızı ne denli ters etkilense de, reklam, bu ve gelecek yüzyılımızın Hazreti Ali kılıcıdır.

Marilyn Monroe da reklamın aracılığında bize tanıttı kendini! Çok sarışındı; yadırgadık önceleri, çok beyazdı; insanların yüzde doksanı esmer olan bir ülkede onun beyazlığı, cinsel çekicilikle eşdeğerdeydi. Ağzına gelince...

Erkekler, konuşurken hep kadınların ağzına bakarlar. Yuvarlak, dolgun, eti yer yer hafifçe yarılmış, ruju hafifçe emmiş dudaklar; bakana ikisinin arasından yeni fırçalanmış izlenimi veren, yavaş bir nane kokusundaki düzgün sıralıklı dişlerin ağzı, erkek için her zaman uyandırıcıdır. Erkek düşlerine kapı görevi yapar. Marilyn Monroe'nun ağzı, öyle bir ağızdı. Ama o ağızın boğum boğum geçerek genize geldiği, dilin dişlere tersinden vurarak çıkardığı ses (konuşma sesi) irkilticiydi: Şımarık, çocuksu ve hep öyle çocuksu kalacak bir tondaydı.

Marilyn Monroe'yu (bizim için) Marilyn Monroe yapan özelliklerin (ve onu diğer kadınlarımızdan ayıran ayrıcalıklarının) başında bunlar geliyordu. Bunlar ve yapay sarışınlığı; iri, bizce hiç rastlanmadık yuvarlaklıktaki göğüsleri, bir de dizlerinden başlayıp kalçalarının sonuna kadar çıkan bacaklarının uzunluğu..

İlk filmlerindeki rollerinde kendini oynuyordu. Vücudunun biçimli albenisinin farkında olmayan, modanın üstünden aktığı, her şeyi ile büyümüş ve

küçülmüş ya da çocukmuş da zorla büyütülmüş ve o role çıkarılmış bir kadındı o rol. Çatık kaşlı, çizgili lacivert takım elbiseli, yırtmaçlı ceketlerinin belleri altında dolu 49'luk taşıyan, astığı astık İtalyan kökenli gang'ların durmadan çiklet çiğneyen, ikide bir kapris yapıp olmadık şeyleri 'istiyorum işte' diye tuturan yavşak orospularından herhangi biriydi.

Ne zamana kadar mı?

Çok rejisörlü, kısa hikâyeciler kralı O. Henry'nin seçme hikâyelerinden oluşturulan "*O. Henry's Full House*" filmine kadar. Bu, Marilyn Monroe için bir trampendir. Tipleme ve oyun çizgisinde herhangi bir değişim göze çarpmaz; ama ne var, o filmdeki eskinin sürdürücüsü rolünde beklenmedik bir olgunluk göstermiştir. Belki öyle yapmamıştır da giderek rol ona oturmuştur ve oyunculuk geleceğinin (dokuz yıl kadar anca sürecektir) başlangıç noktası işte bu filmlerdir.

Hikâyenin burasında bir an durup reklamın gücü karşısında saygıyla şapka çıkarmam gerekecektir. İtici güç, yani yeniden yaratıcı, kabul ettirici güç, yani reklam, silahlarını tepeden tırnağa kuşanmış olarak Marilyn Monroe'yu önce Norma Jean Mortenson'luktan çıkarıp yirmi ikilerini sürdüren genç kadını spotların ışığı altına sürer; yapay beyaz kürklerin divanlarına yüzükoyun, sırtüstü, bacakları (o dizlerinden başlayarak kalçalarının sonuna dek çıkan uzun bacakları) havada; sonra çömelmiş, belini kırmış, eğilmiş, yatar, ayakta gerinir, dipdiri bir Van kedisi gibi, pembe dili dişlerinin bir tutamlık aralığında, size bakarken (üstelik, olağandışı bakışlarla size bakarken) cırılçıplak fotoğraflarıyla dolu bir takvim hazırlanır.

Bütün fotoğraflarda tartışmasız bir *teşhircilik* egemendir. Marilyn'in vücudu terbiyesizce sergilenmekte, aç ve abazan erkek gözlerine sunulmaktadır

fakat dikkatle bakıldığında, aynı fotoğraflarda bir nokta ilgiyi çekmektedir: Marilyn Monroe'nun yüzü. Saçlarıyla, kaşlarıyla, gözleriyle, ağzıyla, burnuyla, dudakları ve toparlacık çenesiyle bütünlenen yüzdeki "ifade"; Ocak ayından Aralık ayına kadarki takvim yapraklarında teşhir edilen ile çelişmektedir.

Gözlerden yansıyan hınzırlık, daha çok çocuksudur; çocuksu ve katışıksız. Erkeğin; ister genç, ister yaşlı olsun, vücuduna gösterdiği abazanlığına nanik yapmaktadır. Daha ileri gidenler için de ayıplama!

Üne giden yol, uzun, zahmetli ve epey de çapraşıktır. Çocukluğunu yaşamaya pek fırsat bulamamış, bulduğunda da çevresindeki erkek çocuk bolluğunun aşıladığı sporcu hayranlığı Marilyn Monroe'yu yanlış düşlerinin yanlış erkeği ile nikâh masasına oturtacaktır. İri kıyım ve akıllı fikri top olan beyzbol kahramanı Joe DiMaggio'nun nikâh sonrasında ve merdiven başında durarak kolunda Marilyn Monroe ile çekilmiş resmi bana her zaman Metin Eloğlu'nun bir şiirinden şu dizeleri hatırlatmıştır: "*Bu ne iştir Allah kulu - Vurulmuş ceylanla sırmalı eşek.*"

"Niagara" ve "Gentlemen Prefer Blondes", ünün doruğa çıkışını ve pekiştirilişini örnekler bize. Hız, başdöndürücüdür. Marilyn Monroe filmleri, reklamın yakıştırmaları ve yalanın altın tepsilerde sunuluşu nedeniyle (ah reklam, sen nelere kadırsın) bir cinsellik tanrıçası yapılır. Para ve ün yanıbaşındadır. Basın da, usta senaryocular, adları firma rejisörler ve en kral yapımcılar da.

Bütün bunlara karşılık, sınıfsallığı, Marilyn Monroe'nun olumsuz iç dürtüsüdür. Her şey vardır, doğru! Dünyanın bütün erkekleri ayaklarına kapanmak için bir işaretime bakmaktadır, o da doğru! Dilese, sözgelişi, içindeki 'ukde'yi bile (bu Dostoyevski'nin Karamazov Kardeşleri'ndeki Gruşenka rolüdür) gerçekleştirebilir.

Kimseler söyleyip uyarmasa bile, Marilyn Monroe yeteneğinin derecesini çok iyi bilmektedir. Bunu gerçek yetenek yapabilmek için önce çevresinde bir ayıklamaya girişir. DiMaggio'dan boşanır, ardından (aşırılığa ve acı son'a giden yoldaki ilk adımıdır) New York'taki Lee ve Paula Strásberg'in yönettikleri (bizim Elia Kazan da, Paul Newman da, Marlon Brando, Joan Woodward, James Dean ve hatta Lee J.Cobb da oradan mezundur) *Actors Studio*'ya yazılır. Tehlikeli rastlantı, oyun yazarı *Arthur Miller*'le karşılaşması da yine bu *Actors Studio*'dadır.

Acaba o *Arthur Miller*, vücuduyla tam ve sahi-den "*mükemmel*" bir kadın, fakat akli küçük bir ilk-okullu kızda kalakalmış Marilyn Monroe'ya onda olmayan birtakım "*şey*"lerin varolduğunu sandırarak, onu çıkılmaz yokuşlara sürüp iyilikte (lûtfu da cabası) bulunduğunu mu sanmıştır?

"*Bus Stop*"u çevirirken Rejisör *Joshua Logan* da "*Marilyn'in gösterdiği oyun gücü, onda saklı, büyük bir komedyenin varlığını ortaya çıkardı*" diyerek yangına körükle gider.

Marilyn Monroe-Arthur Miller birlikteliği, salt cinsellikle başlayıp biten bir birliktelik değildir. Miller, Marilyn Monroe'yu bir tür oyuncak diye görür. Tıpkı oyunlarındaki kahramanları gibi. Elinde evirir, çevirir, oynar, eğer, bükür, düzeltir; kimlikten kimliğe, kişilikten kişiliğe aktarır, her birine dilediğince yön verir. Ama, önünde sonunda oyundur o. Yazılır, kurgulanır, sahneye konur, oynanır ve perde indiğinde her şey sahnede kalır, hayata geçirilmez..

Laurence Olivier, "*The Prince and the Showgirl*"'de hem karşısında, hem de kamera gerisinden Marilyn Monroe'ya hiç arka çıkmaz. Soğuk Sir, kendi ününün bir pin-up girl tarafından salt para gücüyle ayaklar altına alındığından emindir. Film, eleştirmenlerce nerdeyse yuhalanır. Bereket imdada *Billy*

Wilder, takımı ile (Jack Lemmon, Tony Curtis ve yazar I.A.L.Daimond ile) yetişir ve "Some Like it Hot", sarsılan duruma payandalık eder.

Bu filmde bize, bizim koşullandırıldığımız Marilyn Monroe sunulmaktadır: Biraz daha kadınlaşmış, biraz daha çocuklaşmış, delifişek, aptallığın ve sarışınlığın eşsiz anıtı, ilkokulu bile kesinlikle bitirmemiş, bizim Marilyn Monreo'muzdur o.

Peki, "The Misfits"e ne diyeceksiniz?

Adı gibi tam bir uygunsuzluk ve uygunsuzlar filmidir. Miller senaryoyu yazmıştır, ama rejiser John Huston'la; John Huston, o günlerin Marilyn Monroe'suyla, Marilyn Monroe, kart Clark Gable ve ününün başını döndürdüğü genç Montgomery Clift'le, Montgomery Clift de Clark Gable ve Monroe ile uyumsuzluk içindedir ve film seyirciye de uygun düşmemektedir.

Arthur Miller'in çabaları boşunadır. Hayır, boşuna değildir; çünkü o, kendi ben'inin doyumunu Marilyn Monroe'yu yeniden yaratmaya kalkışmak, kâğıt üzerinde ya da ramp ışıkları altında kalan oyunlarının kahramanlarının toplamını hayata geçirmekte bulmuştur.

Marilyn Monroe birden gerçeği görür: Gerçeği ve uyumsuzlukla uygunsuzluğu. Miller'den ayrılır. Yumuşak, ince Fransız erkeğini temsil eden Yves Montand da avutucu olmaz. Komünist Montand, Marilyn Monroe'yu çok yönlü kullanır, kullanır ve kendi şanına şan katar. Sonunda olan olacak, Montand bekleyen Signoret'sine dönecek, Marilyn Monroe'yu yalnız bırakacaktır.

Yalnızlık!

Bir yazgıdır Marilyn Monroe için. Çözümsüz, bozulmaz, yeniden yazılmaz bir yazgı. Bunu anladığı anda da yapacağını yapar; 5 Ağustos 1962 günü,

Marilyn Monroe'yu sanki takvimden bir yaprağın durağan Marilyn Monroe'su gibi yatağında, çıplaklığından utanmış da vücudunu herkesten saklarcasına çarşafıya sarınmış olarak bulurlar.

Otuz yıl öncesinin o 5 Ağustos gününde hava, hiç kuşku yok, daha sabahtan sıcak. Ne California'da, ne İzmir'de, ne İstanbul'da yaprak kıvıldamıyordu. Ölümünü öğle haberlerinde radyodan epey sonra duyacağımız Marilyn Monroe, kimselere haber vermeden (ve ölüm sırasındaki pozunu değiştirmeden) pelilküllerdeki, gazetelerdeki, dergilerdeki, ajans bültenlerindeki, duvar takvimlerindeki, dedikodu sütunlarındaki, kitaplardaki, lüks kuşe kâğıdına basılmış çok renkli albümlerdeki yerini sessizce alıyor; yine otuz yıl sonra, yılın karlı bir son gününün ikinci saatlerinde, Marilyn Monroe hayranı bir yazar; geçmişten kalan hüznünü parmaklarıyla daktilosunun tuşlarına taşıyarak gençliğinin ve erginlik çağının yaşanmamış düş kadınına inatla yaşamış sayıyordu.

AVNİ DÖKMECİ

"Kuşak Kurtaran Dergici"

Yağmur yağıyor. Dışarda. Az önce kar vardı. Kar yağıyordu ve ben...

Ne güzeldir Cahit Külebi'nin o şiiri: "*Kamyonlar kavun taşır ve ben...*" Kamyonlar yine kavun taşıyorlar. Şimdi değil, mevsiminde. Niksar'daki evinde bir serçe kadar hür, Külebi, boyuna onu (kimi? O kimdir ya da kimdi/ o acaba?) düşünüyor mu şimdi de?

Sanmıyorum. Külebi artık yaşlandı. Bizim gibi. Önce önümüzdeki kuşak yaşlandı: Anday, Aksal, Günyol, Akbal, Cumalı, Baysal ve... Külebi. Başkaları da yaşlandılar elbet. Biz, önümüzdeki kuşakla o kuşağın şairiyle, romancısı hikâyecisiyle, tiyatrocusu ve sinemacısıyla hep birlikte yaşlandık. Akbal göbekli, Cumalı'nın o düz saçları dökülmedi ama bembeyaz. Aksal, içlerinde yaşlılığı en çok kabul eden. Omuzlarını kaldırıp başını tosbağalar gibi içeriye çekerek, hafifçe öne eğik bir yürüyüşü var, görmemeli-siniz onu. Günyol'da, Anday'da, hele Baysal'da kırışıklarla aklar dışında değişen hiçbir şey yok sanki. (Tahtaya vuruyorum, inanıyorum böyle şeylere ondan mı? Eh, belki.)

Acelecilerini saymazsınız, onlar çok az eskidiler. Gidenleri, birdenbire oldu: Orhan Veli gibi. Sonra sık olmayan aralıklarla Tarancı, Saba gitti. Kenan Hulusi, en erkencilerindendi onların. Vakıtlı gidenleri; Ümrân Nazif, Bekir Sıtkı, İlhan Tarus, Kemal Tahir'di. Bence, Orhan Kemal de erkenciydi.

Benim kuşağım ne erkencilik tanıdı, ne vakitlilik. Kimilerinin şiiri, kimilerinin hikâyesi yerli yerine oturmuşlukla oturmamışlık arasındaydı. Buna hiç aldırmadılar. Çektiler gittiler.

Eski kuşaktan yaşarken ya da öldükten hemen sonra unuttuklarımız çok olmuştur. Bir Fahir Onger'in, bir M.Niyazi Akıncıoğlu'nun, bir Nezih Cansel'in, Rafet Ali Kocabekir'in, Kemal Özgür'ün, Ertuğrul Erbil'in, Seyfettin Turhan'ın, Kemal Çal'ın adı bugün kimseler için hiçbir anlama gelmiyor, hiçbir şeyi çağrıştırmıyor onlara. Tıpkı Gary Cooper, James Cagney, Joel McCrea, Tom Tyler, Alan Lane, Richard Kane (bu son üçü 36 kısım seriyallerin en kral olanlarıydılar), Barbara Stanwyck, Rudolph Valentino, Ramon Novarro, Cesar Romero, Leslie Howard, Charles Boyer, Errol Flynn gibi. Tıpkı Benjamin Gigli, Enrico Carouso, Elizabeth Swarzkopt ve Richard Tauber gibi.

Geçenlerde bir gün birilerine (unuttum kim olduğunu onun) *Avni Dökmeci* ile "*Kaynak*" dergisinden söz ettim. Tanımadı, anlamadı da bir şey. Yorgundum, sözü çevirdim.

Avni Dökmeci'yi iki kuşak, bizden önceki ile bizim kuşağımız unutmamıştır ya da ben öyle sanıyorum. İki derginin, "*Varlık*"la "*Yeditepe*"nin edebiyatımıza egemen olduğu dönemde, "*Kaynak*", tek seçeneğimizdi bizim. Avuç içi büyüklüğünde, iki forma mı, üç forma mı el dizgisi, soluk silik bir dergiydi. Ankara'da çıkardı. Anafartalar Caddesi'nde (şimdi adı değişti mi, hâlâ yerinde duruyor mu o cadde?) mini minacık, bir masayla bir tek arkalıksız iskemlenin ancak sığıdığı bir idare yerindeydi. Önünden geçilip üst katlardaki iş hanının odalarına çıkan merdivenler salkım saçak şairler, yazarlar, eleştirmecilerle doluydu. İğne atılsa yere düşmezdi. Özellikle cumartesi günleri.

Avni Dökmeci'yi hep o günlerin Avni Dökmeci'si olarak hatırlıyorum. Kısa boylu, kırmızı yanaklı, sivri uçlu bıyıklı, kahverengi gözlü ve her öğlen ya kaşar eklemek ya da sucuk eklemek yiyen bir Avni Dökmeci. "Sucukkeş" ya da "Kaşarkeş Avni"liği M.Sunullah Arısoy'dan takılmadır.

Bunu yüzüne karşı kimsenin söyleyebildiğini sanmıyorum. Ama her öğlen onu sucuk ekmeğini (kimi zaman kaşar ekmeğini) ağzının kenarında matrak bir gülümsemeyle yerken bulurdunuz hep. Aynı yerde: Anafartalar Caddesi'ndeki o kuş yuvası örneği "Kaynak" idarehanesinde. "Varlık" dergisinin de, "Yeditepe"nin de edebiyatımıza, bir değil birkaç kuşağa etkisini yadsımıyorum. Ama ne var, o dergiler "Kaynak" dergisi gibi bir tür "*alternatif*" dergi değildi. Gelenekçiydiler, belli birtakım imzaların tekeline sürdürüyorlardı. Şiir mi? Buyrun size Tarancı, Saba, Anday, Veli, Rifat ve daha niceleri... Hikâye mi? Tanrım, ne kadar çok usta, ne kadar çok ünlü hikâyeci vardı: Bilbaşar, Sait Faik, Ümrân Nazif, Oktay Akbal, Bekir Sıtkı, Orhan Kemal, M.Ş.E., Kenan Hulusi sağdı, İlhan Tarus da. (İçlerinde unuttuklarım da vardır şimdi; biliyorum, beni bağışlamazlar, öldüler hepsi çünkü.)

O dergilerin sayfalarında yer almak, mümkün değildi. Kesinlikle.

"Kaynak" sevecendi, hoşgörülüydü, herkese açtı sayfaları. İlk şiirlerin olanca hamlığına ve ilkelliğine, Türkçesizliğine ve duyarsızlığına da. Bugün adları yok olan nice şair ya da şair adayı "Kaynak"çıydılar. Kemalettin Koç'u ("*Erzurum'un kışı ayaz olur ayaz/ Sen ılık iklimde büyüdün/ Battani yeni üstüne çek/ Üşürsün*"), Ertuğrul Erbil'i, hikâyeci-romancı değil de şair Fakir Bayrut'u, Kemal Özgür'le Kemal Çal'ı, Suphi Taşhan'ı, Fethi Giray'ı, Turhan Dökmeci'yi, Rıza Rifat Öztoprak'ı, Halil Uy-

sal'ı, Özdemir Nutku'yu, Tufan Şentürk'ü, Bedri Gider'i; Nihat Kuşlu, Hamdi Durmuş ve İbrahim Zeki Burdurlu'yla Cahit Obruk'u bugün ancak (ve hâlâ) "Kaynak"ın sararmış, eprimiş, el dizgisi sayfalarında (istiyorsanız, meraklıysanız tabii) bulabilirsiniz.

Biz İzmirli, Cengiz Tuncer, Ziya Metin, Esat Balım ve Dinar'dan Nedret Gürcan'la ben de "Kaynak"taydık o dönemler. Yirmi beş kuruşluk o dergide.

Avni Dökmeci günü geldi, ev sahibim de oldu benim. Anıt-Kabir'e bakan bir tepede (Maltepe'de) çok katlı, çok dairesel bir apartmanın sahibiydi. Evlenince bir edebiyatçı kıyakçılığı yaptı, bodrum katını (mini minnacıktı, uzun boylu kayınbiraderimin başı tavana eriyordu, ama karımla bana göre gerçek bir saraydan farksızdı) kiraladı. Yetmiş iki lira aylıkla. Niçin yetmiş ya da yetmiş beş değildi de ille iki lira fazlasınaydı, çözebilmiş değildim bunu. Avni Dökmeci'ye sormamıştım. İkimiz de o iki liranın anlamsızlığını biliyor olmalıydık. Ya da Avni Dökmeci'nin dillere destan pintiliğindendi, kim bilsin!

Pintiydi, evet, ne var ki, dergici olarak gönlü de açıktı, eli de. İlk şiirlerin ya çok kötü ya da çok iyi olduklarına inanır, yayınlar, geleceğe dönük, umutla bakardı o şaire. Haklı da çıkmıştır çoğu kez. Turgut Uyar'ın "kâşif"i odur, o ve "Kaynak" Fahir Onger, Attilâ İlhan, bir de Halis Acarı takma adıyla Asım Bezirci (Kalpakçioğlu Fethi Naci, seni nasıl unuturum?) ilk günlükleri ile Salâh Birsell (Ah, o zamanlar şairdi Birsell ve ben şair olarak o Birsell'i hep arıyorum) "Kaynak" takımı tayfalarındandılar. Hepsisi. Genç, atıgan, şiir yüklü, yüzleri geleceğe dönük, umarsızlık dışı.

Sonra n'oldu? Bilmiyorum. Hatırladığım kadarıyla herkes dağıldı, herkes bir yana gitti. Avni Dök-

meci'yi hepimiz yalnız bıraktık. Yuvadın ucan, kanat alıştırması artık bitmiş, kendi başına buyruk kuşlar gibi. Göç başladı. Birdenbire. Büyük boy, güzel basılan, çok okurlu, çok ünlü imzalarla dolu dergilere kapıldık. Kitaplarımız çıktı birbiri ardına. Ünlendik.

Bizim yerimize başka bir kuşak ya da kuşaklar da gelmedi değil. Doğaldır, değil mi? Avni Dökmeci, bir süre onlarla yetindi sanıyorum. Fakat eksik olan bir şey vardı, bir şey olacaktı: Adı konulmamış, gözle görülüp elle tutulmayan ama sürekli duyulan; varlığının baskısını duyuran bir şeydi bu.

Uyuşmazlık mı? Anlaşamama mı? Değerbilmezlik, yakınsızlık, duyarsızlık, iletişimsizlik mi? Olabilir.

Kapadı Avni Dökmeci "Kaynak"ı. Onun ve bizim "Kaynak"ımızı. Şairdi, dergilerde görünmez oldu. Dediler ki: Avni Dökmeci, Bahçelievler'de bir dükkân açtı: Kırtasiyeci. Ardından, onun yerine ev eşyaları satıyor, öyle bir dükkânı (ya da mağazası) var, dediler.

"Ey şişe/ Bey şişe/ Gel gel de/ Bardağıma işe/" şiiriyle karşı edebiyatın olanca hışmını üstüne çeken kardeşi şair *Turhan Dökmeci*, nicedir "Uğurlu Mağaza"sıyla taksitçilik yapıyordu. Taksitçilik. Ardından da Körler Derneği Başkanlığı.

Avni Dökmeci, kırılgan ve küskün; bizlerden öylesine uzak durdu ki, kimse şimdi nedir, necidir, tanımıyor, bilmiyor. Sağ olup olmadığını bile.

Bir Ankara'ya gidişimde onu aramalıyım. Söz. Aramalı, bulup oturmalı (nerde iki kişiyi karşılıklı kabul edecek bir masa, iki boş sandalye ve içecek iki yudumluğuna bir içki bulursak, orda,) söyleşmeli, geçmiş günleri anmalıyız. Elimde eski bir "Kaynak" cildi olmalı, sayfaları açmalı, üstünde duracaklarımızı beraberce arayıp bulmalı, o unutulmuş eski şairlerden eski şiirleri tadını çıkara çıkara (ve yeni kuşakla-

ra nispet) okumalı, ölenlerin ruhlarının, kalanların geleceklerinin ve şiiri bırakmış o alçakların şerefine (Ah, Avni Dökmeci her zaman iyi insandır, benim bu alçak lafıma bozulacaktır, bilirim; ama olsun, ne demeye şiiri bırakmışlardı onlar da?) biri yeni yaşlı, öbürü eski yaşlı olarak, kadeh tokuşturup içmeliyiz.

FRANK SİNATRA

(Söyle "My Way"i)

Yorgun ve.. tereddütlü. Yüzlerce çift gözü üzerinde hissediyor. En küçük bir hareketi bile bu gözlerin hapsinde. Mikrofonu sağ elinden sol eline geçir-se, tepki. İnce, belli belirsiz bir ses çatlamasını saklayabilmek için orkestraya doğru biraz sokulsa, tepki. Oysa, gerekli bu. Çünkü, orkestra tembihli. Ses düşer gibi olmaya başlayınca hemen yükselip üste çıkacak. Karambol. Baslar ileri. Trompet daha tiz, hadi! Frank Szabo, Bob O'Donnell Jr., Charlie Davis, Conte Condoli, Oscar Brashear, Rick Babbitt, Warren Luening ve Jerry Hey... öne, öne, öne!

Sonra efendim, piyano ve Bill Miller. Ah, ne kadar işinin erbabıdır. Tuşlarda parmakları kuşlar gibi; akşam olmak üzeredir de tıpkı gökyüzünde sessiz suskun dört dolanan ikinci kuşları gibi.

Gregg Field davullarda ortalığı dengeler ve ona soluk aldırır. Çatlayan o yaşlı, o yorgun ses gürültüye getirilmiş, dinleyiciye fark ettirilmiş midir, fark ettirilmemiş midir acaba?

Dizlerinden güç alarak, dizlerini kırmamaya çalışarak ve titremelerine bir türlü engel olamayarak ilerliyor; bir adım, iki adım, üç adım ve dört adım. Tamam! Hesabı yıllar ve yıllar yapılagelmiş bir uygulama. Işık da ayarlanmış. Çok tepeden fakat çarpazlama alıyor. Binlerce kırıksık yüzünün bir yarısı aydınlık, bir yarısı karanlık. Romantizm? Tabii, romantizm. O, kaçın kurrası, benim kuşağım bilir.

(Çizim : Ferruh Doğan)

Ne zamandan beri?

'40'lı yıllardan geldik biz. O ve benim kuşağım. Birlikte. Taş plaklarla (acaba mı?), avuç içi kadarlık 45'liklerle, ilk kasetlerle.. Ve filmlerle. Sıradan ya da sıra dışı tekil ya da çoğul müzikal filmlerle. "Esas oğlan"ın arkadaşı ve "kız"ın "en samimi arkadaşı"na tav olup dörtlü mutlu son'a bir koşu giden filmlerle.

Fakat her zaman bir eziklik içindeydi. Eziklik ve geçmiş beslenmesizlik. Avurdu avurduna çökük. Gözleri içeri kaçmış. Kocaman bir kafa ve insanda her zaman acıma duygusu uyandıran bir fizik. Sakarlığı da cabası.

Ama ağzını açıp şarkıya başladı mı, akan sular şırp diye duruveriyordu. O saat. İnsan beraber yürüdüğü ününü bilmeseydi, başka birilerinin *play-back* yaptığını sanabilirdi pekâlâ. 30 sonlarının Tommy Dorsey eğitimi bu. Yapındırıcı bir müzik, etkinliği tartışılmaz; "akıl-baliğ" olmuş genç kızlar. Çığlık çığlığa. Ağızını açıyor; çığlıklar... Yürüyor; çığlıklar.. Selâm veriyor, gülümsüyor, elini kaldırıyor; çığlıklar ve çığlıklar.

Ah, romantizm! Herkesin duygusallığı kendine. Ama etkiliyor işte. Şimdi bile. O günlerin kızları bugün yaşıyorlar mı? Yaşıyorlar ve hepsi de büyükanne. Onun sesi ve şarkıları bize bir çağrı. Eskiye ve geçmişe. İzmir'e ve Ankara'ya. Ulucanlar'a ve Küçükkesat Bağları'na. Atatürk Lisesi'ne. Ulu Sineması'na. Özen Pastanesi'nin köşesi. Büyük Sinema. 12 matineleri. Ne bekliyorsunuz, çocuklar? Ah, Atilla Yörükoğlu'nun 'kız'ı geldi, fakat... Sordun mu? Sordum, evet, bugün okula gelmiş. Peki, gelmiş de... Ben bilmiyorum. Atilla Yörükoğlu'nun 'kız'ı da bilmiyor. Oysa, sözleşmemiş miydiniz? "On the Town" oynamıyor mu? 12 matinesi, ucuz matine değil mi? Saat 12'ye 5 var ve gişedeki kadın sabırsızlanıyor. Birinci gong. Siz girin, yer tutun iki kişilik. Bizim

için. Karanlıkta bizi nasıl bulacaksınız ki? Canım, girin siz, başını kaçırmayın filmin, biz yetişiriz. Bizi, peki.. İkinci gong. Evet, gelmeyecek. Hiç gelmeyecek. Yarın da, öbür gün de, daha öbür günler de. Belki hasta. Olabilir. Belki babası başka bir yere tayin oldu. Olamaz mı? Burası Ankara. Memur kenti. Herkesin babası her gün bir başka yere tayin olup gidiyor; bir başka yerden de tayin edilip Ankara'ya geliyor.

Onun için matematik defterinin arasında kuruttuğun o sarı gül n'olacak şimdi? Gülleri sevdiğini söylemişti, hatırla! Neredeydiniz? Çiftlik'teydiniz. Mamak'tan gelip Çiftlik yönüne, Sincan'a giden tren. 10.17 treni. Sen, o, Atilla Yörükoğlu ve 'kız'ı. Mevsimin önemi var mı? Okul zamanından herhangi bir mevsim işte. Ama kış, kesinlikle değıl. Kışın okul kaçakları Çiftlik'e, Mamak'a, Kayaş'a gitmez. Önce kütüphane. Çünkü sıcak, çünkü orada roman okurken evdeki gibi sizi rahatsız eden çıkmaz, kimse başınıza dikilmez: Ay, bu çocuk yine ders alışmıyor, roman okuyor; hem de ders kitabının arasında. Seni hınzır! Akşam ben seni ağabeyine söylemez miyim? Dur sen!

Böyle böyle mi yaptın? Susarsın. Sorgu sürer. Ne okuyordun bakayım? Su kanıtı Saint-Pierre'in bir romanı. Kötü ve ilkel. Ama o günlerde elden ele dolaşıyordu ve bayıla bayıla okuyordu herkes de. "Paul ve Virginie"? Canım, insan hiç olmazsa "Genç Werther'in Acıları"nı okur bunun yerine. Aslında o ağır ve afakanlar basan türünden.

Komşu Abidin ağabeyle bir otobüs dönüşü, kızarık yapraklı bodur asmaların arasından giderlerken bu konuşulmuştu. Bunlar, senin için ağır, değıl mi? Değıl. Çünkü 'kız'la 'oğlan'ın aşkları, çok güzel aşklar. Acıklı. Yine de güzel. Ben sana başka bir kitap vereyim, okur musun? Roman mı? Roman. Verdi.

Steinbeck. "Gazap Üzümleri" Aşksız. Bir şeyler oluyordu, bir şeyler anlatılıyordu. Buhran. Bankalar. Kredi. Haciz. El koyma. Toplanın, toplanın! Göç var. Batıya. Dökülen, zangırdayan, yokuşlarda inleyen, freni zar zor tutan, su kaynatan bir eski Ford. Rezillik. Yol bitmez. Satacak ne kaldı, kimde ne var satıp parasıyla benzin alalım? Benim karnım aç. Ben susadım. Çişin geldiyse, Tom, dur, çek şu kenara mereti de insin çocuk, işesin. Büyükbaba, sen de in, rahatla! Gün gidiyor. Gurbet elde bir gün batımı daha. Nereye yolculuk? Batıya. California'ya. Şeftali bahçelerinde ırgatlığa gidiyoruz. Biz eskiden, o Tanrı'nın cezası bankaya borçlanmadan önce, atadan kalma toprak sahibiydik. Çiftçiydik, anlıyor musun? Tarlamız vardı, eker biçerdik ve mutluyduk, anlıyor musun?

Kaset dönüyor; "What Now My Love". Yine hesap, yine bir sorgulama. Bu kez karşılıklı. Aretha Franklin ve Frank Sinatra. Yıllar geçti. Beylik bir deyim. Su gibi aktı geçti. "The Capitol Years"i, "Capitol Collector's Series"i, "Come Dance With Me"yi (hatırla: "Day in-Day Out"ı, "Too Close for Comfort"u), "Come Fly With Me"yi (hatırla: "April in Paris"i), "In the Wee Small Hours of Morning"i (hayır, "Mood Indigo"yu da, "What is This Thing Called Love"ı da) "Songs for Swingin Lovers"ı da unutmadım (evet, "You Make Feel So Young"ı, "I've Got You Under My Skin"i kim unutmuş söyleyin bakalım.) Biz, vefalı bir kuşağız ve iyi olanı da, kötü olanı da hiç unutmadık.

Bir "duets" kaseti bu. Frank Sinatra ve Aretha Franklin. Frank Sinatra ve Barbara Streisand. Sonra öbür sesler: Julio Iglesias, Gloria Stefan, Tonny Bennett, Natalie Cole, Charles Aznavour, Liza Minelli, Anita Baker, Bono ve Carly Simon. Kimi önde, kimi geriden söylüyor. Bütünleşerek, ayrılıp dağılarak ve yeniden bir araya gelerek. Sözlerin hiçbir

önemi yok. İki ses, Sinatra'nın sesi ile sıraya girmiş öbür sesler anlamadığınız, anlamlarını belki de hiçbir zaman çıkaramadığınız bir şarkıyı söylendiriyorlar; ama bu sözlendirme, şarkıda sözler olmaktan kopup notalaşıyor, giderek enstrümanlaşmaya dönüşüyor ve her şey bir bütün oluveriyor. Ses ve müzik.

Yıllar geçti. Doğru. Biz büyüdük ve eskidik. Doğurgan bir romantizmi de yanımız sıra bugünlere taşıdık. Kısa bir süre (o da kısa bir süre gerçekten) onu Elvis Presley'lere, Jerry Lee Lewis'lere hatta (utanıyorum) Bill Haley'leré değiştik. Yok, yalan, değişir gibi olduk. Ama kısa bir süreydi bu, inanın.

Arada onu daha iyi tanıdık. Kirli ve temiz yanları ile. İtalyan asıllıydı ve ün için her şeyi yapabiliyordu. Ün ve para. Konformizm. 'Baba'ya gidiyor. İtalyanlar, İtalyanları tutar. Bu çocuğu alın ve... gereğini düşünün. İşte size ünlüler ünlüsü, şarkıcılar kralı Frank Sinatra. Las Vegas, hadi ayağa kalk ve alkış tut. Söyleyin bütün *teen-age* kızlara, hazır olsunlar ve en cici süveterlerini giysin, göğüslerinin diri başlarını tomurtup ikisinin arasına "*Frankie, Seni Seviyoruz*" yazılı madalyonlarını assınlar ve gelsinler. Çünkü bu gelen, şarkıcılar şarkıcısı Frank Sinatra'dır; çünkü "*The Lady is A Tramp*"i, çünkü "*Summer Wind*"i, çünkü "*New York New York*"u, çünkü "*I've Got You Under My Skin*"i kimse onun gibi söyleyemez. (Bu çiçekleri sana getirdim. Ne güzel, ne çiçeği bunlar? Bilmiyorum. Bilmiyor musun, peki, nerden aldın ki? Almadım, topladım. Evet, topladım. Küçükkesat bağlarındaki evimizin bahçesinden. Sabah erkenden kalktım, çiğ daha uçup gitmemişti, asmaların arasında gezindim ve arandım. Bu çiçekleri buldum. Seyrek çıkmışlardı. Çok hoş kokuyorlardı. Şimdi niçin kokmuyorlar? Çünkü çantamda sakladım, sana getirinceye kadar soldular ve kokuları defterlerime, Faik Sabri Duran'ın "*Büyük Atlas*"ına,

Emin Oktay'ın "Tarih Orta III" kitabının sayfalarına sindi.)

Gitmiş, James Jones'un romanından aktarılabilecek "From Here To Eternity"deki rolü istemiş. Mario Puzo'dan dinleyebilirsiniz bu hikâyeyi. "Baba" kızmamalıdır. Kızarsa, senin en güzel yarış atını -o üzerine kanat gerdiğin, tir tir titrediğin küheylanını- bir bıçakta başını gövdesinden ayırır ve yatağında koynuna salıverir.

O filmde Sinatra'mız kendini oynuyordu. Ürkek, kişiliksiz, ezik ve oyuncak birini. O kadar kendidir ki, Oscar heykelciğini bile aldı, kimse karşı gelmedi buna.

Parasını kıydığı "Johnny Concho"da da kendini oynuyordu. Vahşi Batı'da kardeşinin ölüm silahşörlüğünü kalkan yapıp ortalığı kasıp kavuran Johnny Concho, katil silahşör karşısında bildiğimiz Sinatra'ya dönüşüveriyordu hemen.

Sonraki filmlerinde değişmek istedi; değişti belki, ama eski Sinatra'lığını biz hep aradık.. "Tony Rome"da sözde bir Chandler hafiyesiydi. Lawrence Sanders'dan "Deadly First Sin"de de öyle. Eh işte!

En gırgır filmi, 'çetesi' ile (Dean Martin, Peter Lawford ve Sammy Davis Jr. ile) hah hah hih hih çevirdikleri "Robin and the 7 Hoods"du. Onlar güldüler, biz güldük.

Seste yeni bir çatlak. O ne? Kısılma değil, hayır. Çatlama. Yavaşça yürüyor. Adımları ağır ve sezdirmemeye çalışıyor. Kimseye. Hiç kimseye. Şarkıyı sürdürüyor. O çatlak yeniden kendini gösterebilir. Aman. Dikkat. Bu üçüncü adım. Orkestra ile ara kaç adımdı yarabbi? Ah, unutuyor. Bellek, seni ben... Bari, şarkının sözlerini tut aklında. Seller su-lar gibi, bellek.

Ter. Ekili, enseden alınmış ve tek tek tepesine ekilmiş saçlarının dipleri su içinde. Korkuyor mu?

Korkuyor. Koca Sinatra ve korku. Evet ama artık "Baba"lar yok. Hepsi öldü onların. Yerine gelenler korkak ve pısırık. İtalyan olmasına, tabii, İtalyan. İşte, öyle İtalyan.

Gözlerini kısarak bakıyor. Salona. Tepeden gelen ışıklar yüzünü ve yaşlılığını kapatıyor, ama gözlerini alıyor ve göremiyor. Salon dolu mu? Birinci bölümden sonra düş kırıklığına uğrayıp gittiler mi birçoğu yoksa?

"My Way"i söylüyordu. Bu şarkıyı çok iyi bilir. Ben de. Benim kuşağım da. Bin yıldır söyler çünkü. Orkestra da gözü kapalı çalar bunu. Notalara bakmadan. "My Way".

Düştü. Sahnenin tam ortasındaydı. Dizleri birden büküldü. Mikrofon elinden kaydı. ("My Way" ve İzmir. Deli gençlik. Kentin tedirginliği herkesin üstüne sinmiş sanki.) İki Çeşmelik, Karantina ve Eşref Paşa'ya çıkarken Yangın Yokuşu'nun oralardaki aile-evleri boşalıyor. "My Way". Gece ve gündüz. Yahudiler, Pasaport İskelesine yanaşmış köhne, bitik gemilere ellerinde tahta ya da karton bavullarla doluyor ve gidiyorlar. Ey Kudüs, Kudüs! Sen beni anlayabilir misin acaba? diyor Coya. Boyu benden kısa. Çok beyaz, kısa saçlı, küçük elli bir kız. Onu anlayabilir miyim? Anlayabilir miydim? Bahri Baba Parkı. Gece. Elbette yıldızlar. Çünkü yaz. İmbat esmiş, gündüzün sıcaklığını kırmış. Arada ağaçların yaprakları kıpırdıyor. Ben onu anlayamam. Giden, gidişi ne olursa olsun bunu kalana kabul ettiremez. Coya gidecek. Yarın. O kadar erken, öyle mi? Evet, diyor. Bana söylemedin. Bana söylemedi. Çünkü... Beni üzmemek istememişti. Ama kalanlar hep üzülür. Gidenler, peki? Ben giden değilim Coya. Doğru, ben gidiyorum, sen kalıyorsun ve benim üzülmeyiğimi sanıyorsun. Sesi kırık. Çatallı. Sinatra ve "My Way". Biz seninle çok güzel günler geçirdik. Değil mi? Güzel

günler. Bahri Baba Park'ında, Kùltür Park'ta, Pasaport İskelesindeki rıhtım kahvelerinde. Cemal Engindeniz'lerin evinde. Cengiz Tuncer sağdı; Sevim, Amerika'ya gitmemişti, Mehmet Ali'nin Foto Balım'a karşı meyhanesi kapanmamıştı daha. Niçin hep şarap içiyorsun sen? Seviyorum. Tadına bakabilir miyim şunun? İçiyor ve yüzünü buruşturuyor. Uff, sirke gibi. Eh, adı *Güzel Marmara*. Belki ondan. Gerçekten gidiyorsun. Suskun. Bir yerlere bakıyor. Tramvay. Konak-Güzelyalı. Kırmızı ve tek. Virajı alırken önümüz sıra tellerden kıvılcımlar çıkıyor.

Gidiyorum! Gidiyorum. Bir daha onu hiç görmeyeceğim. Onun yolu İzmir'e düşmeyecek bir daha. Kudüs neresi, kim biliyor? Haritada yeri var mı? *Takvim-i Ragıp*'ı açarsam; içindeki haritada bulabilir miyim Kudüs'ü?

Onu öptüm. Onca öptüklerimden başkaydı. Çok. Sıcak bir ağız ve soğuk bir dil.)

Sinatra. "My Way". Hikâye.

HÜSAMETTİN BOZOK

"Son Dergicimiz"

Hakkını ne teslim aldı, ne biz ona teslim ettik. Vefasızlık. 'Hafıza-ı beşer' Yitik adam. "*Yeditepe*" ufaldı ufaldı, iki yaprağa indi, ama o vardı hâlâ. Bir telefon. Yazı siparişi. Ve kısa olsun. Çünkü dergi... Biliyorum, evet, avuç içi kadar. Ne zaman çıktığını ya da çıkacağını ancak o bilirdi.

Geçmiş zaman. "*Yeditepe*" yok. "*Yeditepe*"lilerin sahiden "*Yeditepe*"lileri de yok. Kimler? Ümran Nazif, İlhan Tarus, Bekir Sıtkı, Mehmet Seyda, Agop Arad, Nevzat Üstün, Edip Cansever, Cengiz Yörük, Metin Eloğlu (gidin ve Eloğlu için biraz Üsküdar isteyin. Komşuları sevecendir ve size verirler. Çok değil, istediğiniz zaten bir Üsküdar...) ve Hasan Âli Ediz (bir boş vaktimde size Karel Çapek'i anlatmamı ister misiniz?) "*Kaybolan Bacak*". Ferruh Doğan'dan çizgilerle. Hasan Âli Bey, kavruk ve küçük bir bey adam. Güleç. Anlatıyor. Çevirileri hep yağmalanmış. Almışlar, virgülüne, noktasına dokunmadan ben yaptım deyip üstüne kendi adlarını koymuşlar. Muzip. Gülüşü öyle. Gözlerini de güldürüyor. Herkesle mahkemelik. Her Rusça çevirmenle. Diyor ki; ben Rusça çevirilerimde mutlaka kasıtlı bir yanlış yaparım; bakalım derim, bu yanlış da kendilerine mal edecekler mi? Etmişler. Bir çeviride, bir Çehov çevirisinde "*kiraz*" demiş, aynen. Kasıtlı. Oysa, Rusya'da, iklim gereği, kiraz yokmuş, *vişne* varmış. Hay Allah!) sonra... Burhan Arpad. Son kızgın

adam. Eski Şehzadebaşı sinemalarının sinema delisi eski makinisti. Komik-i şehir Naşit Bey'e bile yetişmiş. Peruz Hanımlara bile.

Eskiyen bir kuşak. Yazarları, şairleri ve dergileri ile. Onlar bir zaman vardı ki, "Yeditepe"liydim.

Ben de.

Yaşar Nabi'deki inatçılık onda yoktu. Aldıklarına pek seyrek cevap vermiştir. Bana. Başkalarını bilmem. Askerdim ve İskenderun'daydım. Atatürk Alanı'nda (niçin en küçük ilçelerimizde bile alanların adları hep Atatürk'tür?) kutucuk bir kitapçı dükkânı vardı, iki "Yeditepe" gelirdi ona. Aydan aya. Biri benimdi. Diğer... Kosta Daponte'nin.

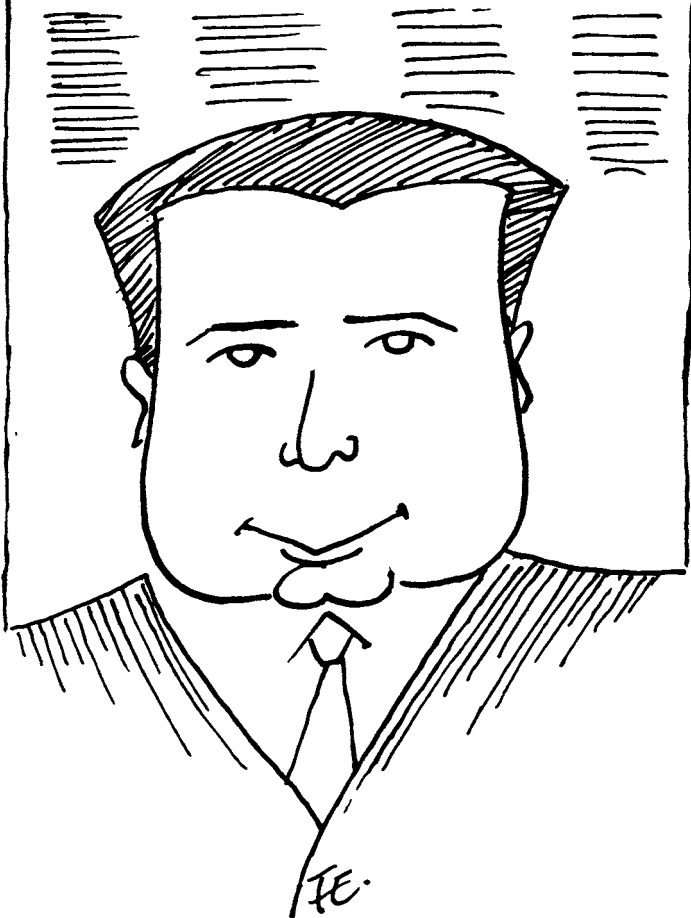
İlk hikâyem (bellek, beni yanıltmıyorsun değil mi?) "Rızabey Aile-evi bu "Yeditepe"de çıktı. Kısa-cık. Laf kalabalığı ayıklanmış.

Derken bir mektup: "Sayın Dursun K. Kasap Kâzım Erbil eliyle, Kasaplar, İskenderun." Hikâyeniz şu sayıda çıktı. Çıktı. Çalışmalarınızda başarılar. Çalışmalarım da başarılar bana. Saygılarımla. 39. Tümen, Karargâh Bölüğü erlerinden 47/2. tertip, İzmirli, Mehmet Halit oğlu, Dursun Tarık Kakıncı'ya değil, hikâyeci adayı Tarık Dursun K.'ya saygılar. İmza: Hüsamettin Bozok.

İskenderun'da güneş batıyor. Çok güneşler battı ve ben İskenderun'dayım. 23 ay 19 gün. Denize iki adımlık 48. Piyade Alayı'nın ayakları dibinden her Allahın ikindisi güneş batardı. Atik Yaylası'nın yazlığında da. Tepelerde bir yerde kurulmuş sayısız asker çadırlarının kirliliğini örterdi. Yabankekiklerinin kokusu niçin sabahları değil de hep ikindileri ve gün batarken daha bir artardı? Merak ederdim. Her şeyi bilen Felemez Onbaşı bir bunu bilemezdi.

Hepimiz geceyi severdik. Yıldızlar çıkar, günün

YEDİTEPE

(Çizim : Ferruh Doğan)

sıcaklığı eksilir, sonra sonra hava serinlemeye başlardı. Çadırlar karanlıktaydı, fenerlerimizi iki yaz hiç yakmadık,¹ hep gecede oturduk. Hepimiz. Bütün erat. İki kur'a bir aradaydık. Biz, 47/2.tertipliler ve 47/1. tertipliler. Yöre çocukları. En uzaklısı Adanalıydı, en yakını Antakyalı. Borucu Hanna gibi.

Gece yürür, yıldızlar çıkar, biz beklerdik. Saat tam dokuzda, Samandağı taraflarından doğru bir rüzgâr tüylerimizi üfürüp ayağa kaldırırdı. Islak ve soğuk. Gündüzkü terlerimizi alırdı. Hanna elifi elifine tam dokuzda boru vururdu. Yat borusu. Nasıl üflerdi, hangi ciğerlerle doldurduğu borazanından o hepimizi ağlatan ezgileri çıkartırdı? Her şeyi bilen Felemez Onbaşı bile bunu bilemezdi.

Çadırların içinden dışından taşan arı kovanı uğultusu birden dururdu. O anda. Bir karınca yürüse, kıpırtısını duyabilirdik. Size yeminle Hasan Göksu, yuvasından firarla, bir yerlerde gündüzü gece etmiş serseri karıncalara bayılırdı. Onlar âşık karıncalardı, onlar içkiye bağımlı, lumpen karıncalardı ve karınca okullarında okunan okuma kitaplarındaki kötü karıncalara örnek gösterilen kötü karıncalardı.

Bunları; Hanna, yat borusunun son ezgisini borazanından geçirip gökyüzüne, örneğin samanyoluna, örneğin takım yıldızlara, örneğin büyük ya da küçük ayıya doğru yollarken değil, Hanna'sız kaldığımız saatlerde konuşurduk. Hasan Göksu'ya göre, hayvanlarla insanların birbirlerinden hiç farkları yoktu. Namussuz insanlar, namussuz hayvanlar. Hırsız insanlar, hırsız hayvanlar. İşçiler, işçiler. Pezevenkler, eşcinseller, evliler, bekârlar, dullar ve emekliler. Yönetenler ve yönetilenler. Arı beyi. Aslan ve gazeller. Kartal ve serçeler. Sefa kuşu, bülbül. Hırsız hayvanlar padişahı saksağan. Renkli taşlar, tüyler, cicili bicili camlar ve ayna kırıkları koleksiyoncusu karga. En onurlu ve en külhanbey kuş.

Çadırın içinden karanlığı tekmeleyerek, Milas

ağzıyla, III.Şube yazıcısı Ekrem Eskişar mızıklanırdı: Uyusenize len, uyusenize len!

İnat değil mi, uyumaz, arka arkaya *Asker* cıgarası içer, Soğukoluk'un sabaha kadar yanık ışıklarını karşıdan seyrederdik. Ben ve Hasan Göksu, "*Hasangiller*"i yazmadan nice kez önce ondan dinledim. Sonuna kadar. Cinayet işlemesi hariç.

Ankara'daydık. Karıma dedim ki; İstanbul'a iki günlüğüne gidip geliyorum, olur mu? Gencecik bir kızdı ve daha çiçeği burnunda evliydi.

'50'li yılların içinde saltanat, hâlâ trenindi. Akşam bindim, üçüncü mevkiye.

Sabahına indim Haydarpaşa'ya. Mevsimi unutmuşum. Vapur. Deniz. İstanbul yeni uyanıyordu. O saatte nereye gidilir? Refet Ali Kocabekir'in bakkal dükkânı Tophane'den sapıp Taksim'e vuran İtalyan Yokuşu'nun ortasına düşer ve bakkallar erkencidir. Kahvaltı ettin mi? Vapur beklerken iskelede bir simitle bir sahlep içmiştim. Kesmezmiş. Vitrinli buzdolabının arkasına iki büklüm girip gazocağını yaktı. Kirli bir çinko sahana sucuk doğradı, üstüne üç yumurta kırdı. Camlı dolaptan sabah ekmeğini aldı, eliyle böldü. Buyrun! Ve damacana benzeri koca bir şişeden iki bardağa arı ayrı açık *Güzel Marmara* şarabı doldurdu. Hoş geldin ve şerefe. Şerefe ve hoş bulduk!

Saat on bir olunca çat kapı, "Yeditepe" idarehanesi. İlk. İki masa asla sığmaz bir yer. Ne nohut, ne bakla. İçerde üç kişi. Biri çok çocuk ve paket yapıp kitapları sarıyor. Hızlı ve titiz. Biri, ben akran. Tanıdık. Biri adam. Telefon elinde. Diyorum ki... A, evet, seni resminden bildim. Doğru. Bu da... O da Muzaffer Buyrukçu. O zamanlar Muzaffer Orhan Buyrukçu olan Muzaffer Buyrukçu.

Hemen mi dönölüyor, akşam burada mıyız?

Öğlen Muzaffer Buyrukçu beni "*İkbal Kıraat-hanesi*"ne götürecektir. Ah, Orhan Kemal, tabii. Edip Cansever'e uğrarmışız. Çünkü Filibe köftecisine gideriz. Hep birlik.

Hüsamettin Bozok başını sallayıp onaylıyor. Ama, akşama bizdesiniz. Peki. Akşam olsun hayrolsun! Sizdeyiz. Hüsamettin Bozok bir turşu yapar, parmağınızı yersiniz. Bir turşu, bir de yazın, o beyaz tenli iri biberleri haşlayıp üstüne sirke, sarmısaklı telator ekerek bir biber salatası yapar ki...

Kemal Özgür'ü bulmalıyım ben. Karaköy. Akbank. Personel servisi. Şairlerin en yakışıklısı. Kıvrık, kırmızı bıyıklı. Bu gece, diyorum, sende kalabilir miyim? Bende? Evet! Bak diyor, tarif ediyor. Bebek'te in tramvaydan. Son durak, unutma. Unutmam. Sonra yürüyeceksin ama. Ne kadar? Bilmem, hiç yürümedim. Çünkü ben vapurla Rumelihisarı İskelesi'nde inerim, bir koşu. Hasippaşa Yalısı'na varırım. Şingir mıngır kilit, şingir mıngır anahtar. Hoop evimdeyim.

Orhan Kemal kahve ısmarladı. Bir şey değil. Edip Cansever'e şaşmıştım. Bir ikinci kez Muzaffer Buyrukçu'suz gitsem, bulamayacağım kadar saklı gizli bir yerindeydi Kapalıçarşı'nın. Taşralılık işte. Gözün kör olsun!

Filibe köftelerinin değil, ama, Hüsamettin Bozok'un turşularının bugün bile tadı damağımdadır. Alçakgönüllü ve gönlü yüceydi. Şiiri bırak sen, hikâye yaz dedi. Roman yaz. Roman yazıyor musun? Yazıyorum, dedim. Çok güzel, dedi.

Sofradaydık, Tarlabası'na yandaş bir sokakta, bir evvel eski apartmanın bilmem kaçırncı katınday-

dık. Gözlerimin önünde, andıkça, bir açık balkon kapısı durduğuna göre, sanıyorum, bir yaz mevsimiydi. Değilse bile, yazın eli kulağında olabilirdi. Belki de çok cıgara içiyoruz diye Hüsamettin Bozok titizliğinden açmıştı balkon kapısını.

Evde, çok iyi hatırlıyorum şimdi, garip fakat bana hem yadırgatıcı gelen hem de pek yadırgatıcı gelmeyen bir koku vardı; bekâr insan kokusu. M.Sunullah Arısoy'un Ankara'da demirli köprü'nün bir ayağına bakan bahçe içindeki *müştemilat* evciğindeki kokuya çok benziyordu. Kemal Özgür'ün çok büyük odasının kokusuna da. Seyrek yıkanan ayak kokusu, kirli çorap ve kirli çamaşır kokusu.. Bayat ekmek ve kuru yemek artıkları kokusu... Perdeleri sarartmış, tavana sinmiş ucuz ve filtresiz sigara kokusu. Olsa olsa ya *Bafra* ya *Büyük Kulüp* kokusu.

Hüsamettin Bozok'un evinin kokusu, çok başka bir kokudaydı. Yumuşak bir lavanta çiçeği kokusu çevremizde geziniyordu. Perdeler saçaklı ve tığ işlemeliydi. Kanepe, renkli çiçeklerle basma örtülü, camlar çok saydamdı. Temiz ve parlak. Telatorlu biberlerin zarlarını soymuştu. Ev sarmısak kokmuyordu.

Biz o gece; kim kim, yürüye yürüye, şiirler okuyarak, bizden önceki kuşağın (Orhan Kemal dışında) bütün hikâyecilerini, romancılarını ve şairlerini yedi kat yerin dibine batırıp kendi kendimizi el birliğiyle ve hemen oracıkta yedi kat göklere çıkara çıkara ta Eminönü'ne kadar yürüdük? Birileriydi onlar.

Muzaffer Buyrukçu? Olabilir. Edip Cansever? O zamanlarda Ömer Edip Cansever'di ve pek mümkündür. Cengiz Yörük? Aydın'dan İstanbul'a gelmişti de karısı falan hastanede doktordu. Evet, evet!

Bir tramvay bekliyordu. Bindirdiler. Tramvay

kalktı, beni uğurladılar. İçimden bağırdım: "Edip için üç defa ya ya ya, şa şa şa! Muzaffer Buyrukçu için üç defa ya ya ya, şa şa şa! Cengiz Yörük için üç defa ya ya ya, şa şa şa!" El salladım onlara, onlar da bana el salladılar.

Eminönü - Bebek tramvayı en son kaçtıydı?

Gittik, gittik ve gittik. Gecenin bir vaktinde, gecenin en deniz ucunda gelip durduk. İki kişi kalmıştık. O kimse, ayrıldı, geriledi, uzaklaştı.

Yıldızlara baktım, kedi gibi yolumu bulmayı umdum. Yürüyeceksin. Yürüyeceğim. Deniz kıyısından hiç ayrılma. Peki. Rumelihisarı mezarlığını geç. Rumelihisarı mezarlığını geçiyorum. Üşüyorum. Sessiz bir gece. Boğazın suları akıyor mu ne? Irmak gibi akan su sesleri duyuyorum. Serviler hışırdamayın. Sen de sus puhukuşu, tamam mı? Hiç kimse yok. Ayak seslerim ve ben. Üşümek ve terlemek. Karım diyecek ki... Hayır, bu öksürük cigaradan. Marka değiştirmiştim de. Peki, oldu, bırakırım. Zaten niyetim var.

Bir yıldız kaydı. Gökyüzünden. Tozlanıp kuyruklanarak. Durdum, baktım. Kaya kaya boğazın girişinde, karanlık tepelerin arkasında yok oldu. Aptallık! Niye niyet tutmadım ki? Ben iyi bir hikâyeci olmalıyım... Benim hiç kitabım çıkmadı. Hayır, Cengiz Tuncer'le çıkan "Devr-î âlem" şiir kitabı. Onu saymıyorum. Bir kitabım çıksın. Bir değil, birçok kitabım çıksın. Herkes okusun ve herkes beni tanısin.

Yazık ki, geç kalmıştım. Yıldız kayıp gitmişti çoktan.

Unutma, demişti; bir merdiven var giriş kapısının yanında. Dar ve küçük. O merdivenden inecek-

sin. İndim. Rıhtımdır önün. Önüm rıhtımdı. Kayık-hane girişine gelme. Gelmedim. İki koca camlı pencere göreceksin. Tamam. Camı tıklat ve beni uyan-dır.

Rıhtımın taşları kaygandı. Düşmeme ramak kaldı. Camı sol parmağımdaki yüzükle tık tık vurdum. Kirpi uykusundaymış. Uyandı, camı açtı, beni içeri aldı. Girdim ve Hüsamettin Bozok'un evindeki kokuya benzemeyen gerçek bekâr evi kokusunu aldım.

Beni yüreklendirdi; en az Yaşar Nabi, en az Salim Şengil kadar. Bir gün bir mektubunda dedi ki: Senden bir hikâye kitabı basmak istiyorum. Bir kitaplık hikâye seç, dosyayı yolla bana.

"*Vezir Düşü*" onun istediği dosyadır, benim de ilk hikâye kitabım. Bir mektup daha; Az, biliyorum, fakat gücü bu kadar "*Yeditepe*"nin.

"*Yeditepe*"nin gücü, 250 liraydı. Telif hakkı. Ankara'daydık, evli ve bir çocuk babası ve 126 lira aylıkla Emekli Sandığı muhasebe servisi memurlarındandım ve kıymayı 250 gram alıyorduk. Turgut Uyar, Tevfik Akdağ, İlhan Tarus, M.Ş.E., Fethi Giray, Suphi Taşan, Cahit Sıtkı Tarancı hep sağdılar. Nurullah Ataç, her akşamüstü Özen Pastanesi'nde, önünde edebiyat dergileri ve Fransızca gazetelerle oturur, çift alyanslı sol eli şakağına dayalı, geleni geçeni gözlerdi.

Hüsamettin Bozok'u ve "*Yeditepe*"yi birkaç kuşak oldu, ne tanıyan var, ne bilen. Dergi artık çıkmıyor. Hüsamettin Bozok, adına konulmuş ödüller de yok, güncel olamıyor. Giderek çevresi eksilmiş. Vücudu ağırlaşmış. Ev kuşu. Evi seviyor.

Galatasaray'da, tam İngiliz Konsolosluğu'na dönerken karşılaştık. Geçende bir gündü.

Kırgın ve küskün değilmiş. İnaniyorum. Aynı

alçakgönüllülük ve gönül yüceliği ile kendini suçladı bana karşı. Birtakım ağrı ve sızılarından yakındı. Eskiden ayda mayda bir *Cemiyet*'e inerdi. Şimdi inmiyormuş, zoruma gidiyor, gözümde büyüyor... dedi.

Sarıldık. O gitti, ben kaldım.

Aklımda borcum. Ona olan borcum. Edebiyatta seçmedeki isabetkârlığını, gönderdiği ilk telif hakkını (o parayla postaneden sonra gitmiş, bir kilo pirzola almış, eve götürmüştüm. Bir paket de *Yeni Harman*. En pahalı cigaraydı çünkü) ve ona olan ödenmez borcumu düşündüm.

Bu yazı, gerçekte bir borç ödeme yazısıdır ey Hüsamettin Bozok. Geç kalsa bile.

İLHAMİ SOYSAL "Geçmiş Zaman Kipi İle"

İki yakasında iki işaret "topçu sınıfı"nı belirliyordu. Yedek subay üniforması giymişti ve "*Son Havadis*"te, Baki Kurtuluş'tan sonraki ikinci camlı odada sivillğe bürünmüş oturuyordu. Bir ara kalktı, geldi, yumuşak bir sesle:

"Siz, Tarık Dursun K. mısınız?" diye sordu elini uzatarak. Karşılığını beklemeden de ekledi: "Ben, İlhami Soysal'ım."

Günlerden bir cumartesiydi, vakit ikindiye yaklaşıyordu ve birçok insan; bir büyük garajın bodrumuna yerleşmiş "*Son Havadis*" matbaasında sıra sıra dikilmiş, "*Anadolu Kulübü*"nden patronumuz Cemil Sait Barlas'ın yollayacağı haftalıklarımızı bekliyorduk. (Sonradan öğrenecektim, "*Son Havadis*" gazetesiyle haftalık "*Pazar Postası*"nın hem yazı müdürlüklerini, hem de idare müdürlüğünü yapan Baki Kurtuluş -Tanrım, ne kadar çok renkli yelekleri vardı- "*Anadolu Kulübü*"nden para gelmesi yerine, Cemil Sait Barlas'a para gönderilmesi peşindeydi. Yıllar sonra bu avuntusuz beklemelelerdeki enayiliğimizi en sevimli bakışlarıyla ve gülerek yüzümüze vuracaktı.)

İlhami Soysal'la, o 1954'ler Ankara'sının serin güzlerinden birine rastlayan ikindili bir cumartesi gününde tanıştık. Yakın bir Anadolu kentinden gelmişti; askerliği bitince de Ankaralı oldu. Cemil Sait Bar-

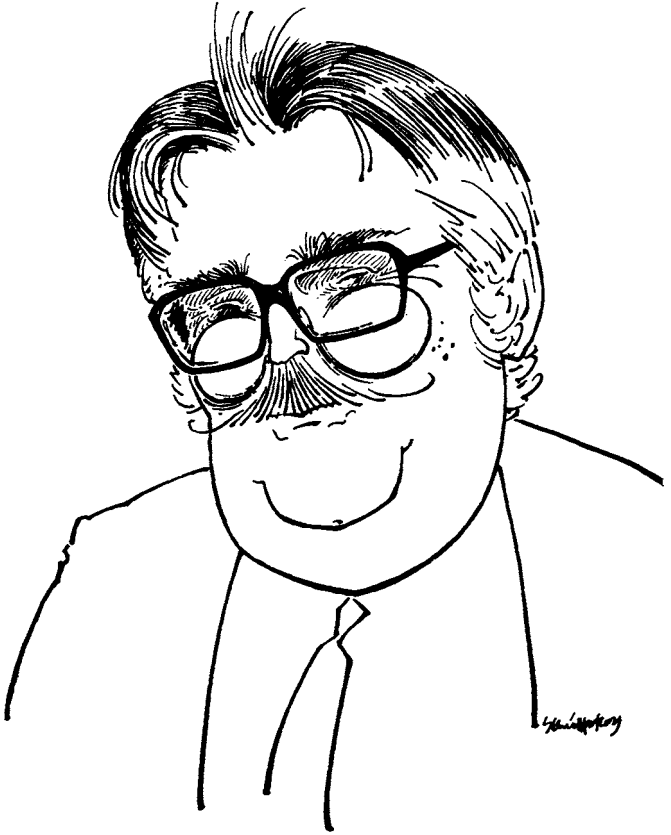
las'a ve Baki Kurtuluş'a inat, terhisten sonra gazetenin yazı işleri müdürlüğünü üstlendi.

Görülmemiş ve eşsiz bir kitap oburuydu. Gonderilen ya da elime geçen hiçbir kitabı kaldırıp atmayı ondan öğrendim. Günü gelince mutlaka işe yarayacağını, bir yazıda mutlaka konu edinilebileceğini bana o öğretmiştir.

Hırslıydı, ama bizimkilere benzeyen bu yanını açığa çıkarmamayı çok iyi biliyordu. Meslek olarak gazeteciliği seçti. Önce tek tek kurallarını öğrendi; çok titiz, çok dikkatliydi. Ama ne var, kuralların tümünü ezbere bilmesine karşılık, çok kez boş verdi onlara, çiğnedi geçti hepsini.

Çetrefil, biraz kılçıklı bir anlatımı vardı. Bu, gerçekte, yazarken edebiyatı iplmemesinden kaynaklanıyordu. Yazısına konu ettiklerini "edebi süsleme"ler yerine, olduğu gibi, süssüz püssüz okura iletmesinden yanaydı. Günlük gazete okuru ile edebiyat okurunun ayrı ayrı okurlar olduğuna inanırdı. (Doğrudur. Nicedir Çetin Altan, Türk deneme türünün en usta örneklerini gazetede verdi -de ne oldu? Hepsi de "edebi" yazılardı onlar, üstelik bir günlük gazete okuru için de fazla güzeldi. Çetin Altan'ın eskiden beri sövgülerle bezeli yazılarına -ve anlatım biçimine- alışkın okurlar için, çekiciliklerini, okunurluklarını yitirdiler birden. Yine eskiden "Çetin Altan da ne yazmış, ne demiş bugün?"lü bir ilgi vardı; şimdi yok. Yüz binler, Çetin Altan'ı binlere bıraktı.)

Bir dönemdi; İlhami Soysal'ı aldı, Çetin Altan'ların, İlhan Selçuk'ların, Aziz Nesin'lerin, Refik Erduran'ların ve Metin Toker'lerin sırasına çıkardı. Uğur Mumcu'nun sancaktarlığını yaptığı o "belgesel gazetecilik" ve "belgesel fıkra" türü, İlhami Soysal'la başlamıştır. Araya giren gözaltına alınmalar, tutuklanmalar, cezaevleri günleri sonucu; önce "Yeni Ortam"dan, sonra "Akşam"dan ayrı düşünce, kulvarına zorunlu olarak başka yazarlar girmiştir.

(Çizim : Semih Poroy)

Bir yazarın yazdığı yazılar nedeniyle, evinden gazetesine giderken güpegündüz ve ülke başkentinin ortalık yerinde dağ başındaymışçasına bir tabanca kabzasıyla vurulup bir otomobile atıldığı gibi kent dışına kaçırılması, sonra da ana avrat sövülerek bayıltılınca kadar dövülmesi de yine ilk kez İlhami Soysal'la başlamıştır.

Aşırı hiçbir yanı yoktu. Kişiliği (bütün yaşamı boyunca) buna tanıktır, yazdıkları da tabii. Böyle iken hep aşırılarla bir tutulmuş, "*demokrat*"lığı hep yanlış yorumlanmıştır. Anlatı biçiminin cilasızlığı, gerçekleri aktarmadaki "*merhaba kör kadı*"lığı ve ödün vermeye kesinlikle yanaşmazlığı; onu çok katı, çok aşırı biri diye tanıtmıştır.

Eşi, onun bu tutumuna çoktan alışkındı. Bir şeye daha alışmıştı; ne zaman radyolarda marşlar çalmaya başlasa, "*tevekkül*" ile yatağından kalkmış, gardrobun çekmecelerini açmış ve "*Sevgili İlhami*"si için içi çamaşır dolu "*hapishane bavulu*"nu hazırlamış, uykulu gözlerle kendisini seyreden İlhami Soysal'ın başucuna gelip:

"Bavulun hazır, canım..." demiştir.

Aradan bir saat bile geçmeyecek, kapıya dayanan bir askeri cip, İlhami Soysal'ı evinden alıp bilinmeyen bir 'semt'e doğru götürecektir. Bahriye Soysal, soğukkanlılıkla telefonun başına oturacak, ne kadar "*etkin ve yetkin*" tanışları varsa, hepsini arayarak durumu anlatacak ve hiç değilse en kısa süre sonra kocasının nerede, nasıl ve nice olduğunu öğrenmenin yolunu sağlamış olacaktır.

Soğuk, nerdeyse itici içine dönük biriymiş havasındaydı. O nedenle çabuk ısınamazdınız ona. Aslında çok dosttu, arkadaş canlısıydı, vefalıydı. (Çok kötü, bütün bu saydıklarımı dilli geçmiş zaman kipini kullanmadan şimdiki zaman kipiyle anlatmayı ne kadar isterdim!) Doğan Avcıoğlu'nun tabutunu, vapur-

da, Bostancı'dan Ada'ya kadar kucağında o taşıdı. Kaskatıydı ve ağlamıyordu. Yalnız gözbebekleri kıpkırmızıydı.

Gerçekçi olmanın başına sardırıldığı belaların sayısını, görkemini ve yıkımını o bilmedi, bilemedi. Desteklediği, omuz verdiği insanlar, yöneticiler, kurumlar ve partiler bile, yeri geldiğinde onu görmezden, bilmezden, tanımazdan gelmişlerdir. Bu saydıklarımından oluşan cenazesindeki kalabalığın timsah gözyaşlarına onun da en az benim kadar çok güldüğüne inanıyorum.

Alnına düşmüş düz saçları, modası geçmiş uzun favorileri ve yüzüne çok kocaman gelen gözlüklerinin ardından bir derviş hoşgörüsüyle bakardı onlara. Şimdi de çok yukarılardan bakıyor olmalıdır.

Yaşarken hiçbirine kırınlığını belli etmemişti. Kim bilir, kırıncı da değildi belki. Olanı biteni bir alacak, verecek sorunu yapmadı. Sanki önceden biliyormuş, bekliyormuş tavrı içindeydi hep. Karşı karşıya geldiğinde, insanı çıldırtacak bir hoşgörüyle bir kez olsun itiraz etmemiş, başkaldırmamıştır.

Geçmişte şair miydi, hikâyeci ya da romancı mı? Yaşamında sahiden şair bir İlhami Soysal'dı. Konuşurken çağdaş bir hikâyeci gibi kısa, anlamlı, bir o kadar da vurucu kelimelerle kurardı cümlelerini.

En açık yanı, inatçılığıydı. Yorgun düşen kalbi (düşmemeli miydi ki?) onu yataklara attığında, sigara kesinlikle yasaklanmıştı. Günde üç paket uzun Samsun içiyordu. Atlattı, kalktı yataktan ve günde üç paketi iki pakete indirdi; o da 'ancak.'

Tek doymazlığı yazı yazmaya 'idi'. Söyleyeceği, söylemesi gerektiğine inandığı o kadar çok şey vardı ki... Dağarcığı, tıka basa doluydu çünkü. "Kim"de çalıştı; "Pazar Postası", "Son Havadis", "Akis", "Yeni Ortam", "Milliyet" ve "Akşam" gazetelerinde (hepsinde ben de vardım onunla) de. Bir aralar "Va-

tan"a karşı bir "Hür Vatan"da da oldu. Kiminde yazardı kiminde yazı müdürü. Kiminde genel yayını yönetiyordu. Çalıştığı bu yayın organları onun kişiliğiyle kaleminde herhangi bir değişim yaratmadı. Eskinin İlhami Soysal'ı ne idiyse, hep o eskinin İlhami Soysal'ı kaldı. Ankara'daki İstanbul gazetelerinin temsil büroları arasında en iyi "şef"ti o. Şimdi adları ünlenmiş ne kadar Ankara kökenli iyi gazeteci varsa, hepsi İlhami Soysal'ın "rahle-i kürsü"sünden geçmiştir.

Meslekte (o gün için) elemanlarına karşı en sevimsiz fakat öğretmenlerin en iyisiydi. Araya koyduğu mesafe, zor beğenirlik, sözde soğukluğu ile haber kovalatmaktaki acımasız "şef"liği, bir haberi birden çok yazdırması... başarılı öğrenci olmanın koşullarıydı.

Bir aralar gazetecilikten zorla emekli edilmişti, haftada bir kez yazdırıyorlardı. O da bir büyük ansiklopedinin binlerce maddelik gayya kuyusuna düşmüştü. Gittim ve gördümdü, hatırlıyorum; nedensiz bir hüznün çökmüştü yüreğine.

O hüznü İlhami Soysal'la birlikte hep taşıdım

FERRUH DOĞAN

"Kırmızı Kedi"

Bizimkilerden biri taktı bu adı ona; ya karım ya da oğlum. 'O günlerde Ferruh Doğan'ın saç sakalı şimdiki gibi beyazı çok kırmızısı az değildi. Kudretten kırmızıydı. Kaşları bile. Onca kırmızılık içinde baktığı insana göre değişen renkte gözleri vardı; yani, dost bildiğine dost renkte, hazzetmediğine de hazzetmediği renkte.

Sözün burasına bir mim koyuyorum: Mim karında bir nokta. Ferruh Doğan'ı Ferruh Doğan yapan budur çünkü. O, sevdiğini yllandırarak sever, sevmediğini ise günlere sık sık yatırarak. Sizi sevmişse, sizi seviyorsa Ferruh Doğan'a sonuna kadar güvenebilirsiniz. Hiç umulmadık meclislerde, satır aralarında, hatta sürç-i lisanlarda bile, size kanat gerer, sizi savunur; siz; sizden habersizken o, önünüzde, arkanızda, yanbaşınızda, ansızın bitivermiştir. Yalın dil, yalın çizgi size ait her türlü saldırıları engeller.

Peki, ya size karşı ise?

O zaman mizahın, taşlamanın, alayın ne anlamlara geldiğine (birazcık) içiniz ürpererek tanıklık edersiniz. Birilerinin nasıl tuzlanarak, yağlanıp sirkenenerek, dillenip budaklandırılarak (ve dahi) çizim çizim çizgilendirilerek nasıl binbir parçaya ayrıldığıнын tanığı olursunuz.

Kuşağı içinde karikatürcü olarak her şeyi ile ayırır; çizgileri ile, karikatüründeki ana fikri ve getirdi-

ği eleştirisi ile, hatta imzası ile. En sade çizgi, Cemal Nadir'dedir. Ferruh Doğan ondaki bu zor *sadeliği* daha da *sadeliğe*, daha *sadeliğe* indirgemıştır. '60'larda 'Vatan' gazetesi Adnan Veli ve Mehmet Kemal'le birlikte; 27 Mayıs sanıklarının Yassıada duruşmalarını izlemek üzere, Ferruh Doğan'ı da görevlendirmişti. Bu üçlü için dönemin anlı şanlı muhalefet organı "Dünya" gazetesinin Bedii Faik'i, üstü yok bıyıklarının altından gülümseyerek "iki gazeteci, bir *de cetvel*..." diyecektir.

Cetvellik, Ferruh Doğan'ın yuvarlamaya bir türlü gönül vermediği keskin, sert, nerdeyse dümdüz diye nitelendirilecek ödünsüz çizgilerinden kaynaklanıyordu. Giderek yaşlanması; Ferruh Doğan'ın çizgilerini hiç kuşku yok, etkilemiştir, ama çok az etkilemiştir; hâlâ eski *cetvelliğini* (zamanın baskısına bu da bir başkaldırı sayılabilir mi? Ferruh'a sormalı bunu) korumaktadır.

Ama bu *cetvelliğe* geliş evresi, epeyi uzundur. Bunun sonunda bir kişilik kavuşmasına varması da onun yararınadır, bugün kimselere benzemeyen Ferruh Doğan'lığını (bence) buna borçludur.

Ferruh Doğan'ın sevdiği kişiyseniz, onunla dünyanın en ucuna gidin, kârlı çıkarsınız. Her alanda, her konuda; rakı sofrasında, yolculukta, giyim kuşamda, söyleşilerde, seçici kurullarda, seçimlerde, kongrelerde çok uyumludur. Tabii sizinle uyuşmuşsa, uyuşuyorsa...

Çizgisindeki esprisi de, konuşurkenki esprisi de benzersiz gözlemciliğinden gelir. Çok baktığını, sizi iğneden ipliğe dikizleyip dışınızda bir kişilendirmeye götürdüğünü hiç anlayamazsınız. Her şeyinizi özellikle sizi siz yapan yanınız neyse o yanınızı belleğine nakşeder. Sonra bir gün ya çok anlamlara gelen iki kelimecikle ya da iki keskin *cetvel* çizgisinde sizi size sunar; size ve başkalarına.

(Çizim : Ali Ulvi)

Her şeyi sizden ve herkeslerden önce bilir. Üstelik doğrusunu bilir. Antenleri yedi iklim dört bucakta gerili bir dünya haber ajansı gibidir. Görür ve duyar. Görmedikleri ile duymadıkları ise, ona gönüllü taşınır.

Yargıları sağlıklıdır. Bu yargılarında yanılma kapısını hiç açık tutmaz. Yargıladığı, kendi denek taşına vurduğu kim olursa olsun, gözleyin ya da üzerine gidin bakın; Ferruh Doğan'ı çok haklı bulursunuz.

Belleği (onu tanıdığımdan bu satırların yazıldığı güne dek) insana ürküntü verir. Unutmaz ve her şeyi hatırlar. Artık geçmişte kalmış, yüzleri bile eskiyip yitmiş nice kişileri Yaşar Kemal'den daha büyümlü kelimelerle, içine az biraz mizahın tadıyla tuzu katılmış çarpıcılık yüklü canlı çizgilerle size yeniden hatırlatır, yeniden aranızda getirir onu, yeniden yaşatır. 'Evet' dersiniz içinizden; 'doğru, o, öyleydi işte... O, öyle biriydi...'

Paylaşımıcıdır. Güzel adına ne varsa, ne görmüş, ne duymuş, ne öğrenmişse hemen birileri ile paylaşmaya kalkar. Bu paylaşımında insan yanının ekşiğini, fazlasını kendisinden arındırır. Onun güzelinden pay alırsanız, çocuksu bir sevince kaptırırsınız onu; o zaman gözlerine bakın, gözleri ellili yaşların gözleri değil, yaşlı yıllara vurulamayan çocukluğumuzun o kıvılcımlı, arı duru, hınzır gözleridir.

Onu pek çok iyi tanıdığımı iddia etmiyorum. Söz gelişi, bir Ferruh Doğan kadar Ferruh Doğan'ı tanıyamazsınız. 1989'da Ali Ulvi'nin (belki) flomas-terle çizdiği Ferruh Doğan, Ferruh Doğan dışında en iyi tanımın Ferruh Doğan'dır. Siyah- beyaz, fakat yine de Kırmızı Kedi'liği çok aşikâr bir Ferruh Doğan'dır bu. Saçı düz ve sık (sakalı da öyle) kaşları kediliğinin duyargaları, gözleri kedilik kısıklığında, ufacık dik kulaklı, munis munis bakan bir Ferruh Do-

ğan'dır. Burada tek kusur ya da Ferruh Doğan'ın Ferruh Doğan'lığına en ufak bir katkıda bulunmayan şey; Ali Ulvi'nin görkemli narsisizmidir. Çizdiğini bir çatana zoruyla sağa çekerek dengesizleştiren kocaman imzası yani.

Ama, itiraf etmem gerek; en doğru Ferruh Doğan, Ali Ulvi'nin bu Ferruh Doğan'ıdır.

Ali Ulvi'nin, onun Kırmızı Kedi'liğini gözardı etmeyi unuttuğu (ya da bir türlü gözardı edemediği) Ferruh Doğan da, gerçekte bu Ferruh Doğan'dır zaten.

GARY COOPER

"Tam Öğle Vaktiydi"

İki yarı kürede de mevsimler birbirleriyle uyuşmaz. Bunu öğrendiğimde çok şaşırmıştım. (Ocak ayında ve Latin Amerika'da insanlar denize giriyorlardı.)

Usul usul çiçeklenmiş bahçedeki kayısı ağacına camdan bakarken aklıma geldi. Birden. Bundan yüz yıl önce, 1800'lü yıllarda ve Vahşi Batı'da, bu yarı kürede mevsim ilkbahara dönüşmüşken acaba oraları hangi mevsimi yaşıyordu? Yemişe durmuş yaban incirlerinin mevsimini mi? Gözün alabildiğine bir sınırsızlıktaki kıraç ovalarda giderek kuruyup çürümeye yüz tutmuş daladikenlerinin sararıklığını mı?

Bodur ve boysuz bir lokomotifin çektiği üç vagonlu trene çölle ovanın bitimine rastlayan nohut odalı istasyondan yine karşıcı çıkanlar var mı? Jack Elam ve arkadaşları hapisaneden özgürlüğüne kavuşmuş o çirkin, o Lee Van Cleef suratlı dördüncü adamı bekliyorlar mı yine?

Diri görünüşlü fakat yorgun atlar, terkilerinde asılı Winchester 75 tüfeklerine özgü ağırlığın yorgunluğunu arada bir ayak değiştirerek atıyorlar mı?

Ben bu yazıyı yazarken karşımdaki saatin akrep ve yelkovanları kendi başlarına buyruk ilerliyorlardı. Öğle olmak üzereydi ve öğle olacaktı nerdeyse. Adını unuttuğum o küçük, bir avuçluk kasabada da vakit ilerliyordu mutlaka ve Şerif Gary Cooper, kim bi-

(Çizim : Semih Poroy)

lir kimin armağanı gümüş cep saatini yelek cebinden çıkarıp vaktin kaç olduğuna bakıyordu. Evet, orada da öğle olmak üzereydi.

Ah, öğle vakti! İzmir'in öğle vakti! Küskün ve gözleri yerde bir güneş; göğün ortalık yerine tırmanırken kent, asfaltlarıyla, paket taşlı ara sokaklarıyla, Hisarönü'ndeki terbiyeli kumruların hu huları, kehribar tesbih koleksiyonlarına karşı bir sıra dükkânlardaki sahibini bulmamış çeyizliklerden taşan patiskanın, ipek ipliklerin ve dantel işlemelerin el değmedik apre kokularına karışırken; topraklarında karanfil, hatmi, hercai menekşe, sardunya, nazlı hanımelleri, katmer güller, Japon menekşeleri arsız kökleriyle alıcılarını beklerken, görkemli kafeslerinde muhabbet kuşları minicik el aynalarında fiyakalı tuvaletlerini yaparken, İnciraltı'nda hoyrat ve yalınayak balıkçılar gözleri kaymaya başlamış havuz çipuralarına kokmuş körfez suyu serperken dingin ve imbatsız İzmir denizine vurur.

Çatalkaya'da tek bir bulut izi yoktur. Balçova'dan dağa salınarak teleferik çıkarken, dağdan Balçova'ya bir ikincisi inmektedir. Yamanlar'dan doğru ince bir çoban ateşinin erken dumanı tüter.

Kent, güneşin tam tepeye varmasıyla birlikte elini ayağını çekecektir. Her şeyden. Benim o dediğim saatlerde ve yaz aylarında çıkın İzmir sokaklarına, insana rastlayamazsınız. Ölü bir kentteyim sanırsınız kendinizi. Evlerin bütün pencereleri açıktır. Eski İzmir evlerinin sokak kapıları da. O evlerin kadınları, taşlık hayatla birlikte kapı önlerini de sulayıp süpürmüşlerdir. Güneş her şeyi bir anda kurutur. Bir anda. Bir anda ıslaklıklar uçar, izi kalmaz. Ne suyun, ne serinliğinin. Havayı bir buhar doldurur, insanın kaşları terler. Evlerin nasılsa kalmış mendil kadarlık bahçelerindeki süs limonları ağaçlarında çekirdek çatlatır, sesini duyarsınız.

Her şey usuldan ve yavaştıdır. Ağlayan çocukların sesini duyamazsınız. Ağlarlar elbet, ama içlerini çekerek ve seslerini yutkunarak. Hayatlıklarda oturan kadınlar, ellerindeki tıgla kanaviçe ipliğini serseri kırlangıçlar kadar uçar ve delişmen; sallayıp dolayarak iş işler, çok az konuşurlar. O da en alçak sesleriyle.

Gönülsüz bir vapur Konak'tan kalkar, kararsız bir yol tutarak uzaklaşır Pasaport'a doğru. Topaltı'ndan, hâlâ kesilmemiş ve haracı alınmamış zeytinliklerin altından bakarsanız; aynı vapurun hem Pasaport'a, hem Alsancak'a uğrayacağına hükmedebilirsiniz. Burnu onu gösterir. Oysa, cam gibi parlayan denizde gider gider ve tam Karşıyaka yolunun ortasındaiken birden yokoluverir.

Evet, tam öğle vaktidir artık. Saatlerin hepsi tam öğle vaktini göstermektedir. O öğle vaktini bir tek filmde görmüştünüz, hatırlayacaksınız. Yaz İzmir'inin herhangi bir öğle vaktini çok andırıyordu. Her şeyi ile. Sıcak, göz kamaştıran keskin aydınlığı, insanı kabullenmeyen gölge vermezliği, tüyler ürperici sessizliği ve beklentilerin tedirgin eden sarmalıyla...

İşte tam o sırada Şerif Gary Cooper, yakışıklı bir soğukkanlılıkla saatini çıkarıp, bakmıştı. Evet, tam öğle vaktiydi ve trenin de tam gelme saati.

Sıkıntıyla içini çekti. (Hepimiz öyle yapmaz mıyız?) Saatini yeniden yelek cebine koydu. (Evet, saatlere bakılır ve yeniden alındıkları yere bırakılır.) Biz, belindeki tabancasını da çıkarıp bakmasını, içindeki kurşunları (yerinde mi, değil mi, namlu ağzına sürülmüş mü, sürülmemiş mi?) bir kez daha gözden geçirmesini bekledik.

Bunu yapmadı. Çünkü korkuyordu ve korkan insan, yapacaklarından birini mutlak, eksik bırakır.

İçini çekti yine. Hayır, sıkıntıyla değil, korkuy-

la. (Doğrusu, ben de en az onun kadar korkuyordum.) Çünkü vakit yoktu, çünkü tam öğle vaktiydi ve tren geliyordu.

Jack Elam'ı gördüm. Patlak gözerinin içi gülüyordu. Çünkü tam öğle vaktiydi, çünkü tren geliyor-du ve intikam saati çalmak üzereydi.

Sabırsız atlar beklemekten usanmışlardı, sağrı-ları titriyordu onların da. (Korkuyu ve yaklaşan tehli-keyi önce atlar sezer, biliyor musunuz?)

Tozlu çizmelerinin mahmuzlarını şakırdatarak (ve asla Gary Cooper gibi yürümeyerek) üç tahta ba-samağı aşıp yola indi, bize doğru yaklaştı ve durdu. Omuzlarının hemen üstünden demiryolunu görüyordum. Boş ve ıssız. Güneş altında raylar parlıyordu.

Grace Kelly o sırada kendisini Gary Cooper'dan temelli alıp götürecek arabaya bindim bini-yorumdu. Kaçınılmaz bir kopuş. Ayrılık. Geri dön-mezlik ve sonsuz gidiş. (Aynı anda, İspanya'da da vakit öğleyi bulmuştu. Ama orada zaman en azın-dan bir altmış, yetmiş yıl sonraydı ve bir dağ başın-da durdurulan bir arabadan elleri arkasına sicimle bağlanmış, kara kaşlı, sürmeli gözlü gencecik bir adamı indiriyor; ite kaka eski, yıkık bir evin duvarı dibine götürüyorlardı. Duvar dibinde gözleri bağlı başka yaşlıları da vardı ve onlar; gözleri açık, yanla-rına getirilen kara kaşlı, sürmeli delikanlıyı görmü-yorlardı. Sonra onu da öbürlerinin yanına koydular. Omuzları apoletli, şapkasının siperliğine kadar alnı ve saçları tere batmış bir küçük subay arkasında bekleyen bir manga askere döndü, komutunu verdi: "Dikkat, hazır ol, silah omza!" Askerler silahlarını omuzladılar: "Nişan al!" Askerler nişan aldılar. Her askere bir insan düşüyordu. Gez... Göz... Arpacık... "Ateşşşş!"

Küçük subayın sesi neden çatallaşarak çıkmıştı?

Ölene dek, çünkü daha sonra uzun yıllar yaşamıştı, bunu bulup kendi de çıkaramayacaktı.

Askerler ateş ettiler. Hayır, silah seslerinden ürken kuşlar ağaçlardan gökyüzüne uçuşup tedirginlikle dağılmadılar. Çünkü kıraç bir dağbaşıydı. Çünkü çevrede tek bir ağaç bile yoktu ve kuşlar kan kokusundan nefret ederlerdi. İspanya'nın akbabalarıyla kargaları bile. Hepsi düştüler. Önce sarsıldılar. Göğüslerinden ve omuzlarından. Sonra başları yumuşacık önlerine düştü, sonra dizleri kırıldı ve içlerinden yalnız biri, kapaklanarak toprağa yüzüstü düştü, diğerleri yana, birbirlerinin üstlerine düştüler. Teker teker. Sıra ile. Bir Cumhuriyetçi disipliniyle. O toprağa yüzüstü düşeni tanıyacaksınız: Lorca'ydı adı, Federico Garcia Lorca. Hani şu ruhu o an kuş olup hâlâ İspanya göklerinde uçan erkek Sevilla güvercini... En çok da mevsiminde portakal ağaçlarının çiçekli dallarına konarak dem çeken güvercin. Ey bellek, hadi bize yardım et, yardım et ki Lorca'yı hatırlayalım, hatırlayalım ve şairler, boşuna ölmemiş olsunlar!)

Yalnızlık, insana vergi değildir. Gary Cooper, ne şerif iken, ne mahcup delikanlıyken, ne beyzbol oyuncusu, ne kahraman doktor Wassel iken; ne maceralar kralı Buffalo Bill, ne gözdemiz Marco Polo iken de yalnızlığı hiç sevmemiştir. Çünkü o bizim özdeşimizdi ve biz de yalnızlığı sevmiyorduk hiç.

Onunla çok serüvenler yaşadık. Hayır, sonradan, görülen filmlerinde sizin özdeşleşmeniz gibi değildi bizimki. Her şey yerinde ve zamanıyladır da ondan. Biz yetişir ve büyürken, Gary Cooper da bizimle birlikteydi. Her zaman bize arka çıkmıştır, her zaman bize yoldaşlık etmiştir o.

Sevmenin tadını onunla çıkarmıştık. Unutmadım. Namuslu olmak, bir şeye bağlanmak, kalleş olmamak, kadınlara sevecen yaklaşmak (ve onlardan

hafifçe ürkemek), ikinci ben'imizle yalnızlığımızı yenmek... Gary Cooper'ın bize örneklediği olgulardı. Unutmadım. O bizi beyazperdede temsil ediyordu ve biz de dostluğunu yücelterek onu gerçek yaşamda temsil ettik. Her zaman.

Gary Cooper yaşadığımız sayısız öğle vakitlerinin ikisinde (en çok "*High Noon*" ve "*Love in the Afternoon*"da) de bizi yaşadı, biz de onu. Şerif Gary Cooper olduğunda, Jack Elam ve öbür dört kötü arkadaşına karşı yanında kim vardı onun? On beş, yirmi dakika önce nikâhına aldığı ama yine aynı on beş yirmi dakika sonrasında onu yapayalnız bırakıp düpedüz kaçtığı karısı Grace Kelly mi?

Hayır, total Lon Chaney ile tahta tabancalı, silahşör olma sevdasındaki düş çocuğu o oğlancık ve... biz. Evet, biz! Onu hiçbir filminde ne kızilderilere, ne Cengiz Han'ın adamlarına, ne rakip New York Giant'larına, ne Teresa Right'in mültimilyarder babasına, ne Quaker olup onu ille de silaha sarılmasında direten askerlere karşı yalnız bırakmadık. Hep yanında olduk.

O, bu dostluğumuzu yadsımadı. Nankörlük etmedi hiç ve arada bir, rejisöründen kaçırarak, kocaman beyaz perdenin içinden bize yarı mahcup, yarı kaçamak fakat tümüyle dost bakıp bunu kabullendiğini gösterdi.

Sonra bizi yanına aldı. Korkusuzca kâsabanın İzmir'in yaz sıcağındaki ıssızlığına eş düşmüş sokaklarından geçirerek istasyona götürdü. İstasyon, çocukluğumun Bostanlıköy İstasyonu'na benziyordu. Arkasında bostanlar ve uzamış kargılıklar vardı ve gözleri bağlı yaşlı bir at dolabı döndürüyordu.

İstasyona geldik. (Biz gelene kadar tren de gelmişti ve Jack Elam'la kötü arkadaşları silahlarına el atmışlar, bizi bekliyordardı.)

Çatışma çok kısa sürdü. Çünkü vakit yoktu ve öğle geçiyordu. Jack Elam ve arkadaşları cezalarını

buldular. (Senaryo gereği değildi bu. Gary Cooper bizimle olduktan sonra Jack Elam ve arkadaşları kim oluyorlardı ki?)

Gary Cooper ölmedi.

Bir kez öldü. Bir tek kez. O da Buffalo Bill'di. Jean Arthur'u (o deli fişek, çamsakızı Calemity Jane'i) seviyordu. Şimdi düşünüyorum; Gary Cooper'in (aslan Buffalo Bill'in) yakışığı mıydı Calemity Jane? O Gary Cooper ki, (Buffalo Bill bile olsa) o güne dek ancak ve ancak bizim rızamızla bir kadına yan gözle bakmış, bizim rızamızla onu öpmüş, kollarına almış ve *'mutlu son'a* gitmişti.

Calemity Jane'de bir uyumsuzluk yok muydu? Ah, biz biliyorduk bunu, ama Gary Cooper'ı uyaramıyor, ona anlatamıyorduk bunu. (Ve o filmde, şimdi çok iyi hatırlıyorum: Gary Cooper, o onca yıllık dostumuz, arkadaşımız Gary Cooper, bir kez olsun rejisöründen kaçırarak, kocaman beyaz perdenin içinden bize yarı mahcup, yarı kaçamak fakat tümüyle dost bakmamıştı. Evet, bakmamıştı. Ah, aşk, bizi bağışla, biz o yaşlarda seni bilmiyorduk.)

Ve öldü. Evet, öldü. *Saloon'da* çekip vuruverdiler. Ama sanki ölümü istemişti, bile bile kötü insanların kurşunları önüne durmuştu. Yoksa... O uçan kuşu, seken tavşanı, gölgesiz haydutu anında vuran Gary Cooper'di.

Vuruldu ve düştü. Ağır çekimde ve yavaş yavaş. Ölümle dans ediyordu sanki. İkisi de çok hafiflemişlerdi. Uzun bir dönüştüydiler. İkisi de. Sonra yine ikisi (ölüm ve o) birlikte dizleri üzerine indiler. Yavaşça ve...

Ölüm onu bıraktı. Çünkü Jean Arthur yetişmişti ve Gary Cooper'in tam sırtı yere gelecekken kollarına aldı onu. Başını göğsüne bastırdı.

Gary Cooper gözlerini açtı, bakiştılar. (Ne ga-

rip, hâlâ bize bakmak  aklına gelmiyordu.   l  yordu ve artık rejisörü vızgelirdi ona. KaçamaklıĒa, mahcupluĒa yer yoktu ve biz ondan önce davranmış, dostça bakıyorduk ona.) Bir şey s  leyecekti, söylemedi. (Belki söyledi, i imiz çekilmişti ve kulaklarımız uĒulduyordu, duymamış olabiliriz.)

Bize bakmadı. Hiç bakmadı. (Allah kahretsin!)

AHMET TEVFİK KÜFLÜ

"Düşler Eskimez"

Soruyor. Güneş gitmiş, akşam yakın. Komşu balıkçı dükkânında tepeden sarkan çıplak ampuller yanmış. Antalyalı bir lağos, baygın. Ege'den uçakla Yenişehir beylerine getirtilen kocaman çipuraların gözleri henüz kapanmamış. Bir rüzgâr esse... diye düşünüyor olmalı çengellere asılı kalkanlar; bir rüzgâr esse, kendi kokumuzu yeniden biz de duy-sak...

"Evet," diyorum. "Kadın, tam karşı kaldırımında durup bekliyor. Tek başına. Yalnız."

"Ama, çok güzel..." diyor.

"Evet, çok güzel. Çok albenili ve çok genç..."

"Elinde bir karanfil olacak mı?"

Tabii, elinde bir karanfil olacak. Çünkü...

"Kadın, elinde karanfil, kameraya doğru gelecek..."

"Evet!"

"Tam bize yaklaşmışken, n'oluyordu?"

"Tam bize yaklaşmışken değil, bize yaklaşmış, bizi, yani kamerayı geçerken, o..."

"Evet, haklısın. Yani, bizi geçerken demek istemiştin ben de..."

"Bizi geçiyor, geçiyor, kadını boşaltıp çıkarken elindeki karanfil, acelesinden düşüyor."

"Yere?"

"Evet, yere düşürüyor kadın."

O günlerde nane kokulu sigaralardan içiyordu.

Belki *Çamlıca*, belki *Uludağ*'dı adı. Kasa kenarındaki küllükten yanar sigarasını alıyor, heyecanlı bir nefes çekiyor, bana dönüp:

"Ve... bir araba gelip kadının yere düşürdüğü karanfilin üstünden geçiyor, eziyor, tamam mı?" diyor.

Bakışıyoruz. Bir kadın... Yere düşen bir karanfil. Kırmızı. Sonra o karanfili çiğneyip geçen bir araba. *Hususi*. Taksi. Dolmuş. Kamyon ya da kamyonet. Sonra kamera ağır bir zoom ile yerdeki ezilmiş karanfile yaklaşıyor. Ey ezik karanfil, seni nasıl unuttur, nasıl unutturduk k!

Söyleyince gülüyor. Gülüyoruz karşılıklı. Eskişehirli yüzünde gözleri parlıyor. Evet, bir gün, ölmezden önce bir gün, biz bu filmi yapacağız. Ne olursa olsun! Kadın (her kimse, o kadın) karşı kaldırımda duracak, kameranın arkasından benim "*motor!*" dememi bekleyecek. "*Motor, gel!*" Ve yürümeye başlayacak. Ağır, güvenli, seven. Elinde karanfil. Kırmızı ve yeni tomurmuş.

Biz bu tutkuya kendimizi kaptırdığımızda yaşlarımız yirmilerin henüz başlarındaydı. İğrenç Ankara. Kuru yazlar ve karsız geçmeyen kışları ile. Sıhhiye'den Kızılay'a doğru çıkışta, uzun sonbaharların dışı atkestaneleri. Özen'in pastanesinde Ataç oturuyor. Saatlerinizi ayar edebilirsiniz. Ya Atatürk Lisesi'ndeki edebiyat dersinden ya da Çankaya Köşkü'nden (çünkü Köşk çevirmeniydi) çıkmış, tıngır mıngır gelmiş ve caddeye bakan incecik setüstünde bir masaya tam vaktinde kurulmuş; Fransız gazetelelerin edebiyat eklerini okuyor. Ağır gözlüklü, sinek kaydı tıraşlı, dört bir yanına yaklaşılmazlık hendekleri kazdırmış. Ağır adımlarla ve gözaltından onu süzerek geçiyoruz. O, Ataç çünkü ve bizim saygıdeğer yazarımız.

Semih Poroy

(Çizim : Semih Poroy)

O günlerde Ahmet (Tevfik) Küflü, hiçbir şey değil. Kenar köşe, çıkıp çıkmadığı tartışmalı bir Ankara gazetesinde çalışıyor. Kimle? Turhan (Deli) Aytul ile. Onun hocası Aytul. Ve gençliğimizin rüzgârlı günleri. Posta Caddesi... Kürt'ün Meyhanesi. Tanrım, Orhan Veli'yi, Cahit Sıtkı'yı, Fethi Giray'ı, Salim Şengil'i, Suphi Taşhan'ı, Mehmed Kemal'i, Ahmet Muhip Dıranas'ı etrafları sivil polis masalarıyla ablukaya alınmış olarak o meyhanede bulabilirdiniz. Hepsi şair. Hepsi ünlü. Hepsi... Bir tek Salim Şengil hikâyeci aralarında. Ama, kulak verin, onun da şiir konuştuğunu duyabilirsiniz.

Kürt'ün Meyhanesi'ne biz de gidiyoruz. Kıyı bir masadan onları gözlüyoruz. Biri (Geçmiş zaman şimdi, hatırlamıyorum; belki Ahmet Küflü hatırlar) bir şiir okuyor. Teklemeden ve hiç kekelemeden. (Bir gün o şairlerin yayıncısı olacağını ne Ahmet Küflü bilebilirdi, ne ben, ne babası Hacı Küflü. O gün, biz ikimiz, yalnızca meyhane seyirciliği yapıyorduk.)

Günlerden bir gün, Sakarya Caddesi'ndeki küçük havlucu dükkânının bitişiğinde bir kitapçı dükkanını (sanki) kendiliğinden açılıvermesin mi? O şairler, o yazarlar, o çizerler takımı dışı dar, içi geniş o dükkânın müdavimleri oluvermesinler mi?

"Yayıncılığa başlasak mı?"

Başkasının yayınlarını satmak başka şeydir, başkalarının kitaplarını basıp yayınlamaya sokmak başka şeydir. Başlamalı, ama ne ile, kimin kitabı ile?

Suat Taşer dedi ki... O günlerde, radyo, en görkemli günlerini yaşamaktadır. Suat Taşer de insanın içine işleyen o benzersiz sesiyle bize "*Binbir Gece Masalları*"nı anlatmaktadır. Satar mı? Canım, bunca radyo dinleyicisi var. Bunca yaygınlık, bunca reklam... Değil mi ama?

Ve "*Binbir Gece Masalları*" Ve Ümit Yaşar Oğuzcan'ın keşşâflığını yaptığı bir antoloji. Şaşırtıcı

ve ilginç: "*Garip Şiirler Antolojisi*" Kapağı Turhan çiziyor, biliyor musun? Vallahi, çok güzel.

Kısa bir ara. Hayatın ve sinemanın "*beş dakika istirahat*"ları. Durgun bir göl ve esen rüzgârda ürperten sular. Yaşadığımız günlerin göğünden pembe bulutlar geçiyor. Ah, deli gençliğimiz bizim!

Nerde içilmişti? Hayır, yanılıyorsunuz, Kürt'ün Meyhanesi olamaz. Olamaz, çünkü Saraçoğlu Mahallesi'ne oradan kalkıp gitmek, dünyanın bir ucudur. Demek ki... Demek ki, biz başka yerlerden gelmişiz, Saraçoğlu Mahallesi'ndeki bir dizi akasyaların altına oturmuşuz. Gece. Yıldızlar. Belki yaz. Evet, tabii yaz. Kaldırıma başka hangi mevsimde sere serpe oturabilirsiniz, değil mi?

"Ben evleniyorum, dedim. Birdenbire. Habersiz. Başı sonu olmadan. Hemencecik.

Hepsi de şaşırmış, gözlerini aranarak bana bakmışlardı. (Kimler? Evet "Tevfik Akdağ, Yılmaz Gruda, İlhan Berk, Ülkü Arman, Bekir Çiftçi, Ahmet Oktay. Belki. Belki Ahmet Küflü. Evet. Ahmet Küflü ve mutlaka.)

Deliymişim. Vakit miymiş. Daha yaşıım ne başım neymiş benim. Hem... Şunun şurasında... Ne yaşamış, ne görmüşüm ki hayatta. Vah sana, vah bana, vah bize çocuklar!

"Sen evlen!" dedi Ahmet Küflü. "Boş ver bize!"

Ve ben dünyaya boşverdim o saat.

Ama aynı şeyi de ona yaptım. Sinema kitapları konusunda da. Tutku, dinmek bilmiyordu. Önce (ikinci yayın evresinde ve bu kez iş, çok ama çok ciddi idi.) Ingmar Bergman'la başladı: "*Yaban Çilekleri*". Tamam da. Bergman kimdi, kim tanıyordu Bergman diye birini? Ben, Ahmet Küflü, Nijat Özön, Semih Tuğrul, Çetin A.Özkırım ve bir de Ali Gevgilili. "*Yaban Çilekleri*"ne Bergman önsözünü

yazmak bana düştü. (İkinci kez de sinema kitaplarına giriştik. Ne yapabiliirdik ki başka? Madem o karanfilini elinden düşüren kadının filmini çekemiyorduk, yerine sinema kitapları yayınlardık biz de. Hıh!)

Kim derdi ki... Hiç kimse. Ahmet Küflü kafasına koymuştu bir kez; yayıncı olacaktı, yayıncı ve büyük. Oldu da. Güle oynaya, savaşlar vererek, acı çekerek, sağlığını kumara yatırarak. Hepimiz vardık: Ben, Ümit Yaşar Oğuzcan, Nijat Özön, Cevdet Kudret, Sunullah Arısoy, İlhami Soysal, Baki Kurtuluş, Muzaffer Uyguner, Attilâ İlhan, Sevgi Özel, Ayla Kutlu ve yazarlıklarının yanı sıra yüce yüce profesörler... (Ankara, yıllardır Ahmet Küflü'den sorulur. Herkes onu tanır, o herkesi. Eskiden önce küçük, sonra büyüyüp genişleyen kitapçı dükkânına gelinip gidilirdi. Derken yol değişti, Meşrutiyet Caddesi'ndeki yayınevine gidilir oldu. Ankaralılar, İzmirli-ler, Adanalılar, Diyarbakırlılar, İstanbullular... Ünlü kişiler, yeni ünlenme heveslileri ve ünsüzler.. Koltukaltlarında telli telsiz dosyalar, karalama defterleri... Ahmet Bey mi efendim? Evet, buyrun, ben Ahmet Küflü efendim. Çay! Tanrım, Bilgi Yayınevi'nde bu ülkenin en büyük çay harcaması yapılmaktadır. Her gün ve her saat. Başı bağı, yüzü akça pakça, sessiz ve suskun bir genç kadın siz oturduğunuz sürece çay bardağınızı gözlemektedir. Son yudumu alır ve bardağı ağzınızdan tam indirmektedir... Önünüze dumanı caba, yeni bir bardak çay daha konacaktır. Ve cigara. Buyrun, yakmaz mıydınız? Geçmişte naneli Uludağ ya da Çamlıca. Şimdilerde *Parliament*. İçin ve ölün. Size yakışır.)

Bir vakitler Ankara'dan dışarı adımını atmazdı. Yıllar ve yıllar yılı. Ona güneşi, altın kumları, antik heykelleri, yüksek sesle konuştuğunuzda kendi sesinizi duyup içinizin ürperdiği geçmiş zaman tiyatrolarını, bir asma çardağı altında ıslak mayolarla oturup

elde buzlu içkileri yudumlamanın keyfini anlatmayın. Boşunadır. Dinlemez diye mi? Hayır, iplemez, tınlamaz diye. Yoksa, çok iyi dinleyicidir. Sizin düşlerinize yürekten, coşkunun doruklarına çıkarak katılır. Fakat... Ankara, Ankara'dır ve Ahmet Küflü, Ankara'yı o kadar çok sever, o kadar çok sever ki...

Sonra gün geldi, bir patlama oldu. Patlama ve değişim. Biliyor musun, İspanya bir şaheser. Portekiz öyle. Sen İsviçre'yi gördün mü? Hayır, görmedim. Yok, hayır, evet, gördüm. (İtalya'dan Firuz Aşkın'la girmiştik. Yok canım, kar falan yağmıyordu. Mevsim, sonbahardı; geceleri, yollara ayaz karşıcı çıkıyordu, o kadar. Gittik, gittik, gittik. Dere tepe değil, dağlar, ovalar aştık. Takvim resimlerinden geçtik. Gecenin geç bir saatinde Zürih'e indik. Yorgun, uykusuz, sarhoş ve aç. İsviçre, bira yapmasını kesinlikle bilmeyen bir ülkedir. Çat kapı, açıldı, bir yaşlı kadın bizi içeri buyur etti. Yataklar kuştüyüydü, yorganlar da öyle. Firuz Aşkın'la kuştüylere gömüldük ve ertesi günü saat on bire kadar deliler gibi uyuduk. Benim İsviçre'm, işte bu İsviçre, n'apayım!)

Dünya yuvarlaktır ve her yolculuk sana bir pencere açar.

Ve Ahmet Küflü şimdi yolculuklara çıkıyor, yolculukları seviyor ve çok pencereli bir dünyada yaşıyor artık.

Ben Galatasaray'ı sevmem. Vefa'lıyım. Biliyorum; küçük bir takım, ben bu satırları yazdığım yılda Vefa hâlâ üçüncü kümelerde sürünüyordu, olsun! Ahmet Küflü ise Galatasaray'lıdır. Okul ve Gündüz Kılıç ağabey. Okul ve Raşit Erer hocaları. Okul ve Doğan Koloğlu. Okul ve Necdet Çobanlı ağabey. Okul ve... Fanatizm. (Zaman geçiyor ve biz Ahmet Küflü ile birlikte yaşıyoruz. Evet, o filmi çekemedik. Peki ama, o filmi hiç mi hiç çekemeyeceğiz an-

lamına mı gelir bu? Sonra efendim, İspanya'nın (Doğru mu, İspanya'nın mı, yoksa Portekiz'in mi?) bir marjinal kıyıcığında, bir mini kasaba yok mu? Oraya gitmeyecek miyiz? Sonra, orada evler ne kadar ucuzmuş biliyor musun? Hayır, bilmiyorum. Orada (bana resmini gösteriyor o evlerin. Nerden bulmuşsa, bulmuş işte.) evler çok ucuz. Bak, iki katlı... Bak, her katı balkonlu. Bak, hangi penceresinden istersen, deniz görünüyor. Ah, evet, o evlerin birinde oturmak, ağır ağır ve sıcak güneş altında İzmir'i ya da Ankara'yı olanca uygarsızlığı ile özlemek... Özlemek ve yaşanmak! Bu ülkede rakı yok, satılmıyor. Satılmasın! İspanya, bir üzüm ülkesidir. Ben, gençliğimde severdim şarabı, lâkin, bu, başka şarap. Başka ve açık, kiloyla satılan Marmara şarabından değil. Hadi, içelim! Peki, içelim. Kasım'da İstanbul'da TÜYAP'ın kitap fuarı varmış, gider miyiz? Off, çok uzak. İstanbul çok uzak ve biz artık çok yaşlandık. Hem Kasım ayında İstanbul yağmurludur. Attilâ İlhan bile Kasım ayında yağmur kaçağı numarasıyla evden çıkıp Divanî Pastanesi'ne yayan yapıldak gitmiyordur. Çünkü o da çok yaşlandı. Doğru! Yağmur, bizim romatizmalarımızı azdırır. En iyisi... En iyisi, biz hep burada kalalım. Hadi güneş, ayrıl bulutlardan, gel üstümüze ve bizi ısıt. Gözlerimiz kamaşsın. Anakucağı koltuklarımızda yayılıp kapalı gözlerimizin ekranında İzmir'i, Ankara'yı düşleyelim. Çünkü özlem kahredicidir ve biz artık buna lâıyız.

Hoşça kal Ahmet Küflü'lü düşlerim: "See you later, alligator!"

ORHAN KAPKI

"Evvel Zaman İçinde Bir Kameraman"

Sıcağı artık sevmiyorum. Hem de hiç. İzmirliliğimdeki giderek eksilen tek yanımda bu. Belki yaşıyorum, ondan. Temmuz ve Ağustos, sanki bir karabasan. (Evet, niçin yazlar daha sıcak, kışlar daha soğuk gelmeye başladı bana?) Yapraklı bol bir ağaç altı, bir su kenarı (akarsu da olabilir, deniz de. Deniz kirliliğine aldırmiyorum. Temiz denizi gördüm çünkü, bir kez daha göremeyeceğime de inandırdım kendimi. Hiç deniz görmemektense, kirlisine razıyım.), ayaklarımın bir karışlığı kumlara gömülmüş bir plastik sandalyede, dirseğimin biri örtüsüz bir masaya dayalı; oturup, karşı kıyılara görmeden bakmak geliyor içimden. Bakmak ve... görmemek! Bakarsınız ve görmezsiniz. Başınızın üstünde eski çınarlar yapraklarını usul usul esen rüzgârda usul usul dalgalandırırlar, deniz ya da akarsu gözlerinizde kamaşır.

Şimdi (işte tam o zaman) düşünme vaktidir; kendinizi dinlemenin, kendinizi uyandırmanın vakti.

Aradım ve böyle bir yer buldum. Değirmendere'ydi adı. Çınarlar çok yaşlıydı, gününbirlik, yavaş bir rüzgâr vardı havada ve deniz, ayaklarımın altında küçük hışırtılarla gelip gelip gidiyordu. Tek bir gemi geçmedi, hayır! Gözümün çizgisinde beyaz bir martı sularla inip inip kalkıyordu. Bir iki delimsirek kırlangıç fırdolayı geçtiler, yok oldular sonra. (Sessizliği

sevmek! Uygarlık içi midir, yoksa uygarlık dışı mı? Yıllar yılı gürültü ile yatıyor, gürültü ile kalkıyoruz. Gürültüsüzlüğün ya da az gürültünün tadı nerde? Eski ezgiler de yok. Tango bile yok. Hatta rock'n roll, hatta Beatle'lar bile. Zıplayan, yerinde duramayan toplumlar yaratılacak, öyle mi? Tizlerin en yükseği, basların en vurgulusu, en tokmakçısı aracılığında, öyle mi? Haydi medya, beynimizi yıka, boşalt, arındır; bizi düşünce tutsağı olmaktan kurtar. Adları birbirine çok benzeyen, yaptıkları müzikler ise asla müziğe benzemeyen popçular, vurun bize; yılışık, laubali sözlerin alt alta ya da yan yana dizilmelerini müzik diye yutturun ve vurun bize!)

Dün akşam mıydı?

Hayır, geçen haftanın çarşamba akşamıydı, bir hafta öncesi yani. Ondan da üç hafta öncesi, yine bir çarşamba, fakat gündüz çarşambaydı.

"Yak!"

Işıklar yandı, gözlerim kırıştı, karşımdaki rahat koltuğunda oturan *Erman Şener* bana gülümsedi, tepesinde kırmızı ışığı yanan bir numaralı kameraya başını çevirdi, konuşmaya başladı. (İstanbul Televizyonu stüdyolarındaydık, üç çarşamba sonrasının çarşamba akşamı oynayacak ilk flimim "*Aramıza Kan Girdi*" nedeniyle söyleşiyorduk. Çok şey konuştuk Erman Şener'le. Kamera karşısında ve daha sonra televizyonun basık tavanlı çayhanesinde.)

Yaz mıydı yine, güz mü, başları mı? (Bellek niçin zorluk çıkarıyorsun, niçin hatırlamamı engelleyip yanıltmaya çalışıyorsun beni?) Çağaloğlu, henüz Çağaloğlu'luğundan çıkmamıştı; Nuruosmaniye Caddesi diye bir cadde vardı ve Duran Ofset'in bitişiğinde, sizi her zaman şaşırtan sabrıyla her mevsim adamın biri, mermer tezgâhlı o eski zaman dükkânında hâlâ Vefa bozası satıyordu. Karşı yolda ise yan dönülerek

(Çizim : Semih Poroy)

girilen küçük kapısı ile Asaf'ın İstanbul Matbaası'na gitmiştik *Ahmet Mekin*'le. Kemal Tahir'in günlerinden bir gündü. Bulduk, ben oturdum, Ahmet Mekin ayakta durdu. Biz alçak sesle, Kemal Tahir çok kocaman sesiyle konuştu. Yerli Mike Hammer'lerinden birini istemeye gelmiştik. (Dostluğuna, dostluğun şanına ve ilk kez kamera gerisine geçecek bir sinema delisinin onmaz aşkına! Öyle mi? Sen mi çekeceksin, sen mi oynayacaksın? Vallahi çok güzel. Hangisi? Daha seçmedik. Önce dedik ki, Kemal Tahir bize, hele bir... Ah, alın hangisini isterseniz, alın ve yapın, beni de çağırın galasına. Severim vurdulu kırılılı filmleri. Mike Hammer hergelenin tekidir, Ahmet Mekin de... Acaba Mike Hammer olur mu ondan? Olur canım, olur!)

"Kim bu?" dedim Ahmet Mekin'e. Yeşilçam Sokakları'nda bir ışıkçı yazıhanesinde çok zayıf, çok kara, çok kuru, çok sıska birileri oturuyor. Bafra cigarasını emerek içiyordu. Orhan Kapkırı'ymış. Adını duymamış, cismini görmemiştik.

"Kameramanın bu", dedi Ahmet Mekin.

İçimden korkunun kırkayak olup yüreğimde gezindiğini duydum o an. Gerçekte Şevket Kıymaz çekecekti "Aramıza Kan Girdi"yi. Babacan, işinin ehli, kaç film çektiğini kimsenin bilmediği, kamera pişkini Şevket Kıymaz. Burun kıvrımış, yan çizmiş (sonradan) Şevket Kıymaz. (Hikâyenin başını niçin unuttum? Senaryo yazarlığı ve asistanlığı ardından rejisör olmamı benden çok Ahmet Mekin istiyordu, ille de bir film çekeceksin diye tutturmuştu. Söz mü? Söz! Yerine getirmeyen? Na, böyle olsun! Ve... Ahmet Mekin sözünü tutup na öyle olmamak için ne yaptı etti, para buldu. Buldu ama eksik buldu. Gerisini bizim Naim Kılıç ekledi. Kemal Tahir, Mike Hammer'ini emanet etti, Şevket Kıymaz... Yerine gerçek bir güvensizlik anıtı Orhan Kapkırı'yı sunak taşımaya getirdi.)

Ah, o set'e çıktığımız ilk gün!

Orhan Kapk'ya mizansenini tarif ettim, oyuncular yerine kendim geçip trafiği gösterdim; durdum, ne diyecek diye bekledim. Gözüne kaçan cigara dumanlarına aldırmadan dimdik bana baktı o da.

"Hepsi bu mu?" diye sordu. Başımı salladım. Kenan Pars burda, Hayati Hamzaoglu onun yanında, masaya dayanmış olarak Aysel Tanju oturacak. Karşısında da Atıf Kaptan. Sonra? Sonra Kenan Pars konuşarak yürüyecek, kamera *travveling* ile onu alacak, birlikte Atıf Kaptan'ın yanına gelince Kenan Pars duracak. Sonra? Sonra kamera onu geçip Aysel Tanju'yu profil alırken sen yavaş bir *pan* ile bu kez odayı ve odadakileri *kadra* alacaksın. Sonra Aysel Tanju masadan ayrılacak, Hayati Hamzaoglu'nun yanına gidip, onun gözlerinin içine bakarak...

Sustum.

Orhan Kapkı gözlerini benden ayırdı; setçi Şeref'e "Şaryoyu şöyle kurun," diye ortaya geçip gösterdi. Rıdvan'a (ışık şefimizdi) lambaları koyacağı yerleri işaret etti ve ilk günün, ilk planının hazırlıklarına girişildi. (İlk "motor!" dediğimi de hatırlıyorum. Sesimi ben bile tanıyamamıştım.)

Orhan Kapkı hiçbir zaman kendini açmadı, tanıtmadı bana. Dışardan ne kadar Orhan Kapk'ysa, o kadar Orhan Kapkı oldu hep. Bilge, derviş, sabırlı, hep güzel'i yakalama peşinde, ama çoğu kez yakalayamayan Orhan Kapk'ydı.

Kaç film çektik onunla birlikte? Birçok. Şanssız olduğumu kabul ediyorum. "Aramıza Kan Girdi" o yıllar için çok iyi "iş filmi"ydi, bize durmadan o türde, vurdulu kırdılı filmler yaptırdılar: Eşref Kolçak'la, Cüneyt Arkın'la, Yılmaz Güney'le, daha başkalarıyla. Uzun soluklu, ayağı yerde, ilk bakışta sıradanmış gibi görünen bir aşk filmi çekme düşleri kurardık. Çekemedik.

Sinemada gerçektir; rejisör ile kameramanı aynı kelimelerle konuşmalıdır, biri ötekini tamamlamalıdır, ortaya çıkarılan ya da kotarıp sunulan, bütün olmanın uzağına düşürülmemelidir. Orhan Kapkî ne çıkacağını daha gözünü kameranın vizörüne koyup bakmadan bilirdi. Bir aksama oluşacaksa, karşı çıkar, fikrini söyler, uygular, örnekler ve sizin kararınızı beklerdi.

Şimdi, dedim içimden; şu Değirmendere'de, şu kıyısındaki çirkin yeşili denize karşı oturdum da ne demelere Orhan Kapkî'yi hatırlıyorum?

Hatırlıyorum, çünkü Orhan Kapkî yine böyle bir deniz kenarında, pencereleri ufuk ve deniz görmeyen tek katlı bir Bandırma evinde ölmüştü. Denize bakmadan, Bandırma'dan İstanbul'a giden vapurları uğurlamadan, kimseye söylemeden, kimselere haber verilmesini istemeden.

Aylar sonra duydum. Bir ikindi, hızlı hızlı Be yoğlu'ndan Taksim'e çıkıyordum, oğluna rastladım, merhabalaştık. Nicedir görmediğim babasını sordum. Sanıyorum, en çok benim duymamış olmama şaşırdı ve "Babam öldü, Tarık Amca," dedi.

Akşam karıma söyledim. Konuşmadan yüzüme baktı ve;

"Artık zor film çekersin sen, dedi.

Evet, Orhan Kapkî'nin ölümünden beş yıl sonra Orhan Kapkî'siz bir film çektim, ama onu ne kadar aradığımı anlatamam. "Ağaçlar Gibi Ayakta"yı televizyonlarda görmüşseniz, tek satırlık, son yazısı öncesi "Orhan Kapkî'nin anısına" selamımı da hatırlarsınız.

OKTAY AKBAL

"İyi Adamların Sonuncusu"(*)

Söyleyin, o iyi adamlar ölünce biz ne yapacağız? Evet, tabii, biliyorum; onlar hiç ölmezler, tam başımız dara düştüğü, canımızın burnumuzdan geldiği bir sırada (burada içki medet değildir, arkadaş ak-raba hakeza) bir yerlerden, hiç ummadığımız, beklemediğimiz, tam da umarsızlığın sarmalına dolandığımız bir anda (ah, tıpkı *Shane* gibi değil mi?) çıkage-lir; ellerimizi ellerine alır, susup bal rengi gözlerimize bakar, bizi avutur, bizi yüceltir, yüreklerimizi kavi tutar, işaretparmağının (hangi elinin işaretparmağı, önemli mi?) ucuyla bir kayısı ağacının dallarına ya da bir çatının kırmızı kiremitlerinin ucuna konmuş iki kumruyu gösterir, bizi sevindirir, bizi gönendirir, öyle birileridir onlar.

Viraneler şenlenir o zaman, dünyayı toz pembe görürüz, acılarımızı unuturuz ve... yeniden insan oluruz.

Sonra günbatımına doğru, o hınzır saatlerde yanibaşlarında beliren, ancak masallardan tanıdığımız süt beyazı küheylan atlarına biner, terkiden hafifçe eğilerek sıcak dudaklarıyla gözlerimizden öper ve... Tanrım, evet, ve doludizgin çeker giderler. Onlar... O güzel adamlar, o iyi adamlar...

Artık meydan kötülerindir. *Jack Palance* iki eline sırayla siyah deri eldivenlerini geçirir; sapları se-deften, belinin iki yanına asılı tabancalarını şöyle bir tartar ve zavallı *Elisha Cook Jr.*'u tek bir kurşunla alnının tam ortalık yerinden vurur. Çünkü, *Shane*

yoktur. Gelmez yollara, dönülmez büklere vurmuştur; atının yeleleri rüzgârda iki yana gelin telleri gibi savrularak, nallarının sesi ağaçların yapraklarından gelen hışırtıyla eşdeğerde; ayakları tırıs, gitmektedir. Bizi tek başımıza, bizi karanlıklarla, kötülerle ve geleceğimizden yoksun bırakarak.

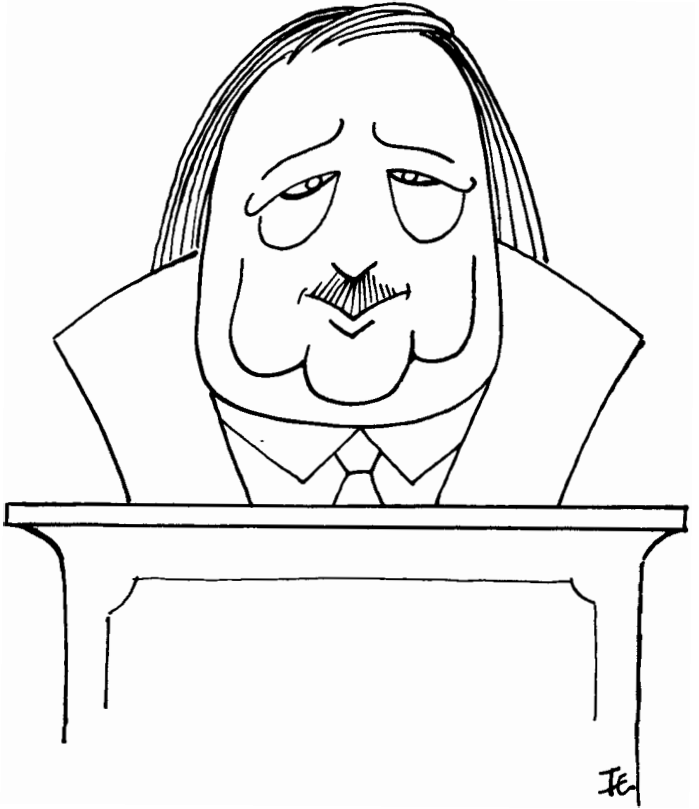
Hayır, Godot çok anasının gözüdür, sizinle alay etmektedir: Sizinle ve insanı üstüne güldüren biçare umarsızlığınızla. Shane başkadır, inanın: Tanısaydınız, hak verirdiniz bana. Yalan konuşmadığıma inanırdınız.

Sorun şimdi: Sahi, gerçekten Shane diye biri var mıydı? Ben gördüm onu, çok sık değil, ama gördüm. Arada bir. Benim yoluma bile çıktı, önüme geçti, bana siper oldu çok kez. İhanetlerden, kadınlardan, sonu kötüye varacak aşklardan, çirkinliklerden, çekemezliklerden, akıl almaz aptallıklardan, düşmanlıklardan beni korudu. İnanın, doğru söylüyorum.

Shane'i gördüm. Çok geç geldi, ama geldi. Jack Palance'lar onu görünce mahmuzlarını şakırtarak, gözlerini yere indirmiş, Shane'e ve bana hiç bakmadan sessizce ve ürküntü içinde gerisin geri *saloon'a* döndüler ve Shane'le biz birlik olup gidene dek de dışarıya adımlarını atmadılar.

Nisan ayının sonuncu günü. Saatli Maarif takvimi ağaçlarla ilgili çok şey söylüyor. Hava ile ilgili olarak da. Gazetelerin aptal günlük fallarında ikizlerle, ikizler üstüne hiçbir şey yok. İstanbul hâlâ soğuk. Üşüyerek eve geldim. Üşüyerek ve Oktay Akbal'ı düşünerek. Yetmiş yaşındaymış. Yetmiş yaşına basmış. Bugün.

Geçen hafta ('93 Nisan'ında yani) Sabahattin Kudret Aksal öldü. Aksal, Karaören, Tirali, Tanyol, Birsal, Berk, Akbal, Anday (belki) Günyol... bir kuşaktı bunlar. Bir kuşağın insanları. (İlki binli yıllarda

(Çizim : Ferruh Doğan)

birileri benim bu yazdıklarımı okuyunca, o iki binli yılların iğrenç, ürkünç bilgisayar soğukkanlılığı içinde, ee, n'apalım yani, diye soracak mı? Bizim bu yirminci yüzyılımızın son yıllarındaki insancıl sıcaklığımızın anlamına varacak mı; budala, çirkin, enayi bir vurdumduymazlıkla –ah, hiç kuşum yok– bizi acaba anlamayacak mı?)

Votkayı; içine biraz limon suyu, çokça tonik ve iki parça buzla için bu yazıyı okurken. Sizi yanına katıp adına dostluk denilen çıkılmaz (iyi ki çıkılmaz) tatlı ve serin bir karmaşanın içine yolcu edecektir. O zaman beni anlayacaksınız; beni ve Oktay Akbal'ı. Oktay Akbal'ı ve benim Oktay Akbal'ımı.

Soyluluk, görecelidir. Derler. Ben sanmıyorum. Oktay Akbal, hiç gidip görmediğim (hayret değil mi. görmeyi de hiç istemediğim) Bağdat'ın Valisi Ebubekir Hazım Tepeyran Paşa'nın torunudur. Boş verin valiliğine o Ebubekir Hazım Tepeyran'ın; "*Küçük Paşa*"sını okuyun önce, okuyun ve çağdaş edebiyatımız diye böbürlendiğimiz o edebiyattaki toplumcu gerçekçiliğin nemene bir yutturmaca olduğunu okuyan gözlerinizle görün. Tepeyran Paşa, o allı pullu gerçekçilik konusunda kimleri onlarca yıl geriden yaya bırakmış, kafanıza dank etsin.

Hiç paşa çocuğu arkadaşım olmadı. Peki, paşa torunu? Ah, evet, oldu: Oktay Akbal'dı adı. Paşa torunu olmak, soydan soylu olmak nedir, ne değildir, ancak Oktay Akbal'da bildim diye ölürüm. (Bir gece misafirliğe gitmiştik, ilk karısıyla evliydi ve Levent'te bahçeli bir evde oturuyorlardı. Birinci Bayan Akbal'ın geldiği sınıfını bilmiyorum. Ama karımla Akbal'a ettiklerine tanık olduk; şaşırıp üzülerek. Üzülüp şaşırarak. Akbal sustu. Hep sustu. Biz, karı-koca, Akbal'ı seviyorduk. Karım, bir daha gitmeyelim, dedi. Anladım. İçi götürmemişti. Bir sabah da, çok erken saatlerde gördüm onu. Elinde iki gaz bidonu, gaz aramaya çıkmıştı. Yollardaydı. Bir derviş boyunu

eğişyle, bir derviş sabrıyla ve bu sabrın sınırına dayanmasını umursamadan. Otobüsten onu gözledim. Kıştı ve gök kar topluyordu. Camı eldivenli elimle sildim ve ona baktım. Beni görmedi. İyi ki görmedi. Paşa torunları böylesi durumlarda çok utanırlardı da ondan.)

Her yazarın (edebiyatçının yani) bir çıraklık dönemi, çıraklık dönemi öncesi vardır. Ben o iki dönemi de yaşadım. Ortaokul sıralarındayken "*1001 Roman*" okurdum. Çizgi romanı az, yazılıları daha çok bir çocuk dergisiydi. Oktay Akbal adına o dergide rastladım. "*Akdeniz Martısının Serüvenleri*"ni yazıyordu. "İki Çocuğun Devriâlemi"nin yazarı Jean de Lanire gibi. Bir yat (Tanrım, yat kelimesinin kavramından bile uzaktık ve taşradaydık o zamanlar) içinde birçok yaşıtımız çocuk, denizlere açılıyor, Mısır'a (o gizemli, bilinmezliklerle dolu olduğuna kalıbımızı basacağımız ülkeye, Firavunlar diyarına) gidiyor ve İstanbul çocuklarının değil, ancak taşrada mekân tutmuşların düşlerinde yaşatabilecekleri (taşra çocukları, İstanbul çocuklarından daha düşseverdirler) bir serüvene atılıyor ve bizi de peşleri sıra sürüklüyorlardı. (Bir küçük not: Sonradan o "*1001 Roman*" yazarları arasına iki yazar adayı daha katılacaktır: Ben ve Yıldırım Keskin, unutmayın bunu.)

Akbal'la tanışıklığımız o "*Akdeniz Martısının Serüvenleri*"yledir. Sonradan çocuk dergilerinden yürüdü gitti, kuşağının edebiyatçılarıyla bir oldu. Onlara karıştı.

Yadırgamadım mı?

Peşini bıraktım. Ne zamana kadar? "*Önce Ekmekler Bozuldu*"ya kadar. (O arada Akbal bin edebiyat serüveni yaşamış. Olabilir, ben nerden bilebilirdim?)

Ankara'da, Küçükesat Bağları'nda (ve bir bağ evinde) tam üzümlerin kızarıklıklardan siyahlaşmaya dö-

nüştüğü bir ayda (Bilin bakalım, bu ay, hangi aydır?) bir ikinci vakti okudum "*Önce Ekmekler Bozuldu*"yu. (Bugün de belleğimdedir o hikâyeye girişi Akbal'ın: "*Önce ekmekler bozuldu, sonra her şey...*")

Bu, Steinbeck'in "Gazap Üzümleri"nden de öncedir, biliyor musunuz?

'50'li yılların başlarında hikâyeci adayıydım. "*Seçilmiş Hikâyeler*"de benim için özel bir sayı yapılmıştı. Sıra, ilk kitabımdaydı; yani, "*Hasangiller*"de. O kitabın arka kapağına kendi elimle yazdığım yaşam hikâyemde Akbal'ı nasıl yerden yere vurduğumu (ne ayıp!) hatırlıyorum. İlk hikâyelerimin Akbal'ın hikâyeleri gibi birer "sümüklü hikâye" olduğunu söylemenin bir marifet olduğunu sanmıştım.

İstanbul'a geldim. Nerde (belki Meserret'de, belki Lambo'da, belki İkbal'de... Olabilir.) bilemiyorum şimdi, Akbal'la tanıştırdılar beni.

Sıcak karşıladı. Aradan şu kadar yıl geçtikten sonra bile ayıbımı yüzlememesini neye borçluyum? Çözemedim.

Sonra onunla aynı gazetede de çalıştık: "*Vatan*"da. O, köşe yazarıydı, ben gece sekreteri. Siz, önünüzdeki kuşaktan (ister istemez) sonraya kalmışsanız, o kuşağa kızgın olmanız olağandır. Çünkü bütün su başlarını bu kuşak tutmuştur. Şiir yazarsınız, onlardan yer bulamazsınız, hikâye yazarsınız, sayfalara gelmişler, bağdaş kurup oturmuşlardır. Üstelik, bir Allah'ın kulu çıkıp da size el vermez.

Vermez mi? Orhan Kemal'i iyilikle anmamak, nankörlüktür. Oktay Akbal'ı da.

Kocaman bir çocuk nasıl olur diye düşünürseniz (ya da böylesi bir soruyla karşılaşırsanız) Oktay Akbal'ı örnekleyin, benden size izin. Gerçekten de ko-

caman bir çocuktur Akbal. Soylu, adamcıl, hep kendini suçlayan, uzatmalı bir kocaman çocuk yani. (Akbal'ın bir tutkusu, futboldu. Birlikte çok maçlara gittik. Basın tribünü ve ikimiz. Ne ayaklarıyla, ne kollarıyla birinden biriyle olsun düşünmekten aciz nice futbolculara birlikte sövdük onunla. Hakemlerin, eşcinselliklerini yine birlikte tartıştık onunla.

İkinci –belki de birinci– tutkusu, sinemadır. Birlikte sinemalara da taşındık. Eski, güzel sinema günlerini birlikte çok andık. Buck Jones'ları, Tim McCoy'ları, Ken Maynard'ları, John Wayne'leri; şarkıcı kovboylar Roy Rogers'la Gene Autry'leri... Bogart'ları, Robinson'ları, Cagney'leri, Tracy'leri, Bob Hope'ları, Dorothy Lamour'ları, Fred Astaire'le Ginger Rogers'ları, Al Johnson'u (*Oh, Mamy, Mamy, I am dying!*)... O Şehzadebaşı sinemalarını anlatırdı bana; ne Burhan Apad'ın, ne Orhan Aksoy'un makinist oldukları günlere rastlamamıştı ama, oldu; ben de bizim Mezarlıkbaşı'ndaki Asri Sinema'yı, eli deynekli yer gösterici Hafız'ı, Rudolph Valentino'nun göğsünü açıp aşkı uğruna nasıl kırbaçlandığını merhametsiz kadın Vilma Banky'ye anlattığı "*Şeyhin Oğlu*"nu, "*Maskeli Beşler*"i, "*Captain Marvel*"i, "*Casuskıran*"ı ve sihirbazlar kralı Mandrake'yi anlatırdım. Hadi bil, Doktor Moro'nun Adası'ndaki Doktor Moro kimdi? Lionel Atwill mi? Bilemedin, Charles Laughton. Peki, 36 kısım tekmili birden'li Fantoma kimdi? Dur bakayım, kimdi, kimdi? Warren Hull mu? Hayır, Tom Tyler'dı. O, şu Ford'un filmlerinde Lee Van Cleef'ten önceki karalar giymiş, fena bakışlı, kötü adam değil mi? Evet, ta kendisi. Sana bir şey söyleyeyim mi? Bana bir şey söyleyecekti, ama söyleyemiyordu. Vefa, Galatasaray önünde 2-0 yenikti ve biz haftaymda gazoz içmeye çıkmıştık. O gün Darüşşafaka'nın toplantısından geliyordu. Söyleyemedi Akbal. Benden de herhangi bir üsteleme gelmedi ona. Evlerimize gittik. Vefa 4-1 yenilmişti. Gece telefon etti. Dayanamamış. Söyledi. Sait Faik'i

dedi. Ben kazanmışım. Sana, dedi; bildirecekler. Resmen. Sen bilme yine, e mi. Güldü. (Çocukça. Kırdayarak. Ben de güldüm.)

Her zaman küçük yakınmaları sevmiştir. Vıdı vıdı yakınmalardı ve avuntu beklemiyordu karşısında-kindenden. Yaşamında çok dinler görünmüş, gerçekte pek dinlememiştir kimseyi. Hayır, haksızlık etmeye-yim; Dağlarca'yı, Anday'ı, Sami Karaören'i, Agop Arad'ı, Cavit Orhan Tütengil'i, Nermi Uygur'u, Yaşar Nabi'yi dinlerdi. Ha, Nadir Nadi'yi de. Kimilerine tanıklık ettim, kimilerine değil. Mutluay da o dinle-dikleri kişilerdendi, sonra birinci karısından boşan-mada o kişilerden iki kişi birinci Bayan Akbal'dan yana çıktılar, Akbal da kırıldı. İncecik, çıtlayan, kör-pe bir yerinden kırıldı.

O, bir kuşağın gerçekten kuşakdaşıydı. "*Şair Dostlarım*" bunun kanıtıdır. Okumuşsanız, hak ve-rirsiniz bana. Belgeseldir; sinemacı yanı, o onmaz *sinema* kuşuluğuyla Akbal, o kuşağın en önde ge-lenlerini edebiyat aracılığıyla sergiler size. Klasik anlatısıyla; yani, ebedi ve edebi nostaljik takılarak, biraz sızlanarak, biraz ahlanıp yazıklanarak.

Ama (şimdi ellerimi kaldırıyorum) haklıydı bun-da da. Geçmiş, güzeldir çünkü. Gelmiş ve geçip git-miştir. Bugün gibi bizde gelip gidecek, uçup toz du-man olacak korkusunu içimizde sürgünleştirmemiştir. Geçmiş, şimdi ve gelecekte de güzeldir. Yağmur yağmış, dünya; bizim geride bıraktığımız yaşanılan her şey, tertemiz ve pırıl pırıldır artık. Biz, ordayızdır. Geçmişte bir yerlerde. Hayır, birçok yerde. Çocukluğumuzla, ilkençliğimizle, ölmemiş paşa dede-mizle, paşa kızı annemizle, dik başlı, süzgün bakışlı tok sesli babamızla, bin bir düşlerle peşine düştüğümüz Bizans definesiyle, Beyoğlu'yla, Sait Faik'le, ka-fe şantan'larda Sabahattin Kudret'le, dolaba kapatılmış kızkıran Nahit Ulvi ile, Kenan Harun'la, Kara-

göz'ün mü, yoksa Hacivat'ın mı karısı Güzin'e tutkun Salâh Birsell'e, Lambo'nun meyhanesinde çay bardağıyla şarap içmeye bayılan Cahit Irgat'la, deli bozuk "*zampok eyin pi*"li Arıburnu ile... Hadi, binelim bir koşu şu vapura çocuklar. Ama, o düdü ve saat beşe beş vardı, ooo demek altı on beş vapuruna yetmişmiş. Mutlaka. Yetmişmiş ve... Ver elini Burgaz. Sinağrit baba... Papaz efendi... Yarpuzların acı kokusu... Denizden esen ince bir yel. Tuz kokulu ve göz yakıcı. Beni tutmayın, bırakın beni. Az önce kıyıdaydın ve balıkçılar payda onu pasa ettiler. O hiçbir şey demedi. Hiçbir şey. Baktı. Sustu. Konuşmadı. O kadar. Ben gördüm, biliyor musunuz? Gördüm ve delireyazdım. Hayır, koştum tütüncüye, sarı bir defter aldım incecik, bir de kurşun kalem. Kalemi yonttum, öptüm, oturdum oracıkta bulduğum bir masaya ve yazdım hikâyemi. Hayır, delireyazdım değil, yanlış söyledim size; yazmasaydım, öleyazdım.

Çok zaman oldu. Çok zaman geçti üstünden bu anlattıklarımın. Akbal, Ataköy'deki evinin balkonuna çıkıyor şimdi. Aylardan nisan ve mevsimlerden de ilkyaz. Gün batımı. Nerede bittiğini kimsenin kestirip bilemediği ufukta kıyılmış bir kızarıklık. Yarın hava yine güzel olacak Oktay Akbal! Evet, biliyor bunu. Mutlu. Evde kimse yok. İkinci karısı, ola ki yine SHP toplantılarının birindedir; ya çevredeki ilçelerde ya da Ankara'da merkezde.

İçkiyi sevmiyor. Baş pek hoş değil. Ama gündür, vakittir ve insanın canı bir bardak bir şey (söz gelişi, iki parmak viski de mi? Bol buzlu, hafifçe soğalı... ha?) istemez mi?

Evet. Sabahattin Kudret öldü. Geçen hafta. Geçmiş pekiştirdi ölürken. O, artık geçmişin şairi. Hikâyelerin, yitik aşkların, yaşlılığı kabul etmişlerin insanı. Başkaları gibi. Birçokları gibi. Akbal'ın kuşağının yazarları çizerleri gibi.

Oturup hikâye yazmalı mı? (O hep hikâye yazdı

zaten. Her gün ve her saat. Evde, gazetede, otobüste, trende, yolda yürürken, benimle konuşurken, geçen mini etekli bir genç kıızı uzun uzun gözlerken, çocuk parkındaki salıncakta sallanan minik bir oğlanı seyrederken, sendikada bir oturuma başkanlık ederken hep hikâyeye gördü, hikâyeye kurdu, hikâyeye düştü ve hikâyeye yazdı.)

Orhan Kemal gerçek bir iyi idi. Adamseverdi. Oktay Akbal, benim tanıdığım son iyi'dir. Silahı olmayan, atsız, terkisiz bir Shane'dir. Başınız dara düşünce, umarsız bırakıldığınızda, işinizden çıkarıldığınız ya da sevgiliniz sizi terk ettiğinde (sahi, niye kadınlar, erkekleri terk ederler hep?), yolunuzu yitirdiğinizde, kendinizde bir eksiklik, bir yarım boşluk duyduğunuzda, içinizden bir yerlere gitmek, şarkı söylemek, bahçeye çıkmak, gül kesmek, hercai menekşeleri sulamak gelmediğinde... Bir bakarsınız; atsız ve terkisiz, silahsız ve fişeksiz bir Oktay Akbal bir yerlerden, deli bir rüzgâr gibi değil, yavaş bir imbatmışçasına hikâyelerle çıkıp gelir ve Shane'niz olur.

Okursunuz. Herhangi bir kitabından herhangi bir hikâyesini ve sizi gözleriyle diri diri öldürmeye hazırlanan Jack Palance'ın birden ne kadar kötülük varsa hepsini derdest ederek *saloon'a* gidip ortadan sırta kadem bastığını görürsünüz.

Shane gelmiştir.

Sevinmek, gülmek, şarkı söylemek, geçmişin sıcak koynuna girmek size düşmektedir artık. Akbal, siz bunu yapana dek bekler başucunuzda. Sonra uyku gelir. Uyku ve mutluluk. Yarına erken kalkın. Sizi Akbal hazırladı çünkü. Erken kalkın ve dünyanızı yarın yeniden kurun.

Hadi bakalım!

(*) Bana göre.

FAZIL HÜSNÜ DAĞLARCA

"Dağlarca Şiirin Şairi"

Gönlü sahiden deli olanlar, kafalarına esti mi, yürekleri ille de '*bir başka diyar*' diyerek köpürmele-re başladı mı, atlarırmış bir vapura ya da trene; ge-çerlermiş İstanbul'un bir yakasından öbür yakasına.

Avuntu mu? Neden olmasın ki?

Matrakçı Nasuh'un minyatür İstanbul'u (aman Allah!) bir başka diyar İstanbul'dur. Aynı renk cüm-büşünü birazcık solmuş, birazcık çağınca kirlenmiş, birazcık da gökyüzünün yine çağınca yitmişliğinde (pekâlâ) bulabilirsiniz. Amaç nedir? Başka bir diyar-da olmak... Başka katmanlar, başka kesimler, başka yüzler, başka evlerle, sokaklarla, ağaçlarla (kalabil-mişlikleri kadar kalabilmiş ağaçlarla), gözlerden sak-lanmış eski zaman çeşmeleriyle, Ahmet Hamdi Tan-pınar'lı hüznlerin kol gezdiği mezarlıklarıyla, masal komünistlerinin yeni bavul tüccarlıklarıyla dolup ta-şan bir diyarda olursunuz. Birden küçük bir sarı je-ton ya da minik bir kâğıt biletcik, aracılık eder, alır götürür. Bir anda ve göz açıp kapayıncaya dek.

Tadı çoktan unutulmuş bir vapur yolculuğu beni de Kadıköy'e götürdü. Hava sıcaktı ve durmadan terliyordum. Rıhtımda gezindim, yolumu düşürdüm ve "*Vagon*"dan içeri girdim. Kapılarla pencereler camsızdı. Kahve ocağının ağzında toprak bir saksıda bir avuç fesleğen gördüm. Kokusu kahvenin içini doldurmuştu.

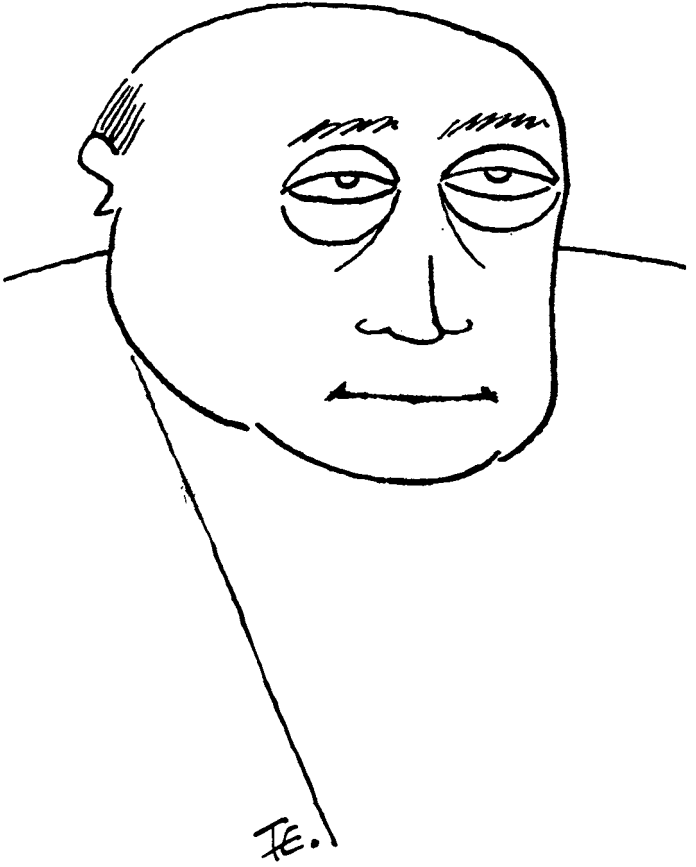
Arandım, bulamadım. Belki günü değildi, belki haziranı sevmiyordu, belki sıcakla arası yoktu.

İsa Çelik'in objektifinden gür kaşları, seyrek ve tel tel olmuş saçları, giderek altları daha da torbalanmış fakat hüznünden zerresi eksilmemiş gözleriyle Dağlarca (Fazıl Hüsnü Dağlarca) sayısız kitaplarının arka kapaklarından hep size bakar.

Çağdaş Türk şiirinin kurucularından (ve bugün, şiirimizin yaşayan en büyük ustası) Dağlarca, yazılan-çizilince İstanbul-Beşiktaş doğumludur. Bir asker çocuğuymuş ve aile geleneğine uyarak Adana ve Tarsus ortaokullarından hemen sonra Kuleli Askeri Lisesi'ne yazılmış. Edebiyatla ilgisi yine o öğrencilik sıralarında başlamış, şiirli oyunlar, roman, hikâye (evet, roman da, hikâye de...) ve denemeler yazmış. Bunlardan kimileri (bir kez anlatmıştı, oradan biliyorum ben de) okulun teksirle basılıp çoğaltılan dergisinde yer almış. (Bunları anlatırken çocuksu çocuksu gülüyordu yüzüme.) Okul dergisi dışında ilk şiiri, bundan altmış yıl önce (1933'te) "*İstanbul*" dergisinde yayınlanmış.

Ya ilk kitabı, ya o "*Havaya Çizilen Dünya*"?

Harp okulunda öğrenciyken kendi parasıyla bastırmış. Sonradan "bu yapıt.." diye anlatacaktır: "Sonraki kitaplarımın tohumunu taşır. Önemi, benim bugüne değin kullandığım şiir yapısının ilk çalışmalarını göstermesidir. Anlayış, duygunun, sesin bittiği yerde dizinin sona ermesidir." O yılların şiirinde aruz, hece kullanılırdı.. Ölçülü ya da ölçüsüz '*müstezatlar*' vardı. '*Serbest şiir*' de denilen bu çalışmalarda dize kişiliği yoktu. Hece kalıplarının durakları birleştirilerek, duraksız hece ölçüsü kullanılmaya çalışılıyordu. Evet, Dağlarca, dizeye zorla uzunluk vermekten kurtulmak, dizinin yapısını korumak istemiş; duygunun, anlamın ve sesin bittiği yerde dizesini bitirmiştir.

(Çizim : Ferruh Doğan)

Yeni Beşiktaş, bir karabasandır. Hele 'bir başka diyar' hiç değildir. İlkgençlik yıllarımda kaçıp kaçıp İzmir'den geldiğim o 'bir başka diyar' İstanbul'un Beşiktaş'ı şimdi yoktur. Akaretler'le Şair Nedim Caddesi'nin iki yanı sıralıklı eş evleri, Hitchcock filmlerinin evleri gibi boyunları bükük, uykulu, uçuk, maziyi örtünmüş birer oyuncak evlerdir artık. Boşuna aradım Dağlarca'nın doğduğu evi. (Oysa, İbrail'de otobüsten inince iki adımda İstrati'nin evini elimle koymuş gibi buluvermiştim. Moskova'da Tolstoy'un evini de. Salâh Birsell, İzmir'in Karşıyaka'sında Soğukuyu'daki evini anlatır durur. Yoktur o ev de, yerinde çoktan yeller esmektedir.)

Dağlarca, İstanbullu şairler içinde taşrayı en iyi bilendir. Harp Okulu'nu bitirmiş, sonra *Şark Hizmeti* için Doğu Anadolu'ya atanmıştır da ondan. Çıldır, Aras ve Ağrı Dağı sırtlarında üç yıllığına bu *Şark Hizmetini* yaparken "*Çocuk ve Allah*" adını vereceği kitabını hazırlıyordur bir yandan da. 1940'ta İstanbul'a atanınca yine parası cebinden, bu ikinci kitabını bastırmıştır.

Dağlarca'ya göre, "*Çocuk ve Allah*", çocukla Tanrı arasındaki insancıl ve tanrısal boyutu işliyordu. İlk kez bir bütünü kapsamaya çalışmıştı. Bütünü söyleme tutkusu, bundan sonraki kitaplarının hemen hemen hepsinde sürüp gidecektir. Bahri Savcı, 1940'larda "*Çocuk ve Allah*" için " Fazıl Hüsnü, şairin gerçek görevini ve öz şiire doğru giriştiği geniş cepheli kavgayı kavramış bir sanatçıdır," diyordu. Aynı Savcı'ya göre; Dağlarca'da bütün son dönem şairlerimizde hemen hemen ortak olan bir nitelik vardı: Bu dünyayı beğenmemek ve başka bir düşsel dünyanın özlemiyle düş görerek yaşamak...

Ama yine de Dağlarca "...bir kuyumcu ve estetik olmaktan çok, bir ilkel olma eğiliminin arılığını taşıyor"du. (Yazarken hatırladım şimdi: Üsküp'ten Ohri

Gölü'ne giden bir yolculuktaydım, köyümsü bir yerde durduk ve iki katlı bir Makedon evini gezdirdiler bana. Şair *Koço Raçin*'in eviydi. Yine Travnik'te bir başka evde oldum: Yarı Müslüman, yarı Slav-Ortodoks eviydi. Avlusunda küçük fıskıyeli bir havuz, pencerelerinde perdelerinin saçakları tığ işlemeli, yan yana üç kişilik kanepeleri saman yastıklı, kapıları alçak bir evdi ve *Ivo Andriç* uzun yıllar bu evde yaşamıştı.)

Herkesin şairlik başlangıcında duvar gazeteciliği mutlaka vardır. Özene bezene, (yazı dersinden ayrıca on numara alarak) şiirler, hikâyeler (ille de şiirler) elle yazılır, duvarlara asılır, okurun gözüne sunulur.

Dağlarca bunu ellisinden sonra (ya da ellilerine merdiven dayadığı yıllarda) dükkânının sokağa dönük vitrininde yeniden gerçekleştirmiş. Şiir, Dağlarca aracılığıyla ilk kez sokağa çıkmış ilk kez sokakta okunmuştur. (Dükkândaydık, bir gündü ve çok gerilerde yüksek kadehlerle *sliboviça* içiyorduk. Gözlerimiz vitrindeydi. Kimi zaman küçük bir birikmenin gölgesi bize kadar vuruyordu. Duruyorlar, seyirlik bir metaymışçasına Dağlarca'nın haftalık yeni şiirini okuyorlardı. Yüzlerini bizim olduğumuz yerden görmek mümkün değildi. Sokaktaki adamla sokağa çıkan şiir birbirlerini mi sınıyorlardı ne?)

Dağlarca ile kahvede, bir içki masasında (ve çok eskiden), kitapçı dükkânında karşı karşıya olmak bir keyiftir. Ama kimi kez de işkencedir bu. Keyif almak için Dağlarca'nın huyunu suyunu bilmek gerektir. Dağlarca hem az konuşur, hem çok. Suskunlukları uzun sürelidir. Durur durur, bir özdeyiş aktarır size, şaşırırsınız. (Bir dönemler en ayrılmaz arkadaşı Oktay Akbal, her gün bize Dağlarca'dan türlü özdeyişler getirirdi.)

En çok konuştuğu, şiirdir. Şiir ve bir de dilimiz

Türkçe. Şiir konuşuyorsa, size Dağlarca şiirinin gizmine varmanız için alçakgönüllülükle sayısız anah-tarlar sunar. Şiiri üzerine sorular sormanızdan pek hoşlandığını ya da hoşlanacağını sanmıyorum. Şiir okuruna saygılıdır, ama o okurun da şiirine karşı saygılı olmasını bekler. Şiir okurundan ayrıca beklediği; şiirine uzak düşmemesi, düşmemiş olmasıdır. Değilse, kızar, sinirlenir; gözleri iri iri açılır, kelimeleri makineli tüfek gibi birbiri ardına sıralayarak konuşur ki, ne dediğini anlayamazsınız. Söylenmiş sözlerin, anlatılmış anıların yeniden söylenmesine de, anlatılmasına da karşıdır.

Yargılarını tartışmaz kimseyle: "...Türk şiir gele-neğinden gerekli eğitimi edinmemiş ozanlar, şiirlerini, umduklarının tam tersine yaşamları boyunca bulamayacaklardır," der, kestirip atar.

Şiir (genelde tabii) şairlerin sandıklarından çok başka algılamaktadır. "Şiir" der, "sandığınız gibi ozanın yüzde yüz egemen olduğu bir olay değildir. Yazdıklarımızın ilk dizesi içimizdeki oluşumun kıpırtısıdır. Şiir üzerine ne bilirsek bilelim, bu kıpırtı kendi yaşamasını egemen kılar."

Buna ekledikleri, çok daha ilginç gelecektir size: " 'Çocuk ve Allah' yazılırken, oradaki Fazıl Hüs-nü, bin yıl sonra bile değişmez, değişemez. Bugünkü yazılımıyla Çocuk ve Allah olmuştur."

Dağlarca, yeri geldiğinde, onun için söylenegel-en "*anlamsızlık*" nitelemesine de açıklık getirir: "...Bu saptama yanlış"tır. "Yeryüzünde kimsenin dizesi anlamsız değildir. Anlamsızların bile daha arkada bir anlamı dile getirdikleri apaçıktır." Cemel Sü-reya'nın kendisi için yaptığı yanlışlı hırçınlaşmadan düzeltir. "...demek istediği, 'anlamsız gibi görünen'dir. 'Şiirimizde anlamsız gibi görüneni ilk dene-yen o'dur' demek istemiştir. Bunun böyle olduğu, beni tam anlamasından bellidir."

Sormuşlardı: "Yüzyıllardır şiiri aşkın beslediği söylenir. Sizce de öyle mi?"

Demişti: "Hayır! Şiir aşkı besler. Neden besler? Şundan: Ozanlar şiir yaza yaza bir soyut güzelliğe erişirler. Yıllar sürer bu, bir gün sıcaklığı olan soyut bir güzelliğe rastlarlar. İşte, şiir aşkı yaratmıştır."

İkinci kez ve bir başka gün, yine geçtim Kadıköy'e. İki komşu 'diyar'ı, Üsküdar'la Kadıköy'ü birbirine şık bir otobüsle bağladım. İskele alanını çingene çiçekçiler kuşatmıştı ve gül mevsimiydi. Uzun saplı, başları yeni tomurmuş güllerin mevsimi.

Tek bir gül aldım. Bembeyazdı; vazoya koyun, sabahı bekleyin, yumruğum kadar açacaktı. Elimde o tek gülle yürüdüm. "Vagon"a değil, "*Rıhtım Kıraathanesi*"ne. Dağlarca'yı aradım. Masası boştu, garsonu ocağın mermerine yaslanmış gözleri sigarasının yanar ateşinde, düşünüyordu. Soruma başını iki yana sallayarak sözsüz cevap verdi.

Bir geceydi, hatırladım. Sonbahar olabilirdi ya da kış erkeni bir ikindi sonu. Vapurdan (Tanrım, vapurları niye bu kadar çok seviyorum ben?) Beşiktaş'ta inmiş, iskelenin üstündeki lokantaya çıkmıştım. Ölülerle yaşayanlar bir masadaydılar: Tahir Alangu, Behçet Necatigil, Cavit Orhan Tütengil, Necati Zekeriya, Oktay Akbal ve Dağlarca rakıların karşısına oturmuşlardı. Hilmi Yavuz ayakta; burnuna düşen gözlüklerini ikide bir yukarı itiyor, kimsenin dinlemediği bir şeyler söylüyordu. Tahir Alangu sandalyesinde arkaya kaykılmıştı, cin gözlerle Hilmi Yavuz'a bakıyordu. Behçet Necatigil'in başı önündeydi; elinde bir çatal, geriye kalmış artık mezeleri ezip ezip çirkinleştiriyordu; çirkinleştiriyor, çattalla alarak onu ona, bunu şuna katıyordu. Cavit Orhan Tütengil masadaki adamların en kısasıydı, Necati Zekeriya en dağınık saçlısı, Oktay Akbal en ciddi dinleyicisi... (Geçmiş zaman işte... Belki o masada Nermi Uygur da vardı, belki Sami Karaören de. Neden derseniz, bu saydıklarım hiç ayrılmazlardı.

Hiç ama hiç! Ha, bir de Rauf Mutluay. Ola ki, o da o gece masadaydı ve inen geceyle kararmış denize ve ölü ışıklı Üsküdar kıyılarına sırtını vermişti. Necati Zekeriya'nın gönlü ya Ohri'deydi ya Priştine'de. Evet, Priştine'de olabilir. Doğru. Alçak bir köprüden sonra pazar yerini geçiyor; çat kapı, Gülraziye'nin evine giriyordu. Masa, akşam paydosundan beri hazırды ve bekliyordu. Mevsim yine yazdı, tıpkı bugün, bu satırları yazdığım gün gibi. Evin üst kat pencere-leri açıldı. Rüzgâr ceryan yapıyor, pervazlar uçuşu-yor, Gülraziye mutfaktaki kuzinede patlıcanı kızartı-yor, Nevzat Hüdaverdi'nin karısı tahta havanla cacı-ğa katacağı sarmısağı dövüyor, kara kaş kara göz, Prizrenli Aliş Nuş radyodan bir Arnavut şarkısı oku-yordu. "*Dobra veçer!* Ah, *dobra veçer* Necati, ner-de kalmışsın? Geldim. *Kakosi? Dobra!* Gel bir öpe-yim yanaklarından. Delisin sen! E,deliyim elbet, gel naz etme! Oynama benimle. Öpeyim bir kere n'olur ki bundan?" Gülraziye kaçıyor mutfağa doğru. Ürk-müş, tedirgin, yaşlı bir kısrak o. Ama Necati Zekeri-ya'yı seviyor. Benimle Ohri'ye gel. Ohri'ye mi? Sen delisin. Ohri nere Priştine nere? Deme öyle. Oynar-sın benimle, değil mi? Doğru, Gülraziye haklı, Ohri-Prizren dünyanın yoludur.. Ama, der Necati Zekeriya; Ohri ile Priştine'yi birbirinden Şar Dağları ayırır. Yine de meseledir Şar Dağları'nı aşmak Neca-ti Zekeriya! Beyaze ve sen. İkiniz. Beyaze'nin 'fi-ço'su var. Atlarsınız sabah erkenden. Ve... Sen deli-sin Necati Zekeriya! Şairlerin akıllı olduklarını kim iddia ediyordu ki Gülraziye, Necati Zekeriya etsin!)

En önce Oktay Akbal kalkıyor. Ardından Rauf Mutuay, ardından Cavit Orhan Tütengil. Onlar bir mahalleli. Leventliler yani. Behçet Necatigil ile Ta-hir Alangu, Beşiktaşlılar. Bir koşuluk, on adımlık ev-leri. Hilmi Yavuz daha çok gençtir, nerde isterse or-da oturuyordur. Benim yolum, Harbiye'ye. Dağlar-ca'nın peki? Şşşt, sırdır o. İşte '*bir yerler*'de oturur,

'bir yerler'de bir 'ev'de. Yalnız mı? Kim bilsin! Evli değil mi? Şşşşt!

Evliler evlerine gider, meclis dağılır, geride Behçet Necatigil'in garsonlara inat, karman çorman ettiği meze artıkları, minik ekmek kırıntıları, ağızları bulaşık, sigara soluklarıyla sararık rakı bardakları ve izmarit yüklü kül tablaları kalmıştır. Bir de hâlâ lokantanın havasında, masalarda demlerini sürdüren insanların başları üstünde salınarak gezinen bölük pörçük dizeler. Nedim'den, Şeyh Galip'ten, Orhan Veli'den, Behçet Necatigil'den, Yahya Kemal'den, en çok da Dağlarca'dan.

Gece, her yerde gecedir şimdi. En çok da Be-yoğlu'nda. Saat ilerler, el ayak çekilir. Dağlarca'nın daha tutunacak ipleri, çalınacak kapıları ve uğranacak meyhaneleri vardır. Beklenmektedir. Meyhaneler yolunu gözler; sokaklar, kapı araları, kuytuluklar, Santa Maria Kilisesi'nin önü, eski tramvaylar, Markiz Pastanesi, yaşlı postanenin kapısı, Çiçek Pasajı, dünyanın en iyi spagettisi ile gümüş tava-sını yapan Degüstasyon ve en son Laleli İşkembecisi sıraya dizilmiş onu beklemektedir.

O, herkesin gönlünü alarak bir bir uğrar onlara. Uğrar; şiirlerinden dizeler söyler, onlardan yeni dizeler alır ve gecenin bir vaktinde (kimse o saati bilemez) karanlıklar prensi olarak ansızın ortalıktan yok olur.

Artık gün ışımasına çok az kalmıştır. O kısacak sürede, Dağlarca, yeniden Dağlarca olur ve yeni günde eski Dağlarca olarak yaşama başlar. Yani Şair Dağlarca olarak ve şair olarak, şair olarak, şair olarak!..

FİKRET OTYAM

"En Yürekli, En Gözüpekimiz"

Her zaman ona imrenmişimdir. Onun gibi gazeteci-yazar olmaya, onun gibi röportaj yapmaya ve... yine onun gibi alıp başımı çok uzak bir diyara, sözgelişi o çekip gidene kadar benim bile adını hiç duymadığım, haritada yerini bile bilmediğim o Gazi-paşa'ya gitmeye... imrenmişimdir. Her zaman ve çok.

Bunun kıskanmakla bir ilişkisi yoktur. Kuşkusuz, kıskanmalara değer bir kişidir. Kimse, (Yaşar Kemal dahil) onun kadar usta, onun kadar konunun iliklerine işlercesine en derinine inebilen, dürüst, gerçekçi ve şair kesilmiş bir Türkçe ile röportaj yapmamıştır. Orhan Kemal nasıl Adana'nın ufak tefek taşlarına kadar yedi iklim dört bucağını ezberine almışsa; Yaşar Kemal nasıl Çukurova'nın börtü böceğini, yılanını çiyasını, sarı sıcağıyla binbir çiçeğini düzyazıda manileştirmişse (ve ben; Ziya Metin'i, Cengiz Tuncer'i, Muhtar Kemal'i, Coşa'yı, Müzeyyen'i, Yasef Usta'yı, İkiçeşmelik'i, Deveçikmaz'ı, Asri Sinema'yı, Alireis Mahallesi'ni, Esat Balım'ı, Erdoğan Heris'i, Ayhan Uytun'u ve Nedret Gürcan'ı; gözün alabildiğine uzanan, kurbağa seslerinin gece ve gündüz çın çın ortalığı çınlattığı eski Bostanlıköyü, Yapıcığlu Yokuşu'nu, Sarı Kışla'yı, Namazgâh'ı ve Tilkilik'i, Bucalı Kasap Hasan Göksu'yu, Doktor'u, Tanko'yu, Doga'yı, İsmail Dayım'ı, Galip Göksel'le Koca Reis ve Palakaş'ı -Tanrım, ne çok insan hatırlıyorum- hiç unutmamışsam, hep ve hep onları an-

Semih Poroy

(Çizim : Semih Poroy)

latmış ve anlatacaksam...) o da bize (bana ve size) bir başka Anadolu'yu anlatmıştır. Eski, eprimiş, tel tel olmuş, onca uygarlıkların kavşağı bir Anadolu'dur onun anattığı. İlk kez tanırırsınız o Anadolu'nun insanını, ilk kez öyle insanların yaşadıklarına, yaşar olduklarına yine onun aracılığında, tanık olur şaşarsınız.

Evet, o şaşırtıcıdır. Şaşırtmaca vermeyi sever. Ama kasıtlı olarak değil, şaşırtmacalık, onun karakteridir. Sevgilerinde, dostluklarında olduğu gibi, Falih Rıfkı (bey)yı, Bedii Faik'i, Orhan Kemal'i, Salim Şengil'i, (belki) Adnan Benk'i de böyle seviyordu, böyle sevmiştir.

Bir dönemdi; yaşandı, tüketildi, sonu getirildi.

Bir gazete vardı, adı "*Dünya*"ydı. Yıl ola ki, 50'li yılların sonuydu ve Adnan Menderes hışımlı, ceberrut ve arabesk bir diktatör olma hevesinde bir başbakandı. Demokrat Parti'yi sultasına almıştı. (Şu kadar yıl sonra olaya serinkanlılıkla baktığımda, acaba bu noktada suçluluk kime aitti... diye düşünüyorum. Adnan Menderes'e mi, yoksa Çankaya'daki Celâl Bayar'a mı? Kim kimi yönetiyordu?) Dayanaksız "*Tahkikat Komisyonu*"nu, kim Menderes'e ve Demokrat Parti'ye karşı ise, anında tutuklandığı günleri (o günleri yaşamışsanız) unutabilir misiniz?

Unutamazsınız. Yaşadıkça da unutmamalısınız. Menderes, haklı değildi. Kesinlikle ve hiçbir zaman. Bunu (isterseniz) Metin Toker'e, Ahmet Emin Yalman'a, Şahap Balcıoğlu'na, Tarık Halulu'ya, Sami Karaören'e ve Hikmet Çağlayan'a sorunuz. Hatta Bedii Faik'e de.

"*Dünya*", üzerinden kaç yıl geçerse geçsin bir "*bayrak*" gazete olarak hep hatırlanacak. Ben öyle hatırlayacağım. Adnan Benk de, Zihni Küçümen de, Sami Karaören de, Yekta Ragıp (bey) da, giderek sayıları ölümle eksilen bir gerçek gazeteci kuşağı da...

Fikret Otyam, işte o "Dünya"da çalışıyordu.

Onu ressam olarak (o günlerde) ciddiye alan olmuş muydu? Olabilir. Ama gazeteci, özellikle röportaj yazarı olarak (başta ben) herkes için imrenmelere değerdi. Omuzunda fotoğraf makinesi, yollara düşüp Anadolu'yu bizim adımıza 'keşf'e çıkıyor, yazının yetmediği yerde fotoğrafı, fotoğrafın yetmediği yerde resmi imdadına çağırıyordu.

Onun kadar iyi röportajcı olamadım. İzinden yürüdüm, izini seçemedim. Gittiği yerlere ikinci bin kez gittim, onun gözüyle göremedim. Oysa,taşlar da, topraklar da, akarsular da, dağlarla tepeler de (hatta) insanlar da onun benden önce gelip gördüğü, sonra kâğıda kaleme, sonra fotoğrafa döktüğü gibi, olup olduklarınca duruyorlardı. Sanki o gelmemiş, görmemiş, hiç yazmamış, üstüne ölü toprağı serpilmiş toplumumuzu haberleyip uyandırmamıştı.

Ondan sonra o "diyar"lara ben gittim, başka röportajcılar gitti. Zaman yürüdü; ellerinde kâğıt kalem yerine, omuzlarında fotoğraf makinesi yerine bu kez 8'lik, 16'lık, 35'lik, daha sonra elektronik kameralarla yerli yabancı nice yazar-çizer, röportajcı, belgeselci geldiler, durdular, baktılar ve kimileri pelüküle, kimileri elektronik kayda geçirdiler baktıklarını. Evet, baktıklarını, asla gördüklerini değil. Aradaki fark, buradan kaynaklanıyordu. Otyam görmüştü, ondan sonrakiler yalnızca bakmışlardı, o kadar.

Fotoğraf sanatçısı olması, (*maalesef*) şaşırtıcı değildir. "Sirayet", Ara Güler'den de değildir; çünkü fotoğraf dediniz mi, Ara Güler kiskancın tekidir. "Bak, evladım," diye başlar, uzun söylevler çeker ve...size fotoğrafla ilgili (öğretici) hiçbir şey söylemez. Bin makinesi vardır, yıkama basma ve çerçeveleme işlemini kendi (*hususî*) karanlık odasında ve kendi başına yapar. Baskıda yine kendine özgü bir yöntemi kullanır.

Otyam, kim bilsin, belki de bu Ara Güler'e nispet, fotoğrafçı kesildi. Mümkün tabii. Böyle yaparak pek de iyi etmiştir. Ara Güler'in insanlarına benzemeyen, çok başka, çok değişik, çok yadırgatıcı insanları; yüzleriyle, elleriyle, gözleri ve yüzlerce yıllık bir bilinmezlikten çıkagelmiş giyim kuşam ve türlü takılarıyla, *back-ground*'unda milattan çok öncelelerinden kalma, ama bugün de (o günden sonraki bugünde de) sürdürdükleri var olmak, yaşamak ve herkes gibi olmak savaşının unutulmaz tablosunu canlandırarak, gözbebeklerinde haklarının verilmesini isteyen keskin çığılıklarıyla... o güne dek bilmediğimiz, bilmezden geldiğimiz insanlarımızla bizleri tanıştırmıştır. Tanıştırmış, alçakgönüllülükle aradan çekilip bizi utancımızla başbaşa bırakmıştır.

Otyam, onca sergisinde fotoğrafın bir mitralyözden çok daha etkileyici ve yara açıcı olduğunu da kanıtlamıştır bize.

Sonra bir gün yok oluverdi. Ansızın. Hepimizin (biz; yazar çizer, az buçuk doğru düşünen, uygarlığa ve sapık kentliliğe başkaldırma tutkumuzu bir türlü dillendiremeyen, hep kaçmaları, kaçıp kurtulmaları yalnızca lafta bırakan, biz kent korkaklarının, bir kırangıç kadar göçmen olmamanın, o kuş gözüpekliliğinden bile çok uzaklara düşmüş bizlerin) yapmayı istediğimiz, fakat (niçin ve neden) yapamadığımızı kendi kendimize bile sormaktan çekindiğimiz bir "iş"i yapıvermişti. Kent çadırını bir gecede bozuverdiği gibi, elinden tuttuğu genç karısını da yanına katmış ve çekip gitmişti.

Duyduğumuzda gülmüştük. O gittiği yer (adını çok sonra öğrenecektik) her neresi ise, inin cinin top oynadığı, tilkinin bakır sıçtığı, kuşun uçmadığı, kervanın yüz yılda bir kez olsun geçmediği bir yerdi. O, bir kent çocuğuydu, kentsiz; kentin ıvırından ve zıvırından ayrı gürültüsüz, sinemasız, tiyatrosuz, tele-

fonsuz, trafiksiz, meyhanesiz, Beyoğlu'suz, kavgasız, düşmansız, dedikodusuz, yapabilecek miydi, yapabilir miydi?

Yaptı. Bütün Gazipaşa tanığıdır.

İnsan yaşlanınca düş dünyasının sınırları daralır, ufuk nerdeyse bitip gidecekmiş duygusu uyandırır. O zaman kısıtlı düşlerin sahibi oluruz: Evet, kent kötüdür, kent insanı size düşmandır, kentte her şey yapay ve düzmecedir. Sizi sıkmakta, sizi erken ölüme götürmektedir.

Artık aşkların da sonudur. Artık kimseye âşık olamazsınız. Artık kimse size âşık olmaz. Bu ferî kaçmış gözlere mi, bu sarkmış yanaklara mı, bu ağarmış saçlara mı; bu tıkız öksürüklere, bu titrek yürüyüşlere, sık sık durup dinlenmelere, televizyon karşısında, her akşam yemek sonrasıyla tam sinema saatinin ortasında uykuya teslim oluşlara mı... Her şeyi eleştirmeye, her şeye o gözle bakmalarınıza mı... Neyinize âşık olunsun ki?

İşte o zaman, içinde bir yer, ateşe verilir; par par yanar. Yüreğinizin vuruşları değişir, kendinizde hiç ummadığınız bir güçle başkaldırıya geçtiğinizi görürsünüz. Evet, artık zamanıdır, hatta tam zamanıdır. Gitmelidir. Nereye mi? Hayır, neresi olursa oraya, değil. Türkiye büyük ve geniştir. Bir gün, yılların sizde biriktirip oluşturduğu o dayanılmaz tepki sonucu; her şeyi satar savar, en sevdiklerinizi (onlar nelerdir, siz bilirsiniz tabii) bir bir ayırır, bohçalar, çantalar, en gençlik yıllarınızdan kalma sesinizle "hadi karıcığım," dersiniz ona. "Gidiyoruz!"

Ah, karılarımız! Ağızları var, dilleri yok, elimiz ayağımız, gören gözümüz, çarpan yüreğimiz, ölüm öncesi son desteğimiz bizim. İlk tanıştığınız günü hatırlayın şimdi, vakittir. Nasıl bir genç kızdı, nasıl uçarı, nasıl şen şatır, nasıl sizi şeytanlara teslim ettiriciydi, değil mi? O an, onu yine öyle görürsünüz. On yı-

lın, yirmi yılın, otuz yılın, kırk yılın öncesinden gelir, elini uzatır, avuçlarınızda avuçlarının sıcaklığını duyarsınız.

Gerisi iki otobüs, tren ya da iki uçak biletidir.

Fikret Otyam da aynen böyle yaptı, böyle yapmıştır, inanıyorum.

Bana Gazipaşa'yı hiç anlatmadı. Onun gidişinden sonra Gazipaşa'yı haritada buldum, yerine parmak bastım. Güzel resimlerin yapıldığı, büyüleyici kilimlerin tezgâhlarda kadın elleriyle gergeflendiği, güneşin en geç battığı ve en erken doğduğu; denizin sesine her zaman kulak kesildiği, yabankekiklerinin kokusuyla sarmaş dolaş esen rüzgâra ses verilip ses alındığı, nohut oda bakla sofa evlerin Türkiye'de en bol olduğu, güllerin yediveren kəsildiği, insanların ölümünden uzak durdukları (ve ölümün hiç mi hiç uğramadığı) bir yerdi Gazipaşa.

Haklı değil miyim, Fikret Otyam, söyle!

ORHAN KEMAL "Yazarlar Külhanı"

Gündüz, Cağaloğlu'na inmişse, iki yerden birinde, elinizle koymuş gibi bulurdunuz onu. Biri, Orhan Kemal'in   l  m  n  n hemen ardından Nurer Uğurlu'nun *ziyadesiyle*   nlendirdiği *  kbal Kiraathanesi*, öbürü de Orhan Kemal'den çok önce   nl   *Meserret Kiraathanesi*'dir.

Birincisinde çok gerilerde, kiraathanenin en kuytu köşe bir yerinde otururdu; ikincisinde ise, Yokuş'a bakan pencere önünde bir masayı mekân tutar, inenlerle çıkanları kollardı. Yanında *tayfa*'dan ya Bıyık Talat, ya Yelfe   hsan, ya Muzaffer Buyrukçu ya da (vakt-i zamanına göre artık) Nurer Uğurlu'yla Fikret Otyam olurdu.

Orhan Kemal, gündüz bu iki yerden birinde yoksa, mutlaka ekmek davasındadır: Nuruosmaniye'deki bir batıp bir çıkan, *madrabaz* dağıtıcıların arkaladıkları magazin dergilerinden birine hikâye götürmüştür; olabilir. Ya da gazetelerden birine yeni yazıp bitirdiği bir romanını teslim edip anında avans alacaktır.

Eski bir *siyasi*'nin oğluydu; yani, gün görmüş, umur sahibi bir aileden geliyordu. O nedenle hiç çığ' yanı görülmemiştir. Eli açıktı. Masasına bir merhaba çekip   turan uzak – yakın her tanıdığına Adana Kebapevi'nde rakı da ısmarlardı, acılı bir buçuk "Adana" da.

İnce hesapların adamı da değildi. Kendi kuş-
ğından olsun, sonradan gelen kuşaklarla olsun yıldızı
barıştı. Yaşar Kemal'i de iğnelerdi; bir tek Kemal
Tahir'den hazzetmezdi; *"artist değil o, kumaşında
yok çünkü..."* derdi.

Çok yazıyordu; doğru, yazdıklarını ince eleyip
sık dokumuyordu; o da doğru. Hiç zamanı yoktu.
Yazacak, ertesi güne yetiştirecek, teslim edip paraya
'tahvil' edecekti hepsini. Herkes, evsahibi, kömürcü,
bakkal, kasap, taksitçiler, karısı, üç çocuğu hep onun
eline bakıyordu. Yokluğu ve yoksulluğu zırh diye ku-
şanmıştı. Yakındığını görmedim. Arada bir, çok gü-
zel söverdi. Ağzı, külhanbey ile Adana ağzıydı.

Külhanbeylik; dürüstlükle namusluluğu 'kavi' tu-
tan çok eski bir erkek geleneğidir. Orhan Kemal bu
geleneğe hep bağlı kalmıştı. Kişiliğinin ayrılmaz bir
parçası haline getirdiği fötr şapkasını külhanbeylerin
kasketleri gibi hafif yana yatırarak giyerdi. Omuzu-
nun biri eğik, kaşının bir kalkık, bıyıkları sağ elinin
dışıyla sıvanmıştır. Küçük adımlarla ve seker gibi yü-
rürdü; üstelik delikanlı yürüyüşüydü bu.

Bunlara sevecenliğini, barışıklığını, çevresine
toplanmışlara sahiplenmişliğini ve ona çok yakışan
*"Raşit ağa"*lığını da katın; ortaya çağdaş bir külhan-
beyi çıkacaktır. Boyun eğmezlik, o külhanbeyliği ka-
bullenmeden çok evvel-eski, *karakter*'inde vardı.

Onunla ilgili en acı anı, Fikret Otyam'ın derle-
yip topladığı *"Mektuplar"*ındadır. Orhan Kemal, ço-
ğu kez sözde bilmezden duymazdan geldiği bir ateş-
ten çemberin ortasındaydı. İzlenmelere, kovuşturma-
lara, evinin çevresinde dolaşan *"sivil"* eskicilere,
kundura boyacılarına; *İkbal*'de ya da Meserret'te
burnunun dibindeki masaya oturup yine sözde ona
kulak misafiri değilmiş de gelip geçenlerle gönül eğ-
liyormuş havasındaki sahte kahve *müdavim*'lerine
aldırmaz, ciddiye almazdı.

— Çoook mesuliyetli hem da! Bilirsin ne der Fen Müdürü? Der: Ancak sen sokabilirsin disibline favrikam! Bizim komser, hem de Emniyet müdürü söylemiş çok hisli sözler ona. Demişler vereceğiz sana Mürteza efer-i yi, lâkin o ben-zemez başka bekçilere, Çünkü gördü çok sıkı kurs, aldı âmir-lerinden sağlam terbiye ve disiplin. Hem bilirsiniz kimin kanı dolaşır damarlarında? Der: Kimin? Der: Fen müdürü? Amirlerim demişler: Demişler: Kanında kanı dayısı Kol-ağası Hasan beyin! Ne? Der: Ben fabrikaya gördü beni Fen müdürü, amman dedi dedi. Der: Güvenirim sana. Ancak sen sokabilecek misin? Der: Müldüm, dedim: çekme kaygı! Der: Çekme kaygı! Der: Çekme kaygı! Der: Çekme kaygı!

Murtaza'nın... avlunun paslı
tenekeleri üzerine... büyüğü, Zehra,
üstü başı çamur içinde,
temiz giydirdiği kızını... kadın aklı
gitti. Sövdü, saydı. Sö... alamayınca kız
yerden yere çalması... Akile halayla çene
çalmayı bırakıp yıld... anasının elinden
aldı:

— Abe yetişmiş mi?

Kadının gözü

— Gebbersin

— Fakat bil [redacted] medamının önün-
de?

— Şimdi, şimdi () bun adamlığından
dal

- Yoo.. uzat... herhangi bir dil

(Çizim : Semih Poroy)

Çekindiği ve gerçekten korktuğu tek şey, parasızlıktı. Kimi zaman o çember bilinen bilinmezlerce daraltılır, kapılar söylenmez nedenlerle yavaşça yüzüne kapatılır, "*mahsus*" dışarda bırakılırdı. O taksitle buzdolabı alıp yarı fiyatına ve hemen peşin paraya nasıl sattığını anlatan mektubu hiç unutmuyorum. (Unutmayın siz de.)

İnanılmaz gibi gelecektir ama, koca Yokuş'ta Orhan Kemal'i geri çevirmemiş tek insan, Bedii Faik'tir: Şu bir dönemler CHP yandaşı olup *Dünya* gazetesindeki muhalefeti ile Demokrat Parti'ye ve Menderes'e kök söktürmüş Bedii Faik!

Orhan Kemal'in bir tür güvencesiydi. Sonraların azılı sağcısı kesilecek o Bedii Faik'e, Orhan Kemal'i Adnan Benk arkalıyordu. Adana Kebapevi'ndeki sayısız ikinci rakısı sofralarına en büyük katkı, genelde bu ikiliye aitti.

Yakınında ve usta-çırak (ustalığını her zaman kabul ettim) birlikteliğinin dışında onu iki kez uzaktan gördüm. İlki, ikinci kez Sait Faik Armağanı'nı kazanmıştı ve ödül törenindeydi. O gece için ütü yerleri parlayan lacivert (unutmayın, her külhanbeyinin bir lacivert giysisi vardır) bir takım giymişti, yanına roman kahramanı "*Cemile*"sini almış, bana karşı bir masada oturuyordu. Sağında solunda edebiyattan çok tanıdığı vardı; ama çoğunluk hiç bilmediği, adını sanını duymadığı Darüşşafakalı'larla doluydu. Terliyordu, sıkılıyordu, mutlu değildi, çeki verseler de hemen basıp gitsem.. tedirginliği içindeydi.

O gece pek az güldü. Sonradan (hemen ertesi günü tabii) *İlkbâl*'de anlattı: Rakının bile tadına varmamıştı.

Ankara Sanat Tiyatrosu (AST) Güner Sümer'li, Asaf Çiğiltepe'li, Tunca Yönder'li (o günlerde Güner de sağdı, Asaf da ve Tunca Yönder başbakanların

özel propaganda filmleri rejisörü değildi) takımıyla Orhan Kemal'in "*Eskici ve Oğulları*" romanından uyarladığı "*Eskici Dükkânı*"nın ilk gecesini veriyordu. Soluk kesen bir takım oyunuydu, hatırlıyorum. Rana Cabbar, Orhan Kemal'in başkışısı Topal Eskici Baba'da hem Dostoyevski'li hem Gorki'li bir tiplleme çıkarıyordu. Göçmen rolü'nde de bizim Üsküplü Lüt-fü Seyfullah konuk sanatçıydı.

Perde indi ve alkışlar arasında (yine o külhan-bey lacivertlerini çekmiş) Orhan Kemal sahneye çıktı. Yüzündeki ona çok yakışan mutluluğu bir o gece gördüm, bir de Florya yakınlarındaki Basınköy'de sahiden ev sahibi olduğu gün.

Yaşadı ve öldü.Yaşamı hep yazmakla geçti; hep yazmakla ve yazdıklarını hep satmaya uğraşmakla. "*Baba Evi*"nin ve "*Avare Yıllar*"ın delikanlısı; o futbol tutkunu, uçarı ve hiç büyümemiş çocuğu olarak kaldı hep. Futbolla edebiyat yer değiştirmişlerdi onda. Çevresine alçakgönüllülüğüne sığınarak toplanmış yeni kuşaktan gelenlere takımın ağabeyliğini üstlenmişti yine. Çoğumuzun elinden tutmuş, yazdıklarımızı kendi eliyle dergicilere, kitabevlerine ve gazetelerin yazı müdürlerine "*bizzat*" götürmüştür. Birçok şeyi ona borçlu olduğumuzu da unutmuyorum.

Ondan önce gelen ya da onunla birlikte gelmiş kuşaktan edebiyatçıların burunları oldum bittim havadaydı; kimseleri yanlarına uğratmazlardı.

Orhan Kemal onlardan olmadı. Sofrası da açık-tı, kahvelerdeki masası da. Bir selam, yüreğinin anahtarıydı.

Küçük mutluluklarla yetindi. Küçük kadınlar, küçük aşklar, küçük tutkular, küçük kavgalar, küçük yolculuklar (Cibali'den Babıâli'ye, oradan da Yeşilçam Sokağı'na, Beyoğlu'na gibi) ve küçük paralar

onun dünyasını oluşturdu. Buna karşılık; büyük dostlukların, büyük inanmaların ve büyük bir yeteneğın (harcandığını ve harcanacağını bile bile) adamıydı.

Bu "*anasını sattığı dünya*"da kimseye kırılmadı; k smedi, gocunup y ks nmedi. Tek i ine sindiremediğı, kiraathanelerine, Adana Kebapevi'ne, Bıyık Talat'a, Yelfe İhsan'a, Buyrukçu'ya, Nurer Uğurlu'yla, Fikret Otyam'a (Cemilesi'ne, Filiz'ine, iki oğluyla kızına ve torunlarına)  ok, ama çok uzak bir diyar-ı gurbette, kimi kimsesiz ölmesidir, sanıyorum.

NECATİ ZEKERİYA

"İhlamurlar Kâşifi"

Deçani'deydim. Neresi mi? Gidince görürsün, demişlerdi, gittim, gördüm: Dağların arasında sıkışmış bir küçük dağcıktı. Orman. Çam ormanı. Yol boyu döktüğüm ağustos terleri bir çirpıda kuruyuyordu, çam kokusundan genzim yandı.

Sabahtı, ama ben farkında değildim. Uykum sırasında bir sesin çamların arasından süzülerek iki katlı motelin havuza bakan (benim yattığım) odaya kadar ulaşması önce şaşırttı beni.

"Tarık Dursun, soframıza buyursun!"

İlkel bir kafiye idi, doğru. Buyursun ve dursun! Üstelik Türkçe, öyle mi?

İkinci seslenişinde çıkardım sahibini de. Necati Zekeriya'ydı. Anlattı sonra; geldiğimi duymuş, atlamış arabasına, sür ha sür, kahvaltı saatine ancak yetişmiş. Üsküp'le Deçani arası epeyidir. General Yan-koviç'i geçeceksin, Mitroviça'yı da, gömgök ayçiçeği tarlaları yakını bırakmayacak, Priştine'yi tutacaksın, bir U döneceksin, burnun İpek'le çevrili olacak. Onca yol ve... Deçani. Deve çıkmaz rampasını sardın mı, geldin. Şaşırtıcı bir düzlük. Ansızın bastırıpveren çam ormanı. Bir küçük akarsu. Saydam ve beyaz. O eski zaman taş köprüyü de geçtin mi...

"Durdurdum arabayı, indim, iki elimi boru gibi yapıp seslendim sana: Tarık Dursun, soframıza buyursun!"

O arada motelin kahvaltı salonunda benden ön-

ce kalkanlar çoktan kahvaltılarına başlamışlarmış bile. Buyurmamı istediği sofraya, o sofraymış.

60'lı yılların sonlarındaydık. Oğuz Akkan sağdı, Cengiz Tuncer de. Cem Yayınevi'nde saçları darma-
dağın ve tel tel (ilk aklıma gelen, çocukluğumun
pamuk helvası olmuştu), dilimizi biraz çalık konuşan
biriyle tanıştırdı beni Oğuz Akkan. Necati Zeker-
iya'ymış. "Üsküplü" dedi. Ah, ben o güne dek Üsküp
tutkunu olacağımı hiç bilemezdim. O günden sonra
da. Ama aradan bir yıla varmadan Üsküp'e çağrılı
gidince işin rengi değişti. Birden. Apansızın.

Şimdi o günlerimi anıyorum: Vardar'ı, Eski
Çarşı'yı, Halklar Tiyatrosu Türk Dramı'nı, Lütfü Sey-
fullah'ı, Kâmuran Tahir'i, Hasan Mercan'ı, Nusret
Dişo'yu, Ante Popovski'yi, Kosta Kırbac'ı (dünyanın
en sevimli *haydut*'u, en büyük üçkâğıtçısı), bardak
yıkamaktan ellerinin damarları masmavi kesilmiş,
bozacı iki Arnavut kardeşleri (adlarını unuttum,
olsun, çok değişik değildir Arnavut adları: Ya
Şaban'dı, ya Ramazan ya da İskender.), akli fikri şiir
yerine ev yaptırmakta, yaptırdığı eve her yıl bir kat
daha çıkmakta olan Arif Bozacı'yı, Bedri Selim'i,
Nevzat Hüdaverdi'yi, Peter Savic'i, Fahri Kaya'yı...

Kenti tam ortasından bölüyordu Vardar. Yatağı
düzgündü, akıllı uslu akıyordu o yatağında. Çok yağ-
murların yağdığı, ortalığı sellerin götürdüğü bir ilkbaharda da Üsküp'teydim; Vardar, o eski Osmanlı'dan
kalma tarihi köprüsünün gözlerini kapatmıştı, ürkmüş-
tüm. Bir hafta kaldım Üsküp'te, bir hafta gece
demedi gündüz demedi, hep yağmur yağdı. Necati
Zekeriya, ben, Lütfü Seyfullah, Kâmuran Tahir, bir
de Hasan Mercan'la *Grand Hotel*'in büyük pencere-
leri ardından Vardar'ı seyretmiştik.

Necati Zekeriya keşfettirmişti bana da. Elimden

(Çizim : Ferruh Doğan)

tuttu, bir çocukmuşum gibi usul usul konuşarak aldı beni, sekiz ayrı yoldan geçirerek Vardar'a çıkardı. Her yol, nerden gitsek bizi Vardar'ın kıyısına götürüyordu sonunda.

Durdurdu, sordu.

"Hayır, fark etmedim," dedim.

"Başını kaldır," dedi. Dediğini yaptım. "Kokla, dedi. Kokladım. "Ne kokuyor, farkında değil misin?"

Evet, doğru, hakkı vardı. Her yol ıhlamurlar altından geçerek Vardar'a iniyordu ve hava ıhlamur kokusuyla doluydu.

Sonra çok ırmaklar, çok ırmaklı kentler gördüm. Almanya'da, Moskova'da, Bakû'de, Tiflis'te, Bulgaristan'da, İbrail'de. Ren'de dünyanın en büyük iç limanı kurulmuştu, Tuna'dan savaş gemileri sıfır yolla ağır ağır Karadeniz'e gidiyorlardı. İbrail'de ırmak boyuna inen bütün yollara "*Limana Gider*" levhaları asılmıştı ve ben çok gülmüştüm buna.

Hiçbirinde hiçbir yol ıhlamur ağaçlarıyla çevrili değildi, hiçbiri ıhlamur kokmuyordu. Tuna, balçık kokuluydu. Ren, yanmış kömür ve demir pası. Aras, sapsarı çamurdu. Tek umudum İbrail'de "*Limana Gider*" levhalarını izleyerek varacağım kıyıda yan yana oturmuş İstrati ile Adrien Zografi'yi bulmaktaydı. Hayır, sıcak ve güneşin tam tepede olduğu bir saatti ve liman bomboştı. Yükleme boşaltma işçileri duvar diplerinde, sıtma yapraklı akasya ağaçlarının altlarında kıvrılmış, uyuyorlardı. Çok zaman sonra nasıl bir düş kırıklığına uğradığımı anlayacaktım. Ne zaman mı? Necati Zekeriya ile sekiz yoldan ve ıhlamurlar soluyarak Vardar kıyısına indiğimizde. O gün.

Ne zaman Üsküp'e gitsem, Necati Zekeriya ile Vardar bir aradaydılar. Küçük, içi kitap dolu çalışma odasından göremezdiniz Vardar'ı ama, balkona çıktığınızda hemen Most'un yamacığından Vardar size el ederdi.

Eskiden, şairler nasıl kişilerdi acaba? Necati Zekeriya gibi yarı derbeder, taraksız saçlı, her güzel kadına âşık, her dakika şiir konuşan, ülsere ve şekere karşılık yine de *vinyak*'ını büyük bir keyifle yudumlayan biri ya da birileri miydi onlar?

Necati Zekeriya çok âşık oldu. Hemen her kadına, ama güzel olan her kadına. Şiirini besleyendi, kaynağıydılar. İki tutkusu vardı; biri o, öbürü de kendisine karşı yapılmış Üsküp haksızlığı. Yerinden edilmiş, alınmaz hakları elinden alınmıştı, erken kızağa çekmişlerdi. Parti. Yöneticiler. Çevresindeki en yakınları, soydaşlar. Kırgındı. Kişiliği gereği bağışlamazdı. Kinciydi. Tek tek hesaplaştı da. Hepsiyile. Yaşamının yettiği kadarıyla. Müthiş bir belge toplayıcısıydı. Yerine getirdi, bir pundunu buldu mu (bizim Uğur Mumcu gibi yani) belgelerle adamının karşısına dikilir, hesap isterdi.

Şairliğinin ötesinde, Türkiye'de hâlâ o niteliğe varılamamış bir çocuk edebiyatı yazarıydı. Bu, belki de Necati Zekeriya'nın "*uzatmalı çocuk*" oluşundan geliyordu. (Olamaz mı?)

Düşman edinmeyi severdi, bir o kadar da dost bulup kazanmayı. Dostsuz da yapamazdı, düşmansız da. İkisi de güç veriyordu ona. Kim bilir, o nedenle olsa gerek, düşmanlarıyla barışıp uzlaşmaya asla yanaşmamıştır. Aracıların kırılıp düşman kesilmelerine bile aldırmadı, boş verdi.

İstanbul'u ne çok severdi. Benim Üsküp'ü sevdiğimden de çok. En çok Oğuz Akkan'ı severdi, sonra Ferruh Doğan'ı. Oğuz Akkan öldüğünde "artık İstanbul'da gidecek yerim kalmadı," deyişini ve gözlerini kırpmadan sessiz sessiz ağlayışını unutmadım.

Belgrad'dayken Belgrad yerlilerinin bile bildiklerini sanmadığım kenar köşe semtlerin en dip mahal-

lelerindeki muhallebicileri eliyle koymuş gibi bilirdi. Sizi de ardı sıra sürüklerdi. Sahipleriyle (tabii, hepsi Arnavuttular) ahbaptı: Belgrad'dakilerle de, Prizren'dekilerle de, Saraybosna'dakilerle de, Ohri'dekilerle de.

Şiir her yerde yazılır, her yerde söylenir mi? Bunun da bir '*adab-ı muaşeret*'i yok mudur? Olmaz mı? Necati Zekeriya için yoktu, inanın. Ne zaman, nerde olursa olsun, kulağınıza eğilir, yolda giderken durdurur, parkta bir sıraya oturtur ya da sokak çeşmelerinin birinden su içiyorsanız kendini zor tutarak bekler, sonra başlardı şiir okumaya. Kendisinden. Başkalarından. Etkiyi mi ölçerdi böyle yaparak? Evet, ben buna inanıyorum. Yüzünüzden, gözlerinizden, bir anlık bir mimik parçanızdan anlayıverirdi. Evet, o şiir güzeldi. Hayır, o şiir güzel değildi, kimi dizeleri kötüydü, olmamıştı; demek üstünde durmak, çalışmak gerekti daha.

Koca Yugoslavya'da en doğru Türkçe, onun konuştuğu ve yazdığı Türkçeydi. Sorar, sorar, sorardı; "Tarık'cığım, hani siz nasıl diyorsunuz, bu o mu şimdi?"

Ben mektup yazmayı seven insan çok gördüm. Hiçbiri Necati Zekeriya'daki tutkuya varan mektup ve kart gönderme sevgisiyle eşit değildi. Yugoslavya içinde ve dışında çok gezerdi, her gittiği yerden iki satırcıkla da olsa varlığını duyurur, siz gelen kartlara ya da mektuplarına bakarak dünya haritasında Necati Zekeriya şimdi nerdedir, nerde değildir kolaylıkla bilebilirdiniz. Garip bir şeydi bu. Garip olduğu kadar da yadırgatıcı, yadırgatıcı olduğu kadar da sıcak ve sevecen. Hafifliyordu, güç alıyor, güç kazanıyordu.

Telefon, peki? Evet. Dünyanın en uzun telefon-da konuşan şairiydi o, yeminle size.

Beñildi. Hangimiz değildir ki? Kendini beğenirdi. Hangimiz beğenmiyoruz ki? Pek bölüşken değildi. Hangimiz öyleyiz ki?

Geceydi bana telefon ettiklerinde. Kimdi? Lütfü Seyfullah mı, Nevzat Hüdaverdi mi yoksa? Belki ikisi de. Arka arkaya. Aynı gece. Sustum. Telefona tek kelime söylemedim. Birkaç kez "alo, alo" dedi karşı taraf, sonra kapadı.

Cigaraya ara verdiğim dönemlerimden birindeydim. Salona indim, misafir cigaralarını buldum, bir cigara yaktım. Uykum gelmek bilmedi.

Bir yıl sonra mıydı ne, yolumu düşürdüm. Üsküp'e gittim yine. Mevsim karanfil mevsimiydi, ıhlamurlar çiçeğe durmamıştı daha. Vakti vardı, Vardar Film'in gerilerine düşen sokaklara gittim; birinci sokaktan geçtim, Vardar'a indim. Sonra ikinci sokaktan, sonra üçüncü sokaktan, sonra dördüncü sokaktan, sonra beşinci sokaktan, sonra altıncı sokaktan, sonra yedinci sokaktan...

Sekizinci sokağın en ucunda Lütfü Seyfullah'ı beni bekler buldum. Karşı karşıya durduk, yüzümüzü Vardar'a çevirdik. Arkamızda iki sıralıklı ıhlamur ağaçlarının uzandığı sekiz sokak duruyordu. Konuşmadık. Nice sonra;

"Duyuyor musun?" diye sordum Lütfü Seyfullah'a.

"Neyi?" dedi kıpırdamadan.

"İhlamurların kokusunu" dedim. "Başını kaldır, kokla!"

İkimiz de başlarımızı kaldırdık havaya, içimizi soluduk.

"Evet" dedi Lütfü Seyfullah. "İhlamur kokuyor, haklısın."

Haklı olan, ben değil Necati Zekeriya'ydı.

A.SUAVİ SONAR "Bizim İçin: Suavi"

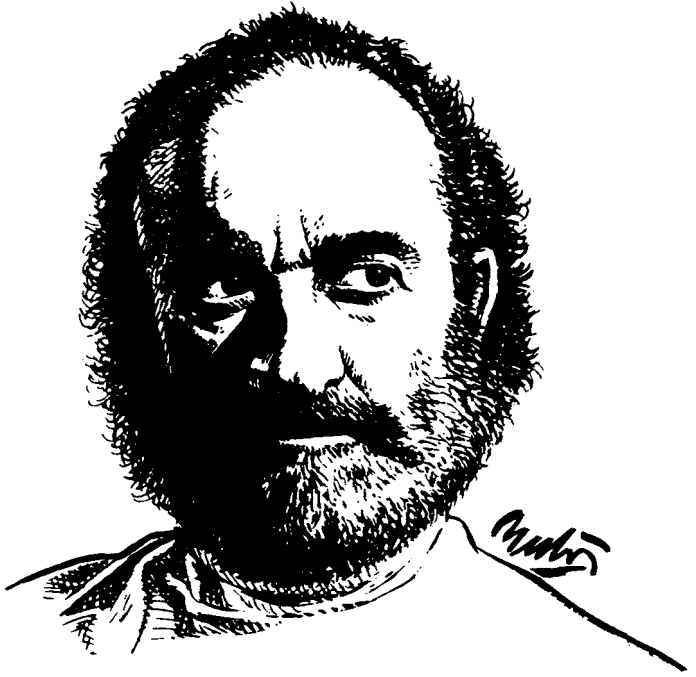
İhtilalci midir? Asla. Bir günden bir güne ağızına almadı. Devrimci? Bakın, bu yanı doğrudur. Bir zamanlar Nâzım Hikmet'lerin, Sertel'lerin, Va-Nû'ların, Nurullah Ataç'ların; Reşat Nuri, Mahmut Yesari, Nizamettin Nazif, Hikmet Feridun ve Vasfi Rıza'ların (İlginç değil mi? Vasfi Rıza'ların da) arasında gencecik, yeni sürgün bir devrimci de oydu.

Evet efendim, o günler başka bir günlermiş ve M.Turhan (Tan), Cemal Nadir ve Vasfi Rıza bile (ey Tanrım, o bile, öyle mi?) devrimci kesilmişlermiş. Onları bir araya toplayan dergi, devşirme bir dergidir, adı da "*Resimli Herşey*". Büyük "*haftalık mecmua*" Yıl, 1935'ler ve derginin çıkışı aylardan bir Eylül ayına rastlar.

Serüven, onun kanına işlemiştir; o günlerde ve o günlerden sonra da. Ama ne var, devrimcilik, serüven değildir. Her ne kadar devrimcilerin yaşam hikâyeleri serüven ölçülerine uzak yakın uygunluk gösterebilir de bu ikisi, birbirlerinden çok ayrı olgulardır.

Suavi bunu hiçbir zaman ayrı saymadı ve hiç kimselere benzemeyen örneksiz ve benzersiz bir serüvenci-devrimci oldu. Devrimciliğini yüreğinin en izbe, en bulunmaz, en karanlık bir yerlerine sakladı, serüvenci yanını günışığına çıkardı sonra da.

Ama Nâzım Hikmet'in onunla ilgili bir yazısı

(Çizim : Bedri Koraman)

(15 Temmuz, 1935 *Akşam* gazetesi) Suavi'yi az tanımış olmanın kanıtlarını taşır. Suavi, o yıllarda fotoğraf makinesinin değil, fırçanın tutsağıdır. Üstelik devlet memurudur da. Nâzım Hikmet yazısında (o yıllarda onu da genç ve toy kabul edin lütfen) Suavi'ye ne denli bir 'kıyakçılık' yapmaktadır, bir okuyalım bakalım: "Ressam Ali Suavi kalem ve fırçasıyla 'Yenice'yi, 'Yalova'yı, 'Samsun'u, 'Boğaziçi'ni, 'Sigarillos'u eski kötü kabuklarından kurtardı. (Parantez içinde söylemeliyim: Olay, Tekel'in o yıllarda piyasaya sürdüğü Türk sigaralarının kutu kapaklarıyla ilgilidir ve anladığınız kadarıyla, Tekel, bir yenileşme sürecine girmiştir.) Onların kimisi bir akarsuyun pırlıtsının serinliğini aldı."

Ve efendim, sonra Nâzım Hikmet devrimci türküsünü şöyle çağırır: "...bütün bunlara diyeceğim yok. Yalnız bizim o emektar on bir buçukluklar, ikinci neviler ve 'köylü'ler oldukları gibi duruyorlar. Bana öyle geliyor ki, en çok içilen, en çok satılan, en çok gelir getiren bizimki, şu on bir buçukluk başta olmak üzere 'ikinci'ler, 'köylü'lerdir. Neden Suavi'nin fırçasına ilk önce verilen onlar olmadı?"

Bunun 'laf' mı, değil mi olduğunu Suavi'ye sormayınız, karşılık alamazsınız. O, Nâzım'ı her zaman sevmiştir, her zaman sevecektir. Susar ve:

"Biliyor musun, diye sözü çevirir ve anlatır: "O yıllarda Nâzım'la can ciğer kuzu sarması dosttuk. Sık sık 'Pasaj'a, 'Degüstasyon Lokantası'na gelir, bira içer, 'raviyoli' yerdik. Coşku dolu şiirler okurdu bize. Yine bir sabah buluştuk. Sabaha kadar uyumamıştı. Sabahlamış, 'Gece Gelen Telgraf' şiirini yazmıştı. O sıralarda, hapiste olan bir arkadaşı ağır hastaydı. Gece gelen telgrafta iki kelime yazılıymış: 'Vefat etti'. O da oturmuş, duygularını kâğıda dökmüş. Şiiri bana da okudu. Bak, ben de sana okuyayım, güzel bir şiirdir."

Ezbere, hele başkalarının şiirini belleğine alıp

okuyanlara hep şaşmışımdır. Suavi, ne kötü, ne iyi okurdu o şiiri: "*Gece gelen telgraf –Dört heceden ibaretti:– Vefat etti.*"

Şiir okumak, bir sanattır, biliyor musunuz? Kimileri bunun bir zenaat olduğunu sanırlar. Olanca utanmazlıklarıyla şiiri yazılmamışlığa ve duyulmamış olmaya mahkûm ederek okurlar size. Size ve şiire her zaman nankör topluma, o toplumun tek tek şiir duyarsızlarına ve Tanrı'nın cezalarına...

Suavi, iki şairden ezber tutmuştur: Nâzım'dan bir, Dağlarca'dan iki. (Ey gönlümüzün ve şiirimizin sahici şairi, sen nerdesin?) Çok coşkuluysa, size çok ısınmışsa (onun ısındığı kişiler giderek o kadar azaldılar ki...) o şairlerden okur. Ağır ağır, hakkını vermeyi hiç düşünmeden ve kendine özgü bir hak teslimiyeti içinde. Şiir (o Suavi'nin okuduğu şiir) birdenbire kimlik değiştirir: Nâzım'ınsa Nâzım'ın olmaktan, Dağlarca'nınsa Dağlarca'nın olmaktan çıkar. Hiç kuşku yok, tanıdığınız bir şiirdir o, ama bu kalemlenleştirir onu Suavi, eski ise günümüze, çağdaşsa klasiğe götürür, yadırgattırır, ama güzelliğine yeni güzellikler, yeni tatlar ve yeni kokular da katar. Evet, şiirin kokusu yoktur diye düşünüyorsanız, çok yanılırsınız. Suavi okurken havada bir nane, bir fesleğen ya da yeni bahar kokusu duyarsınız. Burun delikleriniz genişler, içinize solursunuz onu. İpek Yolu'nda yürürsünüz, Kristof Kolomb'un gemilerine biner (Ey Santa Maria, yelkenlerini rüzgâr doldursun, dümeninde Kolomb, al bizi götür okyanusların en ucuna... Gecemizi gündüz et! Sonra kara görünsün ve biz kendimizi düşlerimizin baharat diyarı Hindistan'ına geldik sanalım!) Okyanus rüzgârlarına göğüs açar, gözleriniz gökyüzünde, Nuh'a kılavuz indirilmiş, ağzında zeytin dalıyla Hüthüt kuşunu aranırsınız. Evet, bu tarçının kokusudur. Evet, bu zencefilidir, bu da safran.

Babası dışçı olmasını istemişti. (Ah, evet, hangimizin babası, ne olmamızı istemedi ki...) Ama Suavi dışçı olmadı. (Benim babam olmadı ve ben benim ne olmamı istediğini hiçbir zaman bilmedim.)

Evet, sanatçı olmak bir vergidir. Tanrı'nın vergisi. Tanrı, belki bir gece vakti, belki bir ikindi ya da belki bir şafak çözümlesinde sizin için kararını verir. Gökyüzünde başına buyruk gezen ruhlardan birine buyurur; "git," der ona. "Git ve Suavi kulumu bul, onun bedenine gir, onu sanatçı yap. Suavi'm sanatçı olsun ve ölene dek sürdürsün bunu. O ölünce ruhu bana gelsin, ben onu yine başka bir Suavi'ye yollarım."

Kötü çocuklar mı, iyi çocuklar mı babalarını yanıltırlar, söyleyin bakalım? Suavi kötü çocuk mudur? Babasını aldattı çünkü, dışçı olmadı, sanatçı oldu.

Bakın onun uzun, sabırlı ve inatçı geçmişine: En iyi grafik düzenli sigara kutusu kapakları onun-
dur. En iyi grafik düzenli şiir kitaplarının kapakları da. Ama sigara içilir, kutusu atılır. Kitap okunur ve rafa kaldırılır. Peki ya fotoğraf? İnsanın sıradan bir an'ını yakalayıp düpedüz zapt ederek onu bir Olimposlu gücüyle ölümsüzlükte dondurmak? Tanrım, Suavi'nin bu "zapt"larına bakınız: Richard Harris, *"This Sporting Life"*dakinden de aptaldır... Bir başka an'da Abdi İpekçi niye o kadar sokulgan, Erçüment Karacan niye o kadar bağırğan play boy'dur ve Feyyaz Tokar, hep şen, şatır, Metin Toker niye daha o günlerden memleket kurtarıcıdır?

Bakın, bu Virna Lisi'dir. Dupduru bir güzellik ve aslan Suavi. Begüm Aga Han genlerinden taşan bir soylulukla Suavi'nin objektifine gülümser. Anthony Quinn, (ah, evet acaba niye her zaman hain bakar size?) dünyanın en büyük ayaklı kadını (lütfen tartışmayın benimle, siz görmediniz, ben ve Suavi gör-

dük) Sophia Loren, bin yaşına da gelse, kıskırtıcıdır, neden? Roger Vadim de sırlıklam budaladır tabii ve Suavi'nin objektifi buna tanıktır. Karl Malden (haklı olarak) Suavi'den ürkmüştür. Çetin Altan evvel eski devrimci, Rossana Podesta kızıl saçlı bir civciv; Romy Schneider, Alain Delon'la başbaşayken gerçekten seven kadın, Maria Callas bir tavuskuşu, Ronald Reagan sahiden 'artist', Kraliçe Elizabeth en son kraliçe, General Montgomery alçakgönüllü ve sıradan bir nefer, Charlton Heston tam vesikalık, Grace Kelly umarsız bir şıllık, Omar Sherif sahiden Hristiyan, Papa St. Paulus 'mutabasbıs', Jane Fonda babası gülüşlü, Gina Lollobrigida ilk gençliğimizin çılgını, dönemine yetişmediğimiz Keriman Halis Hanımefendi; asıl favorisizken yakışıklı Nejat Eczacıbaşı, Charles Aznavour tam Ermeni, Jacqueline Bisset mahmure, Fellini daha o zamandan Fellini, Marcello Mastroianni çapkın ve külhanbeyidir. Salvador Dali'nin gerçek bir deli deha olduğuna objektife bakmadan bize işaretini çakan yine bu Suavi'dir.

Mısır, onun ilk gözağrısıydı. Tuvali ve boyayı ne hallere getirdiğini Mısırlılara ilk kez Kahire'de sergilemiştir.

Peki, ya kadın terziliği onun? Daha Chanel'ler, Cardin'ler, Fegara'lar ve Özbek'ler gezegenimizde yokken Suavi, seri sosyete hanımlarını Avrupalı hanımefendiler gibi giydiriyordu. Birinciliği kimselere kaptırmadığı o 'Manolya' adlı giysiyi giyen manken kız bugün sağ mıdır acaba? O sağ olmasa bile, aynı giysiyi giyip Avrupa Güzeli seçilen Günseli Başar, Suavi'nin Manolya'sını hatırlayacaktır eminim.

Mısır, Suavi'ye dar gelince ne yapar? Avrupa'ya uzanır. İtalya, Fransa... Fransa, İtalya... Ah, evet, arada bir de Türkiye tabii. Beyoğlu'ndaki sessiz sakin ev... Ada. Adada ev... Ben objektife âşığım baylar! Bırakın beni, fotoğraf çekeyim, Sayın Şah Peh-

levi hazretleri... Siz de Melike Hanımefendi, yaklaşın birbirinize... Şu ışığı biraz kesmeliyim. Tamam, oldu. Dikkat, çekiyorum ve... çektim. Teşekkür ederim! Size de teşekkür ederim Bay Bernard, elleriniz çok güzel, çünkü insan kalbi tutuyorsunuz hep... Sayın General Eisenhower, bana bakın efendim... Mösyö De Gaulle, siz de efendim... Siz de Bay Chaplin ve siz, evet, siz Bay Hitchcock.. Çekiyorum, çekiyorum ve çektim. Teşekkür ederim!

...ve bu genç kuşak, adımı bile bilmiyor, beni tanımıyor, olur mu böyle şey?" demişti kızgın ve kırılgın. Onun yıllar yılı çıktığı Babıâli yokuşunu birlikte iniyorduk. Yüzüme baktı, sustum ve konuşmadım.

Ben çoktan orta kuşak adamıydım.

SAMİM KOCAGÖZ

"Göl Destancısı"

Bergama ovasını bilirim. Vardar ovasını da. Birini Attilâ İlhan ünlendirmiştir ("Gâvur Dağlarından Rivayet" şiirini hatırlayınız), öbürünü Dramalı türkücü Hasan. (Kış kıyamet değil, düpedüz günlük güneşlik bir havada Ören'den bir yol tutturmuş, İzmir'e gidiyorduk. İlhami Soysal sağdı daha, Asım Bezirci de. Hüsamettin Bozok balkonunda, ayağında şort, üstünde ince bir folklör gömleği.. oturmuş, buzlu rakısını içiyordu. Salâh Birsnel ne mi yapıyordu o sıra? Bilmiyorum hiç. Belki bir iki saat sonra Kaz dağlarına incek tül den morluğu sil baştan kâğıda geçirmenin hazırlıkları içindeydi, kim bilsin? Elinde bir dondurmacı külâhı, masanın üzerinde yaydığı ne kadar Türkçe kelime varsa avuç avuç alıyor, külâhında teraziliyor, sonra hoop kâğıda döküveriyordu: Şavalak şapkak, ıngırış, mıngırış, hapa lap lak... Biz, altımızda turuncu rengi bir Volkswagen, tıngır ve mıngır, Dikili yakınlarına varmışken sırnaşık bir bulut geldi, üstümüze abandı. Zavallı Volkswagen'cik! O kaçır, sırnaşık bulut kovalar, o kaçır... Bulutu kızdırmış olacağız ki, rengi attı, kapkara oldu, daha çok geldi.

Kavşağa vardık, önce karım gördü, vay dedi, gösterdi, ben de vay dedim. Bulut, ortalığı zindan etti.

Evet efendim, önce kedi gözleri... Ardından kısa farlar... İndi. Yağmur. Haydi aslan silecekler! Normaller yetişmeyince hızlıları çalıştırdım. Mümkün

mü? Gece bastırıldı. Birden. Karımın gözleri büyüdü. Ben direksiyondan ön cama sokuldum. Yaşa Kemal Tahir... Ne mümkün değil mi? Ne mümkünü yok, değil mi? Sığınacak bir cep, bir benzinci? Ey dedim, burası Bergama ovası Tarık Dursun! Yetiş sağ ayağım, topukla gaz pedalını, yürü Volkswagen'imiz! Yağmur, evin yıkıla; Bergama, ovalığın batsın! Git git bitmiyor. Neredesin aşağı Şakran, neredesin yukarı Şakran ve cankurtaran Ali ağa?

Gün ortasının geceli karanlığında aldık başımızı, gidiyoruz. Önce küçük farlar, ardından uzunları pes ettiler. Gidiyoruz. Karım, sağımdan yol çizgilerini kolluyor: Kır, sola kaçma, sağa gel biraz, sağa gel! Sağa gelmeli, çünkü gidiş gelişli bir yol bu ve kamyonlar bit gibi görüyorlar Volkswagen'imizi. Ve Volkswagen sahiden bir asfalt biti. Gözünün feri sönmüş, yol yorgunu, ağır sarhoş, aklını çoktan yitirmiş. Evet efendim, Karşıyaka'yı buldurduk, ama bir daha da o Bergama ovasını hiç unutmadık. Ben ve karım.)

Rumeli türküleri –bana sorarsanız– Arnavut kökenlidir. Bizim Kürt türküleri gibi yanıktır ve mutlaka bir hikâye anlatırlar. Ortak motifleri dağlar, akarsular, uçan kuşlar, ayrılık, kem gözler ve kavuşamamaktır. (İlhan Berk'in bir daha yazamadığı en güzel şiir'dir o: "*Neler çekmiş halkım/ Türküler şahit*")

Vardar, büyük bir sudur. Ben, ilk kezdi, bir akarsuyun kaynağını görmüştüm: Ohri gölünde. Evet, kocaman bir göldü, o kadar kocamandı ki, iki devlet, gölü ikiye bölüp aralarında paylaşmışlardı: Ohri'nin yarısı Makedonya'nın, yarısı Arnavutluk'undu. Cık.. cık.. cık. Bir göl ve yarısından yarısı birilerinin (bir devletin) yarısından yarısı başka birilerinin (bir başka devletin)di. Göl, bir çanakta ve bir ucunun ağzından ağır ağır akıyor, Dirin'i oluşturuyordu. O Dirin de aka aka ovanın tam ortalık yerin-

(Çizim : Ferruh Doğan)

de bir yerde başka kollarla birleşip Vardar oluyordu. Aka aka vardığı kent, Üsküp'tü. Çok ıhlamur ağaçlı, Necati Zekeriya'lı, Ante Popovski'li ve Lütfü Seyfulah'lı Üsküp'tü.

Söke ovası, Samim Kocagöz'ün hatırı olmasa, hiç çekilmez bir ovadır derim. İki yanı pamuktur; yüksek bir yol, sizi Söke'nin sonundan alır, ovaya sokar ve bitirene dek gözünüzü karartır. Konya yolu da sıkıntı verir insana, ama bu Söke ovası sıkıntı vermez, bitirir. Bereket, birden, hiç beklemediğiniz, hiç ummadığınız bir anda ova kesiliverir ve önünüze iç bayıltan bir bayır çıkar. (Sağda küçük bir köy... Gerici olmayan, sevecen bir cami, Ege'ye özgü kırmızı kiremitli basık tavanlı evler ve... yol kenarına eşkıya misali tahta sandalyelerini atmış, sarma tütün içen köylülerle bir köy kahvesi...) Geçin; basın gaza, yola sarkan çamları, mazıları, tipik makileri geçin ve hızınızı hiç kesmeyin, az sonra Bafa gölüne varırsınız. Kazma dişli, eti akça pakça, tadı tartışılır tatlı su balıklarının gölüdür Bafa gölü. Bir de Samim Kocagöz'ün "*Yılan Hikâyesi*" romanının. (Karşıyaka'dayız. Bir ev. Tek katlı. Vakti zamanında villa imiş. Ropdöşambırı üstünde, elinde hep görmeye alıştığımız ağızlığına takılı sigarası olmadan, Samim Kocagöz, saman yastıklı bir İzmir kanepesinde oturuyor. Vakit ne? Önemli mi Tanrı aşkına? Samim Kocagöz, nasıl da yaşlanmış. Gözleri yorgun ve ihtiyar. İnsanlar gözlerinden yaşlanırlar, bunu bilin. Diyorum ki.. Beni dinliyor mu? Evet, dinliyor. Coşku-lu. Samim ağabey, senin "*Dolu Dizgin*"i Osman Seden, TRT için filme almak istiyor. Senaryo? Ben yazacağım. Bir parıltı. Gözlerinde. Eski ve uzun bir geçmiş. Radyonun egemenlik günleri. "*Bir Şehrin Hikâyesi*", radyoya uyarlayan Tarık Dursun K. Ve "*Kalpaklılar*" Oyuncuları Sadri Alışık, Çolpan İlhan. O günlerde Nejat Saydam hırslı, ille de iyi bir şey yapma peşinde. Senaryo, Tarık Dursun K.

Sonra "*Yılan Hikâyesi*". Radyo oyunu. Arkası yarın. Soğanlar ince ince doğranıyor. Ateşin üstünde kalaylı tencere. Soyulmuş patatesler ve soldurulmuş dana kıyması... Ama kulaklar açık radyoda. Arkası yarın. Arkası yarın. Arkası yarın. Evet, olur. Ne zaman? Osman Seden önce size danışmamı istemişti. Evetiniz varsa.. Eveti var. Seviniyor. Diyor ki... Devlet Tiyatrosu için bir oyun yazmış. Afişleri de basılmış. Provalar bitmiş. Perdeler açıldı açılacak. Ama açılmıyor. Samim Kocagöz'ün oyunu oynanmıyor. Ey devletin tiyatrosu, çok oyunlar oynadın, fakat bu oyunun evlere şenlik! Bu oyunun yazara oynanmış oyun, seyirciye oynanmayan bir oyun. Ayıp! Belki tarihinde yok, belki bilen bile yok Samim Kocagöz'le benden başka, olabilir, işte ben buna tarih düşüyorum.)

Bafa gölünün kıyısında durdum. Volkswagen'den indim. Gölün ayağında bir çardaklı kahve vardı. Oturduk. Kahveler söyledik. Göle baktık. Ey Bafa gölü! Haritada yeri olan Bafa gölü, kim bilir senin bir tek ailenin malı olduğunu? Adı halkın partisi olan, cumhuriyetçiliği bayrak yapan bir partinin kranttuvalet, sıırım bıyıklı, üçlü takım elbiseli, efendiler efendisi İsmail Rüştü Aksal'ın olduğunu? Ah, tabii, bir ova, bir dağ, bir tepe, bir bayır, bir akarsu birilerinin olabilir (nasıl olabilir mi?) ama, bir göl...

Gölde balıkçılar vardı, ekmeklerini duru sudan çıkarıyorlardı. Kurşunladılar onları, gece ve gündüz kovaladılar, izlediler, candarmaya verdiler. Kooperatif mi? O ne, o? Komünistler.. Alçaklar.. Vatan hainleri!

Samim Kocagöz yazdı bunu, evet, tabii, yazdı. Pek de güzel yazdı. Onca kuruluşunu, öğretmen edasını bir yana koyarak üstelik. İplenmedi.

"Benim en güzel romanımdı o..."

"Katılıyorum," dedim.

Karısı sağdı. Bir ilkyazdı ve bana eski İzmir usu-

l  kıştan kalma incir reçeli çıkarmışlardı. Bir bardak su yanında, kaşı  bir ikinci su dolu bardaktaydı. İncirler sakız kokuyordu. Ağızımda dişımi vurmada eriyiverdiler.

Usta- ırak ilişkisi içinde onu hep sevdim. Aynı hikâye anlayışının sürdürücüleri değıldik. Ne vardı ki bunda? Kim, kimle aynı yolun yolcusudur ki? Çok güzel hikâyeler, çok güzel romanlar yazdı. (Evet, di'li geçmiş zamanla konuşuyorum şimdi. Çünkü Samim Kocagöz artık yok.  ld . Söke ovasının ka  sahibinden biriydi, koca ovayı sahipsiz kodu, öldü. Onu kim yazlarda başında koloniyal şapka (ter çekici mantar kaplıdır i i onun), ayağında kilot pantolon, elinde ağıalığının simgesi sığır şeyinden bir kam i ile pamuk tarlalarını dolaşırken d şlerdim.  ukurova'nın pamuk ağıaları öyledir de ondan. Ve pamuk, aşıağılık bir bitkidir. Dünyada elle toplanan tek şey, pamuktur. Makine girmez pamuk tarlasına. İnce, narin pamuk, ille elle toplanmak ister. Makine; istediğimiz kadar aya insan yollayalım, pamuk karşıısında gelişmemişliğe boyun eğer. Çünkü el pamuk kadar nazikdir; pamuğı tutar, kökünden nazik nazik  eker ve kökünden çekerken de dikenleri vandalca parmaklarınızı dalar, yırtar, kanatır.

Yazık ki, Samim Kocagöz bu ağıalığı hiçbir gün, hiçbir yaz, hiçbir pamuk devşirme mevsiminde yapmadı. Hep uzak durdu; pamuk ağıalığından da, Söke ağıalığından da. İsviçre dağılarının serinliği, adım başı g llerinin arı duruluğı yüreğine yansıdı. Ne gari , ağı kökenliydi ama, ağı değıldi. Ağıalık, geleneğinde vardı ama, ağıalığın çok uzağına düşmüştü.

Her zaman yazar kaldı. Zordur bu. Bu  lkede Samim K cag z için geleneğe ve aileye karşı çıkmaktır gerçekte. Olsun! Söke, ağıalar egemenliğinde bir ilçedir. Zengin ve ova ağıalığının resmiyetidir. Kocagöz oğıullarının ovasıdır, fakat Samim Kocagöz' n değıl. Hiçbir zaman da olmadı. Karşıyaka'da oturdu.

Kimi akşamüstleri, ağır adım, aldı başını Bostanlı'ya kadar yürüdü; eski balıkçı barınağına vardı ve orada dimdik durup gurubu seyretti. (Ah, güzeldir bizim Bostanlı'dan batan güneş. Tabii, çok ağır, size hiç batmayacakmış, hep öyle kıpkırmızı, kocaman bir gülleymiş de olduğu yerde hep kalacakmış izlenimini verir ve.. Sonra birdenbire batıverir. Gözlerinde Samim Kocagöz'ün, yüzünde Samim Kocagöz'ün, rüzgârın eskimiş imbatla dolarak uçurduğu saçların-da Samim Kocagöz'ün.

Bana Lozan'ı anlatmasını isterdim. Lozan ve Samim Kocagöz. Egeliliği ve zengin Sökeliliği apaçık. Genç ve delibozuk. Gölün kıyılarında bir aşağı, üç yukarı dolaşıyor. O, Bafa gölünü iyi bilir çünkü. Lakin Lozan gölü, Lozan gölüdür. Kenarları, ne kadar dünya savaşı olmuşsa hepsinden de zengin ve para babası olarak çıkmış onca gâvurun süs villalarıyla doludur. Bir vınlama ile güröldeyerek, suyun havasında değdi degecek, gelip geçen motorlarıyla, yelken açmış kotralarıyla, tepeden bakan bol ormanlı dağlarıyla bir takvim gölüdür Lozan. Samim Kocagöz hiç sevmedi, hep Bafa gölünü özledi Lozan'da. Bafa gölünü, evet onu. Yoksul, elleri ırıptan nasırlanmış, korkuyu esvap edinmiş, ağanın gölgesine basarak hışırtısız, küreklerin suya inen sesini ceylan ürkekliğine eşitleyerek balığa çıkan Bafa göllülerini... Onları.. Candarmanın doğrultulmuş tüfeklerini.. Suda seken Kırıkkale yapısı milli kurşunları.. Kararan gökyüzünü. Gökyüzünü. Kararık ve sonsuz. Sonsuz ve yıldızsız. Tek adamın gölünü.

Samim Kocagöz'ü Bafa gölüyle anacağım. O ve Bafa gölü. Tabii!

ŞAHAP BALCIOĞLU

"Şövalye"

Önümüzde dümdüz uzayıp giden yol ansızın başkaldırdı. Kimse bize bir şey de dememişti. Yol işaretleri doğruydu, asfaltın hep sağından ve usul usul gidiyorduk. Ben de, bizim Volkswagen de yolun acemileriydik. İki yanımızda yaban kargılıkları, sonra bodur bağ asmaları, sonra zeytin ağaçları, sonra suskun ve selvisiz mezarlıklar, sonra toprakta serilmiş yatan gövermiş iri karpuzlarıyla bostanlar, sonra atını yitirmiş bir dönme dolap, sonra bodur ve hırçın makineler... Ama bu dik bayır, bu dönemeç üstüne dönemeç hesabımızda yoktu.

Datça'ya vardığımızda dirseklerime kadar terlemiştim, karımın yüzü kireç keşiğiydi. Tam ikindi vaktiydi ve Datça'nın rüzgârı çıktım çıkıyordumdu.

Bir cadde kahvesi önünde arabayı durdurdum. Kaldırımı sulamışlar; sandalyelerinde iki büklüm oturan yerli erkekler yabancılığımızı yüzümüze vurmaktan bize bakıyorlardı. Biri nargile içiyordu ve sözde kayıtsızdı. Diğerleri, bir vakitler CHP'nin alçakgönüllülükle sipariş verdiği ressamların 'resmi' tablolarındaki Anadolu insanlarından farksızdılar; umursamaz ve boş bakışlı, tanıdık kasaba erkekleriydi hepsi de.

Pantolonumu çekiştirerek yanlarına gittim, selam verdim, aldılar. Sordum. Yüzleri ısıdı. Tabii, tanıyorlardı:: Şu şişman, İstanbullu, çok konuşkan, bıyıklı, alyanaklı, "İstanbul firarisi gazeteci" değil miydi? Evet, dedim, o.

(Çizim : Semih Balcioğlu)

Ağa kılıklı ve nargile içeni kalktı, garson yetişip elinden çubuğunu saygıyla aldı, sandalyesini geri çekip kalkmasına yardım etti. Diğerleri de buyruklanmış gibi ayaklandılar. Gel, dedi bana; eczaneye kadar gidelim, telefon edelim, haber verelim olur mu?

Eczanedeki telefon, askerliğimin sahra telefonuydu. Gır gır çevirdiler kolunu, beklediler. Karşı taraf açınca, eczanenin sahibi bayan tane tane konuştu. Bir ara telefonun ağzını kapatarak bize kim olduğumuzu sordu, söyledik. O da telefona söyledi. Yüzü güldü, başını salladı, telefonu kapadı. Geliyor, şimdi, dedi.

Ve şimdi geldi. Uçarak. Koşarak. İki kolunu iki yana açarak ve yeniden dünyaları kazanmış olarak. Çarşının öbür başından kükreyen sesini duyduk: "Ah, güzel insanlar, o güzel insanlar!"

Datça'ya bir kez gittim. Onun hatırına ve onu görmeye.

Bir kez daha gider miyim?

Her akşam üstü, bu çırpıntılı rüzgâr denizden kopup gelirmiş.

Çılginca esiyordu. Gündüzün o yakıcı, kaşlarına varıncaya dek insanı tere kesen ısıcığını önüne katıp sürüyor ve Datça'dan dışarı kovuyordu.

Datça'da hiç gemici görmedim. Sandal, kayık, tekne de. Sabah oldu, güneşi doğdurmak için kaldığımız otel odasından çıktım, yalınayak sarp kayalıklara yürüdüm ve bir el ayası kadarlık bir düzlüğe oturup çevreyi dinledim. Hayır, tek bir motor sesi bile duyulmuyordu. Ne balığa çıkan vardı, ne süngere. Güneş denizden doğdu. Belki ben ters oturmuştum ve karşı dağlardan doğmasını beklediğim güneş beni yanıltmış, (ben onu yanıltmış olamaz mıydım?) denizden doğmuştu.

Her şey suskundu. Pisi otları, mevsim gereği, belime kadar geliyorlardı, yalancıkdan başaklanmışlardı. Güneş yürüdükçe denizin suskunluğu eksildi. Önce ayaklarımın altındaki durgun suların hışırdadığını duydum. Yumuşacık ve kendiliğinden kopup çıkan hiç kırılmamış minicik bir dalga salına salına geldi ve arsız yosunların bittiği kara kayalıklara vurup yine yumuşacık kırıldı. O anda küçük hışırtısını duydum. Gerçekten denizindi.

İkinci, otelin terasında ve çıldırmış tentelerin altında otururken bize rüzgârları, vakitlerini, gecelerini ve gündüzlerini bin yıllık denizler korsanıymışçasına şaşırtıcı bir bilgiçlikle bir bir saydı. Yüzüne şaşkınlıkla baktım.

Bir gündü, kara sekreteri Eldebran kız dedi ki: Gitti! Her şeyi sattı savdı, şudur budur demedi, dengini yaptı ve gitti. Allahasımarladık dedi mi peki? Dedi, dedi. Yetmişmiş. Türkiye, dünya, Babîâli, dostları ve düşmanları, her şey. Partilerin hepsinin anasını satayım. Boğaz'a karşı içilen rakının da, ışıkları par par gelip geçen kocaman vapurların, şileplerin, kuru yük gemilerinin ve tankerlerin de anasını satayım. Bok bir dünyadayız, biliyor musun? Rindlik. Ne demekse! Boğaz'a karşı oturup rakı içecek ve ızgara lüfer yiyeceğim, öyle mi? Neye karşılık, neyin bedeli olarak, neyi hak ederek? Kim söyleyecek bana bunu, kim söyleyecek?

Hiç kimse. Ve hiç kimse söylememişti, söyleyememişti.

Birçok adam hapsilere girdi, birçok adam hapsilerde yattı. Bu, bir bedeldir. İsteyen öder, istemeyen ödemez. Ah, ama hapse girmek, enayilik değil midir? Enayilik midir, neden enayiliktir? Çünkü akıllı adam hapse falan girmez. Akıllı adam, hapsilere gir-

meden yapacağını yapan adamdır çünkü. Olabilir. (Ne demek olabilir? Olabilir mi? Revizyonist. Dönek.)

İhtilâl mi olmuştu; o hapisteydi ve paldır küldür mü çıkarıldı? Ne uğrunaydı hapisliği? Bugün bir bile ni yoktur. Çok zaman geçti üzerinden ve o bile (o gece geç vakitlere kadar konuşur, içini dökerken o bile) unutmuştu. Efendim, bir Amerikalı yazar varmış da.. Onun bir yazısının Türkçe çevirisi onun yazı işleri bulunduğu bir dergide yayınlanmışmış da... Acaba mı? O muydu o? Hapise giren, yatan, ihtilâlle çıkan o muydu, bir başkası mı yoksa? (Leningrad'daydım. Yüzlerce adacıktan birine çıktık köprüler ve köprüler geçerek. Hapisane adasıymış ve *Henri Charnier*'nin "*Kelebek*"ini yeni okuyup bitirmiştim. Lenin'i yatırdıkları hapisaneyi Şeytan Adası hapisanesi zannediyordum. Yanılmışım.)

Uygarlık, öyle mi? İnsanlara küs. Kırık. Ah, anlaşılmamak! Burada çok rahatım. Burada çok rahatmış. İyi! Gazeteler bir gün sonra geliyor. Gelsin. Televizyon yok. Yok, tamam! Sabahları... Sabahları çok erken kalkıyor. Gün ışımadan. Gel, hadi seni de götürüyüm. Beni de götürüyor. Ayaklarımızda tokyolar. Ne kadar sessiz olsak, gürültü çıkarıyoruz yine de. Daladikenlerin kökleri arasından uykulu süleymancıklar kaçşıyorlar. Gel, beni izle. Seni izliyorum.

Sarp bir bayırı iniyoruz. O alışkın, ben değilim. İn, in, in. Mersin-Silifke yolu üzerindeki cennet - cehennem kadar bir inişi iniyoruz. O önde, ben ürkek ve çekingen, arkasında.

Kulağıma bir su sesi geliyor. Bakıyorum. Gökkuşağı. Ebemkuşağı. Elaimsema. Tayf. Bütün renkler. Skala. Yüzüme bir serinlik vuruyor. Ve efendim, bir vadi. Saklı bir vadi. Ve cennet. (Bilmiyorum, kutsal kitaplar burayı mı tarif ediyorlardı?)

Dönüyor. Gülümsemesi müthiş. Geniş ve büyük. Yüzünün tamamı. Elini uzatıyor. Elimi uzatıp elini tutuyorum. Yan yana duruyoruz.. Deniz, n'apmış öyle? N'apmışsın sen öyle deniz? Ne işin var ki senin buralarda? Gelmiş, oya oya girmiş, yuvalanmış. Bin adam boyu yükseklerden de bir su çavlanıp akıyor. Nereye? Yuvalanan denizciğe. Maviliğine. Yukardan aşağı bir beyaz çavlan, o ve ben. İkimiz. Ve derken çan sesleri. Çobansız, kara keçiler suya geliyor.

Nasılmış? Güzelmiş. Çok mu? Çokmuş. Var mıymış dünyada böyle bir şey? Yokmuş! Kahrolsun mu şimdi uygarlık, insanlık, dünya, politika, gazeteler, Babiâli, partiler ve alçak insanlar? Kahrolsun!

Uzun süre sustuk kaldık. Sonra kısık bir sesle; sen dönme ağabey, dedim. Hep kal burda ve yaşa burda...

Ben onun küçüğüydüm ve o da sözümü dinlemedi.

Telefondaki kahkahası kekeme kahkahaydı.

"Döndüm" dedi. Dönmüştü. Dayanamamış. Dayanamamıştı. İnsanın koşullanmışlığı, n'olacak! Yedi yıldır. Yedi yıl geçirmişti. Temiz, aydınlık, düşmansız ve çekişmesiz, sütlü ve limanlı. Bütün rüzgârları tek tek tanımıştı. Saati, günü ve zamanıyla. Mantarları yeniri ve yenmeziyle biliyordu. Cümle otlar Safa Yurdanur ve İlhan Berk'ten önce ondan soruluyordu; turpotları, radikalar, ebemgömeçleri, cibezler, şevketî bostanîler, arapsaçları ve yabani dereotlarıyla tanıştılar.

Gece olunca yıldızları sayıyordu; hangi yıldız kaç milyon yıl yaşındaydı, ne zaman gökyüzünden düşmüştü ve kaç milyon yıl sonra hâlâ bize kadar gelmeye devam ediyordu? Ondan sorulabilirdi pekâlâ. Bir kaya mercanları vardı, bayrak kırmızısı. Bir lagos yakalamıştı bir gün, üç buçuk kilo çekiyor-

du ve denizdeki nişan yeri sepetine dolan karidesler iri fakat çok lezzetliydim. Yıkıkların, eski zaman taşlarının arasından her gün martı yumurtası toplamıştı. Bize sandalını göster ağabey! Size sandalımı göstereyim, evet. Küreklere vargücüyle asılıyor; açılıp bir başına denizin ortalık yerinde duruyordu. Bir başına değil, hayır. Sait Faik vardı ve onunlaydı, Aziz Nesin ve Orhan Kemal vardı ve onunlaydılar. Aziz, sen mangalı yak, Raşit sen de aç şu şişeyi, Cevat buzluktan beyaz peyniri, domatesi ve salatalıkları çıkar, ince ince doğra bakalım. Sait, sen hikâyemizi yaz. Tanrım, yaşamak bu, sence de bu, değil mi?

Hepsinin anasını kovalamıştı. Ve kahkahalarla geldim efendim. Çıkageldim. Evet. Bu Allah'ın cezası şehre. İstanbul'a. Dayanılmazlıklara. Hayvanlıklara. Düşmanlıklara ve düzmece dostluklara... Trolleybüsler kalkmış. Kalksın. Umurumdaydı. Umurunda değildi. Ekmekler çamur gibiydi. Kimi arasan yerinde yoktu. Vapura, otobüse, dolmuşa yetişemiyordun. Gazetelerin yüzleri kapkaraydı. Radyolar iğrençti. Televizyonlar şehvet ve belâ kumkumasıydı.

Ah! Evet, biz belâ çocuğuyuz. Kötülük çiçekleri yiz. Bataklıkta büyüdük ve karbondioksit soluruz. Ah! İtin beni ey halkım, yakın beni, ordan oraya savurun, beni tanımayın, beni horlayın, beni unutun, sevmeyin, bana düşman olun ve her kim ki beni görür, artık görmezden gelsin!

Mayıs ayının 1994 yılındaki ikinci haftasında sıcaklığın böylesini kimse ne görmüş ne duymuştu. Yeni açmış güllerin boyunları büküktü, hanımellerinin köklerinde toprak çatlamıştı.

Caminin avlusu kızgındı, güneş yakıyordu. Çirkin birkaç akasyanın gölgesine sığındık. Ben, Ferruh Doğan, Fahir Erdil, Semih Balcıoğlu, Nezih Demirent, Doğan Dik, Orhan Karaveli, Erdoğan Tok-

makçıoğlu ve birkaç kişi daha. Her cenazede olduğu gibi ölen yerine başka şeylerden, havadan sudan konuştuk. İstikrar paketinden, solun birleşmezliğinden Demirel'den, erken bastırmış sıcaklardan ve enflasyondan. En çok enflasyondan ve Turgut Özal'dan.

Ezan okundu. Birtakım insanlar sallanarak camiden içeri girdiler. O, musalla taşında, biz sıska akasyaların gölgesinde bekledik. O beklentide onun yaptıklarını ben de yapabilir miyim diye düşündüm içimden. Çekip gidebilir miydim buralardan? Yapabilir miydim? Her gün, gün doğarken uyanıp ayaklarımda tokyolar, şıpıtık şıpıtık, o vadi senin bu bayır benim dolaşır, cennet keşfine çıkabilir miydim? Martı yumurtaları toplar, yuvasından düşmüş serçe yavrularını bir yerlerden tahta merdiven bulup yuvasına koyar, elimde kör bir bıçakla yenir mantar toplamaya girişir, otları bir bakışta tanıyabilir, aklıma estiği gibi sandalıma atlar, vira kürek, açılır ve denizin tam ortasında heyyyyyy, ulan dünya, ananı satayım senin, tamam mı? diye avazım çıktığı kadar bağırabilir; lüfer, lagos, çipura, bayrak kırmızısı barbunya tutup sandalda oturmuş aval aval bakan Raşit'e, Sait'e, Balıkçı'ya: Ulan durmayın, kurun sofrayı, vakti kerahattir, pezevenkler... diye bağırabilir miydim?

Hayır. Bilmiyorum. Belki. Olabilir. Mümkün.

Ama, bu, olsa olsa Şahap Balcıoğlu'na vergiydi, o hüner onun hüneriydi; benim değil. Asla!

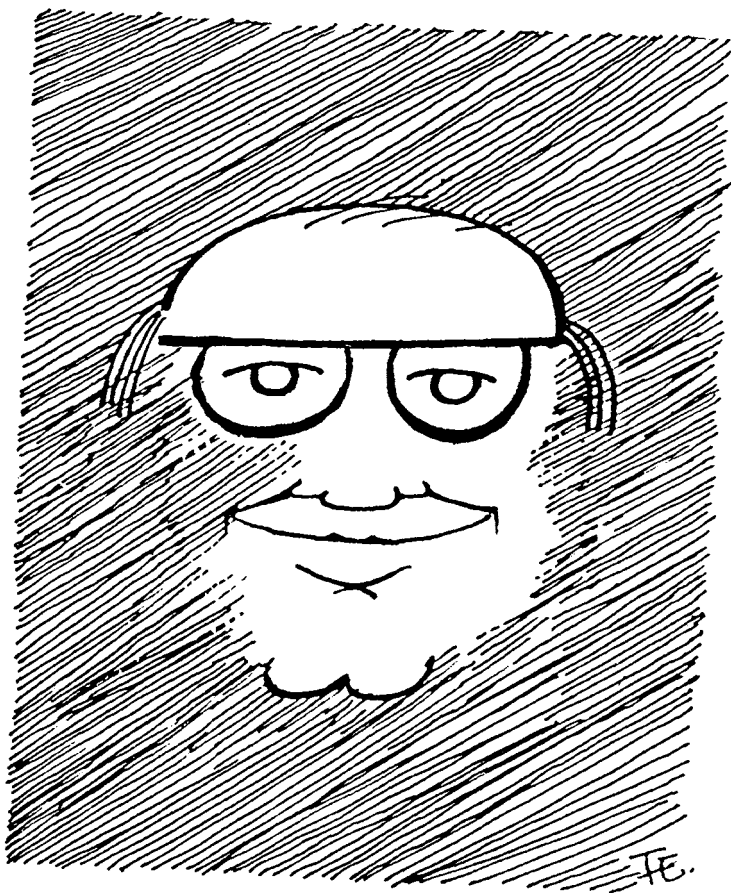
(*) Yazık, hiçbir ansiklopedide Şahap Balcıoğlu maddesi yoktur. Ansiklopedistler "iyi insan", "dost insan" hatta "adam" maddesine bile almamışlardı onu. Şahap Balcıoğlu daha daha neleri ile vardı, ama ansiklopedistlerde benim o saydığım madde başları ya da ek maddeler hiç olmadılar zaten.

ŞAKİR ECZACIBAŞI "O Fotoğraflarda Bir Şey Var"

Sokakların adlarını hep birbirine karıştırıyorum. Yıllardan beri. Yaşlılık ya da bellek eskimesinden değil. Düşünüyorum: Kemeraltı'na giderken sağdaki birinci ya da ikinci sokak mı, yoksa Konak'a gelirken soldan birinci ya da ikinci sokak mı? Çünkü ikisinin de adı Beyler Sokağı. Birinci Beyler Sokağı, İkinci Beyler Sokağı.

Bu sokaklardan birinden birinde küçük, tek katlı, bizim İzmir'in eski Sakız evleri biçiminde, kırmızı kiremitli, demir kapılı ve yoldan üç mermer basamakla çıkılan bir ev, baba Eczacıbaşı'nın ilaç 'imalat-hanesi'ydi. İmbikler, küçük ispirto ocaklarının mavi alevleri, boy boy tunç ya da tahta havanlar, 'hassas' teraziler, bebeklere özgü mini minnacık kaşıklar, masal boyutlarında çeşit çeşit ölçekler ve... sabunla yıkanmış, sonra çamaşır kazanında saatlerce kaynatılmış, sonra Öküzbaş marka çivitle çivitlenmiş giysiler içinde kızılı erkekli eczane çırakları, kalfalar... Sonra havada asılı, imbatın sabah akşam ve her gün yenik düştüğü bir koku... Terazilerden, mini minnacık kaşıklardan, ölçeklerden, tunç ya da tahta havanlardan, cam imbiklerden dolup dolup taşan, sokağa da sinmiş, insana geçmiş zaman hastanelerini hatırlatan bir kokudur o.

Baba Eczacıbaşı (adı üstünde eczacıbaşı) yolun başındaki (o hangi Beyler Sokağı olduğunu bugün bile çıkaramadığım yolun geçtiği sokağın başındaki) büyük eczaneden deste deste gelen reçeteleri tezgâh

(Çizim : Ferruh Doğan)

başında iş bekleyen kalfalarına dağıtır, iş bölümü yapar: Kalfalar, doktorların o okunmaz reçetelerde yazdıklarını kâhin gibi bir okuyuşta çözer ve hastaya eczaneden verilmiş saatte yetiştirilmek üzere kıvamı tam kararında merhemler, tam dozunda tartılmış, güllaçtan kutulu içi toz haplar, bodur şişelerde renkleri açıkly koyulu şuruplar, şırınga suları, kekik, nane ya da adaçayından çıkarılma her türlü ağrıya, sızıya, romatizmaya ve kulunça birebir, parmak şişelerde yağlar hazırlarlardı.

O zamanlar küçüktüm, o hiçbir kokuya benzemeyen yadırgatıcı kokuyu severdim ve bilmem kaçınıcı Beyler Sokağı'ndan Arap Fırını'ndaki Dumlupınar İlkokulu'na giderken ne yapar eder, 'imalathane' önünden geçer, kokuyu derin derin solurdum.

(Şakir Eczacıbaşı o günlerde kaç yaşındaydı acaba? Benim çok hoşuma giden o yadırgatıcı kokuyu o da sever miydi, yoksa o kokuyla tanışmadan çok önceleri İzmir'i bırakıp önce İstanbul'a, gâvur okullarında, ardından da Avrupalarda okumalara mı gitmişti? Bu yazıyı yazmazdan önce de bunu sormayı çok istedim ona. Denk gelmedi. Çünkü onunla karşı karşıya geldiğinizde, iş yerinde ya da Beyoğlu'nun arka sokaklarından birindeki şık koltuk meyhanesinde Neyzi'ler, Ferruh Doğan'lar, Faruk Yener'ler, Hilmi Yavuz'larla birlik olunduğunda da Şakir Eczacıbaşı çok konuşmasıyla bir, ağzından hiç eksiltmediği sigarası ve üstüne başına dökülen sigara külleriyle iki, sizi şaşırtır. Sabrınız boşunadır. Benim sabrım hep boşuna oldu.)

Mavi ile (ama ne çivit mavisı, ne kobalt, ne de turkuaz olan bir mavıdır bu) değışik, doğurganlığı kahverengiden altın sarısına doğru giderek açılan sarının birbirlerine hoşgörüyü yer ayırdıkları bir 1964 İstanbul'la girersiniz Şakir Eczacıbaşı'nın "Anlar"ına. Burada hakkı teslim edilen gölgeye çekilmiş siyahlık her ne kadar öbür iki rengi egemenliğı altına almış

görünürse de, çerçevelemedeki bakanına şaşırtıcı gelmeyen bir ustalık bir anda fotoğrafı dengeleyivermektedir. (Bu fotoğraf tutkusu, derler, çok ama çok önceden de vardı Şakir Eczacıbaşı'nda. Belki baba Eczacıbaşı, belki ağabeyi, belki yakın çevreden bir Eczacıbaşı; günlerden bir gün, armağan olarak bir fotoğraf makinesi vermişti. Belki o zamanlar çocuktu ve her baktığını, her gördüğünü anında zaptedip dondurmak, sonra onu kâğıda geçirmek ve bakıp bakıp yine o anı yaşamak doyumluk bir tutkuymuş. Belki, eskinin "*Vatan*" gazetesinde yayın yönetmenliğini üstlendiği –yakınında bir iki arkadaşı da yok muydu?– "*Vatan Sanat Yapracağı*"nın bereketli potası onu önce sinemaya, sinema doygunluğu sonrasında da fotoğrafa itmişti. O "*Vatan Sanat Yapracağı*", o "*Tıp'ta Yenilikler*" Şakir Eczacıbaşı'nı fotoğrafa, fotoğraf birikimlerinin toplamı "*Anlar*" kitabına hazırlıyordu, kim bilir!)

Şakir Eczacıbaşı, canlı renkler kadar yumuşatılmış ya da doğal olarak yumuşak kalabilmeyi başarmış renklere de tutkudur. Canlı olanları da bir denge kaygısından (denge ve dengeyi ne pahasına olursa olsun sağlama kaygısı, Şakir Eczacıbaşı'nın "*Anlar*"da yer alan hemen hemen bütün fotoğraflarında –bundan böyle– hep görülecek, giderek fotoğraflarının ayrılmaz bir ögesi olacaktır) yola çıkarak yardımcı yumuşak renklere payandalık ettirir. Ezilmiş karlarla kaplı bir yokuşun iki yanına dizilmiş yine eski karların ağırlaştırdığı damlar, yoz ve çıplak birkaç ağaççığın sözde bahçelediği evlerin fotoğrafında duvar dibindeki düşsel kadın, zemini yine ve yine beyaz karlı bir arsaya asılmış birkaç parça çamaşır fotoğrafın genelindeki yumuşak renkliliği bir anda çarpıcı kırmızılıkla canlandırır, göz çeler.

Onu izleyen 1967 Bursalı bir ara sokak; renkliliği ve ışık düzeninin olağandışılığıyla değerini beyazdan maviye giden, arada iki pencere karası ile kırmı-

zı egemenliğinin fotoğrafı hızla sağ tarafa çekmesini engeller. İkinci renkler, hem birincinin ağırlığını azaltmış, hem de fotoğrafı sevimli kılacak nitelikte tartılamıştır.

1969'lu iki Göreme'sinde, sonra sonra Şakir Eczacıbaşı'nın nasıl yakasını sıyracağı merak uyandıran o tutkulu kaygısını göremezsiniz. Görüntü öylesine çarpıcı, öylesine etkileyicidir ki, Şakir Eczacıbaşı, fotoğrafla resim arasında tereddütlüdür burada. Görüntüdeki doğal yumuşaklığı, tekrar aynı doğallıktaki başka yumuşaklıklar –uçuğa yaklaşmış bir maviliğin göğü, doruğu beyaza vuran bir dağ, yeşilleri sağılmış bir dizi ağaç– eksiltmez, tersine çoğaltırlar. Her iki fotoğraf - resimde siyahlar bile yumuşaklığın bütünleyicisi olarak kesildiği çok belli, alttaki kırmızısı kahverengiliğe dönüşmüş, üç –biri yarım, ikisi tam– ağaçtır.

(Eski "Vatan" gazetesinin sokağında da tek bir ağaç yoktu, büyük avlusunda da. Sırayla kâğıt bobinleri yüklü kamyonların arasından geçerek gazeteye gelirdik. Ben, Cengiz Tuncer, Ali Gevgilili, Turhan Tükel, Nail Güreli, Sadun Tanju, Ethem Çalışkan, Naim Tirali, Naim Kılıç, Reşat Umur, Hakkı Usta, foto Fehim Elele Vb... bir aileydik. İkinci katın koridoru üzerinde bir küçük odada "Yön"çüler vardı: Doğan Avcıoğlu, Hamdi Avcıoğlu, Raif Ertem... Arada Ankara'dan iplerini koparıp gelen İlhami Soysal, Mümtaz Soysal, sivil giyimleri üzerlerinden akan eski 27 Mayısçılar; paşası, yarbayı, binbaşısı, yüzbaşısı ve kıdemsiz üsteğmenleri ile oda kimi zaman dolar, düzen tartışmaları, coşkulu muhalefet konuşmaları koridorlardan gazetenin yazı işlerine kadar ulaşırdı. O yıllar, Şakir Eczacıbaşı'nın artık "Vatan"la uzak yakın ilişkisinin olmadığı yıllardır. Şakir Eczacıbaşı yıllar yılı açığa vurmadığı eski, küllenmiş bir tutkusuyla haşır neşirdir: Sinematekçilik. Gerçi o Sine-

matekçiler arasında daha nice niceleri de yok değildir, ama lokomotif kişi, Şakir Eczacıbaşı görünür. Hangi filmin ilk gösterisine giderseniz gidin, onu fuyede görürdünüz: Özellikle '5 dakika İstirahat'larda. Gazozcunun büfesine yakın bir yerde durur, ağzında sigarası, küllerinin ceket yakasına düşmesine hiç aldırmadan donuk gözlerle seyircilerine bakardı. Evet, seyircilerine. Biz, hepimiz onun seyircileriydik ve sinema beğenimiz bir tornadan geçmişse, o tezgâh Şakir Eczacıbaşı'na aitti çünkü.)

Yine "Anlar"da Sadullah Paşa Yalısı'nın (1973) canlı kırmızısı gitmiş, hüzünlü, kahverengi çokça, bir başka değişik renge bürünmüştür. Oysa, İzmitli (1967) bir ev görüntüsünün donmuş saptanmasında kahverengi bütün egemenliğine karşılık, âdeta geometrik bir düzenlemeyle beyazlara, siyahlara, tanımı zor bir maviye ve keskin ayırmalı iki kırmızı hatta bölünmüştür. Dengeye gelince... Fotoğrafın solundaki –ne olduğu pek seçilemeyen– dikdörtgenimsi yeşillik bunu sağlamaktadır. Kasıtlı olarak mı? Hayır, o gerçekte bir dürtüdür; ille olmalı, ille öylesi bulunmalı, ille bunu bulmalı...dürtüsüdür bu; bulunduğu Şakir Eczacıbaşı'nı rahatlatan, doyumluğa varıran bir geniş açılı dürtüdür üstelik.

İki sayfayı birden kaplayan 1968 İstanbul'u, gerçekte tam tamına fotoğraf sayılmamalıdır. İki sayfanın bütünü mavinin yer yer siyaha giden, yer yer de asıl maviye tutunup arada açılmalara izin veren gökyüzü ve kent karartısı fotoğraftır. Çok küçük, belli belirsiz açılmış cansız kırmızıdan noktacıklar ve fotoğrafın sağına isabet eden kesimde portakala çalan bir ayrı renklilik çerçevenin bütününe bir anda toplayıveren ilginç öğelerdir.

"Anlar"ın sayfa düzenlemesi, bakanını yormayı ve zamanla göz yoksulu olmamasını amaçlamıştır. Nitekim, Şileli (1966) ve Bursalı (1967) evler

kesitleri renklerin yormazlık ürünleridir. 1962 İstanbul'u ile –burada bir sıçrama görülürse de tedirginlik verecek oranda değildir elbet– 1963 Rumelihisarı'nda da bu olgu sürdürülür.

Ardından gelenler (Sokullu Camii- '65, Bursa- '78; Bursa '77; İstanbul '67/72/64/78) belli bir hızlanmada renklerini yumuşaklıktan sertliğe dozunu her fotoğrafta biraz daha artırarak vardırırılar. Burada en ilgi çekici olanı, 1967 İstanbul'udur; iki yanını kırmızının tutsak aldığı, beyazın çerçeve egemenliğine sokulduğu –onu da tatlı bir kahverengi çerçevelemiştir– toplu bir siyahlı-mavi, üstünde hiç koyulmamış bir beyazla pembeye yönlendirilmiş bir esnek kırmızılık ve araya serpilen, bir tutam bile olmayan yeşil ile boyutlamalarından taşmaya sabırsızlanan sözde çiçekli ev penceresidir. (Ben İzmirli evlerin pencerelerini severim. İzmirli kadınlar, dünyanın en çok çiçek seven kadınlarıdır. Pencerelerin kafesleri önünde, kapı aralıklarında, taraçalarda, bir avuçluk bahçelerde ne çiçekleri yoktur ki! İzmirli kadınlarla ölçüşse ölçüşse bir Avusturyalı kadınlar boy ölçüşebilir. Maribor'dan girip Avusturya'yı bir başından öbürüne katederken bakın evlerin pencerelerine, iki şey görürsünüz: "*Zimmer Frei*" ve kıpkırmızı açmış sardunyalar. İzmirli kadınlar dünyanın adını sanını bilmediği çiçekleri pencerelerindeki saksılarda büyütürler. Avusturyalı kadınlarsa... Onlar, salt sardunyanın tutsağıdırılar.) Şakir Eczacıbaşı'nın belki de en çok sevdiği, herkesin de sevmesini çok istediği bir fotoğraftır bu ve bunu vurgulamak için "*Anlar*"ın kapağına da –özellikle– onu seçip koymuştur.

Sonra aynı '*espri*'nin sürdürücüleri; '72'li İstanbul, '64'lü bir başka İstanbul, soylu, gümüşsü balıkların yanında diriliklerini yitiren domatesler ve sararık dört tane biber bir İstanbul daha. Bu kez '78'li –kıpkırmızı boş tablaların hınçla renklerini yansıta-

rak alacalı bulacalı balıklar- ve naif bir ressamın halk beğenisini süzgeçlediği resimlerle bezeli, renk uyumluluğu yerli yerine oturtulmuş aynı yıllı bir İstanbul daha.... Fotoğraf, yakaladığı naifliği ve içerdiği tema çokluğunu hiç bozmadan aşağı yukarı ona yaklaşmış -ama ustalığını bir türlü gizleyemeden- tam bir naiflikle olanı biteni çerçevelemektedir.

Derken Şakir Eczacıbaşı, noksanının farkına vararak birbiri arkasına insanlı fotoğraflara yönelir. Ne var ki, insan ögesi hiçbir zaman fotoğrafın tam ve gerçek egemeni değildir. Şakir Eczacıbaşı, çerçevenin içine insanı yerleştirirken onu kendi kişisel yaklaşımında değerlendirir: İnsan, onun fotoğraflarında çoğu kez birincil olmak yerine gerilere itilmiş, asıl fotoğraflanması gerekenin -bu, bazen bir kayık, bir inişli sokak, bir ev önü, bir kahve, bir lokanta ya da bir çarşı pazar, bir kırılık, hal, açık arazi, duvar gibi, bir kıyı, bitpazarı, çeşme, dalyan, müze, minibüs, gecekondü, geçmiş zaman fotoğrafçısının tam karşısında bir yer- bütünleme ögesidir. Olmasa da olmazlar fakat olduklarında da pek işlevsel değillerdir. Ta ki '70'li Safranbolu-Zonguldaklı ve '73'lü Balıkesir'e kadar. Şakir Eczacıbaşı o iki fotoğrafında insana sıcak, sevecen bir sokulganlıkla objektifini çevirmiştir. Artık birincil olan, ne duvardır, ne penceredir, ne pervazlar ve ne de tül perdeler. (Kış gelir, Manisa dağlarından kopan, Sabuncubeli'ni fırdolayı aşan kış rüzgârları İzmirli evlerin duvarlarını karartır; imbat eser, tül perdeler uçuşur ve yağmurlar o kadar uzun yağar ki, pencerelerin pervazları çürür, güneş çıkınca kurtlanmaya başlar.) Hatta ilkinde eski alışkanlığıyla pencere demirleri ve iki uyduruk teneke çiçek saksısını odaklaştırmak isteğine karşı yine de insan ögesi üstündür onlarda.

Sonra '79'lu İstanbul'unda hem background'unun, hem de ön plandaki balonların sağla-

dığı ışıltılı renk çarpıcılığında, insan, yine yenilgiye uğrar; Şakir Eczacıbaşı önlenemez tutkusunun sarmalında objektifini insandan ayırır; yine insanı çerçevesinin herhangi bir köşesine yerleştirecektir, ama işlevi çok gerilere kaydırılarak, bir tür işlevsizleştirilerek... Soyutlandırılarak.

'79'lu İstanbul ile '81'li Ankara'ya gelince... Birincisinde Şakir Eczacıbaşı objektifiyle oyun oynamaktadır; ikincisinde de onu fırçaya dönüştürür, biz izlenimci resim ustası tuvaline ne denli başarıyla bir sokağı (Ah Beyler Sokağı, vah Beyler Sokağı!), bir kaldırımını, bir mavi tahta perdeyi, önünden geçen güzelim insanları, boyutunun yokolmuşluğuyla yolu, beton çiçekliği, eğri köklü bir ağacı, dal dal ayrılmış yerden bitme belirsiz bir kurusluk bitkiciği eski ve yeni renklerle birlikte arada nasıl yepyeni renkler de oluşturarak yansıtırsa, Şakir Eczacıbaşı da öyle yansıtır fotoğrafına.

Aradaki tek fark, Şakir Eczacıbaşı'nın o izlenimci resim ustasında olmayan (ve hiç olmayacak) İzmir hüznüdür.

MÜCAP OFLUOĞLU "Selam, Cyrano!"

Çok Cyrano'lar gelip geçti; sinemadan da, tiyatro sahnelerinden de. Birincisinin Cyrano'su, Porto Rico'lu Jose Ferrer'dir ve en iyisiydi. Duygulu, başı dik, perdede göz dolduran ve Edmond Rostand'a (yine en) yakışanıydı. (Sakın aklınıza getirmeyin Gerard Depardieu'yü; o pehlivanların ve kral artığı roman silahşörleri Dartayyan'la, Pardayyan'lar bozması bir Cyrano'dur ve Edmond Rostand hainidir.)

Hüseyin Kemal Gürmen (yanılıyor muyum ey bellek?) tam bir Darülbedayî Cyrano'suydu. Çok yumuşak, efendi, Roxane ile buluşmaya değil de (söz-gelişi) teravihe giden, sesinin titreşimlerine sürekli Osmanlı redifleri bezeyen, Hammer ya da Silahtar Mehmet Ağa tarihinden çıkmış (âdeta) bir tatlısu frengiydi. Gâvur da... Osmanlı da... Biraz Comedie Française, çokça Darülbedayî de...

1971 yılı bize bir başka Cyrano getirdi: Mücap Oflluoğlu. Karadenizliliğini ve Oflluluğunu da genlerinde taşıyarak; nice Şehir Tiyatroları, nice Muhsin Ertuğrul'lar ve Küçük Sahne tornalarından geçerek, özel burnuyla (yani, kendi burnuyla) bir Cyrano olmuştu. Sahnede, en yakın dostu Le Bret'in kollarında ölüme yiğitçe teslim olurken son tiradını söylüyordu:

"Her şeyimi koparın, bekletmeyin ölümü/ Alnımdaki defnemi, göğsümdeki gülümü/ Koparıp alın! Fakat size rağmen, bir şeyim/ Öyle bir şeyim

var ki, alıp götüreceğim/ Ve bu akşam çıkınca Tanrı'nın huzuruna/ Yedi kat gökyüzünün o mas-mavi nuruna/ Eşikten selam verip karışacağım zaman/ Yanımda bulunacak. Tanrıma buradan/ Lekesiz buruşuksuz onu götürüyorum/ Evet, ne yap-sanız da..."

Nerdeydik, Tanrım? Durun bakayım, Trakya'da bir yerde... Evet, Şarköy'de bir deniz kıyısı kahvesin-de oturuyorduk. Sonbahardı, gök kurşuniydi, deniz kararmıştı. Sabahtan başlayan yağmur bir ara açmış-tı, o bir iki saat içinde kaç plan çekmiştik? Bir; Mü-cap Ofluoğlu genel planda kadrın bir başından öbü-rüne yürüyordu: Yalnızlık... Kimsesizlik... Tekbaşı-nalık... Doğrusu, iyi bir resimdi, gök kararıkta, tam Mücap Ofluoğlu kadra girip yürümeye başladığında güneş buluttan çok hafif bir sıyrılma yaptı ve resim-de, *back-ground*'daki çıplak ağaç Mücap Ofluoğ-lu'nun yanında beliriverdi. İki; obje önünde, bağbo-zumundan kalmış asmalarda birkaç salkımlık buru-şuk üzümleri görüyorduk, Mücap Ofluoğlu kadra gir-miş, eğilmiş, arada kalakalmış bir çiçekçiği koparmış ve doğrulmuştu. Geri planda, yine çıplak ağaç ve kararık gökyüzünü görüyorduk. Üçüncüsü; fotoğraf direktörü Necati İltaç sonradan kurguda kullanacağı-mız kıyıya vuran dalgaları çekmişti ve... o kadardı hepsi. Sonra yavaş bir yağmur başlamıştı. Dönmüş-tük.

"Evet, ne yapsanız da..."

Elini kaldırdı, bir avucunu kapamış, sıkılı par-maklarıyla görünmeyen bir kılıcı tutuyordu. "*Bu be-nim...*"

Sustu. Başını hafifçe ve soylulukla geriye attı: "*Roxane, Senin?*" Omuzlarımın üstünden denize bakıyordu. Roxane gelmişti işte. Tanıdı onu. Evet, Roxane'yi. Dudakları gevşedi, gülümsedi. "*Guru-rum!...*"

(Çizim : A. Arad)

Sustu. Biz de sustuk, konuşmadık. Alkışlayabirdik, alkışlamadık. Bizimle oturan köylülerin büyü-sü bozulabilir diye düşünmüştük herhalde. Prodüksiyon amiri Cemil uzanıp önüne rakı bardağını koydu Mücap Ofluoğlu'nun.

"Su da geliyor, ağabey..." dedi.

Yıl kaç mı diye soruyorsunuz? 1990. İlkini üstünden on dokuz yıl geçmişti ve Cyrano, anavatanından bilmem şu kadar kilometre uzakta, bir deniz kıyısında ve akşamın ilk alacasının indiği bir Şarköy'de (kılık kıyafetini saymazsanız) hep o eski Cyrano'ydu; Mücap Ofluoğlu'nun Cyrano'su. Sırtında terzi İzzet'in ya da Mithat'ın makasından çıkma ceket, bıçak gibi ütülü pantolonu, Vakko gömleği ve Parisli ipek fularıyla gitgide bastıran akşamın son alacasında İngiliz beyefendiliğinden Edmond Rostand Cyrano'luğuna geçiyordu. *"Her şeyimi koparın, bekletmeyin ölümü/ Alnımdaki defnemi, göğsümdeki gülümü/ Koparın alın: Fakat size rağmen, bir şeyim/ Öyle bir şeyim var ki, alıp götüreceğim..."*

Rakı hüznün dağıtmaz, bulandırır ve çoğaltır onu, biliyor musunuz?

Sonra Mücap Ofluoğlu'yla hafif ve uçuk güldürüler geldi. Hepsi Fransızdı. Dursuz duraksız bir hareketlilik içinde, havada gezinen, havanda dövülen sözlerle dolu güldürülerdir, bunlar. Kiminde kadın ağırlıklı (öyle bile olsa, Mücap Ofluoğlu onu erkeğe, kendine çevirmesini her zaman bilmiştir), kiminde erkek (böyle durumlarda ise, eşitliği sağlamak için bu kez kendi üstündeki ağırlığın birazını kadına aktarmıştır) üstüne kurulu, salondayken güldüğünüz, kapıdan çıktıktan sonra da belleklerinize hapsetmek yerine azatlık saka kuşları gibi salıp özgürlüklerine kavuşturduğunuz, unutulmaya mahkûm oyunlar ve rollerdi onlar.

Mücap Ofluoğlu da çok iyi oynuyordu o oyunlarda, Suzan Ustan da, Nurhan Damcıoğlu da. Peki, hangi oyunlardı, hangi rollerdi, kim nerede, neyi oynuyordu? Hayır, belleklerimizin bir suçu yok, kızmayın. Kalıcılığın izlerini bize taşımadı o oyunlar, biz de baktık; güldük, alkışladık ve tiyatrodan evlerimize döndük: Unutmak fiili, daha Beyoğlu'ndan Taksim'e varmadan Fransız Konsolosluğu'nun sokağı ile Eftalikos'un kahvesi önünde bizi karşıladı, ona teslim ettik gecemizi, o da aldı götürdü, bize unutmanın mutluluğunu bıraktı.

Oyuncu olmak, gerçekte nankör bir iştir. Hayır, seyircilere karşı değil, kendinize karşı. Onca emek, onca çaba, onca geçmiş birikimin iki saate sığdırılması, elbette olağanüstü bir hünerdir. Ama, bir yerden sonra gözbağcılığı çok andırır. Şapkanın içinden koca kulaklı bir tavşan çıkar, görürüz. Alkışlarız ve üzerinde bile durmayız.

Tiyatro, yazar için kalıcıdır, oyuncu için değil. Kitaplaşır, okunur, kitaplıklarda saklanır. İstedığınız an elinizin altındadır. Ya sahne? Mücap Ofluoğlu'nun tozunu yuta yuta, ramp ışıkları altında terleye terleye döktürdüğü rollerin sahnesinden ondan önce ve sonra nice Mücap Ofluoğlu'lar geçmemiş miydi? Sadri'ler, Kâmrân'lar, Agâh'lar, Heyecan'lar, Pekcan'lar... unutuldular mı? Kim bilsin! Pek azını hatırlıyoruz şimdi. Pek azını. Yazık!

Sinema öyle değildir, televizyon hele hiç: Sizi sahnede görmesi olanaksız taşra insanı, bir diziden (rolünüz küçücük bile olsa), bir filminden tekrar tekrar görür, hemen hatırlar. Karşılaştığınızda tanışınız gibi davranır, gözleri parlar. Ad takar, simgeler sizi.

Mücap Ofluoğlu oyuncu gerçeğini iyi bilir. Yazgıya karşı çıkmaz. Çünkü her tiyatro oyuncusu gibi narsisttir, bencildir. Söylemesine söylemez elbet, fakat bütün o oyunları, o rolleri hep kendi için oyna-

mıştır; fakat farklılığını, hünerbazlığını, bize benze-
mezliğini, bizim asla onun gibi olamayacağını kanıt-
lamak için sahneye çıkmıştır. Eh, bunca doyumun
bir bedeli olacaktır. Tiyatroda bunu çok pahalı öder-
siniz. Tiyatronun ve oyunculuğun şanındandır.

Bereket, Mücap Ofluoğlu, Karadenizliliği ve her
zaman mizaha açık yanı ile kalıcılık konusunda bir-
çok çıkışlar bulmuştur. Eli kalem tutar; başlarda şiir
yazıyordu ve iddiasızdı. Sahneye doyunca (acaba
doydu mu, kırıldı ve gücendi mi yoksa, bu kırıklık ve
güceniklik mi ayırdı onu sahnedenden yoksa?) şiir heve-
sini bıraktı, anıların yazarı oldu, iyi de etti hani. "*Bir
Avuç Alkış*" onun yaşam hikâyesi olduğu kadar ti-
yatroya hınzırca bakışını da verir bize. O anıların
arasından unuttuğumuz ya da yaşandığı dönemlerde
farkına varmadığımız birtakım insanları, olayları ve
hepsinin ortaklaşa yarattıkları o gizemli dünyayı ye-
niden keşfederiz. Mücap Ofluoğlu, burada bizim kı-
lavuzumuzdur. Kimi kez bizi seyircileştirir; eskilerden
kalma rejisör yanıyla mizansenî düzenler, oyuncula-
rını (biz daha o sayfalara gelmeden) hazırlamıştır; sa-
man kâğıdı sayfaların içinden çıkar, gelir, oynar,
repliklerini satır aralarında gezdirir ve gözlerimizin
alkışlarına suskun, kırılğan ve gücenik (oyuncu değil-
seniz bu üç kelimenin; suskun, kırılğan ve gücenik
kelimelerinin ne anlama geldiğini '*kat'iyen*' anlaya-
mazsınız) selam verir ve sahneyi terk ederler.

Kimi kez anılarımızı yeşertir; taş duvarların bir
yırtığından bin zorlukla yaşama savaşı vererek dün-
yaya çıkan bir incir filizi gibi anılarımızın karanlık
boşluklarından bir '*an*'ımızla karşılaştırır bizi: "Arse-
nik Kurbanları"ndan hatırlayın, n'olur Mümtaz
Ener'i, (hatırlayın, n'olur Nevin Seval'i ve Kâmran
Yüce'yi), "Öteki"nden (ve Saime Bezbay ve Pekcan
Koşar ve Altan Karındaş, boşverin siz yaşlanmış ol-
maya), "Aman Avcı"dan (o Mualla Kavur anılardadır

artık), "Yedinci Köpek"ten (Aytaç Yörükaslan, Aytaç Yörükaslan!), "Kaktüs Çiçeği"nden (Suzan Ustan, Nurhan Damcıoğlu, Can Dirim, Yılmaz Gruda, Zaffer Önen kulaklarınız çınlasın!) "Tartuffe"dan (ses ustası Fuat İşhan ve genç Sibel Göksel) ille (ve ille) "Cyrano"dan kalma ufalanmış, kırıntılanmış anılarımıza döneriz.

Bu noktada zorlandığımız doğrudur. İnsan yaşlandıkça, geçmiş zaman, gerçek geçmiş zamana dönüşür. Sizden uzaklaşır, sisler puslar içine çekilir. Çağırdıkça nazlanır, gelse de o sisler puslar içine çekilir. Çağırdıkça nazlanır, gelse de o sisler puslar içinden tam tamına ortaya çıkmaz. Yarısı vardır, yarısı yoktur.

Her şeye heves ettim, oyunculuğa asla. Onca gelip geçiciliğe, onca çilenin bir anda düşlerdeki gibi buhar olup gözlerimin önünde bile bile ve göre göre gökyüzüne uçup gitmesi beni kahrederdi çünkü.

Mücap Ofluoğlu, onu oyuncu yapan bir yanını sahneden ayrı düşünce bize gösterdi. Dirençti bu; yenilgiyi kabullenmemek, ölürken bile (kimi oyuncular –belki de bütün oyuncular– sahnede ölmeyi isterlermiş) ağaçlar gibi ayakta kalmayı istemenin sabır kozasından yılanarak kelebekleşmiş bir dirençti.

Ben romanını yazdım, Mücap Ofluoğlu'yla filmi ni çektik. "Ağaçlar Gibi Ayakta"da, Mücap Ofluoğlu son kez sahneye çıktı, tiyatro geçmişini arındırdı ve sahnede öldü.

O kadar gerçek, o kadar oyuncuydu ki, (hatırlayacaktır) son diyaloglarını söyledikten sonra Lütfü Seyfullah'ın kollarında (mahsustan fakat inandırıcılığı tartışılmaz) ölünce, fotoğraf direktörü Necati İltaç, gözünü vizörden ayırdı ve ağlamaya başladı.

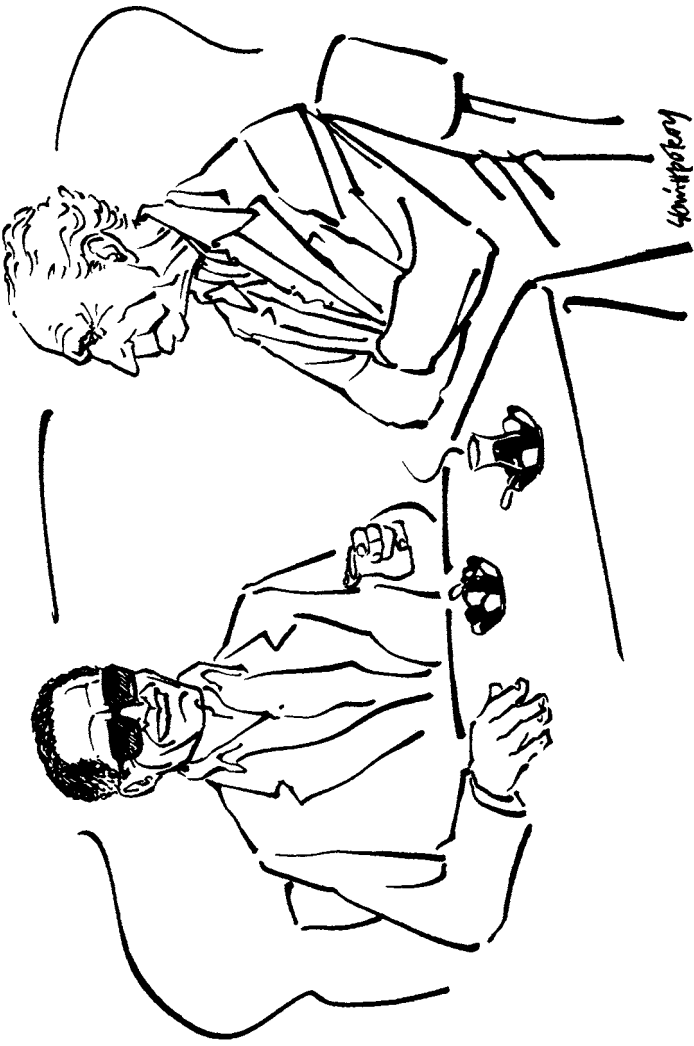
Bir oyuncu için yaşarken görüp göreceği en büyük ağıttı o.

NECMİ RIZA "Son Karikatürk"

Daha Semih Poroy dünyada yoktu, biz Necmi Rıza'yı tanıyorduk. Önce "Akbaba"dan, "Karikatür"den, sonra "Şaka"dan. İlle de "Şaka"dan tabii. Yalnız ve içe dönük, düşleri ömürsüz bir kuşağın kendi kendini doyuma ulaştırmasında "Şaka" ile bu Necmi Rıza; en azından Sedat Simavi kadar, Ramiz kadar katkı sahibidir.

Ramiz, bizim kuşağımızı ta ilkokul sıralarından, Atatürk'ün kucağına oturttuğu küçük Ülkü'ye Latin harflerini öğrettiği "Alfabetesi"nden almış; "Karikatür"e kadar götürmüştür. "Altan Ata Ot At", "Suna İp Atla" ve "Baba Bana At Al" dönemiyle gerisini beş yıllık bir sürede keblekleşerek bıraktığımızda, gözlerimiz erken gelişmenin sonucu olarak, "cins-î lâtif"e dönmüştü bile. Doğrudur, savaş yıllarıydı o yıllar, ekmek karneyleydi. İki arşın Amerikan bezi ve kömür bile. Şaşılabak bir şey: Şeker yoktu ama çay vardı nasılsa ve kuru İzmir üzümü ile çay içiyorduk. Herkes. Hepimiz. Bir üst sınıf insanımız; Rusyalar-dan gelme, çekiç ya da keserle vura vura parçalanarak 'acayip' bir şekeri çaya 'kıtlama' yapıyordu.

O '50 kuşağı' diye sonradan adlandırılacak kuşak, çok çekti. Her şeyden ve herkesten üstelik. Yımalı çorabı, kat kat pençeli ayakkabıyı, (şimdi en azından giyilmemiş yirmi çift ayakkabım var ve geçmişten intikamımı böyle alıyorum) etekten ya da kollardan kesilmiş eklemelerle yapılmış uyduruk yakalı frenk gömleklerini, Sümerbank damgalı nüfus

(Cizim : Semih Poroy)

kâğıtlarını (hâlâ saklıyordum, son değişmelerde elimden aldılar ne yazık!), gaz lambasını, maltızı, kış kıyamet günlerindeki paltosuzluğumu; 'memur', 'işçi' ve 'ağır işçi' yazılı ekmek karnesi kuponlarını kim unuttu ki?

Yine de mutluyduk, biliyor musunuz? Savaş yıllarıydı ve bizim önümüzdeki kuşak (ağabeylerimin kuşağı) sanki bir daha gelmemek üzere askere gitmişlerdi: Kim nerede, hangi bölük, hangi tabur, hangi alayda er'di, kimse bilmiyordu. Annem asker mektubu bekliyor, her gün ağlıyordu. Savaş yıllarıydı, evet. Hitler orduları Edirne sınırına kadar gelmişlerdi; İzmir'in burnu dibindeki on iki ada çoktan işgal edilmişti. Radyo söylüyordu. Mahallemizde topu topu iki radyo vardı; biri kabzımal Sakıp Bey'in evinde, biri de kahvede. Saat '*Ajans Haberleri*' saati oldu mu, Sakıp Bey olanca cömertliğiyle üç katlı evinin (Tanrım, ne görkemli bir evdi; üç katlı, pencereleri tahta kanatlı, aşı boyalı, çok eski bir Sakız eviydi) pancurlarını açardı. O arada radyonun düğmesini de. Sonuna kadar hem. Kulak kesilir, dinlerdik.

Evet, Alman orduları her yerde ilerliyordu. Yunan adaları düşmüştü, Bulgarlar teslim olmuşlardı; Ruslar ha bugün ha yarın pes edecekler, ellerini kaldıracaklardı. Ama '*Milli Şef*' İnönü, Hitler'e karşı çıkmış, kılıma dokunursan, bak, işte o kadar söylüyorum... demişti. 'Milli Şef', milli şefimizdi bizim; Atatürk'ün en birinci arkadaşıydı, Hitler bile korkuyordu ondan.

Sonra nasıl oldu bilinmez, savaş birden bitiverdi. Kimsenin yüzü gülmedi, hatırlıyorum. Türkiye, Almanya'nın teslim olacağı gün ya da birkaç saat öncesi eski silah arkadaşı, bin yıllık (bize okullarda bin yıllık diye öğretmişlerdi) dostu Almanya'ya '*harp ilan etmişti*'.

Her şey değişti, demeye kalmadı. Çok kısa, göz

açıp kapayınca kadarlık bir sürede; ülke değişti, insanlar değişti, iktidar değişti. Ansızın. Birdenbire. Evet!

Yeni yetme günlerimin başlarındaydım, geçmiş gün; Ankara'da Ulus Meydanı'ndaki Akba Kitabevi'nden bir dergi ya da bir gazete almaya girmiştım. Adil ve Bilâl Akba kardeşler bütün İstanbul gazetelelerinin Ankara genel dağıtıcılarıydılar. Ne alacaksam, aldım. Akba'dan çıktım, Meclis'e giden yol üzerinde köşeyi tam dönmüştüm ki, İnönü ile karşılaştım. Seçimler yapılmış, bitmiş, Demokrat Parti ezici bir çoğunluk kazanmış, CHP altmış mı, yetmiş mi ne milletvekili anca çıkarabilmişti. İnönü'nün de, CHP'nin de süngüleri düşüktü. İnönü, o gün yaya idi. Benim gibi. 'Milli Şef' değildi artık; yalnızca Malatya milletvekiliydi. Tek parti dönemini de, tabutlukları da, Kenan Öner-Hasan Âli Yücel duruşmalarını da, Sabahattin Ali olayını da henüz unutmamıştık. Tazeydi her şey, "*Hafıza-î beşer*"ın "*nisyan ile malûl*" olacağını kimse ileri sürmelere kalkmıyordu daha.

İnönü'yü gördüm, çarpışmamak için kenara çekildim, yol verdim. (Aynı benzer olguya Kayseri'ye giden ve treni zor kullanılarak durdurulan İnönü'nün, önüne çıkan süngü takmış erlerin üstlerine gözünü kırpmadan yürüdüğünde ona saygıyla iki yana çekilip yol vermelerine de gazeteci olarak tanık olacaktım) İnönü, inanılmaz bir sadelikte yürüdü, beni geçiyorken '*hakiki bir Anadolu Demokrati*' yoluna durdu, ayakları dibine hak tuu deyip bir tükürük attı.

İnönü soğukkanlılıkla ve gözünün bir kanadıyla şöyle bir baktı ona ve... yürüdü gitti.

Demokrat Parti ilerdeki günlerde çok çekti İnönü'den. Bunu hak etmediklerini kimse (hiç değilse benim kuşağım) iddia edemez.

O günler geldi ve geçti. Hızla büyüdü. Savaş yıllarının Hollywood ürünü müzikalleri, o filmlerin çı-

tı pıtı kızları kadınları bize genelev öncesi doyumunu tattırdılar. Betty Grable'ı, Rita Hayworth'u, June Allyson'ı, Gloria De Haven'i, An Miller'i, Ginger Rogers'ı, Joan Crawford'u ve iri, koyun gözlü, esmerler esmeri Hedy Lamarr'ı unutmuyorum.

Ana ne var; sinemasız günlerimizin asıl avuntuları dergilerdi. Dergiler ve en güzel kadınlarıyla Ramiz'in ve Necmi Rıza'nın çizgileri...

Bunları ya da bunlara yakın anılarımı günün birinde Necmi Rıza'ya anlattığımda bilgece ve kıs kıs güldü, attığını vehmetti.

Nicedir dillere pelesenk edilen bir söyleyişle diyeyim: Necmi Rıza o zaman da bir "*başka âlem*"di, şimdi de; ben onu tanıdığım günlerde de.

Bilge bir kişidir o. Dışarıklıdır, Üsküp'ü pek bilmez, bilmesin. Ben ona ballandıra ballandıra hikâye edince keyifle dinler. Priştine'yi de hatırlamıyor. Oysa, doğum yeri. Ben onun yerine çok gittim Priştine'ye, yine onun adına çok gezdim, çok gördüm Priştine'yi. Bana ve anlattıklarına inanmıştır. Abartmalarımı hoş kulakla dinlemiştir: "Ah, ben bir kez olsun gidip göremedim ki..." diye içtenlikle hayıflanmıştır. Onun için her zaman ana ve baba vatanıdır o eller.

Çocuk yaşındayken gelmişler, İstanbul'u evcek mekân tutmuşlar. Karıştının geçmişteki karikatürlerini; o çocuklukla ilkgençlik yıllarının unutulmaz İstanbul'unu Necmi Rıza'nın çizgilerinde bulursunuz. Evet, doğru, haklısınız, şimdi öyle İstanbul yok, kalmadı. Ne çıkar ki! Benim anlattığım İzmir de yok bugün. Ama bir zamanlar Necmi Rıza'nın İstanbul'u da vardı, benim İzmir'im de.

Necmi Rıza, yaşayan en eski karikatürcümüzdür bugün.

Raşit Yakalı, bir dosyada, Necmi Rıza'nın geçmişini tarayıp gün ışığına çıkarmıştı: İlk karikatürle-

rinden son karikatürlerine kadar. Şununla karşılaşılacaktır böyle bir derleme gözden geçirilince: Necmi Rıza, evet, karikatürcüdür, ustadır; lâkin öncelikle bir ullistratördür o, ressamdır yani. Karikatür, insanı deforme eder, doğru, gülünçleştirir. Ama bunu yaparken ya da bunun öncesinde o çizir her kimse, insan anatomisini hiç bilmemeli mi?

Necmi Rıza bunu en iyi bilen; insanı, hele kadınları en güzel yaratıklar olarak beyaz kâğıda fırça, redis, tarama ucu ya da rotring 0,5'den 10'a kadar her türlü kalemle onları en kışkırtıcı halleriyle çizen geçmiş zaman ustalarının en sonuncusudur. Mohikanların sonuncusu ya da son Mohikan yani.

Ben bu satırları yazdığım günlerde (Ağustos başında bir gün) Necmi Rıza yetmiş bilmem kaç yaşını sürdürüyordu. Boynunda fuları, ince zıpın gömleği, modası tartışılabilir pantolonu, elinde liselilere yaraşır bir deri çanta (kulplu ve kapaklı) Eminönü'nde otobüsten iniyordu; gönlü hoş ise, Eminönü-Sultanahmet otobüsünü bekliyor, değilse veriyordu, kendini tabanvayına. Sıcak? Evet! Güneş? Evet! Vız gelir, tırıs giderdi Necmi Rıza'ya. Yürüyordu. Güzel kadınlar, merak alanıydı onun. Güzel bacaklı, güzel göğüslü, eli ayağı bakımlı kadınlar...

Bir yanında kızlar kadınlar, bir yanında... Öbür yanında kimse olmaz. Hiç kimse. Kalabalıklar içinde bile olsa, Necmi Rıza hep yalnızdır. Necmi Rıza yürüyordu: Hey Tanrım! Yetmişlerini sürdüren, seksenlerine bu pupa yelken yol alan, dimdik, göbeksiz, gözlüksüz, sinekkaydı tıraşını sabahtan çekmiş, sağında solunda göstermelik olsun bir dirhem yağdan yoksun bu ihtiyar delikanlı, o Necmi Rıza mıdır?

Yokuşu evvel eski, gönlü ve gözü açılarak çıkar. İlk durağı Gazeteciler Cemiyeti'dir. Kendi kuşağına karşı vefa borcu ödenecektir. İki çay, belki bir kupona ucuz gazeteci yemeği. Basın İlan Kurumu'nun koruyucu şemsiyesi altında. Sonra?

Semih Poroy...Raşit Yakalı. Kâmil Masaracı. Kemal Gökhan Gürses. Sonra Tan Oral. Boğaziçi'nin uğrakçı vapurudur Necmi Rıza. Gelmeden önce Taksim'de inmişse, belki Ferruh Doğan'a uğramıştır. O yoksa, belki Tonguç Yaşar'a. Sever çingene vapuru yolculuklarını. "Hocam her kapının ipi çekilmelidir." Zaman ve sıra kollanarak. Dostlar, çıraklar, yeni eski ustalar bir bir yoklanmalıdır. Yoklanmalıdır ki, Necmi Rıza'yı kimse *namevcut* okumasın. O, yılın üç yüz altmış beş gününde, haftanın yedi gününde ve günün yirmi dört saatinde mevcuttur.

Arayan onu bizim Cemiyet'te, Poroy'un yanında ve Cumhuriyet'te, Cağaloğlu Hamamı'nın içki altı sofrasında, *Koza*'da, Raşit Yakalı'nın evindeki kuru fasulye pilav şöleninde, Beyoğlu'nun arka sokaklarındaki herhangi bir koltuk meyhanesinde bile bulabilir.

Yorgun, fakat hâlâ genç, hâlâ delikanlı, hâlâ gününü ve geleceğini yaşamayı bir sanat haline getirmiş olarak. Tabii, yaşayan en büyük karikatüristimiz olarak da.

SEMİH BALCIOĞLU "Karikatürün Dervîşı"

Gün olur da birileri karşıma dikilir, bana o soruyu sorarsa, karşılığım '60'lı yıllardan kalmadır.

"Evet, giderim, ama Semih Balcıoğlu da yanımda olursa..."

Gideceğimiz yer mi?

Cehennem! Şu içi zebanilerle dolu, binlerce derece yanan ateşlerin kızdırdığı, Cennettekilerin yüreklerine yağ bağlatıp size nispet verdikleri cehennem işte.

Çocukluğumda ninem anlatırdı, çok şaşar, dinlerdim: Efendim, cehenneme gideni, elinde Hazreti Hamza'nın güzrûyle karşılayan bir zebani, vurduğu gibi güzrünü, bin milyon parçaya ayıracak, fakat yeryüzünün en çalışkan yarattığı karıncalar (yaşasın karıncalar) olağandışı bir alçakgönüllülükle tek tek (ve birer birer) toplayacak, bir araya getirecek ve... Ey zebani, güzrüne sahip ol ve hadi vur bakalım yine!

Ninemin anlattığı gibi de olsa, cehennem (ben-ce) ancak bizim Semih Balcıoğlu'yla çekilebilir cehennemdir. "Evet, giderim" dediğime göre, yanımda (demek) Semih Balcıoğlu da olacak. Olsun: İkimiz birden kahkahaları bastık mı, zebani de şaşıracaktır, o alçakgönüllü karıncalar da.

Semih Balcıoğlu (inanırım) onları da güldürecek, (güzel ya da çirkin) işlerini yarım bıraktıracaktır.

Nerden çıktı bu cehenneme gitmek, ille de Semih Balcıoğlu'yla hem... diyebilirsiniz.

Hikâyenin (geçmiş, tartışmasız hikâyedir) başlangıcı, o yukarıda andığım yıllara denk düşer. Feyyaz Tokar, o günlerde Almanlarla ortak Türkiye-Almanya otobüs hattını açacaktı. Açtı da. İlk sefer için basından bir gazeteci grubu oluşturdu. Ben o zamanlar "Akis"’in (Egemen Bostancı’dan devraldığım) İstanbul muhabirliğini yapıyordum. Çağırdılar beni de. Yolcular (çağrılı yolcular) arasında Semih Balcıoğlu, Oğuz Öngen, Selmi Andak, Doğan Uluç ve adları o günler için ünsüz daha birçok gazeteci-yazar vardı. Bir otobüse doluştuk, ver elini Almanya dedik.

Yolculuğun tadı hâlâ damağımdadır.

Öyle palas pandıras, yum gözünü aç gözünü işte Almanya... olarak gittik. Eskinin çekilir, çileli, ama görkemli yolculuklarının bir eşiydi, çağdaş bir eşi. Önce Kapıkule’de gece molası verdik, sonra Maribor’da. Sonra (birdenbire mi vardık Salzburg kapısından girip Münih’e, yoksa arada, bir Viyana da çektik mi?)... Sonra ansızın Münih.

Ama yolculuk... Adım başında ve her güzel yerde "dur, ey şoför, inip bakacak, keyfini çıkaracak yer" diyerek durmamız, fotoğraflar çektirmemiz, Selmi Andak’ın (nerden ve nasıl bulduğunu bir türlü çıkaramadığım, piyanoya geçip) her konakladığımız yerde ille de caz ya da Chopin çalma sevdası... (Ey Gratz, güzel kent! Hâlâ köprülerinin üstünden tramvaylar geçiyor mu, hâlâ sokaklarında insanların bir Türk otobüsü görünce durup parlayan gözlerle bakıyor ve yolcularına el sallıyor mu?)

Otobüste (ve yol boyu) kaç akşam oldu, kaç kez burnumuzun ucunda ateş topu gibi kıpkırmızı güneşler battı, kim bilebilir? Selmi Andak, yeni evliydi ve her akşam güneş gurbet elde ve bağrında batıyordu.

Başlayan yolculuk, güle oynaya, bir daha yaşamımızda rastlayacağımızdan da, rastladığımızdan da

(Çizim : Ferruh Doğan)

kuşku duyacağımız (ya da hiç mi hiç hatırlayamayacağımız) bir neşe içinde bitti ve anında gelecek için bir hikâye oluverdi. Belleğimizin damağında kalan tat, Semih Balcıoğlu'nun bulaşıcı neşesi ve Selmi Andak'ın bir türlü vazgeçiremeyeceğimiz piyano çalma tutkusudur.

Ha, bir de Semih Balcıoğlu ile Münih'te gördüğümüz (ilk kez gördüğümüz ama) Afrika kirazlarıdır. Mevsim, kiraz mevsimi değildi ve Münih'te kiraz vardı. Her biri mandalina büyüklüğündeki (inanmayabilirsiniz, fakat biz görmüştük) kirazları Semih Balcıoğlu'na gösterdiğimde:

"Karikatürize etmişler," demişti.

Tanıdığınız ya da tanıştığınız insanların sizin onu tanımanızdan önceki geçmişi (sizi) gerçekten ilgilendirir mi? Sanmıyorum. İnsanlar arası ilişki (ben-ce) tam o anda başlar ve... yürür. Semih Balcıoğlu için ansiklopedilere bakmaya ne gerek var? Üstelik, ülkenin en büyük ansiklopedilerinden birini de ben yönettim, ne denli kuru (ve gereksiz) bilgi kumkuması olduğunu benden iyi kimse bilemez.

Semih Balcıoğlu'nu tanımadan önce de tanıyordum. Bir uğraşın aynı topluluğu içinde olursanız, o kişiyi tanımasanız da tanırırsınız. Semih Balcıoğlu'nun ünü ve şanı hep çizdikleriyle bir yürümemiştir. Karikatür çizdiği, doğrudur. Bunun için çeşitli basın organlarını (günlük ve haftalık) kullanmıştır. Yumuşak, size ilk bakışta yadırgama şansı vermeyen (çok uzaktan da olsa geçmiş zaman ustalarını çağrıştıran) bir çizgi sahibidir. Kişisel (ve özel) yaşamındaki delidoluluğu çizgilerine pek yansımaz. Serinkanlı olmayı her zaman yeğlemiştir. (Sertliği, yayınladığı dergilerdeki çizer ve yazarlar aracılığında daha belirgindir.)

Karikatürde aşama, onda her zaman bir tutkudur. Karikatürü seramiğe taşıma, dünyada ilk kez (acaba yanılıyor muyum?) onun 'iş'idir. (Günlerden bir gün yine yollara düştüm, 'canım, şuracıkta, ha

dedin mi varırsın' diye tarif ettiler, gizli-saklı bir yerde, bir seramik fabrikasında buldum onu. Doktorlar gibi beyaz gömlekler giymişti, etekleri yerlerde sürünüyordu. İnce, tiz, ağabeyi *Şahap Balcıoğlu*'nunkini çok andıran bir kahkaha atmış, beni içeri almıştı. Koca bir fırın yerine laboratuvar benzeri bir yerde küçük çamurlarla oynayışını ikindiye dek seyretmiştim.)

Alçakgönüllü olmak, bir erdemdir. İsteseniz de olamazsınız. Genlerinizde yoksa, üstesinden gelemezsiniz bunun. Ama, bizim ülkemizde alçakgönüllü olmak, başkalarına kendinizi daha da aşağılarda görme hakkını verme anlamındadır.

Semih Balcıoğlu (inanıyorum) bu denli alçakgönüllü olmanın (herkese tepeden bakmanın ve kendini yine herkesten üstün görmenin en geçer akçe olduğu ülkemizde) acısını çekmektedir.

Önce şunun bilinmesinde yarar var: Semih Balcıoğlu, kendi kuşağının değil, Türk karikatürünün en ustalarından biridir. Ondaki ince alay, Türk olmanın ötesinde (çizgileriyle de karışarak) evrenselliğe uzanır. Türk karikatüründe onun kadar araştırmacı, onun kadar karikatüre gönül vermiş ve bu nedenle karikatürün saygınlık kazanan (isteyen ve bekleyen) bir çizgi sanatı olmasına katkısı olan bir ikinci ad vermek mümkün müdür?

Günlük olmanın dışına çıkmayı sever o. Karikatürü, kalıcı olmalıdır, ulusallık yerine evrenselliğe gitmelidir. Güncel karikatür de yapar elbet; siz bir gazetenin herhangi bir sayfasında Semih Balcıoğlu'nun sert ya da ılımlı politik eleştirisini çizgilendirdiği karikatürüne bakarsınız ve... geçersiniz. Günlük bir basın organında çizmek, nankör bir iştir. Kalıcılığı, unutturuculuğunu kesinlikle yok edemez. Önemli olan, bunun bilincinde olmaktır. O nedenle karikatürcülerle gazetelerin yazı işleri sorumluları sürekli çatışılar. Yazı işleri sorumluları; günceli yakalamak,

günceli kovalamak peşindedir. Yarın, onlar için 'hiç-bir şey' değildir, hatta umurlarında bile değildir.

Gazetenin isteklerine karşılık verirken, kıyısından köşesinden de kendileri için yazar, çizerler. Ayda üç kez, beş kez, yılda on kez yirmi kez...

Albüm çıkarmış karikatürcülerimize bakın, hak verirsiniz buna. O albümlere giren karikatürlerde ne Turhan Selçuk, ne Ferruh Doğan, ne Nehar Tüblek ve ne Semih Balcıoğlu 'güncel'dir. Çünkü o albümleri için seçimlerine giriştiklerinde güncel, güncel olmaktan çoktan çıkmış, eskimiş, espriler değerini (yine) çoktan yitirmişlerdir.

Ne kadar şaşırtıcıdır; Bir kuşak, bir önceki kuşağa bakarak bu gerçeği görmüştür de daha sonra gelen kuşaklar, bakar-körlüklerini sürdürmüşler, bunda inat etmişlerdir. Çünkü yazısızlık zorun zordur, çünkü evrensellik; çizgi gücü kadar, esprinizin yazısızlığından geçmektedir. İnsanın fiziğini çarpıtarak, bozarak, başının üzerinde en ilkel İsa benzeri halemsi balonlar gezdirerek karikatür olmaz, olmalıdır da.

Hızlı bir değişime uğratılmış toplumlarda değer yargıları çarpıtılır, yozlaştırılır. Sanat, arada güme gider. Çok geri planlara, gereksinme dışına itilir. Yerini düzmecelerine, güncel sanat yutturmacılığına bırakır.

Peki, 'vakt erişir' haklar yeniden (ve daha da yüceltilerek) teslim edilir mi?

Başka toplumlarda, belki.

Semih Balcıoğlu, o bir gün bu hakkı teslim edileceklerdendir, doğru. Ama o hak teslimi (bana) hiç mi hiç gelmeyecek gibi geliyor. Bu denli karamsarlığımı Semih Balcıoğlu bağışlasın ve bana (yüzüme karşı) o eskilerde bıraktığımız yolculuk günlerimizin avurt dolusu tiz kahkahasını atsın.

Hadi!

SABAHATTİN ENEŞ

"Dünya Bıyıklısı Bir Adam"

Biz, bizdeki tuhaflığın nasıl ve nerden farkına varacaktık ki? Yolun en sağından güzel güzel gidiyorduk, kendi halimizdeydik. O tuhaflık, biz Avusturya ile Almanya arasındaki Salzburg kapısından girip otobana vurdurduğumuzda başlamış... haberimiz bile yoktu.

Direksiyona yumulmuş, gözünü dört açıp bir yandan ağzında iki dudağına sıkıştırdığı yerli *Bafra* sigarasından dumanlar savuran Sabahattin Eneş'in gözü sol aynaya, sol aynadan otobanda tiz ıslık sesleri çıkararak yanımızdan rüzgâr gibi geçen arabalara kaydı.

"Müdür," dedi. "Bizde acayip bir şey mi var?"

Böyle dedi, başıyla sol şeridi işaret etti. Ben de baktım; Amma iş! Gerilerden kopup gelen yabancı plakalı birtakım arabalar, yanımızdan bizimle bir hızla giderken gözlerini büyük büyük açarak bakıp süzüyor, sonra birden gazladıkları gibi uzaklaşıyorlardı bizden.

Geç de olsa, anlayacaktık; altımızda 70 model bir *Anadol* vardı ve gâvur sürücüler, ömürlerinde görmedikleri bu modeli büyümüş, şaşkın, yadırgamış ve inanmaz gözlerle seyrediyor, (galiba) nasıl yürüdüğüne bir türlü akıl erdiremeden basıp gidiyorlardı yanımızdan.

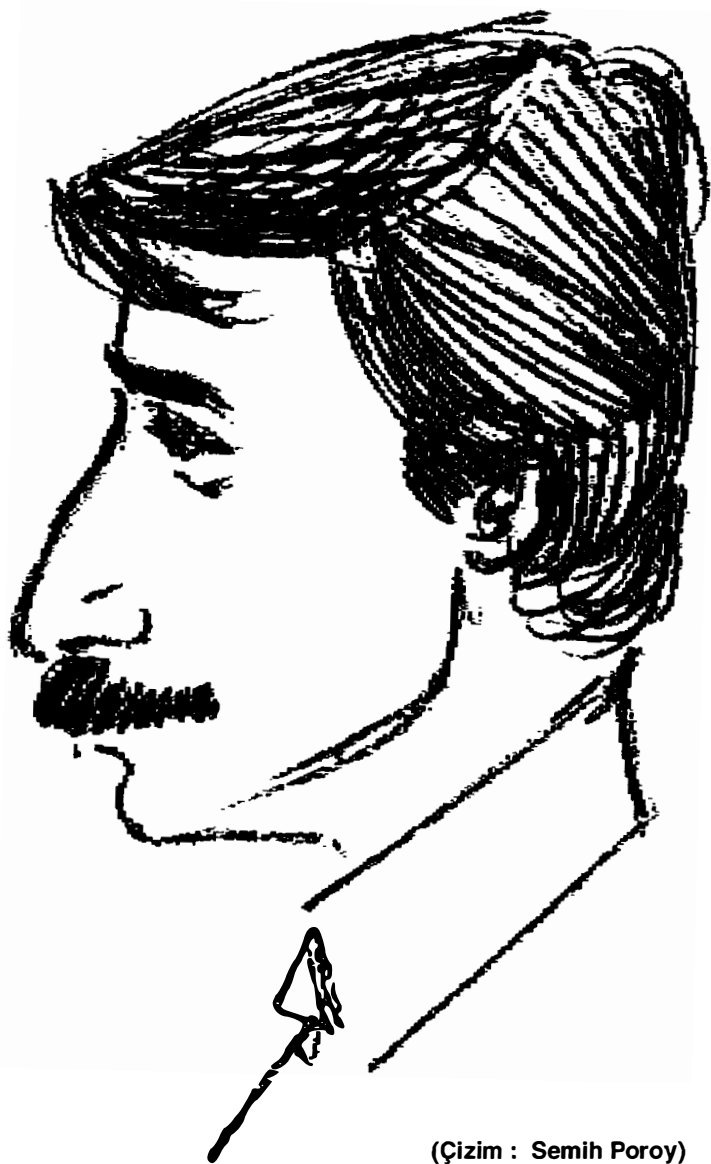
Münih'e varmadan bir küçük cep bulduk, çektik bir yana altımızdaki *Anadol*'u, indik. Ben önde, Sa-

bahattin Eneş arkada arabanın çevresinde küçük bir tur attık. Gerçektir, Anadolu, bir arabaydı araba olmasına ama, işte öylesine Türk işi bir arabaydı.

Ama biz o arabayla İstanbul'lardan kalkmış, Bulgaristan'ları, Yugoslavya'ları, ve dere tepe düz ederek Avusturya'ları katetmiştik. Aynı arabayla Berlin'e de gittik. Frankfurt'tan vurduk, ora bura derken Doğu Alman polisine Anadolu'muzda 'haşhaş olmadığını binbir güçlkle anlatarak bir gün batımı sonu anca vardık. Gece başlamıştı, Berlin ışıklar içindeydi, yollarda farlar sel gibi akıyordu. Kâmil Tok'un benzin istasyonunu araya taraya bulduk, fakat kapalıydı; Kâmil Tok vakti zamanı gelince evine gitmişti çoktan.

Girdik istasyona, kontak kapadık. Ne yapacağız? Hiç! Kâmil Tok yok. Evi nerde, bilen yok. Bilen olsa, telefonu yok. Ne yapacağız, müdür? Hiç olmaz. Hiç. O pezevenk Doğu Alman polisi Anadolu kenara çektirip kahve içmeye gitmeseydi.. Bizi o kadar saat elimiz kolumuz bağlı bekletmeseydi... Yanında azman bir kurt köpeği ile gelerek bütün Anadolu'yu döşemeleriyle birlikte bize dışarı taşıtmasaydı... O Tanrının cezası köpek ille de haşhaş bulacağım diye kapıların kaplamalarını tırnaklarıyla paramparça etmeseydi... (Bu ne bu? diye sormuştu elindeki sucuk kangalını sallayıp. Sucuk. Sucuk. Was? Şey.. Salam yani.. Turkish salam. Bizim. Almanca sert sert konuştu. Dilini bilmemiz gerekmiyordu ne dediğini anlamamız için. Olmaz. Bu geçmez. Yasak! Tamam. Kabul. Yasak. Okey. At gitsin öyleyse. At. At! Müdür, dedi Sabahattin Eneş. Akşama kuru ekmeğe kalabiliriz. Sus dedim. Herif taktı zaten. Sus!)

Benzin istasyonunun çok yakınında bir kanal akıyordu, suları simsiyahtı gecede. Karanlık ve serinlik. Karanlık ve yalnızlık. Berlin. Gurbet. Bir sıraya oturduk, ayaklarımızı uzattık. Ah, yorgunluk, evet!

(Çizim : Semih Poroy)

Suskun, gökyüzünü ve Berlinli yıldızları seyrettik. Sular hışırdadı, karanlıklardan bir küçük çatana çıktı, önümüzden geçer oldu; ardı sıra dört de mavna çekiyordu. Ortadaki mavnada paçaları sıvalı bir tayfa bize şapka salladı, Almanca laf attı. *Yeah, yeah* dedik yüksek sesle, biz de el salladık. Karanlığa girip gözlerimizden sıyrıldılar; o ve mavnalar. Mavnalar ve küçük çatana.

Gece yürüdü, uykumuz geldi, Anadol'a girdik, kaloriferi çalıştırmak için motoru açtık, kıvrılıp uyuduk.

Kâmil Tok sabahına bir saat falan geç kalsaymış, Anadol'da ölülerimizi bulacakmış. Kaloriferden. Anadol'dan. Kahrolası motorundan.

Abdi İpekçi odasında toplantı yaptığında hepimiz oradaydık: Ali Gevgilili, Hasan Pulur, Faruk Demirtaş, Nurettin Demirkol, Deli Turhan Aytul, Dinçer Güner, Halit Çapın, Bedri Koraman, Adnan Tahir, Necdet Günkut ve ben.

O günlerde gazeteler ofset ve çok renkli çıkmıyordu. Aya insan gitmiş, aydan dünyamızın renkli fotoğraflarını çekmiş ve göndermişti. Türkiye'de aydan dünyamızın fotoğrafı yalnızca *"Milliyet"*te renkli yayımlanmıştı; Sabahattin Eneş'in hüneri ile. Ustası Kenan Klışe'nin üzerindeki geçmiş bütün haklarını helâl ettirerek. O dönemde bunu kıvrılabilmek gerçekten marifet istiyordu.

Sabahattin Eneş, Abdi İpekçi'nin (gazetenin genel yayın yönetmeniydi) dediklerini başı eğik, dinledi, bıyıklarıyla gülümsedi, boynunu büktü, öyle kaldı. Çünkü ne diyeceğini bilemiyordu, çünkü çok şaşmıştı; çünkü Abdi İpekçi'nin onca yıl, bir Allahın kuluna bir şeyini beğendiğini belirtip üstüne üstlük teşekkür ettiğini (hem de cümle âlem önünde) ne görmüştü, ne duymuş, ne tanık olmuştu.

Ayrıca hepimiz de.

Tam bir serüvencidir o. Tek başına da sever, arkadaşlarıyla da. (Delirmeme ramak kalmıştı. Londra'dan bir araba almış, İstanbul'a getiriyordum. Radyosu da yoktu meretin. Kim vardı bana yoldaşlık edecek? Cigaralarım ve sesim. Çok cigara içtim; günde dört paket. Birini yakıp birini söndürerek. Kendi kendime ve bağıra bağıra çocukluğumdan kalma ninniler ve okul şarkılarından başlayıp Beatle'ların şarkılarına kadar durmadan şarkı söyledim. Her su başında durdum, elimi yüzümü yıkadım, dağlara baktım ve şarkı söyledim. Avusturya'da bir "Zimmer Frei" buldum, kapısını çaldım, yaşlı bir karı koca açtılar. Onlara uyumak istediğimi, yatağa hasret kaldığımı söyledim. Başımı yana yıkıp kavuşturduğum iki avucumu yanağımın birine koydum, öyle anlattım. Güldüler, içeri aldılar, sıcak kakao ikram ettiler. Yaşlı kadın bir oda açtı. Odada her şey beyazdı; duvarlar, karyola, kuştüyü yastıklar, çarşaf ve battaniye.

Gece düşümde karlar ülkesine gittim. Güya kar yağmış ve durmuştu. Yürüdüm. Ayak izlerim görünmüyordu. Karlarla yüklü, gövdesi ve dalları beyaz bir ağacın altında Pamuk Prenses'i beni bekler buldum. Yedi cüceler madende çalışmaya gitmişlerdi, bana öyle dedi. Konuştuk. İstanbul'u hiç görmemiş. Anlattım ona. Ben de gelebilir miyim seninle? diye sordu. Peki dedim, sabah erkenden yola çıkacağım. Sen hazır ol ve beni bekle. Nerde? Burada, bu beyaz ağacın altında. Yedi cüceler ellerinde fenerlerle "heya heya hoy" diye şarkılar söyleyerek şafakla madene çalışmaya gittiklerinden hemen sonra.

Düştü tabii. Ama, sabah oldu, ben yine yollara sardırdım, bir uzun ve yüksek rampanın sonunda; bak, yalanım varsa, n'olayım; rampayı çıktım çıkmadım, düzlüğünde bir beyaz ağaç gördüm. Uzun bir ağaçtı. Bembeyaz. O ağacın altında bir kız duruyordu; uzun boylu, deriden şortlu ve sırt çantalı.)

Kızı almamış arabasına. Kız, o geliyorken birkaç adımda yola çıkmış, işaret etmiş, bizimki durmamış. (Bak, yalanım varsa, n'olayım, ürkütüm. Biraz gittim, durdum, geriye baktım: Ne ağaç vardı, ne o kız.)

En çok Ohri'yi sevdi. Biliyorum. Beraberdik. Gölü yarım dolaştık, çünkü öbür yarısı Arnavutluk'undu, bu yarısı Makedonya'nın. Her zaman anlatır. (Ben de) Gölü dolaştık, Struga'ya geldik. Sanki küçük bir Venedik'ti. Kasabanın içini birtakım akarsular fırdolayı geziyordu. Galip Bükat'la Venedik'e ayak bastığımızda çok şaşırmıştım. Hollywood'da ve kurulu bir film seti içindeyim sandım kendimi. Sular ve köprüler.. Köprüler ve sular... David Lean'ın "*Summer Time*"ındaki Rossano Brazzi'nin antikacı dükkânını bile aramalara kalkmıştım. Rossano Brazzi'yi ve kız kurusu Katherine Hepburn'u. Yaşlı ve dul kadınlar hep evli, genç erkeklere tutulurlar. Burası Venedik'tir. Her üç zamanı; dünü, bugünü ve geleceğinizi Venedik'te bir arada yaşayabilirsiniz. Sinyorina, sizi seviyorum. Sizin için her şeyimi terkedebilirim; karımı, çocuklarımı ve Venedik'imi. Hadi, karşıdaki adaya gidelim ve size aşkımın nişanesi olarak yeni üfleme bir cam vazoyu armağan olarak sunayım. Bu, aşkımı hatırlatacak size, nerede olursanız olun, sizinle ve her yerde. Aşkım, evet! İtalya bir deniz ülkesidir. Bana bir telefon edin, yeter. Atlarım vapura, Stanton Adası'nda girişimi yaparım. Gümrükçüler bizde aşka gümrük kesmiyorlar, sizinkiler de zorluk çıkarmayacaklardır, inanıyorum. Buyrun Mister Brazzi, geçin ve Mrs. Hepburn'unuza kavuşun. İki gün iki gecedir sizi bekliyor çünkü.)

Bir şeye daha çok şaşı ve çok sevdi. Benim gibi. Bir ırmağın kaynağını ilk kez kendi gözleriyle görüyordu. Ohri Gölü, Struga'nın kuzeydoğusuna doğ-

ru hafifçe eğilmişti ve uzaktaki ovaya Dirim Irmağını akıtıyordu. Bu şimdi bu gölden çıkıyor, akıyor, sonra Kara Dirim'le birleşerek Üsküp'te Vardar mı oluyordu? Evet. Aynen!

Yayan yürüyerek, uzun kısa köprüler aşarak ırmağın iki ağzını birleştirdi, parmak kadar kaldığı öbür ucundan bana kol salladı. Bekledim. Güneş altında, Dirim'in gökyüzüne doğru uzandırdığı yakamoz yalımlarını da beraberinde getirerek geldi. Amma iş, dedi. Bir gölden bir ırmak çıkıyor, gürül gürül akıyor ve göl bitmiyor..

Oturduk, bir küçük göl kıyısı lokantasında tatlı su levreği ızgarası yedik. *Skopje Pivo*'sunu yudumlarken yine; amma iş, dedi. Bir gölden bir ırmak çıkıyor, gürül gürül akıyor ve göl bitmiyor.

Lokantaya bitişik köprü üstünden kısa, Kalkan-delen dokuması pantolonlu birkaç çocuk bağırsarak itişip kakışarak birerli ikişerli Dirim'e atladılar. Başları bir an suda kayboldu, sonra her biri çocuk suaygırları gibi havaya su püskürterek ırmağın yüzüne çıktılar, bize doğru Makedonca bir şeyler söylediler. İkimiz de başlarımızla ha ha dedik, gülümsedik hepsine.

Yüzünü çocuklardan çevirip bana baktı. Bana. Gözlerimin içine. Amma iş, dedi. Bir gölden bir ırmak çıkıyor, gürül gürül akıyor ve göl bitmiyor. Neden?

Dönüşte miydi, yoksa giderken mi?

Bulgaristan'da durduk. Karnımız açtı. Bir lokantaya girdik. Büyük salonu dolduran masaların üstleri kapı önü gülleriyle doluydu. Orkestra yeri boştu ve içeriye giren yarım öğle sonrası güneşinde kimseyi bulamadık.

Komşu.. diye seslendik. Hey, komşu!

Çok güleç, Bulgar'dan çok bizim İzmirli'lere benzeyen kara yağız birileri peydahlandı, gülerek sokuldu bize, Bulgarca konuştu. Anlamadık. Sabahat-

tin Eneş el kol ve gülünç bir Türkçe ile ona aç olduğumuzu, yemek yemek istediğimizi söylemeye çalıştı. Beriki, anladı, yüzündeki gülümsemesini eksiltmeden bunun mümkün olamayacağını, çünkü kapalı olduklarını, müşteri almadıklarını anlattı; "tamam, komşu?" dedi.

Niçin? dedik. Biz yolcuyuz, Tanrı misafiriyiz ve açız. Daha dünya kadar yolumuz var. Burası nere, Frankfurt nere, değil mi? Niçin?

Çünkü... dedi Bulgar kendi dilinde, sonra ayıp bir işaret yaptı; "tamam, komşu?" dedi.

Salon, düğün salonuydu.

Sonra başka bir yerlerde eğlendik biz; bayat ekmele konserve barbunya yedik, çeşmelerden soğuk sular içtik, yola verdik kendimizi yine.

Düğün salonunun yolu boyunca almış başımızı giderken alaya rastladık. Incıklı boncuklu, bayraklı kurdeleli at arabaları sürü sürüydü, arayı traktörler doldurmuştu. Bulgar çingenesi çalgıcılar düğün kervanının yanı sıra kısa aralarla gidiyor, ellerindeki çalgıları vargüçleriyle çalıyorlardı. İlkel bir Bulgar Renault'suna gelinle güveyi bindirmişlerdi. Durduk ve arabadan indik.

Çalgıcılar da durdular. Çaldıkları; kıpır kıpır, bizim oyun ya da düğün havalarımıza çok benzeyen ezgilerdi. Gelinli güveyli Renault da yanımıza gelince durdu. Güveyi açık pencereden başını çıkardı, bize baktı, yarınki mutluluğu da dahil, öyle güldü. Sabahattin Eneş'le tokalaştılar. "Bir dakika," dedi Eneş; "bir dakika, bir dakika..."

Gitti, bizim Anadol'dan bir şey alıp geldi, başını Renault'dan içeri soktu, oturan duvaklı gelinin organize göğsüne bir kâğıt beş dolar sıkıştırdı. Geri çekildi. El etti. "Mutluluklar komşu, mutluluklar!"

Gelinin yüzü kızardı, Sabahattin Eneş'e güldü. Dişleri çok beyazdı. Beyaz ve bir sıra. Kısık bir sesle Bulgarca konuştu, ama biz anlamadık.

Oturuyoruz ve konuşuyoruz. Şimdi. Yeşil-yurt'ta, Salacak'ta ve Kanlıca'da. Her bir yanımız deniz. Kimi zaman, yakıştırma bu ya, Karadeniz'den gelip Çanakkale'ye doğru akıp giden Boğaz sularını Dirim'e benzetiyoruz. Ne var ki, Karadeniz'in bir göl, Boğaz'ın da asla bir ırmak olmadığını biliyoruz. Bizimkisi, dedim, yakıştırma. Düş yakıştırması. Gerçeği ben daktiloya taktığım ak kâğıt üstünde, o da *Crossfield*'e otomatige bağladığı renk ayırmasında eğiyor, büküyor, çiziyor, harflendiriyor, macentaşına biraz sarı katarak bayrak kırmızısı, maviye sarı katarak yeşil, beyazı kirlendirerek gri tonlara ve renklere dönüştürüyoruz. O ve ben. Yazar ve renk ayırım ustası.

Al bu Ohri göğünü, siyahını azalt. Azalt ki, bizim birlikte seyrettiğimiz o masmavi, o çividimsi Ohri göğü olsun.

Al bu Dirim'i. Bak, akarsu ne renk almış. Gerçi Üsküp'e varmadan Vardar Ovası'nda, Kalkandelen'in hemen altında bir yerde renk bozlaşıyor, dağların yassı kırığı suyun rengini değiştiriyor; biliyoruz, git-tik ve gördük çünkü, ama sen yine de aç biraz. Su rengi yap.

Bak, Üsküp'e! Türk mahallesindeki evlerin kiremitleri biz oradayken bu kadar solgun muydu? Hatırla bakalım. Evet, değildi. Macentayı biraz almalı ve siyahı da indirmeli. Kırmızı olsun. Üsküp evlerinin kiremitleri kırmızıdır. *Most*'a bakan Necati Zekeriya'nın evininkiler de, Yıkık Cami mahallesindeki kuş yuvası Lütfü Seyfullah'ın evininkiler de, Nusret Dişo'nun ve Kâmuran Tahir'inkiler de.

Hayır, Üsküp *Halklar Tiyatrosu*'nu aynen bırak, ona dokunma hiç. Damı kiremitsiz ve betonu. (Salondayız ve "*Koştana*"yı seyrediyoruz. Lütfü Seyfullah, Yıldız Rifat, Selahattin Bilal. Salondayız ve "*Irgat Siman*"ı seyrediyoruz. Yıldız Rifat ve Selahattin Bilal. Ve Lütfü Seyfullah. Salondayız ve "*Hasa-*

nagiça"yı seyrediyoruz. Salondayız ve "Suç ve Ceza"yı seyrediyoruz. Firdevs Daut.) Üsküp Halklar Tiyatrosu'nun damı kiremitsiz ve betonu. Kirli beyaz. Az biraz siyah ver, olsun bitsin.

Vardar'ı n'apacağız, peki? Fotoğrafta bile akıyor. Türk köprüsünün üstünde insanlar Eski Çarşı'dan geliyor, Eski Çarşı'ya gidiyorlar. Ah, işte Necati Zekeriya, tel tel saçlarını uçurarak bize karşı-cı çıkıyor. Gömleği Oğuz Akkan marka. Ve Lütfü Seyfullah. Sonra Fahri Kaya, Yıldız Rifat, Alaeddin Tahir, sonra Ali Kubur, Fahri Ali, sonra Hasan Mercan, sonra Nimetullah Hafız, Şükrü Ramo, Kemal Lila ve Şükrü Avdoviç, sonra Ante Popovski, İlhami Emin ve Mateya Matevski.. hepsi hepsi bize karşı-cı çıkıyorlar. Bana. Sabahattin Eneş'e ve bıyıklarına.*

Hoş geldik ve hoş bulduk! Hoş geldik ve hoş bulduk!

* Çünkü dünyanın en güzel bıyıkları ondadır.

NERMİN KAKINÇ

"Karım Benim"

Aradan kırk yıl geçmiş. Tam. Dün gibi. Hayır, düş gibi. İlk yaptığı yemeği ikimiz de hatırlıyoruz; pilavdı ve dibi tutmuştu. İlk ütüsünde pantolonumu yaktı ve hiç sesimi çıkartmamıştım. Ankara'daydık, paramız yoktu ve ikinci bir pantolon alamayacağımı ikimiz de biliyorduk.

Çok üzüldü, evet. Ama ucunda ölüm yoktu ki! Aldım, bir terzi arkadaşşıma götürdüm, yarım günde ters yüz etti, yeni gibi oldu.

Bahçenin kayısıları iki hafta önce bitti. Kara eriklere karşı oturduk. Koca evde ikimizdik. Oğlumuzun odası hâlâ bıraktığı gibi duruyordu. Her şeyi ile. Atsan atılmaz dergilerle, gerekliliği tartışılır klasörler dolusu türlü yazışmalar, teksirler, fotokopilerle... Çocuksuluklarını hâlâ yitirmemiş ıvır zıvırlarla... Adını sanını duymadığım ülke pulları, somurtuk adam yüzlerinin kabartmalara, basılı birtakım karar-mış demir paralar ve skalada zor bulunabilir renklere sahip çeşit çeşit mürekkep dolu hokkalarla.... (Paris Paris deyip dururdu, bir eskiciden dönemi yok bir Paris tablosu âlmıştım ona, duvarındaydı, şimdi yok. Belki evine götürdü, belki reklam ajansına, belki kendi çalışma odasında.)

Elini tuttum, ona dedim ki... Sana mektuplar yazdım ve bana hiç cevap vermedin. Hepsini aldın, biliyorum, ama hiç cevap vermedin.

Elimi tuttu, bana dedi ki... Evet, hepsini aldım mektuplarının; evet, hiçbirine cevap vermedim. Bir

keresinin dışında, hatırlıyor musun? Bir yılbaşında, üstü saçaklı bir Anadolu kiliminin oyalı nakışlarıyla süslü bir kartpostaldı, gönderdim; hatırlıyor musun?

Evet, dedim, hatırlıyorum.

Göz göze geldik. O kıyı kentindeki o kıyı kahvesinde ve çok eski zamanlarda yine böyle karşılıklı oturmuş, yine böyle göz göze gelmiştik. İkimiz de gözlerimizi gözlerimizden kaçırmamıştık. Sonunda başını eğmiş ve "Evet" demişti.

Ah, evet, dedi, incecik gülümsedi. Saçım üç nura tıraşlıydı, üzerimde bol gelen bir sivil elbise vardı ve ona "Benimle evlenir misin?" demiştim.

Şimdi meyveleri çoktan toplanmış kayısı ağacına bakıyor ve hatırlıyor. Benden öncesini. Arpacık köyünü ve ilk öğretmenlik günlerini.. Toroslarda bir köy. Kırk haneli. Beyaz badanalı, pencereleri camlı, sıraları, kara tahtası, öğretmen kürsüsü, duvarında büyük bir Türkiye haritası olan, iki derslik okullu Arpacık köyü. Okula bitişik tek gözlü evcik, öğretmeninindi, yani onun.

Çocuklar ilk gün öğretmene uzak durmuşlar. Nasıl bir kişi olduğunu bir türlü kestiremiyorlarmış ki.. O da aynı tedirginliği duyuyormuş. Öğretmen, evet, ama yeni öğretmen. Çocuklarla karşılıklı birbirlerini tartmışlar. Birinci hafta dolmadan ısınmışlar, tanımış, sevişmişler.

Hatırlıyor: Muhtar hiç zorluk çıkarmamış. Demiş; "Çocuklarımız sana emanet. Onları yetiştir, onlara her şeyi iyi öğret, ne dersen, biz hemen yerine getiririz, söz!"

Babası, yalnızlığını unutsun diye kente bir gidişinde, dönerken ona sarı bir kanarya armağan etmiş. Küçücük öğretmen evinde sarı kuşuyla hiç sıkılmamış. Okul sonrası, toprak ocaktaki odun ateşinde yemeğini pişirirken kuşuyla konuşur, karşılık almış.

"Bugün biraz yoruldum galiba, kuşum! Ali Öztürk yine dersine çalışmamış. Ona iki sayfa 'ben

tembel bir çocuğum, dersime çalışmadım' yazma cezası verdim. İyi ettim mi sence?"

Kanaryacık kafesinde ordan oraya yarım kanat vuruşlarıyla uçuşur, incecik cik ciklerle karşılık verirmiş.

"Sen de yaramaz bir kuşsun ama.. Bak şu yaptığına, beğendin mi bakalım? Suyunu dökmüştün, bütün kafesin batmış.."

Kanaryacık suçunu bilirmişçesine tüneğinde uzun uzun öter, gerdanındaki tüylerini kabartarak şakırmış.

Ah, evet, tabii, diyor. Arpacık köyünde bir günbatımı olurdu... Seyre doyamazdım. (Güneş ikindiyle birlikte kentin üzerinden uzaklaşır, Toroslara gelir ve bir türlü batmak bilmezmiş.) Kıpırmızı bir top gibi gökte uzun süre asılı kalırdı. Valla'i. (Çevredeki çamlar, akmeşelerle palamutlar güneşte yeşilden kırmızıya dönüşürlermiş.)

Yemeğimi gaz lambasında yer, sofrayı kaldırıp bulaşıkları yıkar, ertesi günün derslerini hazırlayıp yatağıma girerek elime bir kitap alır, uykum gelene dek okurdum.

Kuşu uyandırırılmış onu sabahları. Başma perde-li, pencerelerden gün ışığı odaya dolarmış. Kalkar, elini yüzünü yıkar, saçlarını tarar, öğretmen elbisesini giyer, çocuklardan önce okula gidermiş. Kış günlerinde çocuklardan biri "*nöbetçi öğrenci*" olurmuş. Tabii, arkadaşlarının öncüsü olarak gelir, sobayı tutuşturur, hazır ederdi bize.

Baharın ılık kuşluklarında hep birlikte köyün ötelere, kırlara giderlermiş. Çimenlere oturur, ders yapar, "*Yağ satarım, bal satarım, ustam öldü ben satarım*" oynar ve güneş tepelerde eğilmeye yüz tutarken köye dönerlermiş.

Güzel günlermiş, dedim.

Başını salladı, saçlarının üzerinden beyaz bir kelebek sessiz kanatlarıyla geldi, geçti.

O günler de güzel, bugünler de... dedi.

Ayağa kalktığında ona baktım. Ayağa kalktığımda bana baktı. İkimiz de yaşılanıyoruz. Eskiden bıyık bırakmıştım, kestim. Onun da saçları omuzlarındaydı bir zamanlar, kesti. Oğlumuz ve torunumuz. Bizi yaşlandırdılar. Güzel yaşlandı, diyor. Sen ve ben. Oğlumuz, torunumuz ve gelinimiz. (O 30 Ağustos günü iş yerine değil de oturduğumuz eve geldi telgrafı. Çok kısaydı: "Bir oğlumuz oldu." Postacıya bahşiş vermeyi unuttum, doğru anneme koştum. Evdeydi ve o sırada bulaşık yıkıyordu. Köpüklü ellerini havaya kaldırdı, iki adım yürüdü ve kısa bacaklı bir sandalyeye kendini bırakıverdi ağlayarak. "Anne," dedim, "sevinmedin mi yoksa?" Gözleri dolu, gülmekle ağlamak arası bir hıçkırıkla "Deli," dedi bana. "Sevinmedim olur mu? Deli!")

Çarçabuk giyindi, Anafartalar Postanesi'ne gittik, telefon ettik. Hayır, hiçbir zorluğu olmamıştı, olağan bir doğumdu, öyle diyordu kayınbirader. İkisi de, anne de, oğul da çok iyiydiler. Kaç kilo mu? Bilmiyordu, ama kocaman bir çocuktuk işte. Yalnız karaya yakın esmerdi. Tabii, babasına benziyordu. "Selam söyle," dedi annem. "Çok sevindik, öyle söyle. Bir de... Teşekkür ettiğimizi.. Tamam mı?"

Ve Tefvik Akdağ sağdı, Yılmaz Gruda daha Ankara'daydı. O gece onlarla Yenişehir'de bir yerlerde içki içtik. Çok içtik. Üçümüz, Müjde Sokağı'nın başına geldik şarkı türkü çağırarak. Karşıma bir bekçi çıktı, sarıldım, iki yanağından öptüm. "Ben babayım," dedim. "Biliyor musun, ben artık babayım ve bir oğlum var."

Yaşlı başlı bir adamdı. Koluma girdi, eve kadar getirdi.)

Bunları bana hiç anlatmamıştın, dedi.

İşte anlatıyorum, dedim.

Yavaşça, güldü, "oğlumuz... dedi.

Oğlum, annemi hatırlar. Annemi ve ona çocuk-

ken söylediği "Sıçan Süleyman" masalını da. Yerinden yurdundan hoşnut olmayan bir Sıçan Süleyman yollara düşmüş. Az gitmiş, uz gitmiş, dere tepe düz gitmiş; önüne bakmadığından olacak, bir çukura düşmüş. Koşmuşlar, gelmişler, yardım edip onu çukurdan çıkarmak istemişler. "Ver elini çekerek.." demişler. Sıçan Süleyman karşılık vermiş; "Ben sana küserek..."

"Ver elini çekerek..."

"Ben sana küserek..."

"Ver elini çekerek..."

"Ben sana..."

Oğlum bu masalı da, kalburabasma tatlısını da unutmadı. Annem, bayram günlerinde kalburabasma yapar, bol şerbetin içinde yüzen kalburabasmaları doya doya yesin diye torununun önüne yığardı âdeta.

Evet, dedi oğlum. "Sıçan Süleyman" masalının onun kadar güzel anlatan, karnıyarık'la kalburabasmayı onun kadar güzel yapan bir nine daha dünyada yoktur.

Derler ki; bir bebeğin gün güne büyüyüşünü ne annesi bilirmiş, ne babası. Karıma sorarsanız, bebeğimiz hep aynıydı: Boyu aynı, kilosı aynı, kaşı gözü aynı. Evet, bebek bir türlü büyümek nedir bilmiyordu. Gerçi, "baba" demesini öğrenmişti, iki lafının birinde "baba" diyordu ama; ona "anne" demiyordu. Ah, kötü çocuk, çirkin bebek, ah seni, ah!

Bir gece üçümüz birlikte misafir odasında otururken, "Büyüyor mu sence?" diye sordum. "Çok yavaş" demişti. Acaba bütün çocuklar da böyle yavaş mı büyüyorlar? Omuzlarını kaldırıp indirdi. Ama kilosı artıyor değil mi? "Evet, ağırlaştı bayağı." Saçları da... "Evet, saçları da çoğaldı." Bir gün bu da büyüyecek, kocaman bir adam olacak, ha? "Kimse öyle kalmıyor ki," dedi. "Bize baksana.."

Oğlumuz bir yaşına bastığında iki büyük şaşırt-

maca oldu, hatırlıyor musun? Evet! Yaş günü diye evi süslemiştik; küçük kâğıt bayraklar ve krepon kâğıtlarından kırmızılı yeşilli, sarılı mavili zincirler asmıştık dört bir yana. Konuklar gelene kadar, oğlumuz bakıcısı Ayşe Teyzesinde bekliyordu. Her şey hazır olunca pencereyi açtık, seslendik.

Çok geçmeden kapının zili çalındı. Ağabeyim gitti, açtı kapıyı. Eşikte oğlumuzla elinden tutan Ayşe Teyze göründü. "Buyrun buyrun" dedi ağabeyim, içeriye dönüp bize seslenecekken Ayşe Teyze parmağını dudaklarına götürüp sus işareti yaptı. (Sonradan anlatacak ağabeyim; yaşlı kadına bakmış, hiçbir şey anlamamış, ama anlamış gibi de gülmüş.)

Biz içeridekilerin hay huyu içinde ne gelenlerin, ne de açılan kapının farkında değildik.

Sen?

Ben de değildim, çok kalabalıktı çünkü, dedi. (O yüzden olayın ilk tanığı ağabeyim olmuş; benden ve ondan önce.)

Ayşe Teyze, bebeğin elinden çekiştirdi, oğlumuz başını kaldırdı, Ayşe Teyzeye döndü, kadın, yaşıtıymış gibi ona bakarak alçak bir sesle: "Hadi bakalım Zafer, nasıl yürüyorsun, göster Faruk Amcana..." dedi.

Bunu dedi ve bebeğin elini birden bıraktı; bırakırken de hafifçe öne doğru itti çocuğu. Oğlumuz, eli Ayşe Teyzenin elinden kurtulunca bir an sendeler gibi oldu, sonra hızla dengesini buldu ve iki ayağı üzerinde duruverdi. (Ağabeyim şaşkın, olacakları seyrediyordu. Biraz geri çekildi, yer açtı bebeğe. "Hadi, korkma, hadi!" dedi Ayşe Teyze, yüreklendirdi. "Hadi, hadi!")

Ağabeyim sonra anlatacak sesi titreyerek. "Gözlerini bana dikmişti. Adımını atıp atmamayı düşünüyordu herhalde. Yüzü gergindi. Kolları yarım havaya kalkmış, kanatlanacak kuş gibi bana bakıyordu. Yere diz çöktüm, ellerimi ona doğru uzattım: "Hadi bakalım küçük adam! Gel, hadi, hadi!" (Oğlu-

muz dengesini yitirmiş, düşecekken kapının pervazına tutunmuş. Çok gülünecek bir şeymiş gibi kıkırdamış, kısık bir çığlık atmış.) Amcanın gözlükleri parlıyor, göz alıyor. Bebeği çeken de bu olsa gerekti. Gözlükler... Parlayan camları.

Kapıdan kurtulmuş. Eşiği, kaldırdığı son adımıyla aşmış. İkincisi, üçüncüsü, dördüncüsü derken beş adımda amcasının yanına varmış, boynuna sarılmış. (Onu havalara kaldırdım, diye anlatacak ağabeyim, sonra bize. Havalara kaldırdım, bir iki hoplattım. Aferin sana dedim, bu işi becerdin, aferin sana!)

İkinci şaşırtmaca, tahta attı, hatırlıyor musun?

Ah, evet, tabii, tahta atı da, Noel Baba Faruk'u da, her şeye boş vererek o yaşığünde tahta atına atladığı gibi kendince bildiği bir yerlere doğru dört nala süren oğlumuzu da, Ayşe Teyzemizi de, ağabeyimi ve yengemi de hatırlıyorum elbet. (Tahta at üstünde oğlumuz, hızlanıyor; gözlerinden şimşekler çıkan, altın sarısı yelesini rüzgârlarda uçuran tahta atla pencereden çıkıp gökyüzüne, gökyüzünün bir ucundan öbürüne dört nala koşuyordu.)

O, bunların hiçbirini hatırlamaz, dedi. Çünkü küçüktü, çocuktu değil mi?

Biz hatırlıyoruz, dedim.

Torunumuzun ilk dişini biz hatırlıyoruz, annesi ve babası da. Belki 6 Eylülle yaşını karşılar ve yürür o da. Babası gibi tıpkı. Yürür mü?

Yoldan iki köpekli bir adam göründü. Biri siyah bir kurttu, öbürü kocaman bir Kangal. Bize komşu zengin villasının üç azgın köpeği delirdiler, havlamaları mahalleyi tuttu.

Daha kırk günü var. Tay tay duruyormuş. Yürür belki.

Babası gibi o da bunları hiç hatırlamayacak değil mi?

Çünkü çok küçük o, dedim.

Bir gün çok büyüdüğünde ona anlatırız.

Evet, anlatırız, dedim.

Ama, belki sen hikâyesini yazarsın, okur, o zaman hiç unutmaz, dedi.

Göz göze geldik yine. İçlerinde kırk yılın yalnızca mutlulukları vardı. Küçük memurlukların acıları, küçük yoksullukların gönül koymaları, tedirginlikler, yayan yürümeler, kitapçı dükkânları, geceleri uykusuzluklar, oğlumuzla ders çalışmaları, izlemeler, avuntular, ölümler ve ayrılıklar, kavuşmalar ve güzel gözyaşları, ev sahibi olmalar, bir Volkswagen, Avrupalılar, Üsküpler, Berlinler ve Avusturyalar, eski Bostanlı ve İzmir... Bunların hepsi ve hepsi mutluluklar değildi ve benim onun gözlerinin içinde gördüklerim mutsuzluklardan arınmış mutluluklardı.

Giderken giderken bir su başında durmuştuk ve...

Bedri Selim, Priştine'nin çıkışına kadar arabasıyla önümüze düşmüş, bize yol göstermiş ve sonra...

Datça'da rüzgâr ne kadar da sert esiyordu öyle, değil mi?

Oğlumuz damatlıkları ve kolunda gelinlikler içinde karısı ile...

Muzaffer baba koyboy filmlerini ne kadar çok severdi.

Anneni zaman zaman çok özlüyorum.

Benim yaptığım karniyarıklar onun yaptıklarının yanında nedir ki? Hiç!

Oğlumuz büyüdü ve biz yaşlandık.

Duydun mu torunumuzun dördüncü dişi de çıkmış. Oğlumuz söyledi bu sabah. Ah, çok sevindim.

El ele tutuştuk, avuçlarımızda kırk yılın sıcaklığı ile. Benim avucumdaki kırk yılı onun avucuna aktardım; orda avucundaki kırk yılını karım olarak benim avucuma aktardı.

TARIK DURSUN K. 1931'de İzmir'de doğdu. Gazetelerde çalıştı, senaryo yazarlığı ve rejisörlük yaptı. Hikâyelerinin konularını önce gençlik serüvenlerinden, zamanla fabrika, yapı ve deniz işçilerinin, esnaf ve küçük memur sınıfının hayat savaşlarından alan ve bu hayat kesitlerini şiirli bir dil ve yoğun bir duyarlılıkla işleyen TARIK DURSUN, hikâyelerini *Hasangiller* (1955), *Vezir Düşü* (1957), *Güzel Avrat Otu* (1960), *Sevmek Diye Bir Şey* (1965), *Yabanın Adamları* (1966), *36 Kısım Tekmili Birden* (1970), *Bağrıyanık Ömer ile Güzel Zeynep* (1972), *Bahriyeli Çocuk* (1976), *İmbatla Dol Kalbim* (1982), *Ona Sevdigimi Söyle* (1983), *Ömrüm Ömrüm* (1987), *Aşk Allahaismarladık* (1993) kitaplarında topladı. Hikâyeciliğine paralel yürüten romancılığının ürünleri, kitap halinde basılmış eserlerdir; *Rıza Bey Aile Evi* (1957), *İnsan Kurdu* (1959), *Sabah Olmasın* (1967), *Denizlin Kanı* (1968, televizyona uyarlanıp dizi olarak yayımlandı, 1980), *Kopuk Takımı* (1969), *Gün Döndü* (1974), *Kayabaşı Uygarlığının Yükselişi ve Birdenbire Çöküşü* (1980), *Alçaktan Uçan Güvercin* (1980, televizyona uyarlanıp dizi olarak yayımlandı), *Kuşun Ata Ata Bilir*

(1983), *İyi Geceler Dünya* (1985), *Bağışla Onları* (1989), *Ağaçlar Gibi Ayakta* (1990). Düzyazılarını; Edebiyat Üstüne Narin (1993) kitaplarında topladı. Ayrıca *Deve Tellal*, *Pire Berber İken* (1970), *Bir Küçük Aslanlık Varmış* (1975), *Yaramaz Kuzu* (1991) adlı masal kitapları ve *Hoşça Kal Küçük* (1979), *Otobüsüm Kalkıyor* (1990) adlı çocuk romanları, *İylilikçi Tilki* (1991) adlı hikâye kitabı yayımlandı. *Güzel Avrat Otu* ile Türk Dil Kurumu 1961, *Yabanın Adamları* ile Sait Faik 1967 ve *Ona Sevdigimi Söyle* ile de Sait Faik 1985 Hikâye Armağanlarını, *Kuşun Ata Ata Bilir* romanıyla Orhan Kemal 1984 Roman Armağanı'nı, *Ömrüm Ömrüm* ile de İş Bankası 1987 Büyük Edebiyat Ödülü'nü ve *Ağaçlar Gibi Ayakta* ile 1991 Yunus Nadi Roman Ödülü'nü aldı.

Dünya dönüyor ve her şey hızla gelip geçiyor: İnsanlar, olaylar, iyilikler kötülükler, dostluklar düşmanlıklar; umutlar ve düş kırıklıkları, doğumlar ve ölümler arasında yine her şey giderek birer anı oluyor. Tabii, geride tortularını da bırakarak.

TARIK DURSUN K.'nın bu yeni kitabı "**BEN UNUTMADAN**", yazarın kendi geçmişi ile bir çeşit hesaplaşmasıdır. Kuşak olarak dönemler boyunca neden ve nelerden etkilenilmişse (şairi, hikâyecisi, romancısı, sinemacısı, tiyatrocusu, dergicisi, yayıncısı, şarkıcısı, gazetecisi ve politikacısı ile) o kişileri bir yaşam serüveni içinde doğrularıyla eğrilerini de gözardı etmeden içtenlikle sergiliyor.

Değişik, yepyeni ve hikâye tadındaki anlatımıyla "**BEN UNUTMADAN**", TARIK DURSUN K.'nin öbür kitapları gibi beğenip seveceğinize inanıyoruz.

ISBN 975 - 494 - 483 - 0
94 . 06 . Y . 0105 . 0743

KDV dahil